Filosofia

THOMÆ WOPKENS

LECTIONUM TULLIANARUM,

SIVE

IN OPERA QUÆDAM CICERONIS PHILOSOPHICA

ANIMADVERSIONUM CRITICARUM

LIBRI TRES.

AMSTELODAMI,
APUD BALTHASARUM LAKEMAN,
MDCCXXX.

VIRIS ERUDITISSIMIS

PLURIMUMQUE VENERANDIS,

ADRIANO À CATTENBURG,

S. THEOLOGIÆ,

ET

JOANNI CLERICO,

PHILOSOPHIÆ HISTORIÆQUE SACRÆ,

INTER REMONSTRANTES

PROFESSORIBUS CLARISSIMIS,

S. D. P.

THOMAS WOPKENS.

* 2 Si

Si par Vobis in audiendis laudibus, atque in promerendis voluptas esset, Viri Eximii, quàm longe lateque in illas exspatiari oratio mea posset! quum mihi campum patentissimum aperiant insignes, quibus Dei munere ornati estis ingenii animique facultates, sempiternaque illa sapientiæ, eruditionis, industriæ assiduitatisque vestræ monumenta, quibus orbem literatum, arctissime vobis etiam atque etiam devinxistis. At non committam, ut harum rerum encomiis, quamvis meritissimis,

sum-

ſummæ modeſtiæ illi, quam reverendæ gravitati veſtræ conjunctam habetis, moleſtus ſim; cum præſertim propria luce ſua ita ſatis abundeque exſplendeſcant, ut illas dum amplificare vellem, timendum ſit, ne etiam minuerem. Venio igitur ad id, quod huic libelli mei dedicationi prora ac puppis eſt; ut præter illam, quam hoc veluti τεκμηρίῳ cummaxime coram omnibus teſtificor, erga Vos reverentiam meam, gratias, quas ante hoc triennium Vobis privatas egi, nunc agam pu-

blicas, ac debiti mei partem, quamvis minimam, offerendo Vobis hoc, qualecunque illud est, munusculo philologico, qua par est vestri cum observantia persolvam. Vos enim, Viri honoratissimi, annuente Deo O. M., fidelissima vestra, mihique saluberrima institutione ad Theologiæ literarumque humaniorum sacraria optimi mihi duces fuistis. Vos ad amicitiam vestram, qua mihi nihil potuit esse nec fructuosius nec honorificentius, nullo plane merito meo provocati, introitum benignissime

me

me mihi patefeciſtis. Vos mihi ſupellectilem veſtram librariam, omnis generis codicibus inſtructam, ſponte plane veſtra recluſiſtis, meamque tenuitatem, quotiescunque uſus foret, humaniſſime ſuſtentaſtis. Verbo dicam: Vos & eo tempore, cum in me docendo bonorum præceptorum vices perfecte obiretis, & poſtea etiam ad hunc usque diem, immeritam veſtram in me voluntatem ac benevolentiam tam re quam verbis ita declaraſtis, ut omnium forem duriſſimus, ſi tantis

veſtris beneficiis ornatus, hæc animo grato non agnoſcerem, & quavis uſus opportunitate, apud omnes non prædicarem. Date igitur veniam audaciæ meæ, ſingulari veſtra comitate innixæ, ut quanta poſſim cum verecundia veſtrique veneratione libellum hunc Lectionum Tullianarum Vobis dedicam & conſecrem, tamquam ſubmiſſæ in Vos obſervantiæ, gratæque perceptorum beneficiorum memoriæ meæ veriſſimum pignus ac monumentum. Vos illud ſereno vultu blandoque animo

mo, pro ſumma veſtra facilitate, accipite, quæſo; remque oblatam non ſuo pretio, ſed offerentis potiſſimum animo, quod facere ſoletis, æſtimate; ut habeam, quod mihi gratuler, ſi hanc dedicationem, mihi ſane perhonorificam, Vobis intelligam non fuiſſe ingratam. Equidem ferventiſſimis precibus à Deo contendam, ut Vos, Divinarum atque humanarum literarum ſtrenuos vindices, ad rem Chriſtianam ac literariam promovendam, diu conſervet ſuperſtites, ac tandem in ſe-

dem beatorum translatis supremam Vobis laborum laudatissimorum, eximiæque pietatis vestræ mercedem gratuitam, filii sui Jesu Christi causa, impertiat.

Dabam Amstelodami,
x. Kal. Decembres,
MDCCXXIX.

Lecto-

Lectori Salutem.

QUas tui nunc juris facio, Lector Benevole, Lectiones Tullianas, hæ partem longe maximam tunc temporis a me elucubratæ sunt, quum studiorum Academicorum spatium, quod ante hoc triennium emensus sum, decurrerem. Libentissime tum prudenti præceptorum insignium, quos modo honoris causa compellavi, utebar consilio, neque hoc tempore muto factum, ut operam meam quotidianam, quæ quidem in Theologia præcipue versabatur, auctoris cujuspiam classici lectione interpungerem. Quos quum oculo fugiente nonnullos, alios paullo attentius pervolverem, duo maxime stili materiæque genere me delectarunt, animumque ita ceperunt meum, ut lectionem eorum, quoad ejus fieri per graviora studia potuerit, assiduam mihi fecerim. Xenophontem dico & M. Tullium, quorum aucto-

ctorum laudibus, per se quippe fulgentissimis, nil attinet immorari. Quemadmodum autem de Xenophonteis me inprimis tenebant, quæ ille de Socrate *Memorabilia* conscripsit; ita mihi potissimum ista Tulliana placuerunt, quibus philosophiam facit sermone pereleganti argumenta talia persequentem, quæ ad disciplinarum nostrarum rationem maxime videbantur accommodata.

Hæc autem Ciceronis monumenta insignia longe, quàm qua unquam antea, majore cum voluptate lectitabam, postquam in editionem illorum comptissimam incideram, quam in Anglia accuravit vir eruditissimus ac celeberrimus *Jo. Davisius*; qui libris hisce eximia luce collustrandis, pristinoque nitori felicissime restituendis, communi omnium opinioni, quam dudum compluribus aliis auctoribus laudatissimâ operâ suâ demerendis ingentem de se concitaverat, ita abunde satisfecit, nihil ut iis, qui salvam velint rempub. literariam, magis in vobis sit, quàm ut quo pede instituerit, eodem in aliis tam Tullii, quàm aliorum scriptis perpoliendis atque illuminandis, Θεῷ σὺν παλάμᾳ pergat. Hæ quidèm me blandissime prolectabant deliciolæ, ut quantumcunque suppeteret horarum subsici-

va-

varum, illud (præfiscine dixerim) indefessa cum industria atque assiduitate in Cicerone, veterioribusque illius & recentioribus interpretibus versandis consumerem. In quibus laboribus dum animo meo, à philologia jam diu haudquaquam alieno, indulgeo liberius, nata mihi sunt, benevole Lector, commentariola hæc critica. Nam quum insignibus literatorum curis non sic nihil prorsus reliqui factum esse viderem, (quis enim tale quid, quod humanis facultatibus longe majus est, ab hominibus quamvis doctissimis ac sagacissimis, attamen hominibus ullo jure exspectet?) quin in usum si non publicum, omniumque communem; privatum certe meum spicam aliquam post messem opiparam colligi posse confiderem, ipsi mihi stimulus eram, ut si quid in Ciceronis verbis, doctorumque notis aurem vellicaret, hoc protinus domesticis adversariis consignarem, meumque de his rebus judicium in dies majore argumentorum firmamento stabilirem.

Telâ hac inchoata, vix unquam fore speraveram, ut huc usque pertextam publici juris facerem; quippe cum gnarus ipse meæ in his rebus mediocritatis, in tali campo mei potestatem facere, eruditorumque oculis acerrimis opellam hanc levidensem subjice-

cere rem plane arduam existimarem; maximeque etiam contremiscerem, ne quam diræ meritissimas eruditorum laudes arrodendi pruriginem præ se latura esset hæc ratio nostra, quam tamen pravissimam indolem cane peius & angue animo meo condemno atque detestor. Non tamen exhortantibus (quid enim causam istam occultaverim?) amicis quibusdam doctissimis, quorum judicio fideique plurimum tribuere consueveram, morem gerere nec volui nec potui, quòd me rem facturum arbitrabantur Musarum cultoribus gratissimam, si quæ domi hactenus clausa presseram, in dias luminis auras emitterem; nec posse inde quidquam detrimenti capere virorum honoratissimorum, quibuscum tam libere dissensi, existimationem, quod sit cum publico bono comparandum. Fidentiam quoque conscientia dabat non tantum adhibitæ quàm diligentissime prudentiæ, sed observatæ etiam in eximios hujus seculi Varrones, sanctissimasque virorum illustrissimorum manes æquitatis summæ atque reverentiæ; quippe quorum hallucinationes cum vel per se doctissimas esse & acutas, tum quoque difficillimorum nodorum expeditionibus felicissimis abunde compensari, neminem fore putem qui inficias eat, modò inge-

ge-

genio possit moveri. Accedebat etiam, quod rem agi reputabam cum viris honestissimis, quorum eam confidere licebat esse humanitatem, ut quo jure legitimo ipsi essent usi, illud aliis non denegarent; æquique omnino consulerent, si veniam mihi sumerem, quam damus petimusque vicissim, ut errores ipsorum, salvis & inviolatis candoris modestiæque legibus, coarguerem.

His quidem rationibus permoveri me passus sum, Lector Benevole, ut hunc observationum criticarum libellum de penu mea literaria expromerem; in quo jam porro paucis intellige, quid præstiterim. Scripta Tullii, quæ his Lectionibus perlustrantur, sunt Academicæ ac Tusculanæ disputationes, librique de Natura Deorum, de Divinatione ac Fato: reliqua auctoris opera philosophica, quæ de lima editoris laudati accuratissima prodierunt, animo æque intento pervolutare hactenus mihi per temporis angustias non fuit integrum. Jam vero in hanc rem curam præcipue converti meam, ut eorum locorum integritatem ostenderem, quæ emendationibus suis necquicquam labefactare, suspicionibusque parum justis vexare viderentur interpretes; quod aut mentem scriptoris

ris minus dextre adſequerentur, aut ad analogiam grammaticam, communioremve vocum aut formularum uſum ſuperſtitioſius adhæreſcentes, iſtiusmodi ἀκυρολογίας ac σολοικίας obelo confoderent, quibus ſi non prorſus ſimiles atque geminas, at non minus certe duras aut inſuetas modò ſilentio ſuo, modo etiam planiſſimis verbis alibi agnoverint eſſe tolerabiles. Magnæ omnino variantium codicum ad emendandam lectionem vulgatam eſt auctoritas: attamen quo poſſint plura exempla proferri, loco ſollicitato ad iſtam loquendi formulam, ob quam ſollicitetur, ſimilia; eo quoque proclivior eſt graviorque ſuſpicio, dicendi genus quamvis ſit minus commodum aut conſuetum, eſſe tamen auctori adſignandum, aut illo ſaltem non indignum. Neque enim grammaticorum ſcitis ita penitus addicti fuerunt veteres, ut nunquam ſe vel latum unguem inde transverſos abripi paterentur; neque elegantiſſimorum quiſpiam ſic ſemper cogitata ſua expreſſit, ut verbis aptioribus uti non potuiſſet, modo tam ad ſermonem ſuum, quàm ad rem animo obverſantem, attentus fuiſſet. Hoc ſane ſtatuiſſe videntur critici illi nobiliſſimi, quorum in Ciceronem adnotationes hîc examini meo ſubjectæ

ctæ conſpiciuntur ; qui locum unum haud rarenter, alterius ſuppetiis adhibitis, à mendæ ſuſpicione tuiti ſunt, eoque graviore pondere lancem ſuam deprimi judicarunt, quo pluries in analogiam grammaticam loquendique rationem conſuetam eodem plane modo committere Tullium animadverterent. Qua igitur ratione aliorum emendationes trutinarunt ac repulerunt ipſi illi viri, eadem quoque ſuas habent Lectionibus his Tullianis oppugnatas ; in quibus, niſi me vehementer fallit animus, nulli uſpiam duritiei patrocinatus ſum tantæ, quantam non ab ipſis ſæpenumero adſcitam fuiſſe deprehendas. Quod autem in coacervandis exemplis, quibus cauſam meam probare conatus ſum, prolixior fui, hoc neminem puto ægre laturum, qui modo reputet flagitaſſe hoc ſæpiſſime phraſiologiam quamdam uſumve vocis notabiliorem, flagitaſſe etiam non tantum ſummorum virorum, ſed etiam conſpirantium aliquando complurium κόμματος ϗ πονηρȣ̃ apographorum auctoritatem.

Jam porro ad vindicias haſce meas, quæ quidem utramque fere paginam faciunt, accedunt etiam nonnullæ emendationes, quas vel proprio Marte, vel ſuccenturiantibus libris, in iſtiusmodi locis inſti-

tui, quorum vitium aut sicco pede præteriissent interpretes, aut medela parum idonea tollere tentassent. Potuissem longe plures conjecturas proferre, nisi infaustissima exempla virorum, me quidem immensis parasangis & acumine & eruditione superiorum, hariolandi libidinem temperavissent, ut supprimenda statuerem, quæ fundamento debiliori innitérentur, aut immaturiora adhuc aliquid à tempore cocturæ postularent. Tenebricosa sane atque offendiculis obsita via est ineunda, si quis veterum monumenta emaculare aggrediatur, præsertim ubi non præsto sint libri, qui facem præferant; quam ob causam viam secutus sum longe faciliorem, quæ mihi parata erat ad diluendas virorum optimorum emendationes minus necessarias. Porro etiam dicam, me nonnunquam istiusmodi loca quædam, in quibus nondum quidquam tentatum fuerat, aliquo locorum parallelorum præsidio muniisse, ne forte posthac retinerent morosiorem, novandique cacoëthes alicui commoverent.

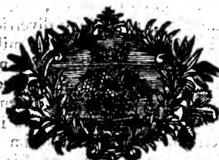
Dum sic in libros Tullii memoratos commentarer, visum est quoque faciendum, ut cum hujusce scriptoris, tum aliorum etiam tam Latinorum quàm Græcorum

loca

loca quædam obiter illustrarem, defenderem aut emendarem; idque non tantum, cum res, quæ tractaretur, talem aliquam digrediendi copiam mihi faceret, ac veluti manu eo deduceret, sed interdum etiam quæsita per viam quandam obliquiorem opportunitate, qua talia aut levi tantum brachio attingerem, aut sic diffuse excuterem, ut ex uno diverticulo in alterum inciderem. Cum enim mihi persuadeo, non ingratam lectoribus meis fore istam varietatem; tum quoque hanc extra limites exspatiandi libertatem mihi sumere non dubitavi, quod me in hisce animadversionibus, quas seorsim ab auctore ederem, non tam angustis terminis constrictum arbitrabar, quàm si illas Ciceronis disputationibus subjunctas darem, aut totidem verbis aliquando subjungendas.

De reliquo, quum homo sim, nihilque humani à me alienum putem, non facile equidem mihi imperaverim ut credam, in his curis philologicis nusquam me fuisse lapsum; propterea que sic præfationem meam absolvam, ut errorum veniam abs te, candide Lector, ingenue expetam, meque æquitati tuæ commendem atque committam, non minori, uti confido, quàm

quà in aliorum hallucinationes ipſemet uſus fuerim. Vale, Lector Benevole, hisque meis primitiis literariis utere ac fave.

THOMÆ WOPKENS
LECTIONUM TULLIANARUM
LIBER PRIMUS,

Complectens animadversiones in Ciceronis Academica, & Disputationes Tusculanas.

CAPUT I.

Vulgata lectio Ciceronis in Acad. I. quinquies aut sexies à maculæ suspicione liberatur. Ellipsis pron. id *adstruitur. Tertiæ personæ usus singularis observatur. Cicero obiter juxta cum Arriano vindicatur. Pronomen* is *demonstrativum. Ellipsis præp. ἀπὸ κοινοῦ repetendæ. Cicero bis terve vindicatur.*

CIcero Epist. ad Varr. Acad. præfixa : *meque sustinebam, ne ad te prius ipse quid scriberem, quàm aliquid accepissem, ut possem te remunerari quàm simillimo munere. Sed cum tu tardius faceres,* &c. Quod vir eruditissimus Jo. Davisius legendum conjicit *Quod cum tu tardius faceres*, ne indigne ferat, si cum sæpius alibi, tum heic etiam in diversam ab illo sententiam abiero. Est enim hîc ellipsis pronominis demonstrativi pervulgaris. Sic Plaut. Asin. III. sc. III, 88. *Furcifer, etiam me delusisti?* LE. *Nunquam*

quam hercle facerem, &c. Nofter adFam. lib. III. 7. *querebare quod eos tributa exigere vetarem*, &c. *quid habuit iniquitatis, me fcribere ne facerent antequam* &c? Tufc. V. c. 32. *An Scythes Anacharfis potuit pro nihilo pecuniam ducere? noftrates philofophi facere non potuerunt?* ubi, ut hoc obiter, τὸ *facere* vix ego cum viris doct. pro gloffa habuerim, quòd reclamare videntur talia loca: de Divin. I. c. 39... *cur Caffandra furens futura profpiciat, Priamus fapiens hoc idem facere nequeat?* Acad. II. 33. *Quod fi is facere poteft de his rebus, cur id fapiens de reliquis rebus facere non poffit?*

Academ. Lib. I. cap. I. *Intemperantis enim effe arbitror fcribere quod occultari velit.* Non videtur *velit* Hieronymi auctoritate in *velis* convertendum, quamvis perfona tertia nomen non habeat unde pendeat. Similis plane ratio eft τοῦ *nesciat*, infra c. 4. *quod hæc effet una omnis fapientia, non arbitrari fe fcire quod nefciat.* ubi neceffe non arbitror, pro *omnis* refcribi *hominis*, quod volebant viri eximii. ita enim porro Tufc. IV. cap. 20. *ipfum illud æmulari, obtrectare non effe inutile, cum aut fe non idem videat confecutum* &c. cap. 26. *cum fit æmulantis angi alieno bono, quod ipfe non habeat.* cap. XI. *Hæc autem opinatio eft, judicare fe fcire quod nefciat.* de Fin. l. IV. c. 23. *Nihil igitur adjuvat procedere & progredi in virtute, quò minus miferrimus fit, antequam ad eam pervenerit.* lib. V. c. 9. *Ita finis bonorum exiftit, fecundum naturam vivere fic adfectum ut optime adfici poffit.* de Leg. I. c. 21... *naturam fequi, id eft, nihil quantum in ipfo fit, prætermittere quo minus ea quæ natura poftulet, confequatur, quòd inter hæc velit virtute tamquam lege vivere.* Seneca epift. LXXXIII. *Dic quàm turpe fit, plus fibi ingerere quàm*

quàm capiat. de Clem. II. c. 5. *Misericordia est tristitia ex alienis malis contracta, quæ accidere immerentibus credit*. de Benef. I. c. 2. *Beneficiorum simplex ratio est; tantum erogatur. si reddet aliquid, lucrum est; si non reddet, damnum non est*. ubi vide Gronovium τὸν πάνυ. Antea vero quàm de tabula manum, idem mihi videri dicam existimandum de verbo ἐστὶν, apud Arrian. Diss. Epict. lib. I. cap. 9. Ἤ ἄλλο ἀπολείπεται τοῖς ἀνθρώποις, ἢ τὸ τοῦ Σωκράτους; μηδέποτε πρὸς τὸν πυθόμενον ποδαπὸς ἘΣΤΙΝ, εἰπεῖν ὅτι Ἀθηναῖος ἢ Κορίνθιος, ἀλλ' ὅτι κόσμιος. *quid superest aliud hominibus præter illud Socratis? numquam perconctanti cujas sit*, i. e. cujas sis, *dicere Atheniensem esse aut Corinthium, sed mundanum*. Cl. Meibomius tentabat, εἰπόντος ὅτι Ἀθηναῖος, ut ita hæc construeret cum antecedd. τοῦ Σωκράτους, &c.

Eodem cap. *quòd jam pridem ad hunc eum ipsum (me autem dicebat) quædam institui* &c. An vocula *eum* delenda sit, quod voluerunt viri insignes, ego quidem vehementer dubito; quoniam demonstrationis ἐπισημασία validior cùm huic loco satis quadrat, tum sæpius quoque hoc modo accumulandis pronominibus exprimitur; ut docuit Aus. Popma, lib. II. de Usu Ant. Locut. cap. 10. ubi hunc quoque locum Tullii allegat, ut sibi satis superque probatum. Addamus ista ex Orat. post red. in sen. cap. penult. *nec mihi ille ipse animus idem meus, vobis non incognitus, defuit*. ad Att. II. ep. 1. extr. *me illum ipsum vindicem æris alieni*. de Fin. V. c. 8. *ista animi tranquillitas ea ipsa est beata vita:* ubi vix ausim cum editore cl. pro *ea ipsa* reponere *re ipsa*. vide enim, sis, harum literarum virum scientissimum G. Cortium ad Salust. Cat. cap. LVII. 1.

Cap. II. *Totum igitur illud philosophiæ studium mi-*

bi quidem ipse sumo & ad vitæ constantiam quantam possum, & ad delectationem animi. Non video cur illud *quantam* sic displicuerit doctissimis literatoribus, ut mallent *quantum*: idem est enim, ac si dixisset Cicero, .. *ad vitæ constantiam, ad quantam possum*, &c. Fit autem sæpius, ut sic membro posteriore omittatur præpositio, quæ in antecedente fuerat expressa. ad Att. VIII. ep. XI. p. 793. *in eadem opinione fui, qua reliqui omnes*: i. e. in qua. Tusc. I. 46. *esse cum aliquo sensu in his malis, quibus vulgo opinantur.* & cap. 39. *in eadem propemodum brevitate, qua illæ bestiolæ reperiemur.* de Fin. I. c. 15. *in eadem causa sunt, qua antequam nati.* Minucius Felix Oct. cap. XXXIV. *si ista moles ab eo, quo exstructa est, destruatur.* Quintil. apud Lactant. Instit. l. V. c. 7. *ut odium, cupiditas, ira in id, quod incubuerint, agant cæcos.* Vellejus Pat. lib. I. c. 7. *ne in id, quod Homerus, incideret:* ubi consule celeb. Burmannum. Hinc quoque stabiliri lectio ista potest, de Leg. lib. III. c. 15. *nam ego in ista sum sententia, qua te fuisse semper scio.* ubi conjicit V. Cl. *in qua te* &c. de Fin. I. c. 10. *qui in ea voluptate velit esse, qua nihil molestiæ consequatur:* ubi non audiendus erat Lambinus, qui rescripsit *quam nihil* &c. nam verbum *consequi* passim sic venit sine accusativo.

Cap. seq. *Causam autem probalem tu quidem adfers... sed da mihi nunc, satisne probas?* Ut ultima vox ad *causam* referretur, legere malebat Cl. Davisius *satisne probam?* At citra istiusmodi emendationem, apta plane est ultimæ voci cum illa antecedente necessitudo, quando quidem *causam probare* phrasis est Latinissima. vide ad Att. I. ep. 1. extr. ad Fam. XIII. ep. 7. & alibi. Eodem cap. *sic philosophiam Latinis literis persequitur, nihil ut*

iis

iisdem de rebus Græcia desideret. Hæc, quamvis ingenia interpretum in omnes formas verterint, sensum tamen tolerabilem haud ægre fundere videntur, modo intelligatur auctor dixisse, Bruti scripta tam exacta atque perfecta esse, nihil ut in his vel Græci requirant, quod non satis elaboratum sit.

CAPUT II.

Cicero in Acad. I. aliquoties defenditur: semel emendatur. Genitivi usus notabilis illustratur. Servius refellitur. Omnium sapientissimus. *Duo Ciceronis loca ὡς ἐν παρόδῳ vindicantur.* Autem *pro item, insuper. Aliqua Ciceronis loca stabiliuntur, juxta cum Hirtio & Novatiano.* Multa vitæ commoda, *pro omnibus v. c. Cicero & Min. Felix vindicantur.*

EOdem Acad. lib. I. cap. IV. *Sed ignorare te non arbitror, quæ contrà Philonis Antiochus scripserit*. Elegantiam habet genitivus ille *Philonis*, quæ quidem latuit illis, qui edere maluerunt *quæ contra Philonem A. s.* Dicitur *Philonis* Antiochus, quod illius fuit discipulus, vel quod illius dogmata amplexus fuit. Sic de Fin. V. c. 31. *Et quidem Arcesilas tuus .. noster fuit: erat enim Polemonis.* & cap. 5. *Primum Theophrasti Strato Physicum se voluit .. Hujus Lyco est oratione locuples .. Concinnus .. hujus Aristo.* lib. IV. 22. *Quid si reviviscant Platonis illi, & deinceps qui eorum auditores fuerunt:* sic enim ego juxta msf. J. F. Gronovii lego, non *Platonici illi*, aut quod voluit vir cl. *Platonis alumni*. Eodem autem modo *alienum* eum dicunt Latini, qui alterius decretis se totum addixit; contráque *suum*, qui suo in rebus judicio utitur.

titur. Iidem libri de Finibus sedes mihi argumentorum sunto. lib. I. c. 6. *Principio, inquam, in physicis, quibus maxime gloriatur, primum totus est alienus.* lib. IV. c. 4. *Nam qui sciet* &c. *poterit eruere, semperque esse in disputando suus.* lib. V. 5. *Hic quoque suus est, de summoque bono dissentiens, dici vere Peripateticus non potest.* Nimium igitur, quod etiam observat cl. Davisius, genitivi istiusmodi usum coarctat Servius ad Æn. I. 45. cum hanc figuram circa patres tantum & maritos usitatam esse docet.

Ibidem: *Hic* (Socrates).. *ita disputat, ut ..nihil se scire dicat, nisi id ipsum... ob eamque rem se arbitrari ab Apolline omnium sapientissimum esse dictum, quod* &c. Festinabat vir vere doctus, cum *hominum sapientissimum*, pro *omnium sapientissimum*, legendum conjiceret; neque enim oraculum, unde ille argumentari videtur, sonabat ἀνδρῶν σοφώτατον, ut allegat, sed ἀνδρῶν ἁπάντων σοφώτατον. Et sic præterea Min. Felix Oct. cap. XIII. de Socrate, *idcirco universis esse præpositum, non quod omnia comperisset, sed* &c. Salvianus Gub. l. VII. pag. 159. *numquid non sapientissimus omnium Socrates semper existimatus est?* Tertull. Apol. cap. XLVI. *quia Socratem Apollo sapientissimum omnium cecinit.* Parilis usus vocis *omnium* est de N. Deor. lib. III. 32. *Cur omnium perfidiosissimus C. Marius* &c. ubi cave, cum ampl. Boherio faxis, *cur hominum perfidiosissimus*, æque enim late τοῦ *omnium* significatio patet. Ita & pro Marc. cap. 7. *nam quis est omnium, tam ignarus rerum* &c.? ubi Patricius tentabat, *nam quis est omnino tam i. r.?* Sed tu vide cl. Davis. ad hæc N. Deor. I. c. 27. *Omnium quis tam cæcus* &c.? & doct. Wasseum & Cortium ad hæc Salust. Catil. cap. LI. 1. *neque quisquam om-*

omnium libidini simul & usui paruit. Adde, si placet, de Fin. Lib. II. 18. *omnium vir optimus & justissimus.* de Nat. Deor. II. 4. *Vir sapientissimus, atque haud scio an omnium præstantissimus.* & plura talia.

Paucis interjectis, sic pergit Cicero: *Nam cum Speusippum sororis filium Plato Philosophiæ quasi heredem reliquisset; duos autem præstantissimos studio atque doctrina, Xenocratem Chalcedonium & Aristotelem Stagiritem,* &c. Hic locus criticam quoque manum hominum doctorum expertus est; sed quantamcunque depravationis speciem præ se ferat, mihi tamen omni ex parte sincerus videtur. Vult enim Cicero, præter Speusippum fuisse quoque Xenocratem & Aristotelem Philosophiæ quasi heredes à Platone relictos. Hoc dum dicit, primo attende elegantem vocis *duo* cum adjectivo syntaxin, quæ nihil differt ab ista lib. III. Fam. ep. 4. *duos enim duarum ætatum plurimi facio Cn. Pompeium.. & M. Brutum.* vide quoque Sen. Nat. Quæst. VII. c. 3. Min. Fel. Oct. cap. XVIII. Tacit. H. l. I. c. 50. & alibi. Sed ratio conjecturarum unica, si quid ego video, ista fuit, quòd conjunctionem *autem* hîc, ut sæpius alibi, denotare *item*, *etiam*, *præterea* non reputabant Critici nobilissimi. Quem quidem ad lapidem sæpius lapsi videntur homines, cetera & cati & eruditi. Sic Tusc. I. c. 33. *Jam similitudo magis apparet in bestiis, quarum animi sunt rationis expertes. Hominum autem similitudo in corporum figura magis exstat.* Lambin. vult *item* legi pro *autem.* & Lib. IV. 29. *Est autem utilis ad persuadendum, ea* &c. ὁ πάνυ Bentl. *Est autem utilis* &c. de N. Deor. II. 23. *Itaque tum illud quod erat à deo natum, nomine ipsius dei nuncupabant.. Tum autem res ipsa, in qua vis inest major aliqua,*

sic appellatur, *ut ea ipsa res nominetur deus*. cl. Walker, *Tum etiam res ipsa* &c. & lib. III. c. 30. *Iidem autem Dii fraudem dederunt* &c. cl. Davis. ex duobus editis, totidemque scriptis, *Iidem etiam Dii* &c. Offic. I. c. 4. *Principio* &c. *Commune autem animantium omnium est conjunctionis appetitus*. idem V. D. ad Divin. l. II. c. 1. *Commune item animantium* &c. Hirtius de B. Afr. cap. LXXII. *Sollicitabatur autem his rebus*. ille rursum, in curis secundis, *item* pro *autem* substituit. Novatian. de Reg. Fidei cap. XVIII. *quippe cum magni consilii Angelus factus sit*; *Angelus autem sit*, *dum exponit* &c. & cap. XX... *Quæ autem*, *malum*, *ratio est ut* &c. utrobique pro *autem* doct. Jackson vult *item*, ut jam non dicam in priore immerito pro *quippe cum*, tentare eundem V. Cl. *quippe qui*. Nobis vero per tot viros eximios, quorum judicio plurimum libentissime tribuimus, dissentire liceat; non tantum quia loca hæc, tam multa, mutuo sibi invicem firmamento esse videntur, sed quia mihi præter ista, etiam innumerabilia pœne alia observata sunt; quorum proinde copia immensa nos de usu isto conjunctionis, quem modo dixi, plane certos esse cogit. Omnia ne proferam, ecce pauca. de N. Deor. I. c. 8. *quæ machina ? qui ministri tanti muneris fuerunt ? quemadmodum autem obedire & parere voluntati architecti.. potuerunt ?* lib. II. 57. *quas* (oculorum membranas) *primum perlucidas fecit*, *ut per eas cerni posset*; *firmas autem*, *ut continerentur*. utrobique conticent intt. lib. XII. Fam. ep. 27. *Sex. Aufidius & observantia .. accedit ad proximos*, *& splendore equiti Romano nemini cedit. Est autem ita temperatis moribus* &c. vide quoque lib. XIII. ep. 13. & Fabri Thesaurum.

Cap.

Cap. V. *Quid me, inquam, putas, qui Philosophiam jam professus sim populo nostro exhibiturum.* Frustra plane est Lambinus, qui *me* ante vocem *populo* excidisse suspicatur : quemadmodum etiam *se* injicit in his supra c. 2. *Q. h. q. s. negat omnino Epicurus sine voluptatibus sensum moventibus nec suspicari.* Tu noli contemnere quæ ad locum, quem jam præ manibus habemus, adnotavit P. Faber, quæque Cl. Davisius ad Lib. II c. 15. & Cortius ad Saluft. Cat. XXXI. 7. adde Tusc. II. 16. *ferre non posse clamabit.* Divin. I. 24 *dixit.. sibi in somnis visum esse.. occidere cum magna gloria.* vide lib. II. 40. de Fin. V. 11. de N. D. I. 39. Senecam de Clem. I. c. 1. Min. Felic. cap. IV. Virgil. Georg. II. 243. Horat. I. epist. 2, 10. Sequitur autem eodem cap. *Animi autem* (bona ponebant) *quæ essent ad comprehendendam ingeniis virtutem idonea.* Vocem *ingeniis*, tamquam spuriam & adulterinam, furcillis ejiciunt viri doctissimi. At salvo quidem eorum judicio, ego potius, mutatione quippe leviore, rescripserim.. *ad comprehendendam INGENVITATEM idonea. Ingenuitas* aliquando idem Ciceroni est, quod *virtus*, *probitas*, *honestas:* ut infrà c. 10. *Theophrastus.. ita moratus, ut præ se probitatem quandam & ingenuitatem ferat,.. spoliavit virtutem suo decore* &c. ἐπέχω tamen.

Cap. VI. *Unde & amicitia existebat, & justitia atque æquitas : hæque & voluptatibus, & multis vitæ commodis anteponebantur.* Quid ergo? an tam abjecte de virtutibus sentiebant Platonis & Aristotelis discipuli, ut eas multis tantum vitæ commodis, sive magnæ illorum commodorum parti, & non plane omnibus & universis anteponerent? Si quidem non aliter enarrari hæc verba possent, omnino accederem ego Viro Cl. qui legebat *&*

cunctis vitæ commodis &c. Sed intelliguntur heic omnia vitæ commoda, eaque omnia ideo dicuntur *multa*, quod ingentem multitudinem constituunt. Nos, omnem ambiguitatem tollentes, dicimus *de menigvuldige gerieffelykheden van dit leven*. Hanc formam egregie dilucidavit præceptor meus sapientissimus, mihique in æternum colendus J. Clericus A. Crit. P. II. S. 2. cap. VI. §. 7. 8. 9. adi quoque D. Glass. Rhet. Sac. Tract. I. c. XV. init. Itaque nec lis movenda fuit de his N. Deor. II. c. 58. *Omnisque sensus hominum multo antecellit sensibus bestiarum. Primum enim oculi in his artibus, quarum judicium est oculorum,.. multa cernunt subtilius.* ubi homines docti *multo*, vel *cuncta* substituunt. Et apprime bene M. Felix Oct. cap. XIII. dixit, *Academicorum plurimorum in summis quæstionibus tuta dubitatio* : quamvis conjiceret cl. Davisius, *Academicorum*, *Pyrrhoniorum in summis q. t. d.* quod non plurimi de Academicis, sed plane omnes sic dubitarent. At vero omnem Academicorum nationem intelligit auctor; quæ cum valde numerosa esset, ideo Academicos *plurimos* dixit Minucius.

CAPUT III.

Cicero Acad. I. sexies juxta capitum seriem vindicatur. Phrasis bene facis, *& usus verbi* facere *notabilis illustratur. Xenoph. defenditur.* Rejicere *i. e. minoris facere. Enallage numeri comprobatur, terque vulgata Ciceronis scriptio in transitu adseritur.*

PErgimus in eodem lib. I. Acad. ubi cap. VII. *Dabitis enim profecto*, ait Varro, *ut.. utamur ver-*

verbis interdum inauditis. • *Nos vero, inquit Atticus; quin etiam Græcis licebit utare, cum voles, si te Latina forte deficient. Bene sane facis; sed enitar,* &c. *Bene facis* est formula approbandi & laudandi, de qua vide ill. Grotium & Pricæum ad Luc. Act. Apost. X. 33. nec non quæ ex Xenoph. & Terentio contulit cl. Raphelius: unde etiam facile liquebit non Græcis tantum, verum etiam Latinis usitatam fuisse; ut memoria omnio fefellerit magnum Casaubonum, qui in notis ad lib. I. ad Att. ep. 1. extr. „ Apud Laert. in epist., inquit, „ καλῶς ποιεῖς verti debet *Bene est*, usu linguæ „ Latinæ.. nam vulgo ineptissime vertitur *recte* „ *facis*. „ Duriusculum autem hoc loco nostro Ciceronis videtur esse verbum *facis*, si in præcedentibus quæramus, quo illud suppleri ἀπὸ κοινοῦ & explicari possit; eamque etiam rationem esse arbitor, cur Lambinus legerit *Bene sane mecum agis.* Omnis abesset difficultas, si ita scriptum legeremus, *quin etiam cum voles, si te Latina deficient, Græcis ut utare, meo tibi & Ciceronis nomine concedo. Bene sane facis*, scil. qui hoc ita concedas &c. Sed in ista hujus verbi duritie, quamvis palato nostro parum grata, nescio tamen quomodo sibi indulserunt veteres. Supra epist. ad Varr. *Exspectabam omnino jam diu, meque sustinebam ne ad te prius ipse quid scriberem, quàm aliquid accepissem, ut possem te remunerari quàm simillimo munere. Sed cum tu tardius faceres, id est, ut ego interpretor, diligentius, teneri non potui* &c. ubi loquitur Cicero, ut si in antecedentibus dixisset, ... *scriberem, quàm tu ad me aliquid dedisses, ut possem te r. q. s. m.* de Divin. I. c. 24. *Tum ei ducem illum præcepisse ne respiceret: illum autem id diutius facere non potuisse, elatumque cupiditate respexisse. facere*, i.e. non respicere,

cere. Corn. Nepos Epam. c. IV. *Hunc Diomedon cum rogaret ut tuto exiret, suaque quæ attulisset liceret efferre; istud, inquit, faciam* &c. h. e. tibi concedam. Seneca epist. XCIV. *scis ut illi nil cum adultero, sic nihil tibi esse debere cum pellice; & non facis.* i. e. & est tibi cum pellice res. Lactant. Instit. VI. c. v. 13. *Utrumque indiget definitione, quia* &c. *Verùm nos faciamus quod ille debuit. Virtus est* &c. i. e. utamur definitione, ut ille debuit &c. Similiter quoque Græci loquuntur. Xenoph. Κυρȣπ. I. p. 9. E. *Ibi Cyrum tradunt inter avi ministros acceptas carnes distribuisse, cum hunc simul in modum quemque alloqueretur: hoc quidem tibi do, quia me acriter equitare docuisti; tibi vero, quod mihi peltum dedisti* &c. *Hæc eum fecisse, donec omnes, quas accepisset carnes, distribuisset:* Τοιαῦτα ΠΟΙΕΙ͂Ν, ἕως διεδίδȣ πάντα ἃ ἔλαβε κρέα. h. e. sic singulis aliquid cum tali alloquio dedisse. Conjicit Muretus, τοιαῦτα ἐπειπεῖν ἕως &c. ingeniose magis, opinor, quam solide ac vere. Et cur silebat ille V. D. ad ista lib. III. p. 76. D. *Armenius autem Cyrum prosequebatur, & reliqui homines universi, clamantes & appellantes benefactorem suum virum optimum.* Καὶ ταῦτα ἘΠΟΊΟΥΝ, ἕως ἐκ τῆς χώρας ἐξέπεμψαν. i e. *Et sic clamando prosequebantur, usque dum ipsum extra regionem deduxissent.*

Cap. nono: *Post argumentis, & quasi rerum notis ducibus, utebantur.* Constructio hæc ita concipiatur, *Post ducibus utebantur argumentis, & quasi rerum notis.* Quamobrem sic interpungendum est, *Post argumentis, & quasi rerum notis, ducibus utebantur.* Non autem intelligo cur viri docti legi maluerint, *Post argumentis & rerum notis, quasi ducibus utebantur:* aut hoc modo, *Post. argumentis quasi rerum notis utebantur:* vel etiam, *Post argumen*

mentis & quasi rerum nodis ducibus utebantur. Primò enim Latinissime dicitur *uti aliqua re duce*, pro quasi duce; quod exemplis, quæ mihi in promtu sunt, luculente ostenderem, siquis rem proletariam præfracte negaret. Deinde *quasi* sæpe cum uno nomine subsequente, nullo antecedente, construitur. Sic Div. I. 30. *tamquam insignitæ notæ veritates.* & c. 53. *extrema montis quasi puppis.* Tusc. IV. 29. *recentes quasi tumores animi.* Fam. l. III. ep. XI, 10. *Quod ad me quasi formam .. reip. misisti, .. valde est mihi grata.* Postremò *notæ rerum* hîc recte dicuntur indicia quædam vel lumina, quibus res probantur aut illustrantur; ut docuit erud. P. Faber. ad h. l. Ibidem : *in qua tradebatur omnis disciplinà dialecticæ.* Pronomen *qua* vocem non habet in antecedentibus, ad quam referatur. Quid ergo? An prò *in qua*, cum viro cl. rescribendum *ibique*, aut quod mihi in mentem inciderat, *in qua arte*? An verò illud *in qua*, ex verbis vicinis *probare* & *concludere*, supplendum nominibus *probatione & conclusione*? quam rationem illustrant Cl. Jensius Lect. Lucian. I. c. 8. & Cortius ad Saluſt. Cat. c. XVIII. 1. An denique ἀπὸ κοινῦ e seqq subaudienda vox *disciplina*? Tu, lector, elige; mihi, quidem, si detur optio, postrema ratio præ ceteris adridet.

Cap. XI. *Sed quæ essent sumenda, ex iis alia pluris æstimanda, alia minoris : quæ pluris, ea præposita appellabat, rejecta autem quæ minoris.* Quando hic *sumendorum* alia, quæ pluris æstimanda sint, dicuntur *præposita*, alia quæ minoris, *rejecta*; vocis *rejecta* vim ne ita rigide hîc urgeas, quasi diceret id quod voci *sumenda* e diametro esset contrarium; sed ita interpreteris, ut idem solum modo quod *postposita* significet. Non enim sumenda ista, quæ essent minoris momenti, ideo *rejecta* appellabat

Zeno,

Zeno, quòd nulla plane æstimatione essent digna; sed quia, si modo alterutram ex duabus istis sumendorum speciebus eligere integrum esset, tum illam quæ minoris esset momenti, præ potiore relinqui oporteret. Vix dubium, quin ista notio relativa verbi *rejicere*, *contemnere* similiumque satis usitata bonis sit auctoribus. vide, quæso, Cel. Grævium ad Off. I. 1. adde de Fin. IV. 25. *alia eligenda sunt*, *alia rejicienda*, *alia omnino neglegenda.* ubi *rejicere* minus quid exprimit, quàm *omnino negligere.* Quin quoad dictionis duritiem, geminus huic germanusque locus exstat Fin. III. 17. ubi in *præpositis*, si omnem nexum inspicias, statui videbis *præponenda quædam & rejicienda*, i. e. præ alteris omittenda Non erat proinde, cur locum hunc tantopere fatigarent viri præstantissimi.

Sequitur ibid. *Cumque perturbationem animi illi ex homine non tollerent, naturaque & condolescere, & concupiscere, & extimescere, & efferri lætitia dicerent, sed ea contraherent, in angustumque deducerent; hic omnibus his quasi morbis voluit carere sapientem. Cumque eas perturbationes antiqui naturales esse dicerent* &c. Non possum adduci ut Cl. Walkero adsentiar, qui scribendum judicabat, *Cumque perturbationes animi illi ex homine non tollerent*, .. *sed eas contraherent* &c. Nam primo pronomen *ea* bene comprehendit infinitivos antecedentes: deinde, quod rei caput est, neminem hoc moleste habeat oportet, quod numerum singularem *perturbationem* mox pluralis sequitur *perturbationes*: omnium enim vel tersissimorum auctorum nullus est, qui in talem numeri Enallagen non sæpius incidat. Solam Tullii auctoritatem adhibeamus, qui sic Tusc. V. c. 15. *Atque cum perturbationes animi miseriam, sedationes autem vitam efficiant beatam; duplex ratio* per-

perturbationis sit. lib. IV. c. 6. *quidam brevius, perturbationem esse appetitum vehementiorem.. Partes autem perturbationum volunt* &c. cap. 28. *Sed omnis ejusmodi perturbatio animi placatione abluatur illa quidem... Verum tamen hæc est certa & propria sanatio, si doceas, ipsas perturbationes per se esse vitiosas,* &c. Pari modo permutantur. *animus* & *animi*, ibid. c. 38. Divin. II. c. 67. Leg. II. c. 10. *sensus* & *sensûs*, N. Deor. II. c. 58. *Dei* & *Deus*, ibid. III. c. 38. *voluptas* & *voluptates*, apud Lactant. Epit. c. XXXIII. uti & *bonum* & *bona*, Instit. III. c. VIII, 16. Omnino igitur & in hac scriptura acquiesco, & in ista locorum sequentium: de Fin. III. c. 10. *hoc quarto, quod extremum posui, bonorum notitia facta est: cum enim* &c. *tum ad notionem boni pervenit.* Tusc. IV. c. 36.

Major mihi moles, majus miscendum malum,

&c. *Quæ igitur hæ erunt moles?* lib. V. c. 17. *qui cum in alteram lancem animi bona imponat, in alteram corporis & externa; tantum propendere illam boni lancem putet.* & cap. 18... *in virtute non beatam modo vitam, sed etiam beatissimam ponere? quod nisi sit, virtutum interitus consequetur.* in quibus locis numeri variatio ab aliis aliter est sollicitata. In seqq. his: *aliaque in parte animi cupiditatem, alia rationem collocarent:* equidem præpositionem *in*, quam e membro posteriore excidisse putabant viri cll., facile ἀπὸ κοινοῦ subaudio; idque per ellipsin similem, quam cernere licet Off. I. c. 31. *num alia in causa M. Cato fuit, alia ceteri, qui* &c. Omittitur etiam in priore membro. Horat. Carm. III. ode 25.

Quæ nemora, & quos agor in specus?

ubi vide erud. Bentleium.

CA-

CAPUT IV.

In eodem lib. I. Acad. vulgata lectio ter quaterve stabilitur. Pluralis numeri vis notabilis dilucidatur. Cicero obiter aliquoties defenditur, semelque emendatur. Synonymorum verborum concursus observatur. Repetitio voculæ nunc *adseritur.* Qui *pro quia. Tria Lactantii, novem Tullii loca vindicantur.* Jam *pro sane, quidem. Novatianus adseritur.*

CAp. XII. ej. libri I. Acad. *id autem visum cum ipsum per se cerneretur, comprehensibile*, sc. esse voluit. *Feretis hæc? Nos vero, inquit; quonam enim modo* καταληπτὸν *appellares?* Reponendum putat cl. editor, *Feretis hoc?* comprehensibile, quod finxerat, ut vim vocis καταληπτὸν Latine exprimeret. At stante lectione vulgata, nihil erit incommodi, si sensum interrogationis illius sic concipias, ut si dictum esset *Feretis hoc & plura talia?* Talem numeri mutationem ecce de Div. I. 16. *veram enim fuisse obnuntiationem... exitus comprobavit; quæ si falsa fuissent, nullam adferre potuissent causam calamitatis.* ubi malebat idem V. D. *fuisset* & *potuisset.* de Fin. III. 5. *Rerum autem cognitiones, vel si hæc verba aut minus placent, aut minus intelliguntur*, καταλήψεις *appellemus licet.* ubi eadem ille chorda oberrat. de N. Deor. III. 7. *eodemque illa etiam differemus, quod Chrysippum dicere ajebas, quoniam* &c. *esse homine aliquid melius.* ille legit, *illud etiam*, vel *quæ Chrysippum.* Acad. II. c. 40. *Non ergo id agitur, ut aliquid adsensu meo comprobem: quæ tu vide ne impudenter etiam postules, non solum arroganter.* reponit, *quod tu* &c. de Fin. IV. 23. *Stoici hæc videlicet viderunt; illos autem id fugerat superiores.* adstipulabatur codici uni & alteri, qui dant *Stoici hoc videlicet* &c. Conticuit

au-

autem, & meritò, si quid ego video, ad ista ibid. lib. V. c. 3. *Censemus autem te facile id explanare posse, quòd.. Athenis hæc ipsa te ex Antiocho videmus exquirere.* & lib. II. c. 29. *Potius ergo illa dicantur, turpe esse viro debilitari dolore, frangi, succumbere. nam ista vestra, si gravis, brevis; si longus levis, dictata sunt.* Tusc. I. c. 39. *Pellantur ergo istæ ineptiæ pene aniles, ante tempus mori miserum esse.* lib. V. c. 34. *negavit se jure illo nigro, quod cœnæ caput erat, delectatum; tum is qui illa coxerat* &c. Acad. II. 29. *hæc vera an falsa sunt? si te mentiri dicis, idque verum dicis mentiri; verum dicis. Hæc scilicet inexplicabilia esse dicitis.* cap. 43. *Si Polemonius peccat Stoicus rei falsæ assentiens.. eadem in veteres Academicos Peripateticosque dicenda.* cap. 44. *Sed quæro, quando ista fuerint ab Academia vetere decreta, ut animum sapientis commoveri & conturbari negarent.* & cap. 47. *Expromam primum illa invidiosa, quòd eos omnes.. insanos esse dicatis.* Ex his etiam, pluribusque quæ mihi ex optimis quoque linguæ Græcæ auctoribus collecta sunt, proclivis est emendatio loci de N. Deor. I. c. 8. *Longum est ad omnia, quæ talia sunt, ut optata magis quàm inventa videantur. Sed illa palmaris quidem, quòd.. is eum dixerit sempiternum.* Vox *palmaris* non habet substantivum, unde pendeat: cum itaque vir cl. legeret, *Sed illud palmare est, quod* &c. ego malim, *Sed illa palmaria quidem, quod* &c.

Eodem cap. *ad rationem inveniendam viæ reperiuntur.* Quin *viam reperire* satis Latine dicatur, id nemo quidem dubitat; sed concursus iste verborum *invenire* & *reperire*, minus gratus interpretibus accidit, qui illud *reperiuntur* aut pro nugatoris scholio habebant, aut in *aperiuntur* transmutabant. Attamen vix durior videtur iste con-

cursus, quam quem sæpius alibi offendimus, ut etiam doct. P. Faber judicavit. Sic concurrunt verba *consequi* & *adipisci*, ad Q. Fr. I. ep. 1. *nos ea quæ consecuti sumus, his studiis & artibus esse adeptos*. *Vitare & fugere*, Off. II. c. 2. *atque affirmandi arrogantiam vitantem, fugere temeritatem, quæ* &c. Quin etiam *reperire* & *invenire*, de Fin. V. c. 6. *fons reperiendus est, in quo sint prima invitamenta naturæ; quo invento, omnis* &c. Tusc. III. c. . *Nam ut medici causa morbi inventa, curationem esse inventam putant: sic nos causa ægritudinis reperta, medendi facilitatem reperiemus.* Ovidius Metam. lib. I. vs. 654.

——— Tu non inventa repertâ
Luctus eras levior. ———

cum nota Heinsii & Burmanni. Lactant. M. Pers. cap. XIV. *Erant certantes, quis prior aliquid inveniret. Nihil usquam reperiebatur.* ubi vide cl. Bauldri.

Cap. XIII. *Tunc Varro, Tuæ sunt nunc partes, inquit, qui ab antiquorum ratione nunc descisis*, &c. Fidem nobis fallere videtur codex Manutii, qui posterius *nunc* non agnoscit; quod per librarii elegantiam facillime omitti potuit, ne recurreret. Non autem ab ejusmodi recursu sic abhorruerunt auctores quique nitidissimi, quin sæpius in hanc, si qua sit, scribendi incuriam illapsi sint. Tusc. I. 22. *ut si jam possent in homine vivo cerni omnia, quæ nunc tecta sunt*. de N. Deor. II. c. 57. *quæ primum oculos m. t. v. v. e. sepsit; quas primum perlucidas fecit*. cl. Walkerus delet posterius *primum*, sed à codicibus destituitur. ad Fam. lib. XV. ep. 16. *Puto te jam suppudere, cum hæc tertia jam epistola ante te oppressit quam tu scidulam aut literam.* Pariter Græce, Polyænus Strategem. lib. II. cap. 3, 5. εἰ Λακεδημονίυς ἀνασάτυς πεποιήκαμεν, ἔφη,

ΝΥΝ

ΝΥ͂Ν ἐχρῆν πᾶσιν ἂν τȣ́τοις μάχεσθαι, ὡς καὶ ΝΥ͂Ν συμμαχȣ͂σι ἡμῖν, Λακεδημονίȣς &c. Huc confer quæ dabimus ad Acad. II. c. 11. & 27. Quod autem Urſinus e codice ſuo profert, *quam ab antiquorum* &c. pro *qui ab a.* atque inde legendum hariolatur *quoniam ab ant.* id omnino fruſtra factum puto, tametſi non caſtigatus eſt vir ille a commentatoribus. Pronomen enim relativum, ſive cum indicativo, ſive cum ſubjunctivo modo conſtruatur, paſſim ſic adhibetur, ut antecedentium verborum rationem quamdam cauſamque exprimat, locumque adeo conjunctionum *quoniam*, *quia* & ſimilium occupet. N. Deor. II. c. 24. *cœleſtem enim naturam..., quæ per ſe omnia gigneret, vacare voluerunt ea parte corporis* &c. vide Fam. XI. ep. 7. lib. XIII ep. 61. lib. XVI. ep. 1. & alibi millies. Nepos Dion. cap. 3... *ille, qui in aliqua re vellet patrem imitari, morem ei geſſit.* vide Ageſ. cap. 6. Lactant. Inſtit. I. c. V, 7. *Non poterat enim dicere Jovem eſſe principium rerum, qui erat Saturno genitus; neque Saturnum ipſum, qui cœlo natus ferebatur.* cap. XI, 59. *& in Latio Aventinus vocabulum monti dedit, in quo ſepultus eſt.* i. e. quia in eo ſ. e. vide c. XX, 36. lib. II. c. XVI, 9. *Itaque nullum ſibi honorem tribui volunt; quorum omnis honor in Deo eſt.* i. e. quoniam eorum. lib. III. c. 10, 11. *In terram procumbere, ne ſi velimus quidem, poſſumus; quorum ſtatus rectus eſt.* i. e. quia noſter ſtatus r. e. ſic quoque lib. V. c. XVII. 3. & c. XVIII. 3. ut & Epit. cap. LIII. p. 151. Jam aliquot addam loca, in quibus hunc pronominis uſum immerito vexaſſe videntur viri docti. Lactantius Epit. c. XXXV. *in ethica verò.. philoſophi erraverunt; qui ſummum bonum nullo modo inveniri potuerunt.* c. LII. *incognitâ cauſâ tanquam nocentes*

 dam-

damnant, qui constare de ipsa innocentia noluerunt. cap. LXXI. *si enim* &c. *apparet eum, qui usum ignis habeat, non esse mortalem.* Cicero supra c. 9. *nec percipere ullo modo res eas, quæ subjectæ sensibus viderentur; quæ essent aut ita parvæ,* &c. Tusc. I. c. 21. *E quo intelligi potest quam acuti natura sint, qui hæc sine doctrina credituri fuerint.* lib. IV. c. 1... *eum, qui sapientia excelleret, Pythagoræ auditorem crediderunt fuisse.* & lib. V. c. 19. *Beatus igitur, qui hos interfecit?* de Leg. I. c. 10. *Quod argumenti satis est, nullam dissimilitudinem esse in genere; quæ si esset, non una omnes definitio contineret.* de N. Deor. II. c. 15... *Solem quoque animantem esse oportet, & quidem reliqua, quæ oriantur in ardore* &c. cap. 16. *Probabile est igitur præstantem intelligentiam in sideribus esse, quæ ætheriam mundi partem incolant* &c. cap. 26. *Jam qui magna verteret, Mavors* (sc. dictus est); *Minerva autem, quæ minueret.* cap. 56. *Jam gustatus, qui sentire eorum, quibus vescimur, genera deberet, habitat* &c. Ohe! jam satis est.

Eodem cap. *Ut contra omnium sententias dies jam plerosque deduceret.* Quid sibi vult, inquit V. Cl. *τὸ dies jam plerosque*? Si respondere liceat, id sibi velle arbitror, ut intelligantur plerique illorum dierum, quos differendo deducebat Arcesilas; qui sensus cum mente verbisque auctoris maxime convenit, nisi me quidem fallat animus. Particulæ *jam* singularis & elegans hic usus est, pro *sane, quidem, omnino*; nisi velis esse tantumnon expletivam. Supra cap. 7... *sed quod ex utroque, id jam corpus, & quasi qualitatem quandam nominabant.* de Leg. I. 7. *Parent autem* (dii hominesque)... *præpotenti deo; ut jam universus hic mundus una civitas communis deorum atque hominum existimandus.*

Tusc.

Tusc. I. 41. *sin vera sunt quae dicuntur, migrationem esse mortem in eas oras, quas qui è vita excesserunt, incolunt; id multo jam beatius est.* & c. 22. *utsi jam possent in homine vivo cerni omnia, quae nunc tecta sunt.* vide quoque Caes. B. G. I. c. 17. Hinc non opus est, cum viro cl. *dies etiam totos* rescribere: sicut etiam bene se habere videtur ista lectio Novatiani Reg. Fid. c. XXIII. *Aestiment ergo an hic sit Deus, cujus auctoritas tantum movit quosdam, ut putarent illum (ut diximus supra) jam ipsum Patrem Deum.* legebat doct. Jackson, *etiam ipsum* &c.

CAPUT V.

Transitur ad Acad. II. in quo quinque loca à sollicitationibus eruditorum defenduntur. Cacophonia homoeoteleutorum comprobatur. Complurium virorum doctorum hallucinationes de hac re proferuntur. Virgilii interpunctio redintegratur. Audire in utramque partem. *Florus defenditur & explicatur. Pleonasmus pronominis. Ellipsis verbi.*

TRansimus ad lib. II. Acad. Cap. II. *Ac vereor interdum, ne talium personarum, cum amplificare velim, minuam etiam gloriam.* Cur illud *etiam* cum codice uno & altero expungeremus, nulla esse ratio videtur, quippequod saepius ita venit in oppositione. Infra c. 9. *nam tantum abesse dicebat ut id consentaneum esset, ut maxime etiam repugnaret.* vide de Fin. lib. II. c. 17. & lib. V. c. 20. & Senec. epist. XCII. Sed ratio, cur conjunctio heic minus probaretur viro doctissimo, ea potissimum esse videtur, (quamvis verbis non significaverit) quod triplex illud *am* cacophoniam efficiat Tullio parum dignam. Saepius quidem nimia

mia in sonis elegantia homines hallucinari coegrit eruditione præstantissimos. Non fuisse enim comptissimorum etiam scriptorum quempiam tam cautum, ut isto modo numquam obdormierit, hoc sane abunde licet colligi ex locis vel Tullii nostri innumerabilibus, quæ immota stare passi sunt iidem illi viri, qui alia haud quidquam duriora redintegrare nituntur. Supra I. c. 7. *quoniam quibusnam quisquam enuntiare* &c. N. Deor. I. c. 29. *quam tibi illam nostram Sospitam, quam tu nunquam* &c. Fin. V. c. 14. *Sed videsne accessuram ei curam.* lib. I. c. 17. *Sed ut iis bonis erigimur quæ exspectamus: sic lætamur iis quæ recordamur.* vide l. IV. c. 5. Tusc. I. c. 41. *Quis.. laudaret, si m. m. judicaret?* Divin. I. 27. *se interfectum, in plaustrum a caupone esse conjectum, & supra stercus injectum.* cap. 12.

Hæc tardata diu species, multumque morata,
Consule te tandem celsa est in sede locata.

lib. II. 42. *casus cujusque eventusque fingi.* cap. 44. *modo hoc, modo illo modo.* vide c. 57. & N. Deor. II. 43. Ita passim quidem noster; neque hoc est illi uni præcipuum, sed cum aliis maxime commune. Ne nauseam tibi, lector, pariam, pauca tantum loca de multis quæ mihi observata sunt adferam. Seneca de Ira. I. c. 12. *quæ se diu multumque circumspexit, & texit, & ex lento ac destinato provexit.* lib. II. c. 28. *alia fecimus, alia cogitavimus, alia optavimus, alia favimus.* Virgil. Æn. X. ℣. 805.

—— omnis campis diffugit arator,
Omnis & agricola; & tuta latet arce viator.

Vi-

vide quoque lib. V. v. 385. lib. IV. v. 331. ecl. IV. v. 50. Lucretius lib. I. v. 735.

Hic tamen & supera, quos diximus, inferiores
Partibus egregie multis, multoque minores.

Eamus ergo, & sincera atque intemerata esse sequentia hæc loca pronuntiemus. pro Marc. c. 2. *nullam in his esse laudem ampliorem, quàm eam quam hodierno die consecutus es.* Patricius propter κακέμφατον totam laciniam istam, *quam e. q. h. d. c. es*, amputabat. Tusc. II. 23. *Num tum ingemuisse Epaminondam putas, cum*, &c. Bentl. legebat, *num tu ingemuisse* &c. & lib. IV. 17. *Ergo is, quisquis est* &c. idem vir eruditissimus, *Ergo hic quisquis est.* de Fin. II. 5. *vide ne sit aliqua culpa ejus qui ita loquatur, ut non intelligatur.* Davis. *loquitur* malebat. Lactant. Epit. cap. LIV. *Et hanc adversus innocentes carnificinam exercentes pios utique se & religiosos putant.* idem ille pro *exercentes*, reponebat *dum exercent.* Val. Flaccus Argon. lib. I. vs. 39.

—— *& fictis dat vultum & pondera dictis.*

conjiciunt docti, .. *pondera verbis.* Vellej. Pat. lib. I. c. 3. *omnia sub eorum* (persona) *qui illo tempore vixerunt, dixerunt.* N. Heinsius, *vixere.* Virgilius lib. IV. Æn. v. 253.

—— *avi similis, quæ circum littora, circum*
Piscosos scopulos humilis volat æquora juxta:
Haud aliter terras inter, cœlumque volabat,
Littus arenosum Libyæ, ventosque secabat
Materno veniens ab avo Cyllenia proles.

 cl.

cl. Bentl. ad Horat. Carm. I. 34. nullum se dubitare ait, quin sic scripserit princeps poetarum:

Haud aliter, terras inter cœlumque, legebat
Littus arenosum Libyæ, ventosque secabat

&c. Miror equidem, naris tam sagacissimæ virum non olfecisse, vitii sedem esse tantummodo in distinctione vulgata positam, quæ sit haud dubie hunc in modum restituenda:

Haud aliter, terras inter cœlumque, volabat
Littus arenosum Libyæ, ventosque secabat

&c. *volabat littus* pro *ad littus*, sive Carthaginem in littore positam. ut lib. I. *Lavinaque venit littora*. & similia. vide Sanct. Min. IV. c. 6.

Sed ut ad alia Ciceronis pergamus, eodem cap. immerito quoque ista sollicitantur à clar. Davisii amico: *nec literarum Græcarum, nec philosophiæ jam ullum auctorem requiro*. Volebat vir ingeniosus *fautorem requiro*. Sed *auctor* non solum dicitur, qui rem reperit aut conficit, sed etiam qui illam sua vel opera vel auctoritate ornat, tuetur aut promovet. vidit jam Davis. ad Fin. IV. c. 16. Sequente cap. *neque nostræ disputationes quicquam aliud agunt, nisi ut, in utramque partem dicendo & audiendo, eliciant .. quod aut verum sit, aut ad id quam proxume accedat*. Quamvis duæ istæ voces *& audiendo*, a quibusdam absint scriptis, non tamen ideo facile damnaverim, ut omnino importunas: nam disputationes habebantur dicendo & audiendo, tamque audiendo verum eruebatur quàm dicendo. Sed quis, forte inquies, istam phra-

phrasin tolerare queat, *audire in utramque partem?* At vero illa Tullio tam digna est, ut vel eo nomine librariis aut enarratoribus videatur abjudicanda. de N. Deor. III. c. 1. *præbebo me tibi vicissim attentum contra Stoicos auditorem.* de Orat. lib. II. *cum læsisset testis Pisonem, quod se in eum audisse dixisset.* Fam. lib. VII. ep. 17. *ego te de rebus illis non audiam.* in his aliqua ellipsis inest, quam quisque facili negotio secum suppleverit.

Cap. V. *Similiter vos cum perturbare, ut illi remp., sic vos philosophiam bene jam constitutam velitis;* &c. Resumebat auctor illud *sic vos*, quia præcesserat *ut illi:* plane sicuti de Leg. III. c. 2. *qui ut illi cœlestibus, sic hi adversentur magistratibus.* de Orat. II. c. 63. *Nummium divisorem, ut Neoptolemum ad Trojam, sic illum in campo Martio nomen invenisse.* Divin. II. c. 46. *qui* (Alexander), *cum Ptolomæus moreretur, Alexander adsidens* &c. Tusc. IV. c. 14. *ingeniosi ut æs Corinthium in æruginem, sic illi in morbum & incidunt* &c. Fam. XV. ep. 16. *Catius Insuber Epicureus, qui nuper est mortuus, quæ ille Gargettius, etiam* (lege & *jam*) *ante Democritus* εἴδωλα, *hic spectra nominat.* Neque ab ista ratione abhorrent aliæ linguæ. Xenoph. I. Κυρȣπαιδ. p. 18. D. ΟἿ, ἣν ἐπ' ἐκείνȣς ἡμεῖς ἐλαύνωμεν, ὑποτεμȣ̃νται πάλιν ἡμᾶς ἘΚΕΙ͂ΝΟΙ. & lib. II. p. 46. A. ἘΓῺ δὲ, ὡς σὺ.. ἐκέλευσας διδάσκειν τὴν ἑαυτȣ̃ ἕκαστον τάξιν, ἃ παρὰ σȣ ἐμάθομεν, ȣ̃τω δή καὶ ἘΓῺ ὥσπερ καὶ οἱ ἄλλοι ἐποίȣν. vide quoque cl. Jensium Lect. Lucian. I. c. 9. & Jo. Vorstium de Hebr. N. T. cap. XXVII. His facile constat, fluctus in simpulo ciere viros doctos, cum locum Ciceronis sic refingant, ut aut, interpunctione mutata, legant, *Similiter vos. Cum* &c. aut, deleto pronomine, *Similiter cum perturbare* &c. Eodem

 au-

autem in luto hæsit V. Cl. Divin. II. 62. *Quod quoniam illud negatis, hoc necessario confitendum erit.* ubi *hoc* deleri jubebat. & Tusc. IV. 30. *Est enim metus ut ægritudo præsentis, sic ille futuri mali.* ubi vocem *metus* expungebat. Ex his quoque patrocinium suscipi posse videtur pro sanitate loci vexatissimi Flori lib. III. c. XXI, 28. *Nam Sulmonem, vetus oppidum socium atque amicum, (facinus indignum!) nondum expugnatum, ut obsides jure belli, & modo morte damnati, duci jubentur, sic damnatam civitatem jussit Sylla deleri.* Quemadmodum obsides jure belli, & modo morte damnati, duci jubebantur à Sylla, sic quoque Sulmo civitas damnata ab eodem jubebatur deleri. *Jure belli*, hoc est, quasi hoc illi jus belli permitteret: vide Freinsh. ind. v. *Jus. Et modo morte damnati*, hoc est, nulla quæstione, nullo criminis examine adhibito, sed cæco impetu damnati. *Jubentur* autem & *jussit* dicitur per enallagen generis ac temporis, quam ad Divin. II. c. 17. & Tusc. II. c. 15. probabimus satis usitatam. Postremo antecedens illud *Sulmonem, vetus opp. s. a. a.* postea resumitur per τὸ *civitatem*, quam repetitionem hic dilucidavimus, quò etiam confer quæ ad Tusc. II. c. 15.

Eodem cap. V. *Repetunt à P. Valerio.. commemorant reliquos..: tum ad hos notiores, C. Flaminium* &c. in quibus cl. Davisius præpositionem *ad* tollit, vel hoc modo legit *tum & hos*, vel *tum autem hos notiores.* Ego subaudiendum puto verbum *perveniunt*, quod exprimitur cap. 13. at reticetur cap. 1. *provinciæ præfuit: deinde absens factus ædilis: continuò prætor..: post in Africam: inde ad consulatum: quem ita gessit* &c. & cap. 23. *Sed cum hoc alio loco plura: nunc ad ea, quæ à te dicta sunt.* de N Deor. II. c. 1. *sed ad ista aliàs: nunc Lucilium -- audiamus.* nisi in duobus his locis posterioribus malis subintelligere *respondendi* vel *disputandi* verbum.

CA-

CAPUT. VI.

In Cic. II. Acad. edita lectio septies confirmatur. Enallage præpositionum. Locus de Fin. vindicatur. Enallage numeri. Ellipsis verbi ante pron. qui. *Cic. in Tusc. defenditur juxta cum Seneca, qui etiam obiter tentatur.* Abesse & adesse, *pro defendere aut non defendere. Repetitio conjunctionum. Ciceronis lectio vulgata unà cum loco D. Joannis adseritur. Pronominis usus notandus. Cicero, Lactantius, Livius & Alciphron vindicantur.*

EJusdem libri II. Acad. cap. X. *& istam κατάληψιν.. cum ipsam per se amat* (mens),.. *tum etiam propter usum.* Conjicit hîc Lambinus *propter se*, pro *per se* legendum: cur vero sic malit, id nobis hariolandum reliquit. An quia dicendum Latine est, *amo illud propter se*, non *amo illud per se*? non potuit virum, in scriptis Tullianis versatissimum, usus ille fugere præp. *per*, adeo tralaticius. An vero quia mox sequitur, *propter usum*? sic sane eum V. D. in hac præpositionum variatione lapsum deprehendo, lib. IV. de Fin. c. 5. *Pauca mutat vel plura sane; at cum è plurimis eadem dicit, tum certe de maximis.* ubi ille volebat *de plurimis.* Sed enallage ista satis frequens est. sic de Fato c. 16. *necesse est in rebus contrariis (contraria* &c.) *ex his igitur necesse est.. alterum esse verum, a. f.* de Leg. I. c. 5. *non ergo a prætoris edicto,.. sed penitus ex intima philosophia hauriendam j.d.p.* de Fin. I. c. 20. *eodem modo sapiens erit affectus erga amicum, quo in se ipsum.* Vell. Paterc. lib. I. c. 3. *nihil enim ex persona poetæ, sed omnia sub illorum.. dixerunt.* Lactant. Inst. lib. V. c. XI, 15. *non enim*

de nostro, sed ex illorum numero semper existunt, qui &c.

Ibidem: *Interdum enim cum adhibemus ad eos orationem hujusmodi,.. respondent.. naturam accusa.* Quia præcessit pluralis numerus *adhibemus*, ea esse ratio videtur, cur vir cl. pro *accusa* reponebat *accusate*. At similiter a plurali numero transitur ad singularem, suprà c. XI.. *a quibusdam interrogentur, Ergo istud quidem percipis?* N. Deor. III. c. 24... *laboratis,.. hæretis.. Quid Vejovi facies?* Divin. II. c. 61. *Fuit igitur divina beneficentia dignius, quum consulerent nobis, clariora visa dare vigilanti.* cum nota cl. Davisii. Paucis interjectis post: *alii autem elegantius, qui etiam queruntur, quòd eos insimulemus.* Relativum *qui* a mala manu irrepsisse, vix equidem mihi persuaserim. Parilis enim est ista forma, suprà I. c. 4. *nam etsi non sus Minervam, ut aiunt; tamen inepte, quisquis Minervam docet.* i. e. inepte agit. de Leg. II. c. 11. *Melius Græci, atque nostri, qui.. voluerunt.* lib. III. c. 20. *Græci hoc diligentius, apud quos νομοφύλακες creantur* &c. sic quoque de N. D. II. 14. Lactant. lib. II. c. v, 24. *Quanto igitur Naso prudentius,.. qui sentit* &c. & Epit. cap. LIX. *Melius Poetæ, qui.. dixerunt.* Seneca de Ira II. 23. *Quanto animosius Alexander, qui cum legisset* &c. lib. III. c. 38. *Cato noster melius, cui cum causam* &c. Non ausim igitur quidquam novare ibid. lib. I. c. 12. *Non pietas illam iram, sed infirmitas movet: sicut pueri, qui tam parentibus amissis flebunt, quàm nucibus.* (legendum puto *nutricibus*.) hic Lipsius legebat, *sicut pueris, qui* &c. Gronovius, *sicut pueri tam parentibus* &c: ejecto pronomine. Noster Tusc. I. c. 30. *Itaque conmemorant ut cygni, qui non sine causa Apollini dicati sunt, sed quòd* &c. *sic omnibus bonis & doctis*

doctis esse faciundum. ubi operam ludunt, siquid ego video, Lambinus & Davisius, quos vide.

Cap. XI. *facile etiam absentibus nobis, veritas se ipsa defendet.* Elegantissima hæc est verbi *abesse* tralatio, quod proprie ad res forenses pertinet, caussæque alicujus patrocinationem subterfugere significat. Hinc eadem in oppositione cum verbo *defendere* occurrit, or. pro Sylla cap. 5. *ut mirari Torquatus desinat, me qui Antonio abfuerim, Syllam defendisse.* Non erat igitur, cur pro *absentibus* legerent viri eximii *tacentibus:* quis enim metaphoræ non laudet potius concinnitatem, quàm duritiem arguat?

Cap. XV. *Primum conantur ostendere, multa posse videri esse, quæ omnino nulla sunt, cum animi inaniter moveantur eodem modo rebus iis quæ nullæ sint, ut iis quæ sint.* Si in his *ut iis quæ sint* ἀπὸ κοινοῦ repetamus *inaniter*, sensus erit perabsurdus, quoniam iis quæ sint non *inaniter*, sed *vere* moventur animi. Terruit hoc veluti μορμολύκειον viros doctissimos, ut illud *inaniter* aut obelo confoderent, aut in *frequenter* transmutarent. Haud dubium, quin vox illa exsulare, salvo auctoris scopo, facillime queat; sed nec ea ratio exterminandi, quamvis passim arripiatur à criticis, satis solida ac justa videtur, nec vero sic ullus omnino foret ejiciendi finis. Stante igitur voce *inaniter*, mutatione faciliore, adeoque etiam potiore, posteriora ista sic possemus explere, ut rescriberemus, *ut vere iis quæ sint.* Ut tamen verum fatear, voculam *vere* facillime subaudio; cumque nulla ratio sit, quæ nos illud *inaniter* ex antecedentibus tam morose ad ista *ut iis quæ sint*, referre cogat, manum medicam prorsus abstinendam arbitror.

Eodem cap. *ut, siqui tremerent & exalbescerent,*

vel

vel ipsi per se, motu mentis aliquo, vel objecta terribili re extrinsecus, nihil ut esset qui distingueretur tremor ille & pallor, &c. In his *nihil ut esset* conjunctionem *ut* delebat vir cl., ne recurreret. At par ratio est infrà cap. 46. *ut, quoniam Aristippus* &c. *ut Calliphontem sequar.* ubi vide Manut. & Lamb. Livius lib. XXVIII. c. 9. *ut, quoniam.. deduci non potuisset, ut M. Livium quadrigis* &c. Gellius lib. III. c. 9. *ut, quisquis haberet eum possideretque, ut is cum omni domo deperiret.* utrobique consule I. F. Gronovium. Apuleius Apol. p. 548. *Persuasi ut, filiis pecuniam suam reposcentibus, de qua supra jam dixi, ut eam pecuniam sine mora redderet.* quem locum debeo cl. Davisio, qui eum citat ad Tusc. lib. III. c. 8 Florus lib. II. c. 6. *si, quod Pœnum illum dixisse.. ferunt, Annibal si quemadmodum sciret vincere, sic uti victoria scisset.* ubi vide Salmasium & Dukerum. His quoque vindicari ista lectio potest Divin. I. c. 57. *Quid est, cur, cum domus sit omnium una,.. cur ii quid ex quoque eveniat perspicere non possint?* codici Regio & Cantabrigiensi ut sæpius alibi, ita & illic nimium tribuebat cl. editor, qui eorum auctoritate fretus, prius illud *cur* deletum voluit. D. Joannes Epist. I c. III, 20. ὅτι ἐὰν καταγινώσκῃ ἡμῶν ἡ καρδία, ὅτι μείζων ἐστιν ὁ θεὸς τῆς καρδίας ἡμῶν. ubi posterius illud ὅτι, cum codice quodam & vulgata interpretatione, delent philologi, aut pro eo substituunt ἔτι: quibus equidem haud facile accesserim.

Cap. XVI. *Et primum quidem hoc reprehendendum, quod captiosissimo genere interrogationis utantur, quod genus minume in philosophia probari solet, cum aliquid minutatim & gradatim additur aut demitur. Soritas hos vocant, qui acervum efficiunt uno addito grano. Vitiosum sane & captiosum genus.* Inter-

punc-

punctionem & lectionem sic restituebat cl. Davisius,.. *probari solet. Cum aliquid m. e. g. a. a. demitur, soritas hoc vocant.* At interpunctionem quod attinet, nihil ea videtur habere cur respuatur: verba enim, *cum aliquid m. e. g. a. a. demitur*, explicant antecedentia, plane ut de Fato cap. X. *Itaque tertius quidam motus oritur extra pondus & plagam, quum declinat atomus intervallo minimo.* quo plura conferemus talia. Quod autem codicum unus & alter dant *soritas hoc vocant*, non *hos*, iis nollem auscultasset vir cl. sic enim eleganter pronomen voci proximæ accommodatur, nulla antecedentium ratione habita: quale ex. gr. est illud, *Est locus in carcere, quod Tullianum appellatur.* Seneca Const. cap. XI. .. *qui probra meditate effundunt; nec has contumelias vocamus, sed argutias.* τὸ *has* non habet substantivum in antecedentibus, ad quod referatur. Salust. Cat. cap. VII. 6. .. *eas divitias, eam bonam famam.. putabant.* ubi plura Wasseus & Cortius. adi quoque Gron. ad Sen. Tranq. c. X. Fallitur rursus editor cl. de Leg. II. c. 5. *quæque ita composita sanctaque essent, eas leges videlicet nominarunt.* ubi conjicit ille *ea leges.* Lact. Epit. c. LIV. initio: *Atqui religio sola est, in qua libertas domicilium collocavit.* ubi ille rursum, *sola res est.* Cic. Tusc. III. 34. *Hæ sunt illæ fibræ stirpium* &c. legit cel. Bentl. *Hæc sunt i. f. s.* Livius lib. XXX. 40. *Verminam Syphacis filium, quæ parva bene gestæ rei accessio erat, divictum* &c. N. Heins. ad Vell. Paterc. II. c. 26. scribebat *qui.* Alciphron lib. I. ep. 7. ἀντίδοσις γὰρ ἡ παρὰ φίλων εἰς φίλους. vocem δόσις injiciebat doct. Berglerus, quod ceteroquin ei subjectum deesse videbatur. At ego his locis nihil mendi subesse puto.

CAPUT VII.

Septem Tullii loca in II. Acad. adſeruntur & comprobantur. Tranſpoſitio particularum. Cicero bis obiter vindicatur. Imperfecti uſus notabilis. Quatuor Tullii loca defenduntur. Enallage temporum. Seneca tentatur. Ellipſis vocis aliquis. an *pro an non, & vice verſa. Lactantius defenditur. Repetitio conjunctionum. Ter Cicero, bis Pompon. Mela vindicatur.*

CAp. XVII. ejuſdem lib. II. Acad. *& ais Democritum dicere innumerabiles eſſe mundos, & quidem ſic quoſdam inter ſe pares, ut inter eos nihil prorſus interſit, & eos quidem innumerabiles, itemque homines.* Dicitur hîc ſtatuere Democritus inter mundos innumerabiles, eſſe mundos non aliquot tantum, ſed plurimos & innumerabiles, qui ſint inter ſe perfecte ſimiles atque pares. Quid, quæſo, in verbis Tullii eſt ὕπουλον, quid otioſum, ſi ſic enarres? Non poſſum igitur, quin diverſus ab illis abeam, qui poſtrema iſta, *& eos q. i. i. h.* pro inſititiis habent, aut ſic refingunt, *eoque innumerabiles item homines.* In his autem cap. XVIII. *inter ipſas impreſſiones nihil intereſſe, ſed inter ſpecies & quaſdam formas eorum:* non video quo jure reponeret cl. Walkerus, *& quaſi formas eorum*, quippe cum vocis *quaſdam* eadem fere poteſtas ſit: ut alibi dicitur *Exprimere quandam formam figuramque dicendi, fingere quandam formam & ſpeciem, ingenii quandam formam lucere*: & ſexcenta talia.

Cap. XXII. *qui hæc ipſa.. & didicit apud Platonem, & ſcripſit de his rebus accuratiſſime.* Ἀκρίβεια Grammatica talem verborum ordinem poſtulat,

lat, *qui & hæc ipsa didicit, & scripsit de h. r. a.* Sic Lambinus in his, Fin. I. c. 10. *hic tenetur à sapiente delectus, aut ut rejiciendis voluptatibus majores alias consequatur, aut perferendis doloribus asperiores repellat*: transponebat, *ut aut rejiciendis* &c. Et Patricius, in his pro Rabirio cap. 3. *Sed id nec agitur, nec cum Postumi causa res ista conjungitur*: emendabat, *Sed nec id agitur*, &c. At ab ista confusione haud alienum Tullium deprehendo. Suprà cap. 17. *& quidem sic quosdam inter se non solum similes, sed.. ita pares*, &c. mallet forte quispiam, *& quidem quosdam inter se non solum sic similes, sed.. ita pares*, aut alioquin deleri illud *ita*. pro Marcello c. 3 *adversarium.. non modo attollere jacentem, sed etiam amplificare ejus pristinam dignitatem.* analogia requirit hunc ordinem, *non modo adversarium tollere jacentem, sed* &c. Tusc. I. c. 31. *Hoc & dum erimus in terris, erit illi cœlesti vita simile, & cum i. e. h. v. feremur, minus tardabitur cursus animorum.* cur non reficiunt docti, *Et hoc, dum* &c.? &. lib. IV. c. 14. *sic illi in morbum & incidunt tardius, & recreantur ocius.* hoc est, *& in morbum incidunt* &c. Imitatur Lactantius Epit. cap. LXII. *ut & malum comprimatur.. & ut.. innocentiam patientiamque teneamus.* Instit. lib. I. c. XXII, extr. *& idcirco fieri potest, vel ut ante, vel adhuc puero Jove, deos colere instituerit.* pro, *ut vel ante, vel* &c. & lib. V. c. XVII, 34. *Sapientia est enim intelligentia vel ad bonum rectumque faciendum, vel abstinentia dictorum f. i.* pro, *vel intelligentia ad bonum* &c.

Cap. XXIII. *Et primùm, quod initio dixisti, videamus quale sit : similiter à nobis de antiquis philosophis conmemorari, atque seditiosi solerent claros viros.* Illud *solerent* nihil habet incommodi, cur

 aut

aut tolleremus, aut rescriberemus *solent*. Temporis imperfecti heic nullum locum esse concederemus, si antecedentia verba sic essent in præsenti prolata, *similiter à nobis d. a. p. commemoratur*; sed jam imperfectum *solerent* congruit cum superiore illo præterito *dixisti*: eodem plane modo, ut de Div. I. c. 18. *qui duo genera divinationum esse dixerunt*; *unum quod particeps esset rationis*, *alterum quod arte careret*. lib. II. c. 14. *qui omne quod esset*, *unum esse dixerunt*. de N. Deor. II. c. 61. *satis docuisse videor*, *hominis natura quanto omnes anteiret animantes*. si dixisset Cicero in membro priore *satis docere videor*, in posteriore quoque dixisset, *hom. nat. qu. om. anteat animantes*. Plura, quæ mihi in mundo sunt, adferre non opus est. Pergamus ad ista quoque loca vindicanda. de Divin. I. c. 34. *tum augures dixisse Bœotios*, *Thebanorum esse victoriam*, *propterea quod avis illa victa silere soleret*, *canere si vicisset*. ubi vir cl. ex Vict. & Venet. 1471. legit *solet*: perperam: ut & lib. II. c. 26. *Tu vates Bœotios credis Lebadiæ vidisse*.. *victoriam esse Thebanorum*, *quia galli victi silere solerent*, *canere victores*: idem V. D. reponit *solent*. Rursum de Leg. II. c. 19. *sæpe*.. *ex patre audivi pontificem bonum neminem esse*, *nisi qui jus civile cognosset*. i. e. didicisset, ejusque scientiam sibi acquisivisset. ille legit, *cognoscit*. de N. Deor. II. c. 38. *ac mihi videor satis & esse deos*, *& quales essent*, *ostendisse*. ampl. & erud. Boherius conjicit, *quales sint*. Sequentia vero loca si sana sint, observanda in iis est Temporum Enallage. de Fin. II. c. 2. *Bonum ipsum etiam quid esset*, *forte si opus fuisset*, *definivisses*, *aut quod esset natura appetendum*, *aut quod prodesset*, *aut quod juvaret*, *aut quod liberet modo*. pro *liberaret*. de N. Deor. II. c. 16. *Nec verò*

Aristo-

Aristoteles non laudandus in eo, quod omnia quæ moventur, aut natura moveri censuit, aut vi, aut voluntate,.. quæ autem natura moverentur, hæc aut &c. ubi nota *moventur* & *moverentur*. & c. 15. *ipsumque mundum deum dicit esse, & ejus animi fusionem universam; tum ipsius principatum, qui in mente & ratione versetur* &c. *tum ea quæ natura fluerent atque manarent.* &c. Lactant. lib. VI. c. v. 11. *quam* (virtutem) *non recte philosophi definierunt quid esset, aut in quibus rebus, quid operis, quid habeat officii.* Seneca de Ira I. c. 5. *Quid esset in ira, quæsitum est, an in u. a. a. q. i. h. caderet, quo ab iracundia distaret, & quæ ejus species sint.* ubi tamen vix possum quin legam *essent*, pro *sint*.

Cap. XXIV. *Videorne tibi non ut* &c. *sed etiam imitari numquam nisi clarum?* Miror in his non potuisse ferri desiderium vocis *aliquem*, quæ tamen passim sic subintelligenda omittitur. ut E. G. de N. Deor. I. c 28. *Est enim vis tanta naturæ, ut homo nemo velit nisi hominis similis esse.* i. e. ullius nisi hominis. & c. 35. *Tu enim sumebas, nisi in hominis figura rationem inesse non posse.* i. e. in alia nisi hominis figura.

Cap. XXV. *quam* (rationem) *ut maxime inveneris (quod haud scio an non possis) non tu verum* &c. Præceptor noster præstantissimus exterebat voculam *non*. Si mihi a viro maximo dissentire liceat, locum hunc plurimis similibus stabiliri & adstrui posse arbitror, quibus Ex. Gr. dicitur *quod haud scio an fieri non possit*, cum de rei possibilitate ambigitur; & vice versa, *quod haud scio an fieri possit*, ubi fieri posse confiditur. Consule tantummodo, quæ Davisius ad Leg. I. c. 21. Burmannus ad Quinctil. I. O. XII. c. xi. & Dukerus ad Florum lib. III. c. 6. Eodem modo Latinæ Linguæ

 ge-

genium suæ idiotismo metiri volebat Lipsius ὁ πάνυ, cum in his Senecæ de Ira III. c. 38. *Vis tu æquo animo pati candidatus suffragia?* malebat, *Non vis tu* &c. quem bene refutat J. F. Gronovius. Forte etiam conjectura fefellit duumviros insignes, ad hæc Lactantii Epit. cap. XXIX. *Sed dicit quispiam, cur ergo verus ille deus patitur hoc ipsum fieri? An potius malos vel summovet, vel exstinguit?* conjiciebat alter, *an non potius* &c. alter, *cur non potius* &c. sed ita *an* pro *an non* videtur dixisse Cicero, de Offic. I. c. 15. *Quod si ea quæ utenda acceperis, majore mensura, si modo possis, jubet reddere Hesiodus; quidnam beneficio provocati facere debemus? an imitari agros fertiles, qui multo plus efferunt quàm acceperunt? Etenim* &c.

Cap. XXVII. *Tractantur ista ingeniose; disputantur etiam eleganter; denique videantur sane, ne adfirmentur modo.* Sensum postulare putabat V. Cl. *denique probentur sane.* at idem illud satis commode videtur exprimi verbo *videantur*, i. e. verosimilia sint, probabilia sint; *ne adfirmentur modo*, h. e. caveamus tantummodo ne vera esse contendamus. Sequitur: *Sed de Physicis mox,.. ne tu.. videare mentitus. Sed ut ad* &c. Quod ab eadem conjunctione *sed* inchoantur periodi, ea ratio nulla esse videtur cur a lectione hac vel latum unguem abscedamus. sic enim suprà c. 26. *Sed ne vivus quidem bono caret, si eo non indiget. : sed in vivo intelligi* &c. Att. IX. epist. 4. *Sed fortasse in eo ipso offendetur, cur non Romæ potius. Sed tamen si* &c. vide & de N. D. I. c. 26. Lactant. de Mort. Pers. cap. XIV. *Sed.. aliud rursum incendium molitus est. Sed celerius animadversum* &c. Lucanus lib. X. vs. 161.

... *Sed*

—— Sed non Mareotidos uvæ
Nobile, sed paucis senium cui contulit annis.

ubi vide cl. Oudcrdorpium. Eadem quoque ratione iteratur conj. *autem*, Tusc. V. c. 15. *quod autem lætabile, id prædicandum & præ se ferendum: quod tale autem, id etiam gloriosum: si vero gloriosum, certe laudabile: quod laudabile autem* &c. & c. 18. *hic autem vincetur, ut dixi, nec modo vincetur, sed etiam serviet: nos autem virtutem* &c. de N. Deor. II. c. 23. *Epicurus, monogrammos deos, & nihil agentes commentus est. Illi autem pulcherrima forma præditi.. ita feruntur* &c. *Multæ autem aliæ naturæ deorum.. constitutæ nominatæque sunt* Sic innumeris aliis in locis; ut non sit, cur quidpiam moveamus in scriptura ista, Tusc. IV. c. 6. *Præsentis autem mali, sapientis nulla adfectio est: stulti autem ægritudo est ea* &c. & lib. V. c. 16. *hi autem sine his esse nullam putant* (vitam), *aut si sit beata, beatissumam certe esse negant. Nos autem* &c. Pompon. Mela in proœmio: *Dicam autem alias plura & exactius: nunc autem ut quæque clarissima & strictim.* In his locis recursus iste immerito offendisse viros doctos videtur. Addamus alia quædam hujus generis exempla. de Divin. II. c. 13. *Democritus tamen non inscite nugatur.. verum is tamen* &c. de N. Deor. II. c. 10. *Ipse verò aer, qui natura* &c. *Ille vero & multo quidem calore admixtus est: ipse enim oritur ex respiratione aquarum; earum enim quasi* &c. τὸ *Ille verò* haud facile cum viro ampl. cancellaverim. de Leg. III. c 2. *Deinde etiam deinceps posteris prodebatur; quod ex in his etiam manet.* Tusc. IV. c. 2. *Mihi quidem etiam Cæci carmen* &c. *multa etiam sunt* &c. unde prius

etiam eximebat cl. Davisius, cui quamvis codex unus & alter addicat, ego tamen vix possum suffragari. Pomp. Mela lib. III. c. 10. *Ceterum solo etiam ditior, & adeo fertilis etiam, ut frugum genera non cum serantur modo benignissime procreet, sed quædam profundat etiam non sata.* ubi contra hanc repetitionem omnem lapidem movent intt. confer quæ dicemus ad N. D. II. c. 52. *Accedit etiam ad nonnullorum animantium.. salutem, hominum etiam solertia.*

CAPUT VIII.

Octo vel novem Tullii loca juxta seriem vindicantur: totidem quoque in transitu defenduntur, unusque & alter emendatur. Incitatus furor. Ne sit, *formula concedentis.* Lumina *causæ vel orationis.* Ne quidem *pro neutiquam.* Humanissima voluptas. *Enallage casuum. nam* vel *enim omittitur, ubi posset adhiberi. Lactantius, Cæsar, & Commodianus vindicantur. Emendatur quoque Commodianus.* Denique *post* denique. *Vocis* noster *usus notabilis. Ellipsis durior. Lucianus defenditur.*

Pergimus in eodem libro Acad. II. ibi autem cap. XXVIII. ista legimus, .. *nonne ibidem incitato furore*, sc. clamat? Legebat editor doctissimus *incitatus furore:* at Latinitatem quod attinet, nihil omnino differre videtur, utrum quem clamare dicas *incitatum furore*, an *incitato furore*; nam *incitatus furor* est furor vehemens & effrænatus. sic Tusc. V. c. 24. *studium* dicitur *incitatum*. in Or. c. LIX. *cursus in oratione incitatior.* & Fam. VI. ep. VII. 5. *genus scripturæ non modo liberum, sed incitatum atque elatum.* Plura Lexicographi submi-

nistra-

niſtrabunt. Sæpius autem rei adſcribitur, quod perſonæ magis convenit, deque abſtractis & adjunctis enuntiatur, quod proprie quadrat concretis & ſubjectis. Sic *occupata opera* de Leg. I. c. 3. *neque enim occupata opera, neque impedito animo res tanta ſuſcipi poteſt. Occupata opera*, i. e. in occupata opera, cum occupatus ſis opera. Non erat cur illic *occupato opera* reſcriberet cl. Daviſius. ſimiliter enim *occupata tempora* dixit Cicero pro Plancio c. 27. & *occupatum diem*, Quintil. I. O. l. X. c. 7. itáque dicitur *neceſſitas inopiâ coacta & anguſtiis*, de Orat. III. c. 28. Talia ſunt quoque *ebrius error*, *doctus labor*, *iratus impetus*, *infeſta cornua*; cujuſmodi multa nuper collegit Cel. Burmannus ad Phædri Fab. XXI.

Cap. XXX. *nec reperio quomodo judicem, ſi lucet, lucet, verum eſſe, ob eam cauſam quod ita didici, omne q. i. e ſ. c. ſ. verum eſſe; non judicem, ſi mentiris, mentiris, eodem modo eſſe connexum.* Voculam *quum* poſt *quomodo* excidiſſe non credo. Eadem locutio eſt cum alibi paſſim, tum quoque c. 33. *An eſt aliquid, quod poſitum vel improbare vel approbare poſſit, dubitare non poſſit? An tu in Soritis poteris hoc, cum voles; ille in reliquis rebus non poterit eodem modo inſiſtere*, &c.? hîc bis eodem plane modo deſideratur illud *quum*, ſi forte deſiderium illud queat dici. & ſuprà cap. 13. *Maxime autem abſurdum, vitia in ipſorum eſſe poteſtate, neque peccare quemquam niſi aſſenſione; hoc idem in virtute non poſſe* &c. quis hîc legendum ſtatueret, *M. a. a. quum vitia in ipſorum ſint poteſtate, neque peccet quiſquam n. a.; hoc idem* &c.?

Cap. XXXII. *Quod tamen dicimus eſſe quædam probabilia, non videtur hoc ſatis eſſe vobis. Ne ſit; illa certe debemus effugere.* Nihil moveo in iſta ſcrip-

C 4 tura,

tura, quam sic refingebat V. Cl. . . *vobis.* *Ne sic certe*, aut *Vel sic certe* &c. Tales sunt etiam istæ concessiones, supra c. 26. *Ne sit sane, videri certe potest.* Tusc. II. c. 5. *Quare ne sit sane summum malum dolor; malum certe est.* Fin. IV. c. 26. *Ne sit sane, at certe gravius* &c. lib. II. c. 31. *Sed ut sit, etiamne post mortem coletur?* Livius lib. XXXI. 7. *Ne æquaveritis Hannibali Philippum.. Pyrrho certe æquabitis.* confer quæ ad Tusc. III. c. 17. Eodem cap. *ut neque neget aliquid, neque aiat.* Oppositio vulgaris quidem illa, sed à scriptoribus librariis pessime corrupta in loco isto de Leg. lib. II. c. 6. Q. *Quid quod Zaleucum istum negat ullum fuisse Timæus.* M. *At Theophrastus auctor haud deterior, mea quidem sententia: meliorem multi nominant: commemorant vero.. Locri.* J. Lipsius legebat, . . *sententia melior, eum multis nominat*: Davisius, . . *sententia melior, eum & multi nominant.* A scopo aberrant, ut ego quidem puto, duumviri perspicacissimi: levi enim brachio pro *At*, *Ait* est reponendum.

Cap. XXXIII. *Sed illa sunt lumina duo, quæ maxime causam istam continent. Primum enim negatis fieri posse ut quispiam nulli rei assentiatur.. Alterum est quod negatis* &c. Vocem *lumina* immerito sollicitat V. D. quum mallet *vimina*; sunt enim *lumina*, quæ causæ cuipiam, aut orationi vel sententiæ probabilitatem adferunt aut ornatum. *Partes luminosæ* vocantur in Orat. cap. 36. *Nam cum omnis pars debet esse laudabilis.. tum sunt maxime luminosæ & quasi actuosæ partes duæ. . . . Ac vero illa pars orationis, quæ est de genere universo, totas causas sæpe continet.* dicuntur hic partes luminosæ *causas continere*, ut in loco proposito, *lumina duo, quæ maxime causam istam continent.* Ne autem de tralatitia

ista

ista hujus vocis significatione dubites, en locum de multis unum & alterum. de Fin. II. c. 22. *At negat (hoc enim vestrum lumen est) quemquam, qui honeste non vivat, jucunde posse vivere.* de Orat. II. c. 27. *Hæc sunt omnia ingenii vel mediocris; exercitationis autem maximæ: artem quidem & præcepta duntaxat hactenus requirunt, ut certis dicendi luminibus ornentur.* vide quoque suprà c. 14. Quinctil. In. Or. VIII. c. 5. & alibi.

Cap. XXXVI. *Primum ergo.. quæ de natura rerum sint quæsita, videamus. Velut illud ante. Estne quisquam tanto inflatus errore, ut sibi se illa scire persuaserit?* Lambino suspectus est locus, quem quidem Davisius ita sanabat, ut legeret *verum illud ante.* Mihi dirimendum tantummodo illud *velut* videtur. *vel ut illud ante*, scil. *videamus*, vel *dicam*, si mavis; cujusmodi ellipsis omnino est, ut ego arbitror, tolerabilis. Hoc autem modo interpungo, *vel ut illud ante*: *Estne* &c. ut infrà c. 24. *Sed quod cœperam*: *Quid habemus- - explorati?* Cap. XXXIX. *Quid tu, Epicure? loquere. Putas solem esse tantulum? Ego ne vobis quidem tantum. Sed & vos ab illo irridemini, & ipsi illum vicissim illuditis.* Quidquid id est, quod in hoc loco moleste habuerit viros eruditissimos, nihil equidem male affectum esse, præter solam distinctionem, existimem. Post *tantum* tollatur σιγμὴ, eique κόμμα substituatur: sic dicet is qui hæc disputat, se non solum ab adversariis suis irrideri, quod ista sciri posse negaret, sed illorum quoque sententiam ridiculam Epicuro fuisse, quemadmodum illi exsibilarent Epicuream. Non observarunt critici, quam vim habeat illud *ne quidem*, quæ tu, lector, jam vides qualis sit, clariusque videbis, si ista composueris, pro Mil. c. XVII. *Ergo ne causa quidem itine-*

itineris, *etiam caussa manendi*. in Orat. c. XVII. *ne nunc quidem solum de orationis modo dicam*, *sed etiam de actionis*. Lactant. lib. V. c. XII, 2. *Adeone apud vos perit innocentia*, *ut ne morte quidem simplici dignam judicetis*, *sed supra omnia facinora habeatur nullum facinus admittere* &c.? Plura vide apud Tursellinum, de Partic. p. 522.

Cap. XLI. *si vero aliquid occurret quod verosimile videatur*, *tum humanissima completur animus voluptate*. Cl. Davisii amicus V. D. legebat *divinissima*, pro *humanissima*; cui tamen ipse accedere gravabatur, quod dubitaret an non voluptas dici *humanissima* ea possit, quæ hominem maxime deceat, eoque sit dignissima. At cum ille nullum locum adferat, en præ ceteris in hanc rem luculentissimum, Xenoph. VIII. Cyrop. p. 235. ubi moribundum Cyrum sic inter alia loquentem facit ad filium natu minorem: *Quæ si tibi largiar*, *majori quidem natu imperium regnique nomen amplius*; *tibi vero felicitatem tranquilliorem me relicturum existimo*: ὁποίας μὲν γὰρ ἈΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΕΥΦΡΟΣΥΝΗΣ ἐπιδεὴς ἔσῃ, οὐχ ὁρῶ· ἀλλὰ πάντα σοι τὰ δοκοῦντα ἀνθρώπους εὐφραίνειν, παρέσται: *nam qua quidem humana sis voluptate cariturus*, *non video*; *sed quæcunque hominibus voluptatem adferre solent*, *hæc tibi præsto erunt*.

Sequente cap. *Huic summum bonum est*, *in his rebus neutram in partem moveri*, *quæ* ἀδιαφορία *ab ipso dicitur*: *Pyrrho autem*, *ea ne sentire quidem sapientem*, *quæ* ἀπάθεια *nominatur*. Hic legere jubemur, *Pyrrhoni autem* &c. quia modo in antecedentibus dictum est, *Huic summum bonum est*, At eodem plane jure in membro posteriore exturbari illud *sapientem* oporteret, quo similius illud membrum priori evaderet. Ut autem lectionem hanc

hanc à Tullio vere profectam esse, vel proficisci certe potuisse liqueat, observandum est primo, Ellipsin istius modi post nominativum longe esse frequentissimam. ut Divin. II. c. 40. *Æmilia Paulo, Persam perisse*, sc. dixit. N. Deor. I. c. 18. *nam Cotta modo, hoc modo illud*, &c. sic passim, ut in re tam proletaria exempla prorsus supervacua sint. Sed quod huc maxime pertinet, similem plane Enallagen reperio Tusc. III. c. 31. *Sunt qui* &c. *ut Cleanthi placet: sunt qui n. m. m., ut Peripatetici: sunt qui* &c. locus inspicienti apparebit plane esse geminus, quem tamen silentio suo comprobavit vir. cl. Atque hoc lib. II. Acad. c. 39. .. *an ut Decæarcho visum est, ne sit quidem ullus? .. an ut Xenocrates, mens nullo corpore?* tantum abfuit, ut *Xenocrati* legendum ille pronuntiaret, ut etiam Lambinum, sic emendantem, à Petro Fabro bene refutari agnoverit. Licet isto modo ad hominem, quod aiunt, argumentari, idque omni absque cavillatione.

Cap. XLIII. *Præcide inquit: Statue aliquando quidlibet. Quid? quæ dicuntur quidem, & acuta mihi videntur in utramque partem & paria: nonne caveam ne scelus faciam? scelus enim* &c. Locum, ab intt. varie tentatum, fuit aliquando ut sic sanitati restituere vellem: *Quid?* (scil. *statuam?*) *quæ dicuntur ENIM & acuta* &c. quemadmodum conjunctionem *enim* vel *nam* interrogationi succedere vel ex hoc loco constat, videbimusque ad Tusc. V. c. 9. Sed attendenti mihi sæpenumero obviam facta est conjunctionis istiusmodi omissio, ubi locus ei fuisset opportunissimus; eaque linguæ Latinæ non præcipua, sed cum omnibus linguis communis est, quippe quæ non ita in sermonis idiotismo, quàm quidem in impetu

petu quodam animi fundamentum habeat; quo fit ut, amputatis conjunctionibus, abrumpatur quodammodo orationis nexus. supra cap. 6. *e quibus industriæ plurimum in Clitomacho fuit: declarat multitudo librorum* &c. de Fin. I. c. 8. *Tu quidem, inquit,. totum Epicurum pæne .. sustulisti. Quid ei reliquisti, nisi* &c.? Att. IV. ep. 10. *Perge reliqua: gestio scire ista omnia.* vide Tusc. I. c. 38. & de N. Deor. I. 25. Min. Felix Oct. cap. XVIII. *Hic nec videri potest: visu clarior est* &c. Lactant. Epit. cap. LII. *scilicet quia ratione congredi non queunt, violentia premunt: incognita causa .. damnant* &c. Hæc de innumerabilibus pauca eo adfero libentius, ut pro sequentium locorum sanitate etiam propugnem, quibus viri docti necquicquam medicinam facere videntur. Lactant. Epit. cap. LXIV. *supra leges enim dei lex est: ea quoque, quæ pro licitis habentur, vetat.* cl. Davis: *eaque, quæ pro* &c. Noster N. Deor. I. c. 18... *docet eam esse vim & naturam deorum, ut .. cernatur imaginibus, similitudine & transitione perceptis: cum infinita simillimarum rerum species ex innumerabilibus individuis existat, .. in eas imagines mentem* &c. Lambinus conjicit, .. *perceptis: deinde cum infinita* &c. Davis. *perceptis: cum enim infinita* &c. Et lib. II. c. 63. *quibus* (bubus) *vis unquam nulla offerebatur... Tanta putabatur utilitas percipi ex bubus, ut eorum visceribus vesci scelus haberetur.* ampl. Boherius, *Tanta enim putabatur* &c. In Orat. c. 64. *ne spondeus quidem funditus est repudiandus: etsi .. hebetior videtur & tardior, habet tamen* &c. Lamb. *etsi enim .. hebetior* &c. Tusc. I. c. 10. *& duas partes ei parere voluit*, (sic lego, si forte mutanda sit ista lectio, *& duas partes separare voluit,*) *iram & cupiditatem, quas locis dis-*

clusit:

clusit: iram in pectore, cupiditatem subter præcordia locavit. cl. Bentleius .. *disclusas, iram* &c. Cæsar B. Gal. V. c. 34. *Erant & virtute & numero pares nostri: tametsi à duce & à fortuna desererentur, tamen omnem spem salutis in virtute ponebant.* cl. Davisius, in curis secundis, *nam etsi à duce* &c. sed ita *tametsi* & *tamen* concurrunt ibid I. 30. Commodianus Instruct. VIII.

De sole & luna, licet sint præsentanea nobis,
Erratis: quod ego prius, putatis oranda.

h. e. putatis enim oranda, qui meus idem olim error fuit. Idem V. D. *Erratis, quòd, ut ego prius, putatis oranda.* Plura non addam, nisi ut Poetam istum, vel quasi Poetam dum memorem, mendum quoddam ex Instructione illius LXXIII. tollam. Sic loquitur:

Non pudet infrænem gentiliter plangere natos?
Os laceras, tundis pectus, vestimenta diducis,
Nec metuis dominum, cujus optas regna videre.
Luge quod fas est: noli tamen errare pro illis.

Lego: *noli TE MACERARE pro illis.* h. e. propter illos.

Cap. XLIV. *Illi umquam dicerent .. omnia, quæ ubique essent, sapientis esse? neminem consulem* &c. *nisi sapientem.. postremo solum civem, solum liberum? Insipientes omnes, peregrinos, exsules, servos, furiosos denique? scripta Lycurgi, Solonis, duodecim tabulas, non esse leges? ne urbes denique, aut civitates, nisi quæ essent sapientium?* P. Manucius tentabat;

bat, *ne urbes quidem aut* &c. credo, quòd modo præcesserat *denique*; sed solent talia per incuriam repeti, ut diximus suprà, & plura peti possunt ex Tursell. p. 744. An verò sic emendabat V. D. propter antecedens illud *postremo*, cui minus recte subjungatur *denique*? At simile quid commissum est à Tullio de N. Deor. I. c. 37. *Quæro igitur, vester deus primum ubi habitet: deinde quæ causa eum loco moveat; si modo movetur aliquando: postremo.. deus quid appetat; ad quam denique rem motu mentis ac rationis utatur; postremo quomodo beatus sit, quomodo æternus.* ubi tamen cl. Davisius legebat, *pòst vero .. deus quid appetat.* Sed loca hæc se mutuo invicem robore defendere ac stabilire videntur. Adde quod eodem modo *postremo* sequitur post *denique*, ibid. lib. III. c. 9. *Isto modo disertus, & quidem mathematicus, musicus, omni denique doctrina eruditus, postremo philosophus erit mundus.* itidem Càtil. Or. II. c. XI. .. *Denique æquitas, temperantia* &c. *certant cum iniquitate* &c. *postremo copiæ cum egestate* &c. in Rull. II. c. 23. *Omnes urbes, agri, regna denique, postremo etiam vectigalia vestra venierint.* Omne etiam punctum fert locus Flori lib. II. c. XVIII, 14. *NOVISSIME consilium fugæ sedit: sed hoc quoque, ruptis equorum cingulis, uxores ademere, summo scelere, per amorem. Itaque deplorato exitu, in u. r. f. c., POSTREMO mori hoc genere destinarunt. Duces suos, seque, patriamque, ferro & veneno, subjectoque undique igne, peremerunt. Macte fortissimam, & meo judicio beatissimam in ipsis malis civitatem! asseruit cum fide socios, populum orbis terrarum viribus fultum sua manu, ætate tam longa sustinuit. NOVISSIME maximo duce oppressa civitas, nullum*

de

de se gaudium hosti reliquit. Pari modo idem lib. IV. c. x, 9. voculam *mox* 1ῳ *novissime* subjungit: *Infesta primum siti regio. tum quibusdam salinacidis fluvius infestior. novissime .. noxia etiam dulces fuere. mox .. utriusque cœli subita mutatio pro pestilentia fuit.*

Cap. XLV. *Sed ille noster est plane, ut supra dixi, Stoicus perpauca balbutiens.* Legit cl. Davis. *vester*, quia Antiochus intelligitur, quem non is qui hæc disputat, sed Lucullus sequebatur. Pari conjectura loca quoque sequentia aggreditur V. D. cap. seq. *Numquid horum probat noster Antiochus?* suprà c. 6. *Jam Clitomacho Philo noster* (sic MSS.) *operam multos annos dedit.* Divin. II. c. 17. *doleo tantam Stoicos nostros Epicureis irridendi sui facultatem dedisse.* At nimium ursisse videtur vir. cl. vim vocis *noster*, quum talem necessitudinem ea designari putat, quæ in sententiarum conformitate consistat. Quamvis hi homines, de quibus ita veluti familiaribus suis loquitur Cicero, maxime ab eo dissentirent; satis tamen magna ei necessitudo, cur sic de illis loqueretur, intercedebat; quatenus non tantum eorum dogmata familiarissima ipsi disputationum argumenta essent, sed etiam cum talibus amicis ageret, qui horum decretis faverent, quibusque proinde sic se quodammodo, ut inter amicos solet fieri, adcommodare voluit. Sic Seneca Epist. CVII. ipse Stoicus de Epicuro: *habeant enim sane nomen, quod illis Epicurus noster imposuit, & ita vocentur.* ad quem locum magnus Lipsius, ideo *noster*, inquit, quia ad Lucilium scribit, quem supra etiam notabamus in secta illa fuisse. Sic ille V. D. cui tu vide an suffragandum sit.

Cap. XLVII. *Ita tu nunc, Catule, lucere nescis; nec*

nec tu, *Hortensi*, *in tua villa nos esse*. Cave cum V. Cl. emendes *& tu*, vel *atque tu*. Est hoc σχῆμα πρὸς τὸ σημαινόμενον, quo membrum posterius priori membro ad sententiam potius, quàm ad verba congruit, ut si suprà dictum esset *lucere non scis*. sic plane Tusc. V. c. 40. *Epicurei nostri Græce fere nesciunt*, *nec Græci Latine*. supra lib. I. c. ult. *negabat esse quicquam*, *quod sciri posset*, *ne illud quidem ipsum*, *quòd* &c. Fin. I. c. 9. *negat opus esse ratione*, *neque disputatione*. de N. Deor. I. c. 25. *negat esse corpus deorum*, *sed tanquam corpus*; *nec sanguinem*, *sed tanquam sanguinem*. Quid multa? idem hoc egregie jam nunc illustravit ipse Davisius ad Fin. II. c. 8. & IV. c. 9. ad Leg. II. c. 6. in Add. uti etiam ad Divin. II. c. 37. adi quoque præstantissimum Cortium ad Salust. Jug. cap. XIV. 7. Similiter Græci: ut Lucianus Contempl. pág. 343... σὲ δὲ καὶ κωλύσει ἐνεργεῖν τὰ τοῦ θανάτου ἔργα, καὶ τὴν Πλούτωνος ἀρχὴν ζημιοῦν. subaudi ἀναγκάσει aut simile quid, quod τῷ κωλύσει sit contrarium. cl. Jensius particulam ὡς suspicabatur excidisse ante ista, καὶ τὴν &c. sed locus similis videtur isti D. Pauli 1. ad Tim. IV. 3. κωλυόντων γαμεῖν, ἀπέχεσθαι βρωμάτων, ἃ ὁ θεὸς ἔκτισεν εἰς μετάληψιν &c. de quo loco vide quæ Pricæus, Glassius aliique.

CAPUT.

CAPUT IX.

Transitur ad Tusc. Disp. in quarum lib. I. vera lectio aliquoties adstruitur. Laus oratoria. *Ordo verborum confusior. Sallustius ex mſ. adjuvatur. Cicero emendatur.* Ne *pro* non. Decet *cum passivo. Duo Ciceronis loca cum uno Lactantii defenduntur. Ellipsis verbi. Cicero defenditur.* Primum, *non sequente* deinde, *aut tali aliqua voce. Cicero rursus vindicatur.* Properare, *desiderare. Ellipsis pronominis. Tria Cic. loca vindicantur.* Id ipsum *quodammodo abundat. Sulp. Severus emendatur.* Μακρολογία *illustratur. Cicero & Lactantius defenduntur.*

CIcero Tusc. I. cap. 3. *Quare si aliquid oratoriæ laudis nostra attulimus industria.* Quæ in hunc locum commentati sint interpretes, tu, sis, lector, videas. Sana quidem hæc scriptura videtur; licet codices quidam aut editi referant *oratoriæ laudi. Aliquid oratoriæ laudis*, h. e. aliquam laudem oratoriam; aliquam laudem in dicendo, vel aliquem honorem eloquentiæ; ut loquitur Tullius de Clar. Orat. cap. 10. *Jam temporibus Troicis tantum laudis in dicendo Ulyssi non tribuisset Homerus & Nestori, nisi jam tum esset honos eloquentiæ* &c. Illud *aliquid laudis oratoriæ* Cicero *attulerat*, h. e. ex Græcia ad Romanos transtulerat; Græciæ eripuerat, in suamque pertulerat civitatem; ut infrà loquitur lib. II. c. 2. *Quamobrem hortor omnes q. i. f. p. ut hujus quoque generis laudem jam languenti Græciæ eripiant, & perferant in hanc civitatem: sicut reliquas omnes, quæ quidem erant expetendæ, studio atque industria sua majores nostri transtulerunt.*

Cap. IV. *Atqui pleni libri sunt contra ista ipsa philosophorum differentium.* Stet ista lectio, quamvis vetus editio hunc verborum ordinem repræsentet, *contra ista ipsa differentium philosophorum*; multus enim Cicero est in istiusmodi transpositionibus. infrà V. c. 24. *præstans vir optimis artibus.* & c. 2. *O vitæ philosophia dux!* N. Deor. II. c. 17. *imperitos & similes philosophos imperitorum.* lib. III. c. 15. *& ejus Polæmonem filium.* Neque ab ista ratione abhorrent Græci. Herodianus lib. I. c. XI, 3. τὴν δὲ προσηγορίαν λαβεῖν τὸν τόπον ἐκ τῦ πεσόντος ἀγάλματος ἐξ ὀρανῦ. sic ille & alii passim, confer etiam quæ dicemus ad Divin. I. c. 28. Talis quoque metathesis est in ista lectione Salust. Cat. c. LI, 23. quam ex codice aliquo depromebat cl. Cortius: *in tanti facinoris homines convictos:* atque ita omnino legere malim, quàm illud *convictos*, cum viro laudato, pro insititio habere.

Cap. VIII. *Si mori etiam mortuis miserum esset, infinitum quoddam & sempiternum malum haberemus in vita. Nunc video calcem.* Locus aliqua ex parte minus sincerus est. Malum haud tollere videntur, qui illud *in vita* delent, aut sequentibus hoc modo adjungunt, .. *haberemus. In vita nunc video calcem.* Nisi me animi sententia fallat, scripsit Cicero, -- *malum HORREREMUS in vita. Nunc video calcem.* Sequitur: *sed nisi quid necesse erit, malo ne roges.* vereor ne parum veraces sint codices, qui dant *malo non roges.* *Ne* pro *non* satis usitatum est. de Finibus lib. I. c. 7. *vellem equidem -- ne deterruisset.* ad Att. I. ep. 6. *Tu velim -- ne prætermittas.* de Leg. II. c. 26. *nam super terræ tumulum noluit quid statui, nisi columellam tribus cubitis ne altiorem.*

Cap.

Cap. XIV. *Quid? illud num dubitas, quin species naturæ capi deceat ex optima quaque natura.* Malunt docti, *capi debeat*; sed alteram lectionem non respuit Latinitas, ut putabat editor cl. sic enim de Leg. II. c. 3. *Optime vero, frater, & fieri sic decet.* & c. 7. *hunc hominem omnino numerari qui decet?* Virgil. Æn. XII. vs. 797.

Mortalin' decuit violari vulnere divum,
Aut ensem (quid enim sine te Juturna valeret?)
Ereptum reddi Turno, & vim crescere victis?

Terent. prol. Andriæ: *atque in eo disputant, contaminari non decere fabulas.* Symmachus lib. III. ep. 67. *Firmum testimonio meo decuit adjuvari.* Atque ita alibi sæpius verbum *decet* cum passivo construitur. Nihil proinde & in hisce locis movendum puto, de Fin. IV. c. 11. *quod cujusque generis animantis statui deceat extremum.* Tusc. II. c. 3. *id commendari omnium lectioni decere.* utrobique eundem ad lapidem offendit cl. Davisius, uti & in his Lactantii, lib. III. c. x, 7. *quæ non, etiamsi ignoret qualem deum haberi deceat, tamen habendum sciat:* volebat *habere*, quòd respexit Lactantius ad lib. I. Cic. de Leg. c. 8. ubi verbum activum, non passivum est. Sed passim ita a verbis, quæ alicunde mutuatur, abludere solet Lactantius, ut omnes norunt.

Cap. XV. *Sed quid poetas? opifices etiam post mortem nobilitari volunt.* Cave cum cl. Bentleio conjicias, *Sed quid putas?* nam cum in antecedentibus est de poetis injecta mentio, tum quoque istiusmodi formâ ellipticâ nihil est usitatius. sic infra II. c. 16. *Pugiles cæstibus contusi ne ingemiscunt quidem. Sed quid hos?.. Gladiatores.. quas plagas perferunt?*

ferunt? locus hic nostro prorsus est similis. adde Divin. I. c. 26. *Sed quid ego Græcorum? nescio quomodo me magis nostra delectant.* Fam. IX. ep. 3. *Sed quid ego nunc hæc ad te?* Tusc. III. c. 18. *Sed non necesse est nunc omnia.* de N. Deor. I. c. 25. *nihil horum, nisi calide,* sc. tractavit. Fin. I. c. 3. *quem quidem locum tum multa venustate & omni sale Lucilius.* ubi cum alii aliter tentent, ellipsis tamen haud durior videtur, quam ista Fam. XV. ep. 16. *hæc tertia jam epistola ante te oppressit, quàm tu scidulam aut literam,* sc. misisti.

Cap. XXV. *Sin autem est quinta quædam natura ab Aristotele inducta primum; hæc & deorum est & animorum* &c. Nescio sane, quomodo hæc interpunctio placuerit viris doctis, præ illa vulgata, quæ vocem *primum* cum sequentibus hoc modo connectit, -- *inducta; primum hæc* &c. Moleste tulisse videntur illi, quod τὸ *primum* sic absolute poneretur, non subsequente *porro*, *deinde*, aut tali aliqua voce. Hac quidem de causa rursum turbas dabat Lambinus lib. V. c. 40. *qui primum per se ipsi plerumque conficiunt hominem: sin forte* &c. ubi volebat ille, *dein sin forte* &c. At hunc usum voculæ *primùm* comprobavit jam Tursellinus de Part. cap. 137. & Cortius ad Salust. Jug. cap. 85. vide quoque supra c. 24. infrà c. 24. N. Deor. II. c. 57. Lactant lib. I. c. 3. & alibi.

Cap. XXXI. *Veniet enim tempus & quidem celeriter, & sive retardabis, sive properabis: volat enim ætas* &c. Alii ediderunt *retractabis*, pro *retardabis*; quomodo etiam edidit cl. Davisius, qui porro legebat *sive parebis*, pro *sive properabis.* Ego vero opposita ista *retardare* & *properare* sic intelligo, ut per illa temporis illius formido ac desiderium significetur. Sic sane σπεύδειν τι apud Græcos est

ali-

aliquid magnopere desiderare, vel summo cum desiderio exspectare. 2 Petri III. 12. Προσδοκῶντας καὶ σπεύδοντας τὴν παρουσίαν τῆς τοῦ θεοῦ ἡμέρας. ubi vide interpretes. Atque ita *festinatio* & *properatio* in eo dicitur, qui quid concupiscat aut desideret. Fam. lib. V. ep. 12. *Ardeo cupiditate incredibili, .. nomen ut nostrum scriptis illustretur & celebretur tuis.. Ignoscas velim huic festinationi meæ-- ad properationem meam quiddam interest, non te exspectare dum* &c.

Cap. XXXVI. *Sed ne vivus quidem bono caret, si eo non indiget: sed in vivo intelligi tamen potest regno carere.* Facile subauditur pronomen *ipsum* vel *te*, quod excidisse putabat erud. Bentleius. sic Divin. I. 28. *Audivi quidem ex te, - - ad lucem denique arcte & graviter dormitare cœpisse.* N. Deor. I. c. 3. *existimant quod ille inscitia plane loquendi fecerit, fecisse consulto.* c. 34. *docebit.. ut immortalitate vincamur ab ea natura, sic animi præstantia vinci.* vide quoque de Fin. III. c. 19. Min. Fel. cap. XVII. & alibi. Hinc quoque nihil omnino in his sollicitandum puto, Fam. X. ep. 20. *De te fama constans, nec decipi posse nec vinci.* Tusc. V. c. 20. *summam fuisse ejus in victu temperantiam, in rebusque gerendis virum acrem & industrium.* Acad. I. c. 11. *cumque perturbationem animi illi ex homine non tollerent, sed ea contraherent, naturaque & condolescere & extimescere dicerent.* ubi eidem scopulo necquidquam impingunt docti. confer quæ ad N. D. II. 48.

Cap. XXXVII. *Quoties -- universi exercitus ad non dubiam mortem concurrerunt?* Conjiciebatur, *cucurrerunt*; quam quidem lectionem, ne codicibus quidem si suffulta esset, vulgatæ præferrem; intendit enim verbum *concurrendi* orationem, & significat sæpe milites universos totius exercitûs,

junctis animis viribusque, cumque eadem constantia & alacritate præsentissimum mortis periculum subiisse. Cap. XXXIX. *Nondùm gustaverat*, *inquit*, *vitæ suavitatem: hic autem jam sperabat magna*, *quibus frui cœperat*. *At id quidem ipsum in ceteris rebus melius putatur*, *aliquam partem*, *quàm nullam attingere*. Pronomen *ipsum* nullo jure hîc damnari videtur; sic enim supra c. 37. *nec enim potest miser esse quisquam*, *sensu peremto*. *At id ipsum odiosum est*, *sine sensu esse*. ubi eodem modo dictio ista *id ipsum* complectitur antecedens illud *sensu peremto*, quod tamen repetitur deinde in sequentibus verbis *sine sensu esse*. infra II. c. 11.-- *Quis igitur Epicurum sequitur dolor? cum hoc ipsum dicit*, *summum malum esse dolorem*. de Div. I. 30.-- *nam & id ipsum vident*,-- *instare mortem*. cap. 46.-- *sed ipsum est deos non putare*, *quæ ab iis significantur contemnere*. confer quæ ad Divin. II. c. 41.

Cap. XLIV. *Vides quantò hæc in errore versentur: portum esse corporis.. in sepulcro putat*. Conjecturæ qua legunt, *hic in errore versetur*, haud ita favent sequentia, ut illi subscribere audeam. sæpius ita à rebus ad personas, & vice versa, deflectit elegantissimorum hominum oratio. sic N. Deor. III. c. 10. *is igitur*, *si aliquid est*, *inquit* &c. *Hæc omnia in eodem*, *quo illa Zenonis*, *errore versantur*... *Idemque si dei non sint*, *negat esse* &c. vide quoque lib. I. c. 12. & 14. Quod autem in his cap. XLVI. *secundis vero rebus suis volet etiam uti:* cl. Bentl. reponit -- *volet jam uti*; obiter dicam, videri mihi simili plane mendo S. Severum liberandum, lib. I. H. S. c. 7. *Per idem tempus fere*, inquit, *cum Abraam esset etiam centum annorum*, *Isaac filius natus est*. lego, *cum Abraam esset jam centum annorum*. Inferius autem in his Tullii: *ne & nos-*

met

met ipsos amare videamur : legam potius, *ne ita nosmet* &c. quàm, juxta codd. nonnullos, vocem secundam expungam.

Cap. XLVIII. *qui se in medios immisit hostes, veste familiari, ne posset agnosci, si esset ornatu regio.* Qui cuncta ferme ad vivum resecant, hi mirum est quòd siluerint ad ista *si esset ornatu regio*, quæ sane splendidissimam referunt glossematis faciem, quum ab oratione abesse facile & majore quidem cum elegantia possint. Nos, ut criticorum παραδιορθώσεις antevertamus, aliquot hujus formæ exempla similia apponemus. De Leg. I. c. 16. *Quod si populorum jussis, si principum decretis, si sententiis judicum, jura constituerentur; jus esset latrocinari, jus adulterare; jus testamenta falsa supponere, si hæc suffragiis aut scitis multitudinis probarentur.* an non, salva omnino atque incolumi sententia, omissa fuissent illa, *si hæc* &c.? Rursum de Fin. lib III. c. XI. *Quid autem dici poterit, si turpitudinem non ipsam per se fugiendam esse statuemus, quominus homines tenebras & solitudinem nacti, nullo dedecore se abstineant, nisi eos per se fœditate sua turpitudo ipsa deterreat?* quorsum vero ista, *nisi eos* &c. quum præcesserint jam talia, *si turpitudinem -- statuemus*? quæ tamen glossematis suspecta habuerunt cl. Walkerus ac Davisius, quamvis immerito, ut ego quidem puto. Lactant. lib. I. c. XXI, 18. *neque intra parietes aut ædiculas luto factas, sed intra pectus collocandæ sunt, & interius comprehendendæ, ne sint falsæ, si extra hominem fuerint collocatæ.* quis requireret postrema ista, si non apposita fuissent? libro II. c. 2, 4. *Deos igitur in quorum numero reponemus? si in mortuorum, quis tam stultus ut colat? si in absentium, ergo colendi non sunt, si nec videant quæ facimus, nec audiant quæ precamur.* lib. IV. c.

xxiii, 2. *& ipsi eodem modo vivendum est, quo docet esse vivendum, ne si aliter vixerit, ipse præceptis suis detrahat, si re ipsa solvat quod verbis nitatur adstringere.* Non opus est ut ostendam, quæ sint in his plane otiosa. Unde etiam falli constat cl. Davisium, qui conj. *ut* post *nisi* injiceret, in his Lactant. Epit. cap. xlix. *Si ergo Judæi à Deo rejecti sunt, sicut* &c. *nulla igitur alia spes homini proposita est, nisi veram religionem -- fuerit secutus.* legebat ille *nisi ut veram* &c. ego ista omnia delessem potius, quam lectionem adeo duram substituissem; sed nil mutandum, tum ea quæ jam protulimus declarant, tum quoque ista quæ sunt huic loco gemina ac germana: lib. IV. c. xviii, 23. *unde apparet Judæos nullam aliam spem habere, nisi se abluerint à sanguine, ac speraverint* &c. & cap. xix, 11. *Nulla igitur spes alia -- datur, nisi crediderit in eum.* vide quoque l. II. c. ix. 3. l. IV. c. xxiv. 3. Senec. de Ira I. c. 7. initio. D. Matth. XXVI. 42.

CAPUT X.

In lib. II. Cic. Tusc. edita lectio octies vel novies vindicatur. Ἀνακόλουθον. Jacens & adflictus. *Lactantius Placidus defenditur.* Ἀνακόλουθον. *Cicero defenditur. Enallage activi & passivi. Cicero bis defenditur. Lactantius emendatur.*

PErgimus ad librum II. Tusc. ibi autem cap. primo ista habentur: *magna habere possit auxilia reliquorum philosophorum disciplinis.* Ablativus *disciplinis* crucem figit viris doctis, qui tentant *à reliquorum philosophorum disciplinis*, vel *reliquorum philosophorum disciplinus.* Sed ablativus ille in Grammati-

maticorum adnotatis est celeberrimus. Hinc quoque merito vapulabat Lambinus, cum Fin. II. 28. *negat enim tenuissimo victu - - voluptatem percipi*: præpositionem *è* ingereret: surdoque canebat, cum suprà lib. I. 18. *terreno principiorum genere confecta*: vellet *ex terreno p. g. c.* Sequitur capite tertio: - - *nemo mediocriter quidem doctus ignorat.* Frustra est Lambinus, qui reponit *nemo ne mediocriter q. d. i.* cur enim impunitum dimisit locum de Fin. III. c. 1. huic plane conformem? *quod quidem nemo mediocriter doctus mirabitur.* Resolvit per pronomen relativum Lactantius lib. I. c. 3. initio: *nemo qui quidem sapiat - - non unum esse intelligat.* Capite V. *Quid enim minus est dignum, quàm tibi quicquam peius videri dedecore?* Vir idem doctissimus pronomen *te*, ante vocem *dignum*, inculcat; absque causa quidem justa, ut ego arbitror, quum sic absolute aliquando veniat nomen *dignum.* ut E. G. Seneca de Ira I. c. 12. *Illud pulcrum dignumque, parentibus prodire - - defensorem.* sic lib. II. 13. & alibi.

Cap. VI. *Ergo id quod natura - - respuit, - - in eo magistra vitæ philosophia tot sæcula permanet?* Si cum viro cl. facias, - - *in magistra vitæ ph. t. s. p.?* tolletur quidem nescioquid illud solœcismi; sed cùm sic duriuscule dicetur, id quod à natura & virtute respuatur, *permanere in magistra vitæ philosophia*; tum illud etiam haudquaquam inusitatum, ut suspendatur orationis constructio, exitumque analogiæ congruum non reperiat. vide cl. Perizon. ad Sanct. Min. IV. c. xi. 5. & Davis. ad Tusc. I. 24. adde, si lubet, Lactant. Inst. I. c. xi. 64... *refert, .. Jovem cum e. i. N. a. T. proficisceretur, .. aquilam ei in auspicium advolasse.* Quod ad phrasin *permanere in aliqua re* attinet, eam similibus exem-

plis componerem, nisi in re tam vulgari, stylo esset temperandum.

Cap. VII. *hic* (Epicurus) *qui solum hoc malum dicit* (dolorem) *& malorum omnium extremum, sapientem censet id suave dicturum.* Absonum quidpiam in his videre visus est cl. Bentl. Si prius *solum*, inquit, quomodo dein *extremum*? Et me quidem sollicitum ista ratio haberet, si legeremus, *qui non modo solum hoc malum dicit, sed etiam malorum omnium extremum:* quem enim non offenderet tam inepta orationis degradatio? Jam vero sic modo interpretare, ut Epicurus dolorem aliquando malum unicum, aliquando malorum extremum dixerit. Hæcce orationis degradatio facillime concoqui posse videtur, cum sæpius ita deficiant auctores, ubi rerum describendarum magnitudine sufflaminantur, ut verbis utar cl. Cortii ad Saluft. Cat. c. V. 5. Qua observatione defendi etiam possunt ista infrà IV. 23. *satis instructa, armata, parata per sese:* ubi transponebat V. D. *Sat. inf. parata, armata per sese.* Non igitur est, cur legendum arbitraremur, *hic qui non solùm malum hoc dicit, sed malorum omnium extremum*; cum præsertim, amisso adjectivo *solum*, sermonis efficacia, quæ quidem in hoc loco maxima requiritur, nimium enervabitur, quandoquidem dolorem non tantum malorum extremum, sed etiam malum unicum loquebatur Epicurus. lib. V. c. 10. *qui vel summum, vel solum malum dolorem esse dicat.* vide c. 9. & 26. Plura non adferam, cur locum omnino sincerum esse putem.

Cap. XII. *tantum tamen excellit illud.. quod.. virtutis nomine amplectimur, ut omnia præterea.. minuta videantur, nec malum quidem ullum, nec si in unum locum collata omnia sint, cum turpitudinis*

malo

malo comparanda. Nec malum quidem ullum: subaudi *ἀπὸ κοινοῦ*, *cum turpitudinis malo videatur comparandum.* quæ quidem ellipsis non ita dura est, ut orationis cursum bene fluere negaremus, cum viris illis, quorum alter conjicit, *ne malum quidem ullum... comparandum*; alter, *nec m. q. u.*, *nec vel in unum locum conlata omnia, sint c. t. m. comparanda.*

Ibidem: *Adflictusne & jacens, & lamentabili voce deplorans, audieris O virum fortem!* Haud facile ex profligata codicis lectione rescripserim *adflictusne jacens:* sæpius enim participium *jacens*, *τῷ adflictus* tantumnon *ἰσοδύναμον*, adjectivi vicem præstat. de Amic. 16. *ut amici jacentem animum excitet.* de Har. Resp. *Videtis igitur hominem per se ipsum jam pridem adflictum ac jacentem.* post Red. ad sen. *qui mihi primus adflicto & jacenti consularem fidem dextramque porrexit.* Lactant. Inst. l. V. 2. §. 2. *duo exstiterunt, qui jacenti atque abjectæ veritati insultarent.* Claudianus de Raptu Proserp. lib. I. 96.

An forte jacentes
Ignavosque putas?

Quemadmodum igitur in loco proposito, sic quoque nihil arbitror mutandum, in illo infra IV. c. 16. *Quid autem est deformius, quàm ægritudine quis adflictus, debilitatus, jacens?*

Cap. XIII. *Spartæ vero pueri ad aram sic verberibus accipiuntur, ut multus è visceribus sanguis exeat; nonnunquam etiam, ut cum ibi essem audiebam, ad necem.* Cur pro *audiebam* scriberemus *videbam*, ratio quam adfert vir insignis, parum valida videtur, quòd eo verbo utatur Cicero infrà V. c. 27. *Pueri Spartiatæ*, inquit, *non ingèmiscunt verberum dolore*

dolore laniati. Adolescentium greges Lacedæmone vidimus ipsi incredibili contentione certantes pugnis. Cum pugnantes adolescentes viderit Tullius, inde vidisse etiam cum cæderentur ad aram, non sic colligitur, ut quidpiam in lectione edita novandum credam. Obiter quoque vindicem quæ his illustrandis apposite contulit cl. Davisius, ex Lactantio Placido, ad Statii Theb. lib. I, 118. *quibus* (Lacedæmoniis) *virtuti est, in sacris cædi verberibus, sine corporis motu.* ubi vir laudatus legebat, *quibus in usu est*, &c. sed *alicui virtuti esse* recte dicitur, quod dixit Tacitus *pro virtute esse.* sic Plautus Trucul. I. sc. II, 14. *Est iis pugnæ & virtuti, de prædonibus prædam agere.* & alibi.

Cap. XV. *Militiam vero* (*nostram dicam, non* &c.) *nostri exercitus primum unde nomen habeant vides.* Sermonem sic instituebat Tullius, ut si dicturus fuisset, *Militiam, unde nomen habeat, vides*, i. e. unde militia nomen habeat, qua de forma multa coacervantem vide Davisium ad N. Deor. I. c. 26. sed facta quadam orationis digressione, ab incepto suo transversus velut abripitur, idque ut resumat non eandem *Militiæ* vocem repetit, sed synonymam *exercituum*; quod ἀνακόλουθον, post multos alios, optime illustravit editor cl. ad hujus libri c. 1. & lib. III. c. 8. Hæc igitur MSS. lectio omnino mihi placet, quamvis contra illam insurrexerint literatores eruditissimi. Similis est locus de N. Deor. I. cap. 24.-- *quam vestra. Ista enim flagitia Democriti,-- esse corpuscula quædam alia aspera, rotunda alia, partim autem angulata, curvata quædam, & quasi adunca: ex his effectum esse cœlum atque terram-- concursu quodam fortuito: hanc tu opinionem* (i. e. hæc, inquam, flagitia Democriti), *C. Vellei, usque ad hanc ætatem perduxisti* &c.

&c. Non conjecissent homines doctissimi, *quam vestra ista, flagitia Democriti*, vel *quam vestra: ista inquam flagitia Democriti*; si locum, qui vulgo pessime distinguitur, quoad interpunctionem tantummodo, quemadmodum nos hîc fecimus, adjuvassent.

Paucis interjectis: *arma enim membra militis esse ducunt; quæ quidem ita geruntur apte, ut si usus foret, abjectis oneribus, expeditis armis ut membris, pugnare possint.* Enallage, quam vides, activi & passivi improbata fuit cl. Bentleio, qui pro *geruntur* malebat *gerunt*. quemadmodum etiam infrà lib. III. c. 29. -- *repulerunt* --. *Contra dicuntur hæc, quis tam demens, ut sua voluntate mœreat? natura adfert dolorem; cui quidem Crantor, inquiunt, vester cedendum putat:* legebat *Contra dicunt. Ecquis* &c. & lib. II. de Fin. c. 15. *si enim ad honestatem omnia referantur, neque in ea voluptatem dicant inesse, ait eos* &c. doct. Th. Bentleius ac Davisius, *referant* reponunt. At multa reclamant ejusdem plane generis loca, quorum omnem catalogum non contexemus: pauca suffecerint, quæ jam mihi in mundo sunt. Florus lib. III. c. XXI, 28. *ut obsides -- duci jubentur, sic damnatam civitatem jussit Sylla deleri.* Lactant. lib. V. cap. XII, 2. *adeone apud vos perit innocentia, ut ne morte quidem simplici dignam judicetis, sed supra omnia facinora habeatur, nullum facinus admittere?* & cap. XIX, 2. *proferant* &c. *verbis potius, quàm verberibus res agenda est, ut sit voluntas* (legendum judico, *ut sic volentes*, i. e. qui voluerint) *distringant aciem ingeniorum suorum; si ratio eorum vera est, adferatur: parati sumus audire, si doceant.* Sallust. Catil. cap. XLVIII, 4. *quo & ceterorum animos reficeret, & illi facilius e periculo eriperentur.* & Jugurth. cap. VII. extr.

extr *paucis diebus quo ire contenderant*, *perventum est*. Loca hæcce duo debemus cl. Cortio, qui ista pluraque talia congessit ad Catil. cap. LI, 40.

CAPUT XI.

Quatuordecim Tullii loco stabiliuntur; *unus corrigitur*. *Nemesius emendatur*. *Lactantius & Arnobius defenduntur*. Sapiens & fortis. Vigor *satis bene* molliri *dicitur*. Enim *loco* τȣ̃ autem. *Min. Felix tentatur*. *Quinctilianus adseritur*. *Abstracto tribuitur*, *quod concreto est magis proprium*.

CIcero lib. II. Tusc. cap. XXI. *Zeno proponatur Eleates*, &c. Locum Nemesii de Nat. Hom. cap. XXX. p. 233. adposite quidem, uti solet, allegat, meritoque ἀναχρονισμȣ̃ arguit cl. Davisius; sed quam in illum emendationem instituit, huic ego vix possum facere ut acquiescam. Ζήνων, inquit Nemesius, ὁ ἀποφαγὼν ἑαυτȣ̃ τὴν γλῶτταν, καὶ ἀποπτύσας Διονυσίῳ τῷ τυράννῳ, ὑπὲρ τȣ̃ μηδενὶ αὐτȣ̃ ἐξειπεῖν τὰ ἀπόῤῥητα. legebat vir doctus, ὑπὲρ τȣ̃ μὴ αὐτῷ ἐξειπεῖν τ. ἀ. at religiosius videtur characteribus esse adhærendum, rescribendo ὑπὲρ τȣ̃ μηδενὶ ΑΥΤΟΝ ἐξειπεῖν τ. α. *ut nulli homini silenda patefaceret*. Locus hic totus abest ab editione Antverpiensi, sed illum in versione sua expressit interpres, quod falcem immitti vetat.

Cap. XXII. *Nec vero unquam ne ingemiscet quidem vir fortis ac sapiens*, *nisi forte ut se intendat ad firmitatem*. Non satis video, cur mallemus *fortis ac patiens*: uti etiam in his Lactantii Epit. cap. XXXV. *Virtus -- mala omnia sapientissime perfert*; nihil esse reor, cur rescribendum putaverit V. D. *patientissime perfert*. Cum enim patientiam conti-

neat

neat sapientia, ut bene docetur l. III. cap. 7. adque patientiam veram omnino necessaria sit sapientia; sapienter perferri potest dici, quod perferatur patienter, sapiensque appellari, qui sit patiens. Hinc passim sapientia nominatur, ubi de fortitudine animi, perferendisque rebus adversis sermo fit, ut Fam. lib. V. epist. 16. *Non est jam gravitatis ac sapientiæ tuæ* -- (dicere potuit, *patientiæ tuæ*) *ferre immoderatius casum incommodorum tuorum*. & epist. 17. *si & illud adjungas, homines sapientes turpitudine, non casu commoveri.* lib. IX. epist. 12. *Tu velim animo sapienti fortique sis, ut tua moderatio & gravitas aliorum infamet injuriam*. Seneca de Ira III. cap. 38. *Tulit hoc ille leniter ac sapienter*. Arnobius lib. III. pag. 116. *sapientes ac fortes viri solvunt decreta constantiæ, virilitatis vigore mollito.* ubi, ut hoc obiter moneam, minus necessaria videtur emendatio viri quamvis elegantissimi & eruditissimi Arn. Drakenborgii, ad Sil. Ital. p. 307. pro *vigore* facientis *rigore*. obstant enim atque reclamant, quæ doct. Salmasius ad ista Tertulliani de Pallio, cap. IV. *nisi diu mollitas & evigoratas*. „ Tertullianus, „ inquit ille, aliique eorum temporum scriptores „ *vigorem* passim pro *rigore*, & quicquid molli „ contrarium est, usurpant „ vide reliqua. addamus illud Cypriani, lib. II. ep. 2. *omnis honor & vigor sexûs enervati corporis dedecore mollitur*: *plus que illis placet, quisquis virum in feminam magis fregerit*. Et si ad ἀκυρολογίαν spectes, sane tam bene potest Latine dici *vigor molliri*, quam *ardor laxari* dicitur Quinctil. Declam. IV. c. 5. *ne hunc ardorem fugientis animæ dilatione laxetis*.

Cap. XXIII. *Sumus enim natura, ut antea dixi (dicendum est enim sæpius) studiosissimi honestatis.* Displicebat editori cl. posterius *enim*, cui substitue-

tuebat *autem*. Sed *enim* passim adhibetur, ubi quamvis obscurius aliqua tamen antecedentium ratio redditur. Ita hîc caussa refertur, cur hæc iterum repetantur; quod essent dicenda sæpius. Supra c. XI. *ad ineptias redis*: *illud enim quod me angebat, non eximis*. malles forte, *illud etiam quod* &c. Divin. II. 26. *Hoc igitur* &c. *An illæ aves, nisi quum vicerint, canere non solent? At tum canebant, nec vicerant: id enim est, inquies, ostentum*. de N. Deor. III. 4. *Sed quia* &c. *propterea multis argumentis deos esse docere voluisti. Mihi enim unum sat erat*. vide quoque de Fin. I. 2. & cl. Cortium ad Fam. IX. ep. 21. Ad hæc & innumera talia loca, in quibus *nam* & *enim* relationem ad superiora incommodiorem habeant, conticuit vir cl. qui tamen ut in locum propositum, sic in hæc sequentia etiam litem movit. supra I. 40. *Quis hanc maximi animi æquitatem in ipsa morte laudaret, si mortem malum judicaret? Vadit enim in eundem carcerem.. Socrates* &c. ubi *enim* à codd. subministratum commutat in *autem*. uti & N. Deor. III. 15. *Nec vero volgi atque imperitorum inscitiam despicere possum, cum ea considero quæ dicuntur à Stoicis. Sunt enim illa imperitorum: Piscem Syri venerantur* &c. & cap. 37... *Ita fit, inquit: illi enim nusquam picti sunt* &c. cap. 38. *Utrum* &c. *non facile dixerim: portenta enim ab utrisque & flagitia dicuntur*. In his locis idem commisit vir ille doctus, sed qui tamen eos introspicere non gravatur, is facile videbit antecedentia verba per subsequentem conjunctionem aliquomodo aut explicari aut adseri. Quod porro ad repetitionem conjunctionis *enim* attinet, similis exstat Acad. II. 18. N. Deor. III. 38. & 39. & Tusc. IV. 17. *Quid enim videatur ei magnum in rebus humanis, cui* &c.? *Nam quid aut in studiis* &c.? ubi

non

non cerno cur legeremus potius *Num quid aut* &c. Innumera talia proferri licet, sed heu quantas in minutias descendimus! vide suprà ad Acad. II. 27.

Ibidem: *Non sentiunt v. f. i. a. vulnera*; *vel sentiunt. sed emori malunt quam* &c. Tentabatur *vel sentiant:* sed bene adhibetur indicativus, dummodo subaudias *quidem:* de qua forma, adeatur cl. Cortius ad Salust. Cat. c. LII. 28. Huc quoque referebam aliquando illud Min. Felicis Oct. cap. XXXIV. *Corpus omne, sive arescit* &c. *subducitur nobis; sed Deo el. cust. reservatur.* Sed ibi legendum videri posset, *Corpus OMNINO, sive* &c. sic enim *omnino* sæpius adhibetur in concessione, quemadmodum *quidem*, uti in Formulis Tullianis recte observavit vir optime de me studiisque meis meritus Is. Valkenaar.

Cap. XXV. *Videmusne, apud quos eorum ludorum, qui gymnici nominantur, magnus honos sit; nullum ab his, qui in id certamen descendant, devitari dolorem? apud quos autem venandi & equitandi laus viget, qui hanc petessunt, nullum fugiunt dolorem.* Qui legunt *nullum fugere laborem*, hi mirum est quomodo non viderint ulterius esse procedendum, & porro legendum, *apud q. a. v. e. e. l. vigeat, qui hanc petessant* &c. Ita sane suprà ex *aspernatur* & *adsciscit* facit vir cl. *aspernetur* & *adsciscat.* ut nulla videatur esse ratio, cur cl. Davis. ad Tusc. V. 16. sollicitaret subjunctivum in his Quinctil. I. O. XI. I. *Græci prodiderunt, ut vivat quemque etiam dicere.* ubi ille, *vivit.* Quod autem oratio ex obliqua fit directa, id nihil in Tullio novi. sic infra IV. 10. *Intelligatur igitur perturbationem.. in motu esse semper: cum autem hic fervor.. inveteravit,.. tum existit & morbus* &c. de N. Deor. II. c. 52.

 Testu-

Testudines autem & crocodilos dicunt -- obruere ova, deinde discedere: ita & nascuntur & educantur ipsa per sese. lib. I. c. 27. *Dicemus ergo idem, quod in Venere Coa; corpus illud non est, sed simile corporis, -- sic in Epicureo deo non res, sed similitudines rerum esse.* Fin. III. 13. *An vero certius quicquam potest esse, quam illorum ratione.. non posse sapientem beatum esse, cum eculeo torqueatur? eorum autem, q. d. i. m. n. b., ratio certe cogit, uti in omnibus tormentis conservetur beata vita sapienti.* ubi Lambinus rursus est ad analogiam grammaticam nimis attentus. confer quæ ad N. D. III. 22.

Ibidem. *Hoc igitur tibi propone, amplitudinem & quasi quandam exaggerationem quam altissimam animi, quæ maxime eminet contemnendis & despiciendis doloribus*, &c. Et hoc rursus male habuit criticum celeberrimum, quod hîc *amplitudo animi*, & non ipse potius animus, contemnendis & despiciendis doloribus dicitur *maxime eminere*: qui proinde legebat, *qui maxime eminet.* Similiter lib. IV. c. 26, *Libidinosum igitur e. i. e. a. e. t. esse censemus sapientem? de cujus excellentia multa quidem dici quamvis fusè lateque possint, sed breviter hoc modo; sapientiam esse rerum* &c. *Ex quo efficitur, ut divina imitetur, humana omnia inferiora virtute ducat. In hanc tu igitur.. perturbationem cadere tibi dixisti videri?* Ne sapientiæ tribuatur, quod proprie in sapiente dicitur, reponebat idem V. D. *In hunc tu igitur* &c. Item ibid. c. 37. *Et si fidentia -- scientia quædam est & opinio gravis, non temere adsentiens;* ille rursum, *non temere adsentientis.* suprà lib. I. 25. *Quid? illa vis quæ tandem est, quæ investigat occulta, quæ inventio atque excogitatio dicitur? Ex hacne tibi terrena mortalique natura & caduca concreta ea videtur? Aut qui primus.. omnibus rebus imposuit nomina? aut qui* &c.?

&c. ? conjicit ille, *concretus esse videtur, aut qui primus* &c.? Ibidem: *Quae porro tam immensa magnitudo*, (de memoriæ capacitate fermo eft) *quae illa tam multa possit effingere.* i. e. quæ illa tantæ res magnitudinis, quæ ea quæ effingat complecti tam multa queat? cl. Davifius hariolatur: *quae illa tam multa possit excipere?* vel, *in qua i. t. m. possint effingi?* Sed auctoritati fummorum virorum obviam ibimus, locorum fimilium auctoritate muniti, quos tamen illi ejufmodi cenfurâ non attigerunt. De innumerabilibus autem ecce pauca. lib III. c. 8. *Nam est innocentia adfectio talis animi, quae noceat nemini.* lib. IV. c. 15. *impotentiam quandam animi, à temperantia & moderatione plurimùm diffidentem; quae si quando adepta sit id quod ei fuerit concupitum, tum effertur alacritate, ut nihil ei constet quod agat.* cap. 24. *adfectio animi legi summae i. p. r. obtemperans.* & mox: *Quid ista bellatrix iracundia cum domum rediit, qualis est cum uxore? cum liberis? cum familia?* lib. V. cap. 14. *Quae est enim alia fortitudo, nisi animi adfectio, cum in adeundo periculo, .. patiens, tum procul ab omni metu.* & cap. 18. *Etenim ut stultitia etsi adepta est quod concupivit, numquam se tamen satis consecutam putat: sic sapientia semper eo contenta est quod adest, neque eam unquam se suì pœnitet.* de Fin. IV. 13. *est quaedam appetitio naturalis, ea quae secundum naturam sunt appetens.* Lamb. volebat *appetentis*, fed redarguit ipfum cl. Davifius, quem vide. adde, fis, Lactant. lib. II. c. 5, 16. *nisi sensus illis inesset officii sui sciens.*

Cap. XXVI. *Ut enim si cui naviganti, praedones insequantur, deus qui dixerit Ejice te navi; praesto est qui excipiat vel Delphinus, ut Arionem Methymnaeum; vel equi Pelopis illi Neptunii, qui per undas currus suspensos rapuisse dicuntur, excipient te, & quo*

velis perferent; *omnem omittat timorem: sic urgentibus asperis & odiosis doloribus, si tanti non sint, ut ferendi sint, quo sit confugiendum vides.* Locum totum proposui, quò facilius constaret lacuna quædam ac depravatio, quæ constructionem lutulentam reddit. Viri docti sic malum erui putabant, si legeremus addito pronomine, *quem prædones insequantur.* At hoc modo idem ulcus remanere, mihi quidem videtur. Quid multa? lego: *Ut enim, si cui naviganti, prædones SI insequantur, DeusQUE dixerit Ejice te navi, præsto est qui* &c.; *omnem omittat timorem*: *sic* &c. Illud *Deusque* tres codices diserte præstant, si verax est cl. Davisius. Erat autem quidam ex amicis meis vir doctissimus, qui quod minus ipsi placeret duplex illud *si*, malebat *prædones CUM insequantur* &c. at præterquam quòd mea mutatio sit longe facilior, simili modo geminatur conjunctio *si*, Acad I. c. 2. *existimavi siqui de nostris ejus studio tenerentur, si essent Græcis doctrinis eruditi, Græca potius quàm nostra lecturos.*

CAPUT XII.

Cicero emendatur. Ablativi usus notabilis illustratur. Tullius in transitu defenditur. Ejus sententia de naturæ integritate ac depravatione adseritur atque illuminatur. Obiter quoque locus de Leg. tentatur. Complura Theognidis menda tolluntur.

VEnio ad lib. III. Tusc. cujus principio sic legimus: *Quidnam esse, Brute, causæ putem, cur cum constemus ex animo & corpore, corporis curandi tuendique causa quæsita sit ars ejus, atque utilitas deorum inmortalium inventioni consecrata; animi*

mi autem medicina nec tam desiderata sit &c. Locum, haud dubie male sanum, alius aliâ medelâ aggressus est, quemadmodum videre licet in nota cl. Davisii, qui ipse amputatis quibusdam verbis, legebat, *corporis curandi tuendique quæsita sit ars Deorum immortalium inventioni consecrata.* Sed haud scio, an præstaret locum pro deposito ac desperato relinquere, quam sic in illo restaurando παῤῥησιάζεσθαι. Tu vide, ne correctione multo leviore manum Tullianam hoc modo adsequi liceat, si reposuerimus, -- *tuendique causa quæsita sit ars, EJUSQUE UTILITATE deorum inm. inv. consecrata.* Primo *ejus* pro *sua* non plane inauditum esse in veterum monumentis, constat inter omnes; quod tamen si displiceat, legere possis *suaque utilitate* &c. vel *& sua quoque* &c. Deinde *utilitate*, h. e. propter utilitatem. ut de Fin. I. c. 13. *& gubernatoris ars -- utilitate non arte laudatur.* & lib. II. c. 26. *At vero si fructibus & emolumentis & utilitatibus amicitias colemus* &c. de N. Deor. II. c. 33. *Utilitatum igitur magnitudine constituti sunt ei dî, qui utilitates quasque gignebant.* & lib. III. c. 24. *quarum rerum utilitate video consecrata simulacra.* ubi non est, cur juxta codd. quosdam refingas, *quarum rerum utilitatem video: video etiam consecrata simulacra.* De hoc ablativi usu vide cl. Schulting. ad Quinct. Decl. I. c. 2. & Cortium ad Salust. Cat. cap. XXXI. 3.

Eodem cap. *Quod si tales* &c. Egregia sunt, quæ hîc de naturæ præstantia ac depravatione disserit philosophus. Pariter de Leg. I. c. 12. *Sequitur igitur ad participandum alium ab alio communicandumque inter omnes jus, nos natura esse factos: atque hoc in omni hac disputatione sic intelligi volo, quod dicam naturam esse: tantam autem esse corruptelam malæ consuetudinis, ut*

ab ea tanquam igniculi exstinguantur à natura dati, exorianturque & confirmentur vitia contraria. &c. Priusquam ad alia loca pergam, hunc obiter a conatibus virorum insignium, lectionem quod attinet, vindicabo. Scilicet Manutius ista *quod dicam naturam esse* pro glossemate habebat: Lambinus legebat, -- *volo, jus id, quod dico, naturam esse:* Davisius, -- *volo, optumam ducem naturam esse.* Quid? si lectionem vulgatam retineamus, nonne sensum inde satis commodum atque planum fabricari licet, sive voculam *hoc* ad superius illud *natura*, sive ad omnia ista *nos natura esse factos* referas? Quæ tamen ratio si minus arrideat, levissima emendatione sic possit rescribi, *quòd dicam IN NATURA esse*; vel, *quòd dicam NATURÂ esse*, scil. istam juris communicationem. sic ibid. c. 16. *Ea autem in opinione existumare, non in natura posita dementis est. Nam nec arboris, nec equi virtus quæ dicitur.. in opinione sita est., sed in natura.-- Est enim virtus perfecta ratio: quod certe in natura est.* & c. 13. *nisi separatim hoc ipsum, naturâ esse jus, disputarint.* & c. 15. *Ita fit, ut nulla sit omnino justitia; si neque naturâ est, & ea quæ* &c. Sed ad rem. Quod Tullius de naturæ sinceritate ac pollutione, idem quoque sensit Seneca; qui epist. XCIV. *Erras*, ait, *si existimas nobiscum vitia nasci; supervenerunt, ingesta sunt.* & epist. XXII. *Nemo*, inquit, *aliter quam quomodo natus est, exit e vita. Falsum est; pejores morimur, quam nascimur. nostrum istud, non naturæ vitium est. Illa de nobis conqueri debet, & dicere quid hoc est? sine cupiditatibus vos genui, sine timoribus, sine superstitione, sine perfidia, ceterisque pestibus. quales intrastis, exite.* Sint hæc *Theologice*, hoc est, juxta quorumdam Theologorum decreta, falsa; sunt tamen

men *Philosophice*, hoc est, juxta lumen divinum rationis, in quod numquam nusquam incurrit sancta revelatio, verissima, duntaxat absque cavillatione explicentur. Adposite quoque Theognis in sententiis, ỳ. 305. seqq. quem locum eo adfero libentius, quod tantumnon in omnibus editionibus corrupte sic exhibeatur:

Οἱ κακοὶ ȣ̓ πάντως κακοὶ ἐκ γαστρὸς γεγόνασιν,
Ἀλλ' ἄνδρεσσι κακοῖς συνθέμενοι φιλίην.
Ἔργα τε δεῖλ' ἔμαθον, καὶ ἔπη δύσφημα καὶ ὕβριν,
Ἐλπόμενος κείνȣς πάντα λέγειν ἔτυμα.

Sic cum vulgo legimus, interpretes verbum ἔμαθον in prima persona singularis numeri acceperunt, dum vertunt: *Mali non prorsus mali ex utero nati sunt; sed cum viris malis jungentes amicitiam. Factaque improba didici, & verba maledica, & contumeliam, sperans illos omnia dicere vera.* At multo lenior erit oratio, si primo post vocem φιλίην comma tantummodo constituas; deinde pro ἐλπόμενος rescribas ἐλπόμενοι, atque ita illud ἔμαθον in tertia pluralis intelligas. Ita hæc Poetæ mens erit: *Mali non prorsus mali ex utero nascuntur; sed cum viris malis jungentes amicitiam, & facta improba discunt, & verba maledica, & contumeliam, credentes illos omnia vera dicere.* γεγόνασιν & ἔμαθον sic interpretor ut præterita illa, de quibus ad Divin. I. c. 8. Hæc dudum in scedis mihi jacuerat conjectura, cum viri eruditissimi, præceptorisque nostri fidelissimi Adriani à Cattenburg singularis humanitas copiam mihi faceret editionis H. Stephani in folio, ubi hanc lectionem & interpunctionem diserte repræsentari videbam. Hunc autem Poetam dum profero, menda quædam alia, quæ ejus senten-

tias ſubierunt, eruere conabor. tu autem vide an ſcopum conjiciendo attingam. Verſu 217. *Polypi mentem*, inquit, *obtine verſipellis, qui ad petram, cui adhæſerit, talis viſu apparet.*

Νῦν μὲν τῇδ' ἐφέπυ, πότε δ' ἀλλοῖος χρόα γίγνυ.
Κραιπνόν τοι σοφίη γίγνεται εὐτροπίης.

Int. *Nunc quidem hac ſequere, aliquando alius colore fias.*
Celeris mutatio quidem ſapientia eſt morum.

Sed quo jure κραιπνὸν vertatur *Celeris mutatio*, & εὐτροπίης *morum*, ego vix intelligo. κραιπνὸν enim eſt *velox* vel *velocitas*, ἐυτροπίη ſunt *mores probi & honeſti*. Scripſit, ut mihi quidem videtur, Theognis, aut melius ſaltem & concinnius ſcripſiſſet,--

ΚΡΕΊΣΣΟΝ τοι σοφίη γίγνεται εὐτροπίης.

h. e. *Melior quippe aſtutia eſt decoris moribus.* atque hoc modo idem Poeta in ſimili præcepto, ỳ. 1072.--

Νῦν μὲν τῷδ' ἐφέπυ, πότε δ' ἀλλοῖος πέλευ ὀργήν.
Κρεῖσσον τοι σοφίη καὶ μεγάλης ἀρετῆς.

Nunc quidem hunc ſequere, alias vero alius ſis ingenio.
Melior eſt ſane ſapientia vel magna virtute.

quale etiam illud joculare plane ac ridiculum eſt paradoxum vs. 313.

Ἐν μὲν μαινομένοις μάλα μαίνομαι--
Inter deſipientes maxime deſipio.

Rurſum male ſe habet vs. 359. *Forti ſis animo, Cyrne,*

Cyrne, in malis, postquam & in bonis gaudebas, quando & hæc fatum jubebat habere. Sicut autem ex bonis accepisti malum, sic vero rursus emergere tenta, deos precans.

Μηδὲ λίην ἐπίφαινε, κακὸν δέ τι, κύρν', ἐπιφαίνειν.
Παυρὲς κηδεμόνας σῆς κακότητος ἔχεις.

Int. *Neque nimis ostenta: malum vero est, Cyrne, ostentare.*
Paucos sollicitos tui mali habes.

Tu sic lege, ac distingue, ut emolliatur aliquomodo orationis cursus.

Μηδὲ λίην ἐπίφαινε· κακὸν δέ τι, κύρν', ἘΠΙΦΑΊΝΩΝ
Παύρυς κηδέμονας σῆς κακότητος ἔχεις.

Neque nimis ostenta; nam si malum, Cyrne, ostentes,
Paucos sollicitos tua miseriæ habes.

Δὲ pro γὰρ usitatissimum non poetis tantum, sed etiam prosæ scriptoribus. Versu 381.

Οὐδὲ τι κεκριμένον πρὸς Δαίμονος ἐστι βροτοῖσιν,
Οὐδ' ὁδὸς, ἣν τιν' ἰὼν ἀθανάτοισιν ἅδοι.

Int. *Nec quidquam decretum ex numine est mortalibus,*
Neque via, quam ingressus quis *immortalibus placeat.*

Legendum, ut tollatur non tantum numeri permutatio, sed invenusta quoque ambiguitas.

Οὐδ' ὁδὸς, ἭΝ ΤΙΣ ἰὼν ἀθανάτοισιν ἅδοι

Neque via, quam quis ingressus immortalibus placeat.

Versu 459. *Nequaquam utilis est mulier juvenis viro seni: non enim gubernaculo paret, quemadmodum acatium.*

Οὐδ' ἄγκυραν ἔχουσιν· ἀποῤῥήξασα δὲ δεσμὰ,
Πολλάκις ἐκ νυκτῶν ἄλλον ἔχει λιμένα.

Neque ancoram habent: abrumpens vero vincula
Sæpe de noctu alium habet portum.

Lego, Οὐδ' ΑΓΚΥΡΑΙ ἔχουσιν --
Neque ancoræ tenent sc. illam.

sic ἔχειν pro κατέχειν vs. 506.

— ἀλλά γ' ἀναστάς,
Πειρήσω μήπως καὶ πόδας οἶνος ΕΧΗι:

— *sed ego surgens,*
Tentabo num forte pedes meos *vinum habeat.*

vide quoque Hesiod. ἔργ. 515. & passim quoque alibi. Versu 601.

Ἔῤῥε θεοῖσιν τ' ἐχθρὲ, καὶ ἀνθρωποῖσιν ἄπιστε,
Ψυχρὸν ὃς ἐν κόλπῳ ποικίλον εἶχες ὄφιν.

Peri, diisque inimice, & hominibus infidelis,
Frigidum qui in sinu varium habebas angum.

Rescribo, ΨΥΧΡΩι ὃς ἐν κόλπῳ ποικίλον εἶχες ὄφιν.
Frigido qui in sinu &c.

Scilicet in locis frigidis pellem mutant angues, quo respicit etiam Virgilius lib. II. Æneidos:

Qualis ubi in lucem coluber mala gramina pastus,
FRIGIDA SUB TERRA tumidum quem bruma tegebat,
Nunc positis novus exuviis &c.

Plura

Plura etiam illius vatis loca perperam hactenus versa esse docerem, nisi digressio hæc mea jam satis magna esset. Redeamus ergo ad Tullium nostrum.

CAPUT XIII.

In lib. III. Tusc. quatuor loca adseruntur. Copula que *jungit contraria. Lactantius vindicatur. Permutatio subjecti & adjuncti. Cicero obiter vindicatur. Repetitio ejusdem nominis. Pleonasmus pronominis demonstrativi. Cicero bis terve defenditur. Enallage numeri illustratur.*

CIc. III. Tusc. cap. III. *Est profecto animi medicina philosophia: cujus auxilium non ut in corporis morbis, petendum est foris; omnibusque opibus atque viribus, ut nosmet ipsi nobis mederi possimus, elaborandum est.* Satis evidens & significans est oppositio, etiam si non legas *propriisque opibus*, uti conjiciebat insignis Bentleius. Quod autem doct. Jac. Gronovius horridum quidpiam in his verbis videre sibi visus est, nisi exterminetur encliticum *que* post *omnibus*; in eo quidem fallere ipsum ratio videtur, quandoquidem particulæ copulativæ sæpissime disjunctivarum munere funguntur. Quod etiam non reputavit cl. Davisius, cum in his Lactantii Epit. cap. XII. *Vides ergo non omnia poetas confinxisse, & quædam præfigurasse; ut cum* &c. volebat, *sed quædam* &c. qui tamen hac in parte satisfacere sibi fassus est lectionem istam, de N. Deor. III. c. 35. *Hunc igitur nec Olympius Jup-*

Juppiter fulmine percussit, *nec Æsculapius* &c. *atque in suo lectulo mortuus est*. ubi alii volebant, *namque*, vel *atqui*. supra lib. II. cap. 17. *Ego illud quicquid sit, tantum esse, quantum videatur, non puto; falsaque -- specie moveri homines.* dici etiam potuit, *sed falsa specie m. h.* de Nat. Deor. lib. II. 21. *Nulla igitur in cœlo varietas inest, contraque omnis ordo.* Divin. lib. II. 28. *Numquam illa dicet facta fortuito, naturalemque rationem omnium reddet.* Nepos in Epam. cap. 7. *Hanc legem -- ad perniciem civitatis conferre noluit, & quatuor mensibus -- diutius gessit imperium.* Ages. cap. 3. *numquam in campo sui fecit potestatem, & in his locis manum conseruit, quibus* &c. Eum. cap. 4. *in fide non mansit, & se simul ac potuit, ad Antipatrum recepit.* vide quoque doct. Munkerum ad Hygini Fab. IX.

Cap. IV. *His rebus mentem vacuam appellabant insaniam.* Mutatione levi quidem illa, sed parum forte necessaria, conjiciunt docti legendum *insanam*. Lambinus illud *insanam* tuetur, sed argumentis plane elumbibus. Illud autem pro lectione vulgata adferri potest, quòd ὑπέρβατον tale, quo subjectum mens cum adjuncto *insania* quodammodo commisceatur, non plane sit inauditum. Sic de Leg. lib. I. c. 16. *Est enim virtus perfecta ratio*, h. e. perfectio rationis. Seneca de Tranq. cap. XV. extr. *non potest grande aliquid e. s. c. loqui, nisi mota mens*, i. e. homo motæ mentis. Nepos in Dione cap. IX. *quam invisa sit singularis potentia, & miseranda vita, qui se metui, quam amari malunt, cuivis facile intellectu fuit.* i. e. in quam miseranda vita sint, qui se &c. Atque eodem modo accipio etiam ista Cic. de Nat. Deor. lib. II. cap. 8. *Similiter effici potest sapientem esse mundum, similiter*

liter beatum, *similiter æternum*: *omnia enim hæc meliora sunt*, *quam quæ sunt his carentia*. Per *omnia hæc* intelligebat auctor non ipsum *sapientem*, *beatum & æternum esse*, sed res illas, quibus facultates & ornamenta ista insunt, vel quæ sapientiam, beatitatem & æternitatem habent. Hanc subjecti & adjuncti permutationem non concoquebat cl. Walkerus, qui legebat *quæ sunt his contraria*: quæ tamen emendatio non minus audax videtur, quam dura locutio ista, quam corrigit.

Cap. V. *Græci autem μανίαν unde appellant*, *non facile dixerim*; *eam tamen ipsam distinguimus nos melius quàm illi. hanc enim insaniam*, *quæ juncta stultitiæ patet latius*, *à furore disjungimus. Græci volunt illi quidem*, *sed parum valent verbo*. Posterius illud *Græci* haud facile equidem pro scioli cujusdam emblemate habuerim, cùm quod sæpius ita vox eadem recurrit, tum quod Pleonasmus pronominis *illi* nostro fuit familiarissimus. Sæpius, inquam, isto modo recurrit vox eadem. Fin. I. 13. *Sapientia est adhibenda*, *quæ se nobis ducem præbeat ad voluptatem*; *sapientia enim est una* &c de N. Deor. III. 34. *qui cum.. in fanum venisset Jovis Olympii*, *aureum ei detraxit amiculum grandi pondere*, *quo Jovem ornarat*.. *Gelo.* lib. I. c. 18. *quoniamque Deos beatissumos esse constat*,.. *hominis esse specie Deos confitendum*. cap. 43. *qua cum Deum carere voltis*, *neminem Deo nec Deum nec hominem carum.. voltis*. l. II. c. 30. *At & ignorantia rerum aliena naturæ Deorum*, *& s. m. p. i. difficultas minime cadit in majestatem Deorum*. Lactant. de Ira Dei cap. IV. 3. *Deus igitur non est*, *si nec movetur*, *quod est proprium viventis*, *nec facit aliquid impossibile homini*, *quod est proprium Dei*; *si -- nullam habeat administrationem*, *quæ*

quæ Deo digna sit. i. e. quæ ipso digna sit. Hinc quoque sincerum esse locum discimus de N. D. I. 9. *Quid autem erat, quod concupisceret Deus mundum signis.. ornare? Si, ut Deus ipse melius habitaret* &c. ubi illud posterius *Deus* pro insititio rursus habebat cl. Davisius. Plura autem dabimus ad Divin. I. 50. Quod vero Pleonasmum attinet, quem hîc vides, pronominis *illi*, isto quidem nihil Ciceroni est tritius, nihil vulgarius. Infra IV. c. 8. *Æmulatio dupliciter illa quidem dicitur* &c. & cap. 28. *sed omnis ejusmodi perturbatio a. p. abluatur illa quidem* &c. vide quoque lib. V. c. 16. de Fato c. 19. *sic visum objectum imprimet illud quidem.. speciem.* Fin. V. 24. *Illa enim, quæ sunt a. n. b. c. numerata, complent ea quidem beatissimam vitam*, &c. Hinc memoria quoque labi virum doctissimum liquet de Leg. I. 21. *Vir iste fuit ille quidem prudens --; cui tamen* &c. legebat ille, *Vir, Tite, fuit ille prudens.* & Fin. IV. 16. *hi autem ponunt illi quidem prima naturæ.* conjicit ille, *hi ponunt illa q. p. n.* Confer quæ nos ad Acad. II. c. 5.

Cap. X. *Ægris enim corporibus similluma animi est ægritudo.* Analogia grammatica requirit, adsentior, *Ægro enim corpori*, vel *Ægri enim corporis*, ut numeri congruant; sed quantumcunque sit illud facinus, noster haud ita fuit elegans, quin sic analogiæ regulas sæpenumero conculcaverit. supra II. 22. *Ut onera contentis corporibus facilius feruntur.. simillime animus i. s. depellit* &c. infrà IV. 10. *dum morbis corporum comparatur morborum animi similitudo.* lib. V. 38. *Jam verò motus.. animi.. leniuntur, traductis animis ad voluptatem.* Seneca de Ira II. 16. *Errat, qui ea* (animalia) *in exemplum hominis adducit.* Hæc & innumera talia sicco pe-

de

de non sunt prætereunda, si quid in loco, quem præ manibus habemus, novandum putes. Adde etiam quæ ad Acad. I. c. XI.

CAPUT XIV.

In III. Tusc. edita lectio sæpius adseritur. Enim *cum subjunctivo. Permutatio modorum. Cicero quinquies defenditur; defenduntur etiam Min. Felix & Paterculus.* Frui officio. Culpa, *malum morale.* Σχῆμα πρὸς τὸ σημαινόμενον. Ut *omittitur in concessione. Prosopopœïa illustratur.*

EOdem lib. III. Tusc. cap. XI. *Sed cetera alias, nunc ægritudinem, si possumus, depellamus: id enim sit propositum, quandoquidem* &c. Quare tandem legeremus potius, *id enim fuit propositum?* credo, quòd *enim* cum subjunctivo istiusmodi duriuscule construatur. At ea sane ratio videtur nulla, sic enim N. D. II. 12. *audiamus enim Platonem* &c. Divin. II. 36. *Sed de hoc loco plura in aliis: nunc hactenus: externa enim videamus* &c. vide, ne in re tam parva sim nimius, infra IV. 17. & V. 24. & Fin. V. 19.

Cap. XVI... *primùm quod posse accidere diu cogitaverit,.. deinde quòd humana humane ferenda intelligit; postremo quòd videt* &c. Toleranda videtur modorum permutatio, cum præsertim indicativi à subjunctivo tam longe remoti sint, ut nil mirum sit, si memoriæ vitio in eam inciderit Cicero. Ex locis autem similibus, in quibus nihil tentant viri docti, & huic & pluribus aliis stabiliendis firmamentum haud spernendum peti posse arbitramur. Quod ne frustra dici videatur, de immensa exemplorum copia quædam huc adlegabo.

bo. de Fin. I. 10. *nemo enim ipsam voluptatem, quia voluptas sit, adspernatur, sed quia consequuntur magni dolores* &c. Fam. VI. ep. 17. *nam sic habeto, beneficiorum magnitudine eos, qui temporibus valuerunt, aut valeant, conjunctiores tecum esse, quàm me*. N. Deor. II. 16. *Nec vero Aristoteles non laudandus in eo, quod omnia quæ moventur, aut natura moveri censuit, aut vi aut voluntate: moveri autem solem & lunam & sidera omnia: quæ autem ratione moverentur, hæc aut pondere deorsum, aut levitate sublime ferri*. cap. 38. *An cum moveri aliquid videmus, ut sphæram.. non dubitamus quin illa opera sint rationis? cum autem impetum cœli moveri vertique videamus, dubitamus* &c.? Passim sic dissimilis sui est Seneca. epist. XIX. *Hic te exitus manet, nisi jam contrahas vela, nisi quod ille serò voluit, terram leges*. epist. LXXXII. *Sciat.. quæ sit illa ratio, quæ appetenda & fugienda discernat, qua cupiditatum mansuescit insania, timorum sævitia compescitur*. epist. LXXXVII. *ait divitias esse causas malorum, non quia ipsæ faciant, sed quia facturos irritant*. epist. XCIX. *Fluant quantum affectus ejecerit, non quantum poscet imitatio*. vide quoque de Ira III. 30. & alibi. Multum etiam in hac frequentanda enallaga est Lactant. Inst. lib. II. c. IX, 5. *Ex quibus oriens Deo accensetur, quia ipse luminis fons & illustrator est rerum, & quòd oriri nos faciat ad vitam sempiternam*. lib. I. c. XI, 52. *at ego Deum quæro, ultra quem nihil est omnino, qui fons & origo sit rerum*. lib. III. c. XV. 2. *Quid potest esse tam falsum, quàm regulam vitæ philosophiam nominari, in qua diversitas præceptorum rectum iter impediat & turbet? aut legem bene vivendi, cujus capita longe dissonant? aut scientiam vitæ agendæ, in qua nihil aliud efficitur* &c. vide lib. V. c. IX, 9.

Te-

Terent. And. IV. 1. 25, 26. Alibi etiam talia collegerunt præclarissimi viri, Burmannus, Dukerus & Cortius, quorum scrinia tamen non compilavimus, ut sumus ab ista ratione prorsus alieni. Hæc autem clamare videntur, ne quid etiam novatum eamus, infrà IV. 37. *Quibus cognitis, quis est qui dubitet* &c? *Quis enim dubitarit --?* Divin. II. 25. *Quid autem volunt ea Dii immortales primum significantes, quæ sine interpretibus non possumus intelligere: deinde ea quæ carere nequeamus?* de Fin. V. 17. *Nam si pravitatem -- fugiendam putamus; cur* &c.? *& si turpitudinem fugiamus* &c. Acad. II. 46. *Aliud judicium Pythagoræ est; qui putet id cuique verum esse, quod cuique videatur; aliud Cyrenaicorum, qui præter permotiones intimas nihil putant esse judicii; aliud Epicuri, qui.. constituit* &c. subjunctivus similis eodem extat cap. Tusc. I. 32. *Istos verò* (dimittamus) *qui quod tota in hac causa difficillimum est, suscipiant, posse animum manere corpore vacantem: illud autem quod non modo facile ad credendum est, sed eo concesso quod volunt, consequens, idcirco non dant, ut cum diu permanserit ne intereat.* Min. Felix cap. 18. *cum palam sit*, &c. *qui nativitatem omnibus præstet, sibi perpetuitatem.. qui universa verbo jubet --.* Vell. Paterc. II. c. 24. *Vix quidquam in Syllæ operibus clarius duxerim, quàm quòd,. cùm* &c. *neque inlaturum se bellum iis dissimulavit, nec quod erat in manibus omisit; existimavitque ante frangendum hostem, quàm ulciscendum civem; repulsoque externo metu, ubi quod alienum esset vicisset, superaret quod erat domesticum.* ubi non erat, cur Ursinus legeret *superare*, neque enim ab *existimavit* pendet illud verbum, sed ab his, *quàm quod* &c. ut & illa *dissimulavit, omisit*, & *existimavit*.

Ibidem: *Utrumque enim consequitur, ut & consi-*

derandis rebus humanis proprio philoſophiæ fruatur officio, & adverſis caſibus triplici conſolatione ſanetur. Quamvis Manutii ac Lambini conjectura, qua *fungatur* pro *fruatur* ſtatuunt, uno & altero codice ſuſtentetur; non tamen rejicere lectionem editam audeo, tamquam Romani ſic numquam locuti eſſent. *Frui officio proprio philoſophiæ*, eſt illius officii emolumentis potiri. Sic de Amicitia: *recordatione noſtræ amicitiæ ſic fruor, ut beate vixiſſe videar, quia cum Scipione vixerim.* h. e. cum aliquo fructu & jucunditate recordor amicitiæ noſtræ. Iſto modo *victoria frui* eſt victoriæ emolumentis frui, apud Florum lib. II. 6. Sequitur eodem in capite: *videt malum nullum eſſe, niſi culpam.* Quod Latini *culpam* vocarunt, id nos hodie *malum morale* & κατ' ἐξοχὴν *peccatum* dicimus. Hinc non poſſum equidem cauſam expiſcari idoneam, cur cl. Bentl. voluerit *niſi culpâ*. Fam. IX. ep. 16. *nihil eſſe ſapientis præſtare, niſi culpam.* vide lib. XII. ep. 23. lib. V. ep. 21. lib. VI. ep. 1. Illud *delictum* dicitur lib. V. ep. 17.-- *ſapientes turpitudine, non caſu; & delictu ſuo, non aliorum injuria commoveri.*

Cap. XVII. *Jubes me bona cogitare, oblivisſci malorum. Diceres aliquid, & magno quidem philoſopho dignum, ſi ea bona eſſe ſentires, quæ eſſent homini digniſſuma. Pythagoras mihi ſi diceret, aut Socrates, aut Plato, quid jaces* &c.? Manutii, Victorii Lambinique editionibus vix fidem dederim, cum *Pythagoras mihi ſic diceret*, exhibent. Eſt hoc Σχῆμα, quod appellant, πρὸς τὸ σημαινόμενον, quo ſic loquitur Tullius, ut ſi in antecedentibus dixiſſet, *Eſſet hoc quod jubes, aliquid & magno q. ph. d. .. Pythagoras modo eſſet, & non Epicurus ille voluptuarius, qui mihi diceret* &c. Vis illa conjunctionis *ſi*, dilucidari poteſt ex his, lib. V. c. 9.

Lau-

Laudat (Epicurus) *tenuem victum : philosophi id quidem, sed si Socrates.. diceret, non is qui finem bonorum voluptatem esse dixerit.* pro Marc. cap. 8. *Sæpe enim venit ad aures meas, te idem istud nimis crebro dicere, satis te tibi vixisse. Credo; si tum id audirem, si tibi soli viveres* &c. sic enim ex cod. Erfurt. recte legit cel. Grævius, pro *sed tum id audirem.* sic autem explica, *Credo; & probarem hoc dictum tuum, si tum id audirem, si* &c. Lactant. lib. VI. c. 111, 5. *Sapiens prorsus disputatio, si virtutum ipsarum formas atque terminos scirent: non enim* &c. supple, *sed tum demum mihi probaretur, si -- scirent.* Synesius epist. XLVI. ποιεῖ τὸ ποιητέον· μόνον εἰ χαίρων ποιεῖς. scil. εὖ ἔχει.

Ibidem: *cedisque fortunæ? quæ pervellere te forsitan potuerit, non poterit certe vires frangere.* Malebat Bentleius, *quæ ut pervellere* &c. Emblema minus necessarium. Acad. II. 32. *Hæc sint falsa sane, invidiosa certe non sunt.* cap. 24. *An dissolvit? id enim mihi quidem non videtur: sed dissolverit sane, certe tam multa non conlegisset,.. nisi videret his resisti non facile posse.* de Fato c. 4. *Sit adfectio astrorum valeat, si vis, ad quasdam res, ad omnes certe non valebit.* Divin. II. 55. *quæ delectationis babeant quantum voles; auctoritatem quidem nullam debemus nec fidem commenticiis rebus adjungere.* confer Sanct. Min. ell. v. *Esto.*

Ibidem: *Prudentiæ vero quid respondebis? dicenti virtutem sese esse contentam.* Nil esse video, cur mss. sequeremur illos, qui *docenti* pro *dicenti* agnoscunt. Prosopopœia certe durior non est, quàm quæ lib. V. c. 7. .. *ullam à philosophia vocem emissam esse elatiorem.* de Fin. I. 4. *quid à singulis philosophiæ disciplinis diceretur, persecuti sumus.* vide l. III. c. 19. Acad. II. 25. *Revocat virtus vel potius*

tius reprehendit manu: pecudum illos motus esse dicit, hominem jungit deo. ubi cl. Davisius, ut hoc in transitu moneam, legebat *jungi deo*; secus quidem, quam mihi necesse videatur: virtus enim hominem *cum deo jungit*, id est, cum deo conjunctum esse dicit; qua loquendi forma dicitur ibidem, *Tu.. tamquam hominem cum bestia copulabis?*

CAPUT XV.

Cicero Tusc. III. octies defenditur. Pronomen qui *relationem notabilem habet ad superiora. Cicero de Senect. vindicatur. Enallage numeri. Duo Ciceronis loca, simul cum Minucio Fel. defenduntur.* Aliter atque ut, *satis Latine dici probatur.*

CAp. XIX. libri tertii Tusc. *Hæc Epicuro confitenda sunt, aut ea.. tollenda de libro.* Recte constare hæc lectio videtur, nec opus esse ut refingas, *Hæc, Epicure*, &c. Neque enim, si antecedentia inspicias, ad Epicurum sine ulla deflexione dirigitur oratio; quod facile evincunt ista, *atque hæc quidem his verbis*; *quivis ut intelligat, quam voluptatem norit Epicurus.* Si sequentia verba conferas, terminari illud Epicuri alloquium facile videbis. Immerito etiam mox sperni illud *verbis talibus* videtur, licet superiore cap. idem ferme dictum sit: quis enim tam superstitiosus, ut in istiusmodi repetitionem nunquam incidat?

Cap. XXIV. *Nec siletur illud potentissimi regis anapæstum, qui laudat senem.* Legit cel. Bentleius, *quo laudat senem*, sc. anapæsto. sed relativum, ad τὸ *regis* pertinens, recte se habere, clamant hæc loca sequentia. Infra IV. 5. *veterem illam equidem Pythagoræ primum, dein Platonis descriptionem sequar*

quar, qui animum in duas partes dividunt. lib. V. c. 17... *quam habeat libra illa Critolai? qui cum in alteram lancem animi bona imponat* &c. c. 14. *ut mihi Laconis illud dictum in hos cadere videatur; qui glorianti cuidam mercatori.. inquit* &c. de Leg. II. 25. *ille mos.. permansit, hoc jus terra humandi; quam cum proximi injecerant...* Divin. II. 24. *Vetus autem illud Catonis valde scitum est, qui mirari se ajebat* &c. vide etiam Lactant. Inst. III. c. XIII, 10. Hinc merito quoque concludas, sartum tectum conservandum esse locum, de Senect. c. 8. *ut Solonem versibus gloriantem videmus, qui se quotidie aliquid addiscentem senem fieri dixit.* ubi cl. Davisius ad Acad. II. 2. volebat, *queis se quotidie* &c.

Cap. eodem: *malum quod opinatum sit esse maximum, nequaquam esse tantum, ut* &c. *Opinari* aliquando passivam significandi vim habet. Si nescis, vide suprà c. XI. *immoderata appetitio opinati magni boni, rationi non obtemperans.* sic pluries vel in his libris. Ut non videam cur mallemus, *quod opinati sint.* &c.

Cap. XXVIII. *Quid ex ceteris philosophis nonne optimus.. quisque confitetur multa se nescire? neque tamen, cum... intelligant, ægritudine premuntur.* Enallagen numeri, ut alia multa, optime vindicat doct. Schröderus. Nos dabimus, quæ composueramus jam, priusquam in ipsius animadversiones incideremus. de Fin. II. c. 1. *Hic cum uterque me intueretur, seque ad audiendum significarent paratos*, &c. Tacitus Annal. lib. I. 17. *ac siquis tot casus vitâ superaverit, trahi adhuc diversas in terras, ubi.. inculta montium accipiant.* ubi adi Salinerium. Arnobius lib. II. p. 46. -- *homo quid sit--an-- acceperint formam* &c. cum nota D. Heraldi. Quinctil. Inst. Or. XI. 3. *nam nec cuiquam sunt in-*

jucunda, quæ cantant ipsi. ubi vide cel. Burmannum. Minut. Felix cap. xxiv. *Dum unusquisque vestrum non cogitat, prius se debere deum nosse, quàm colere; dum inconsultè gestiunt parentibus obedire.* cap. viii. *Sit licet ille Theodorus Cyrenæus, vel qui prior Diagoras Melius* &c. *numquam tamen in hac impietatis disciplina.. pollebunt.* ubi cl. Davis. legebat *pollebit.* liceat dissentire. cap. xxxiv. *Ita corpus in seculo, ut arbores in hiberno, occultant virorem ariditate mentita.* quæ quidem syntaxis omnium maxime notanda, quamvis silentio præterierint interpretes, adjuvari & illustrari illis potest, quæ doct. Cortius ad Saluft. Jug. c. xviii. 12. Et hæc quidem apud me tanti sunt ponderis atque momenti, ut nihil etiam emendatione indigere credam, in his Tusc. IV. 6. *stulti autem ægritudo est ea, qua afficiuntur in malis opinatis.* ubi conjiciunt *stultorum*, & *stultis autem.* Fin. II. 19. .. *aliquid de voluptatibus suis cogitabat? nam ubi eam caperet?* volebat vir cl. *ubi autem caperet?* quod alioquin *eas* potius scripturum fuisse Tullium autumabat. sed sic Terent. Eun. II. 1. *adeon homines immutarier ex amore, ut non cognoscas eundem esse?* quem locum ipsi debeo Davisio, ad N. Deor. I. 19. adde quæ nos ad Acad. II. 10.

Cap. XXX. *Et qui suos casus aliter ferunt, atque ut auctores aliis ipsi fuerunt.* Voculam *ut* omitti quidem solet in hac forma; non sic tamen, quin aliquando etiam, uti hîc, adjiciatur, quum ἀκριβεία grammaticæ quippiam non habeat contrarium. Testimonia complura proferuntur à Stewechio & Tursellino. Eadem quoque abundantia sermonis utuntur Latini, cum ita loquuntur: *majorem pecuniam das, quàm quantam promisisti*, qualia collegit Sanctius Min. pag. 495.

Cap.

Cap. XXXI. *Ut Artemisia illa Mausoli.. uxor.. quamdiu vixit, vixit in luctu, eodemque etiam confecta contabuit.* Emendabatur, *eo denique etiam* &c. cur tandem? *Idem* sæpe ita cum copulativa conjunctione junctum *is* denotat. N. Deor. I. 37. *nec esse in ea* (specie Dei) *ullam soliditatem, neque eandem ad numerum permanere.* sic passim.

Cap. XXXIV. *Hoc detracto,.. ægritudo erit sublata illa mœrens: morsus tantùm & contractiunculæ quædam animi relinquentur: hanc dicant sane naturalem; dum ægritudinis nomen absit funestum.* Non est, cur conjiceremus *has dicant sane naturales. hanc* enim refero ad *ægritudinem.* Sed tum dixerit, inquies, Cicero, ægritudinem, quæ jam sublata esset, licere dici naturalem, modo non appelletur ægritudo; atque ita ægritudinem vocabit id, a quo abesse nomen illud velit. Sed non est ita argutandum. similiter enim Acad. II. 46... *reliquæ virtutes, quarum esse nulla potest, nisi erit gratuita: nam quæ.. voluptate ad officium impellitur, ea non est virtus, sed fallax imitatio simulatioque virtutis.* de Fin. II. 3. .. *illam non dolendi voluptatem, quam cur voluptatem appelles nescio.* vide quoque Senec. de Ira II. 3. Sequitur hoc cap. *Atqui stirpes sunt ægritudinis quam multæ! quam amaræ! quæ* &c. Constructio auribus quidem nostris insolentior, Tullio tamen haud inusitata. Sic Fin. II. c. 21. *Nunc vero suppeditabit nobis Atticus noster ex thesauris suis quos & quantos viros!* vulgarior syntaxis illa fuisset, *Nunc vero quos & quantos viros suppeditabit n. A. n. e. t. s!* Sed istiusmodi turbis mirifice delectabatur noster, ut aliis etiam exemplis plus semel in his commentariolis nostris probamus. Cave itaque, cum viro κριτικωτάτῳ rescribas, *At quæ s. s. æ.! quam* &c!

CAPUT XVI.

In IV. Tusc. novem loca vindicantur, unus emendatur. Parere. *i. e. comminisci. Verborum ordo notabilis. Polyænus tentatur. Duplex genitivus illustratur. Duo Ciceronis loca simul cum Silio Italico adseruntur. Eadem rei generalis & specialis appellatio illustratur. Sensus prægnans. Cicero quater defenditur. Enallage numeri. Cicero defenditur.*

VEnimus ad lib. IV. Tusc. cap. II. *ne ea quæ peperisse ipsi putamur, aliunde didicisse videamur.* Non sic moveor mss. illis, qui *percepisse* & *perperisse* exhibent, ut ex iis vestigiis *repperisse* scribendum existimem; idem enim verbi *parere* usus ac vis est. sic Fin. III. 1... *nobis, quibus etiam verba parienda sunt.* in Or. cap. 32. *& postea qui Dialectici dicuntur, spinosiora multa pepererunt.* Fam. IV. ep. 13. *nec ea solum memineris, quæ ab aliis magnis viris accepisti, sed illa etiam, quæ ipse ingenio studioque peperisti.* N. Deor. II. 29... *qui ista peperit, homo sine arte, sine literis.* vide quoque Leg. lib. II. c. 14.

Cap. IV. *Sed defendat quod quisque sentiat.* Verborum ordinem, quamquam librariis improbabatur, optimo jure defendit Davisius. Sed loco Horatii, ab eo allato, adde suprà I. c. 4. *Ponere jubebam, de quo quis audire vellet..* i. e. Ponere quem jubebam, de quo audire vellet. In hac re Græcos imitati sunt Romani. sic Dionysius Halic. Antiq. I. c. XLVIII. Κρινέτω δ' ὡς ἕκαστος τῶν ἀκουόντων βούλεται. Josephus Ant. II. c. XVI, 5. περὶ μὲν οὖν τούτων ὡς ἑκάστῳ δοκεῖ, διαλαμβανέτω. Quod autem

tem conj. & ante *metus* excidisse vir summus censebat, in his *Sublata igitur ægritudine, sublatus est metus*; in eo quidem, ut in plurimis aliis minutiis, quas meritò excutere gravamur, frustra omnino esse videtur. vide, ne verba apponam, infrà cap. 20. suprà III. c. ult. Divin. II. 59. Acad. II. 6. 12. 19. de Amic. 27.

Cap. VI. *Præsentis autem mali sapientis nulla adfectio est: stulti autem ægritudo est ea, qua afficiuntur in malis opinatis.* Tria in hoc loco sollicitantur: primo duplex genitivus, *mali sapientis adfectio*; dein permutatio ista numeri, *stulti ægritudo, qua adficiuntur*; postremo repetitio conjunctionis *autem*. Quod ad repetitionem conjunctionis, & numeri vicissitudinem attinet, in his nihil sollicitandum esse monstrant, quæ nos ad Acad. II. 27. & Tusc. III. 28. Duplicem vero genitivum egregie jam vindicatum video ab erud. Schrödero, quem hic & alidi surdo cecinisse nollem. Nos nostra adjungemus. Infra cap. 13. *valetudinis corporis conquassatione.* & rursus, *corporis est quædam apta figura membrorum.* cap. 14. *Labor est functio quædam vel animi vel corporis gravioris operis & muneris.* pro Ligar. cap. 5. *studia denique generis ac familiæ vestræ, virtutis, humanitatis* &c. N. Deor. II. 58. *quarum* (artium) *est judicium oculorum.* Plura Cortius ad Salust. Cat. cap. XXIII. 4. His quoque patrocinium pro sequentibus locis suscipi potest ac debet. de N. Deor. III. 35. *nisi & virtutis & vitiorum, sine ulla divina ratione, grave ipsius conscientiæ pondus esset.* ubi Davis. tentat, *ipsi conscientiæ.* Fin. V. c. 24 *Atque hoc ut vere dicitur, parva esse ad beate vivendum momenta ista corporis commodorum.* ubi ille linguæ Latinæ rationem

 flagi-

flagitare putabat, *parva e. a. b. v. m. in istis corporis commodis*. mihi quidem aliter omnino videtur. Silius Italicus lib. V. vs. 391.

—— gelidusque sub ossa
Pervasit miseris conspectûs consulis horror.

idem vir cl. ad Tusc. III. 22. ed. pr. conjiciebat, *conspectu consulis horror*. Barthius in Adversariis, è membranis scribi jusserat, *conspecti consulis horror*; quod idem N. Heinsio placebat & Drakenborchio, quibus tamen non est ut illud adsentiamur.

Cap. X. *Intelligatur igitur, perturbationem jactantibus se opinionibus inconstanter & turbide, in motu esse semper; cum autem hic fervor concitatioque animi inveteraverit, .. tum existit morbus* &c. Nullum his mendum subesse credo. Perturbatio dicitur in perpetuo esse motu, neque unquam remittere, quamdiu opiniones se inconstanter ac turbide jactent; his autem quiescentibus, sedari quidem perturbationis motum, sed ipsam alte jam insidere animo, ut existat morbus. Hoc quidem commode, Tullioque digne his verbis exprimi arbitror. Neminem autem offendat, quod *perturbatio* dicitur *in motu esse*, id quod Cicero etiam in libris de Fin. sæpenumero *voluptati* tribuit.

Cap. XI. *exsistitque morbus & ægrotatio, quæ avelli inveterata non possunt, eique morbo nomen est avaritia*. Quo minus in his rescribamus.. *seu ægrotatio, q. a. i. n. possit*, retinent ista cap. XIII. *Quomodo autem in corpore est morbus, est ægrotatio, est vitium : sic in animo. .. Itaque duo illa, morbus & ægrotatio ex totidem* &c. Si Tullius, inquit, *morbus & ægrotatio* scripserit, quo pacto cum his conciliabitur, quod addit *eique morbo*? Posterior *morbi* notio est generalior, duoque illa, tanquam spe-

ſpecies quodammodo diſtinctas, complectitur; quod ne modo dictum, ſed etiam illuſtratum ac comprobatum videas, en geminum plane locum, cap. 14. *Ægrotationes autem morbique animorum difficilius evelli poſſe putantur, quàm ſumma illa vitia, quæ ſunt virtutibus contraria: morbis enim manentibus, vitia ſublatâ eſſe poſſunt.* Ex quo loco id forſitan quoque cogendum, ut in eo, quem jam propoſuimus, legi oporteat, *quæ EVELLI inveterata* &c. uti etiam cap. 26. dixit Cicero: *ſunt enim omnia iſta ex errorum orta radicibus; quæ evellenda & extrahenda penitus, non circumcidenda, nec amputanda ſunt.* Nec uſpiam hanc vim verbi *avellere* in ſcriptis Tullii offendi.

Cap. XII. ... *ex quo in aliis anxietas, unde anxii; in aliis iracundia dicitur, quæ ab ira differt.* Conjicit Daviſius, *iracundia efficitur:* ſed lectio, quam temerat, talem βραχυλογίαν refert, quæ Tullio uſitatiſſima fuit. Nos ſic fere dixiſſemus, *ex quo nata, in aliis anxietas* &c. vel, *ex quo id quod naſcitur, in aliis anxietas* &c. Sic N. D. II. 20. *Quarum ex diſparibus motionibus magnum annum Mathematici nominaverunt*, i. e. Q. e. d. m. conficitur quem mathematici magnum annum nominaverunt. Acad. II. 4. *qui ſe ab eo ipſo duos illos libros dicerent deſcripſiſſe.* i. e. duos illos libros ab eo ipſo compoſitos. de Fin. IV. 14. *in homine perfectio iſta in eo potiſſimum quod eſt optimum, id eſt, in virtute laudatur.* h. e. in homine ea potiſſimum perfectio laudatur, quæ eſt poſita in eo quod eſt optimum &c. tentabat vir cl. *in virtute locatur.* & cap. 9. *An ſenatus* &c. *ſi neque virtus in ullo niſi in ſapiente, nec felicitas verè dici poteſt?* ubi Lamb. meritò neglectus eſt, qui poſt *felicitas*, *eſſe* injiciebat; cui tamen mos geſtus eſt, cum in his c. 17. *qui nulla in re-*

re-- propensionem diceret, inculcabat *esse*. Leg. II. 4. *Ita principem legem illam & ultimam, mentem esse dicebant.. Dei. Ex qua illa lex, quam Di humano generi dederunt, recte est laudata*. h. e. derivata ac laudata, idem ille rursus; *Ex quo illa lex* &c. i. e. quapropter. & lib. I. c. 8. *animum esse ingeneratum à deo; ex quo vere vel agnatio nobis cum cœlestibus, vel genus, vel stirps appellari potest*. i. e. ex quo quæ nobis existit cum cœlestibus necessitudo, vel agnatio &c. appellari potest. legebat ille, *arrogari potest*. de N. Deor. II. 56. *sunt enim è terra homines non ut incolæ a. h. sed quasi spectatores superarum rerum*. h. e. sunt enim homines, quos de terra formavit Deus, non ut &c. malebat ille, *sunt enim in terra homines* &c. sed ista loca mutuo sibi invicem firmamento esse videntur, præsertim cum plura talia observaverim, quamvis jam mihi in mundo non sint.

Cap. XIII. *Et ut corporis est quædam apta figura membrorum c. c. q. s. eaque dicitur Pulchritudo*. Cur malit heic doct. Bentleius, *ea quæ dicitur Pulchritudo*, quemadmodum etiam, in his supra c. xi. *Hæc... re quidem copulata sunt, eaque oriuntur ex libidine* &c. *ea quæ oriuntur:* rationem justam subesse haud facile mihi persuaserim. Innumera talia scientes præterimus, quæ quomodo juxta solidioris criticæ regulas, in animadversionibus, in quibus πάντα περὶ πάντων exspectamus, probaturus sit vir honoratissimus, nos quidem hactenus adsequi non possumus.

Cap. XVI. *Ex quo intelligitur, qualis ille sit, quem tum moderatum, aliàs modestum, temperantem, aliàs constantem continentemque dicimus*. Duo illa, *alias modestum*, & *alias constantem* à librariis inserta esse putabat Davisius, qui legebat, *quem cum mo-*

moderatum, *tum temperantem continentemque dicimus*. Sed quæ exstirpat vir ille doctus, posse adservari docet locus ille, lib. III. c. 8. *Quam* (σωφροσύνην) *soleo equidem cum temperantiam*, *tum moderationem appellare* : *nonnumquam etiam modestiam*... *Ejus videtur esse proprium*, *motûs animi appetentis regere & sedare*, *semperque a. l. m. i. o. r. servare constantiam*... *Qui sit frugi igitur*, *vel si mavis moderatus & temperans*, *eum necesse est esse constantem*.

Cap. XVII. *ut cum res eadem maneat*, *aliter ferant inveterata*, *aliter recentia*. Neque hæc enallage tam inconcinna, ut legendum sit, *ut cum re eadem maneant*, &c. N. Deor. II. 23. *Quarum omnium rerum quia vis erat tanta*, *ut sine Deo regi non posset*, *ipsa res Deorum nomen obtinuit*. Divin. II. 20. .. *te quum res videres*, *rationem causamque non quærere*: *quid fieret*, *non cur fieret*, *ad rem pertinere*. Leg. I. 13. *sive Aristotelem & Theophrastum*, *cum illis re congruentes*, *g. d. p. d. secuti sunt* : *sive ut Zenoni visum est*, *rebus non commutatis*, *immutaverunt vocabula*. Fin. III. 3. *Vide ne magis*, *inquam*, *tuum fuerit*, *cum in re idem tibi quod mihi videretur*, *non nova te rebus nomina imponere*. ad Fam. VI. ep. 4. *De futuris autem rebus etsi semper difficile est dicere*, *tamen interdum conjectura possis propius accedere*, *cum res est ejusmodi*, *cujus exitus provideri possit*. Hinc nil quoque corrigo infrà Tusc. V. 36. *Jam verò exsilium*, *si rerum naturam*, *non ignominiam nominis quærimus* &c. ubi V. D. volebat, *si rei naturam* &c. N. Deor. II. 3. *Quod si* &c. *quos tamen augures ne ipsæ quidem fabulæ adscivissent*, *si res omnino repudiarent* : ubi cum de sola divinandi arte sermo sit, *si rem omnino repudiarent*, legebat ampl. Boherius. Miror etiam quomodo in his Vell. Paterc. II.

II. c. 33. *Nam neque Pompejus, utprimum ad remp. aggressus est, quemquam animo parem tulit; & in quibus rebus primus esse debebat, solus esse cupiebat:* miror, inquam, quomodo doct. Heinsio ideo, quod præcesserit vox *remp.* sic invenustum visum fuerit illud *rebus*, ut legendum censeret, *& in qua urbe primus* &c. *Rerum* nomine passim cum rem quandam specialem, tum quoque reipub. administrationem insigniri, quis est qui dubitet?

CAPUT XVII.

Vulgata lectio Ciceronis sæpius vindicatur: semel corrigitur. Accessionem fieri magnam, *i. e. magnum cumulum per suam accessionem adferre. Ellipsis* τῦ quamvis. *Oratio ex obliqua fit directa. Repetitio conjunctionis* ut. *Duo Ciceronis loca, una cum V. Paterculo, adferuntur. Glossæ forma vindicatur. Copulativæ conjunctionis usus illustratur. Lactantius tentatur.*

PErgimus in eodem lib. quarto Tusc. Disput. cap. XVII. *Quid si, cum id ferret modice, mors liberorum accessit? nata esset ægritudo nova. Sed ea modica, magna tamen esset accessio.* Non forte necessum est, ut adsentiamur viro docto illi, qui legebat, *Sit ea modica: magna t. e. a.* Primo enim locus conjunctionis *sed*, si verba bene introspicias, satis videtur opportunus. Deinde ante vocem *modica*, facile subauditur τὸ *quamvis*, cujus omissio longe est usitatissima. sic Acad. II. 4. *& homo naturæ lenissimus -- stomachari tamen cœpit.* & c. 15. *quæ perdifficulter, internoscuntur tamen.* & similia. Postremo eleganter dicitur ægritudo, *magna accessio fieri*, quum illius accessione magnopere augetur

tur id, quò accedat. Talis formula eſt or. in Piſonem: *cum tibi ad priſtinas clades acceſſio fuiſſet Ætoliæ repentinus interitus*. Florus lib III. c. 6. *&* *pirata Mithridaticæ provinciæ factus acceſſio*. Val. Maximus VIII. c. 7. *quantula Socrati acceſſio iſta futura ſcientia erat?* vide quoque Min. Fel. c. XXIV. & erudit. Heinſ. ad Vell. Paterc. II. c. 26.

Cap. XIX. *Primum multis verbis iracundiam laudant: cotem fortitudinis eſſe dicunt.. levis autem ratiunculas eorum qui ita cogitarint, Prælium rectum eſt hoc fieri* &c. *hæc nullam habent vim, niſi irâ excanduit fortitudo*. Obſerva orationem directam pro obliqua; neque enim juxta ſuam mentem iſta *hæc nullam h. v. n. i. e. f.* profert auctor; ſed eorum duntaxat, qui iracundiam ſic extollebant, ſententiam exprimit. Sexcenta mihi talia loca obſervata ſunt, ſed quod neminem iſtâ formâ offenſum iri ſperabam, tanti non erat ut adnotarem. Hîc tamen Bentl. conjicit, *hæc nullam habere vim* &c. mirum, quod ſimul *excanduit* in *excanduerit* non mutarit; quod ſane poſterius grammaticæ regulæ flagitant, ſtante quidem iſta emendatione. Capite ſequente: *Hæc tamen ita diſputant, ut reſecanda eſſe fateantur, evelli penitus dicant nec poſſe nec opus eſſe: ut in omnibus fere rebus mediocritatem eſſe optimam exiſtument*. Per me licet ſalvum & integrum conſervari poſterius *ut*, quippe cujus conjunctionis repetitio, cum paſſim obvia ſit, nemini moleſta eſſe queat. ſic enim Acad. I. 7. *De natura autem.. ita dicebant, ut eam dividerent in res duas: ut altera eſſet efficiens, altera* &c. cap. 13. *Huic rationi quod erat conſentaneum faciebat, ut contra omnium ſententias dies jam pleroſque deduceret: ut cum.. invenirentur, facilius.. adſenſio ſuſtineretur*. lib. II. c. 15. *nonne, inquiunt, veroſimile ſit, ſic etiam mentem*

tem moveri, ut non modo non internoscat.. sed ut in his nihil intersit omnino? ut si qui tremerent & exalbescerent.. nihil ut esset quî distingueretur tremor ille & pallor, neque ut quicquam interesset. vide quoque Fin. III. 19. & V. 9. de Senect. cap. 8. *Quid quod etiam addiscunt aliquid? ut Solonem versibus gloriantem videmus, qui.. dicit: ut ego feci, qui Græcas litteras senex didici.* Hæc cum silentio suo comprobarint viri eximii, uti & plura talia; ratissimum inde testimonium adferri posse videtur, pro sanitate loci quem proposuimus, & sequentium etiam istorum. Fin. V. 2. *ita enim se Athenis collocavit, ut sit pœne unus ex Atticis, ut id etiam cognomine videatur habiturus.* Acad. II. 16. *Quomodo autem sumis, ut si* &c. *sequatur ut etiam difficiliter internosci possint?.. postremò ut eadem sint? ut, si lupi canibus similes, eosdem dices* (lego *dicas*) *ad extremum.* Davis. *ita, si lupi* &c. suprà lib. III. c. 29.

Nec vero tanta præditus sapientia
Quisquam est, qui aliorum ærumnam dictis adlevans,
Non idem, cum fortuna mutata, impetum
Convertat, ut cladi subita frangatur sua:
Ut illa ad alios dicta & præcepta excidant.

Nescio, cur prius *ut* à Latini sermonis ratione recipi neget vir cl. Vell. Paterc. II. c. 33... *in appetendis honoribus immodicus, in gerendis verecundissimus: ut qui eos ut libentissime iniret, ita finiret æquo animo.* ubi illud *ut* tam brevi intervallo geminatum, crucem figebat viro celeb. qui conjiciebat, *at qui eos ut* &c.

Cap. XXV. *Num aut egisse umquam iratum Æsopum*--

pum--- existimamus? Cur, quæso, *existimas* legendum, non *existimamus?* An quia paucis verbis interjectis antecesserat, *an tibi irasci tum videmur?* At vero Enallages illius exemplorum omnia plena sunt. An quia, cum Cicero primâ pluralis numeri persona se ipsum comprehendat, stultum foret quærere, quid ipse juxta cum aliis sentiret? Vix ausim talia movere incommoda: quam sæpe enim sic impersonaliter adhibetur prima persona pluralis? sic ex. gr. infrà c. 26. *Libidinosum igitur.. censemus esse sapientem?.. In hanc tu igitur.. perturbationem cadere tibi dixisti videri?* At pluribus hoc docere non opus est; sufficit ut talia tantummodo in memoriam referamus.

Cap. XXVI. *Quid est quòd tantam gravitatem constantiamque perturbet? an improvisum aliquid aut repentinum? Quid potest accidere tale, & cui nihil quod homini evenire potest?* Legendum,-- *tale ei*, *cui* &c. Præter hocce mendum, omnia putem sana ac proba, quamvis alius de genuina loci scriptura aliter hariolетur.

Cap. XXVII. *de quibus* (animis) *hoc etiam est merita* (natura) *melius, quod corporum adjumenta extrinsecus, animorum salus inclusa in his ipsis est. Sed quo major est in iis præstantia & divinior, eo majore indigent diligentia. Itaque bene adhibita ratio cernit, quod optimum sit; neglecta multis implicatur erroribus.* Si codices eos audire volumus, qui *indiget* pro *indigent* repræsentant, verbum hoc ad *præstantiæ* vocem referre licebit; ut de *præstantia animorum* sic loquatur Tullius, tamquam de ipsis animis præstantibus loqueretur; quam formam pluribus illustrabamus, ad lib. II. c. 25. Pari quoque modo *adhibita ratio cernere* dicitur, cum tamen proprie mens vel homo cernat, adhibita ratione.

Quin autem *adhibere rationem* Latinissime dicatur; nemo dubitet. vide modo cap. xi. & de Har. Resp. cap. 10. & Q. Cic. Petit. Conf. cap. 4. Audax igitur & licentiosa crisis est viri ingeniosissimi, qui sic legebat: *Sed quo major est mentis præstantia & divinior, eo majore indiget diligentia. Itaque bene habita cernit* &c.

Cap. eodem: *utrum ad universam perturbationem -- an ad singulas.. melius adhibeatur oratio: & utrum illudne non videatur ægre ferendum, ex quo suscepta sit ægritudo, an omnium rerum tollenda omnino ægritudo.* Quamvis ista *& utrum* &c. planius tantummodo explicent, quod proxima periodo dictum fuerat; non tamen propterea adduci possum, ut aut pro *& utrum, id est utrum* legendum existimem, aut totum illud glossatori nugivendulo acceptum referam. Nam sæpissime duæ sententiæ sic connectuntur, ut posterior explanet tantummodo & illustret priorem, nihil amplius. supra cap. 12. .. *in aliis iracundia dicitur, quæ ab ira differt, estque aliud iracundum esse, aliud iratum.* quæ posteriora cum omnem glossematis speciem præ se ferant, impunita tamen ab intt. dimissa sunt; credo, quod eadem quoque commemorat Nonius v. *Iracundus*. Pergam ad alia. lib. II. c. 4. *quòd in officio, cujus magister esse volt, labitur, artemque vitæ professus delinquit in vita.* Fin. III. 21. *numquam æquitatem ab utilitate posse sejungi, & quidquid æquum justumque esset, id etiam honestum; vicissimque* &c. lib. II. 4. *verbum Latinum par Græco, & quod idem valeat.* N. Deor. III. 12. *corpus autem immortale nullum esse, ne individuum quidem, nec quod dirimi distrahive possit.* Acad. I. 4. *illam autem Socraticam dubitationem de omnibus rebus, & nulla adfirmatione adhibita, consuetudinem differendi reli-*

reliquerunt. Lactant. lib. I. c. xx, 16. *apud quam* (gentem) *ipsa vitia religiosa sunt, eaque non modo non vitantur* (forte legendum *vetantur*); *verum etiam coluntur.* i. e. consecrantur. adde quæ cl. Jac. Gronovius ad Pomp. Melæ prooemium. Hinc nil quoque novandum lib. III. c. 33. *illum suo judicio, & quod se ita putet oportere facere, mœrere.* ubi conjunctionem deletam voluit cl. Bentl. de Fin. I. c. 10. *temporibus autem quibusdam, & aut officiis debitis, aut rerum necessitatibus, sæpe eveniet* &c. ubi Lamb. illa, *& a. o. d. a. r. necessitatibus*, aliena & inculcata putat; Grut. pro *&*, *id est* substituit; Davis. sic tentat, *ut aut officiis impedientibus aut rerum necessitatibus* &c. Quid vero, inquit, sint *debitæ rerum necessitates*, haud equidem intelligo. Sed nil opus est, ut vocem *debitis* quemadmodum cum *officiis*, sic etiam cum *necessitatibus* construas. Cum priore autem substantivo sæpius jungitur. vide ad Att. XII. ep. 24. Fam. V. ep. 8. Sed hoc ὡς ἐν παρόδῳ. Aliquando autem conjunctio copulativa in istiusmodi explanationibus omitti solet, ut docuit cl. Cortius ad Salust. Cat. c. II. 3.

CAPUT XVIII.

In lib. IV. Tusc. vulgata Ciceronis lectio aliquoties adseritur & illustratur. Premere omnia humana. Comprimere animum. *Cicero defenditur. Andronicus Rhodius, Xenophon & Hesychius emendantur.*

CIcero Tusc. IV. cap. XXVIII. *Inter omnes enim convenire oportet, commotiones animorum à recta ratione aversas esse vitiosas; ut etiamsi nec mala sint illa, quæ metum ægritudinemve, nec bona, quæ cupidi-*

tatem lætitiamve moveant, *tamen vitiosa sit conmotio*. Sensus est, constare inter omnes, tametsi res illas, quæ perturbationes & conmotiones in nobis concitent, esse indifferentes concedatur, ipsas tamen conmotiones, à rebus illis indifferentibus concitatas, vitiosas esse, siquidem à recta ratione deflectant. Hunc sensum cum verba per se, tum quoque sequentia evincunt: *Quare omnium philosophorum*, *ut antea dixi*, *una ratio est medendi*; *ut nihil*, *quale sit illud*, *quòd perturbet animum*, *sed de ipsa sit perturbatione dicendum*. & antecedentia:... *sed omnis ejusmodi perturbatio animi placatione abluatur illa quidem*, *cum doceas nec bonum illud esse*, *ex quo lætitia aut libido oriatur*, *nec malum*, *ex quo aut metus aut ægritudo*. lege quoque seqq. & cap. 31. *ut si jam difficile sit persuadere*, *nihil earum rerum*, *quæ perturbent animum*, *aut in malis aut in bonis esse habendum* (non erat, cur mutato ordine mallet vir acutissimus, *aut in bonis*, *aut in malis esse habendum:* similiter enim hoc loco, quem jam defendimus, *etiamsi nec mala sint nec bona:* ad quem ille silet.) *tamen alia ad alium motum* &c. Quæ cum ita sint, non possum sane comminisci, cur menti Ciceronis contrarius visus fuerit is sensus, quem lectio hæc vulgata fundit.

Ibidem: *constantem enim quemdam volumus*, *sedatum*, *gravem*, *humana omnia prementem illum esse quem magnanimum & fortem virum dicimus*. Tentatur, *humana omnia spernentem*. *Premere* autem calcandi notione accipit cl. Davisius. Bene quidem, si additum fuisset *veluti pedibus*, aut simile quid; jam vero haud minore jure *premere* hîc supprimendi significatu accipi posse videtur. Apposite quadrat illud Senecæ de Ira III. 6. *Eodem modo sublimis animus*, *quietus semper & in statione tranquilla col-*

collocatus, *intra se premens quibus ira contrahitur.* Ita hîc quoque Tullius de constringendis & supprimendis iis principiis loqui videtur, quibus quæque commotio aut perturbatio concitari soleat. Idem dici arbitror *animum comprimere*, suprà lib. II. c. 21. *Atque hæc cogitatio -- non solum animum comprimit*, *sed ipsum etiam dolorem -- mitiorem facit.* nam *animus* notat illic partem animi παθητικήν: ut pro Marcello c. 3. *animum vincere : iracundiam cohibere :* cum nota Buchneri. *Comprimere duas partes animi temerarias*, ex Platone dixit noster de Divin. I. 29. Sic nihil esse videtur, cur viri cll. pro *comprimit* in eo loco legerent *confirmat* aut *componit*; quod idem eruditissimum Schröderum jam video præcepisse, quem vide.

Cap. XXXI. *Mihi quidem in tota oratione ea*, *quæ pertinet ad animi perturbationem*, *una res videtur causam continere*, *omnis eas esse in nostra potestate*, *omnis judicio susceptas*, *omnis voluntarias. Hic igitur error est eripiendus*, *hæc detrahenda opinio. Hic igitur* &c. h. e. Quum itaque perturbationes ita sub potestate sint hominis, ut iis non percellatur nisi velit, dum sic fieri oportere opinetur; pravum hocce judicium opinioque ista perversa, qua sic fieri oportere sibi persuadeat, discutienda est. Non sunt hæc tam rigide ac morose urgenda, ac si his verbis non posset alius sensus extundi, nisi ut omnes perturbationes esse in nostra potestate &c. error sit eripiendus, ac detrahenda opinio.

Cap. XXXIV. *Amorem ipsum conatum amicitiæ faciundæ.* Loco huic illustrando conferebat Davisius verba ista Andronici Rhodii, περὶ παθῶν p. 525. Ἔρως δὲ ἐπιθυμία φιλίας, ἡ ἐπιθυμία θρῦ εἰς ναῶν κατὰ κόσμησιν καλῶν, ἣν ἐπιβουλὴν καλοῦσι φιλοπονίας διὰ κάλλος ἐμφαινόμενον. Sed cum legebat

vir cl. Ἔρως δὲ ἐπιθυμία φιλίας, ἡ ἐπιθυμία ἈΝΘΡΩΠΟΥ εἰς ΝΕΌΝ κατὰ κόσμησιν ΚΑΛΌΝ, ἣν ἘΠΙΒΟΛῊΝ καλοῦσι ΦΙΛΟΠΟΙΊΑΣ διὰ κάλλος ἐμφαινόμενον: ego quidem ista ἐπιθυμία θρῦ εἰς ναῶν κατὰ κόσμησιν καλῶν, sic potius refecerim; ἐπιθυμία ΘΗΡΙΏΔΗΣ ΝΕΩ͂Ν κατὰ κόσμησιν καλῶν. In voce autem φιλοποϊὸς, temeratus quoque videtur locus Xenoph. Κυρϰπαιδ. lib. II. p. 51. A. ubi manipularius quidam rogatus, cur quotidie secum haberet adolescentem, hirsutum quidem ac deformem, cujus consuetudine & conspectu maxime delectaretur, hujus benevolentiæ suæ causam commemorat summam adolescentis observantiam ac sedulitatem. Tum excipiens manipularius, tu vero, inquit, cum talis sit, non oscularis eum uti cognatos soles? Et deformis ille adolescens, μὰ Δία, ἔφη· ὐ γὰρ φιλόπονός ἐστιν· ἔπει ἤρκει ἂν αὐτῷ εἰ ἐμὲ ἤθελε φιλεῖν, τῦτο ἀντὶ πάντων τῶν γυμνασίων. Leunclavius: *Non profecto, ait; nam minime laborum est tolerans; quippe si me vellet osculari, omnium hoc ei certaminum loco esset.* Quid? an non legendum potius? μὰ Δία, ἔφη· ὐ γὰρ ΦΙΛΟΠΟΙΌΣ ἐστιν &c. *Minime verò, ait; neque enim is est, qui amicitiis contrahendis operam det; quandoquidem si me osculari vellet, hæc ei una citra omnes alias exercitatio sufficeret.* Evidens quoque vitium occupavit ista Hesychii: Φιλοποιὸς, φιλεργὸς· φιλοπονία, σπουδαῖα ἔργα. φιλοπόνος, φιλεργὸς, σπϰδαῖος. legendum videtur: Φιλοποιὸς, ΦΙΛΟΥΡΓΟΣ. φιλοπονία, ΣΠΟΥΔῊ, ΦΙΛΕΡΓΊΑ. φιλοπόνος, &c.

Cap. XXXV. *Sic igitur adfecto hæc adhibenda curatio est, ut & illud quod cupiat, ostendat quam leve. . sit...: abducendus etiam est nonnumquam ad alia.* Nota conjunctionem *&*. Loquitur sic Cicero, ut si additurus fuisset, *& nonnunquam etiam ad alia*

abdu-

abducat; cum tamen, præciſo orationis filo, addat, *abducendus etiam eſt nonnumquam ad alia.* Hoc non concoxit vir cl. qui ſubſtituebat, *ut ei illud quod cupiat, oſtendatur.* Nos illud *oſtendat* jam tuiti ſumus ad Acad. I. 1. Nunc illud porro velim obſervari, pronomen *ei* facillime abeſſe poſſe, ſecundum omiſſionem longe uſitatiſſimam, de qua ad N. D. II. 48. Deinde ſimilem conjunctionis uſum in notis ad epiſt. ad Att. probabat alicubi P. Manutius; cujus obſervationis locus quamvis ad manum non ſit, ſatis tamen habere me exiſtimo, in quo acquieſcam.

Cap. XXXVI. *Quid enim eſt quò non progrediatur eodem ira quo furor?* Habeat hæc loquendi ratio ingratum quidpiam auribus noſtris, ſitque aſperior illa appoſitio *eodem quo furor*; languidam ſane, vixque Tullio dignam efficere orationem videntur, qui hanc nobis lectionem propinant, *Quid e. e. q. n. p. ira? eo demum quo furor.* Locum potius ſanum eſſe habeam, quemadmodum etiam habuit P. Faber ad Acad. II. 25. Relativum *quod* ſæpius ita, quemadmodum hîc *quo*, explicatur verbis ſequentibus, ut quædam vis conſtructioni inferatur. vide quæ ad Divin. II. 41. dicturi ſumus, ubi ſimilia plane oſtendes quamvis genuina, gloſſematum tamen formam repræſentantia; quemadmodum inconſiderato lectori in hoc loco triga iſta *eodem quo furor*, nugatoris cujuſdam commentum videri poſſet. Porro etiam conſtructionis iſtiuſmodi turbas ſæpius dari, demonſtrabimus ad N. Deor. II. 24.

CAPUT XIX.

Pergitur ad lib. V. Cic. Tusc. inquo quinque loca vindicantur, unus emendatur. Congruere cum aliqua re. *Constructio à relativo pron. inchoata sistitur. Vell. Paterc. defenditur. Ordo orationis adstruitur observandus. Cicero ter, Min. Felix bis defenditur, cum uno loco Lactantii & Quinctiliani.* Enim *post interrogationem. Cicero defenditur & emendatur.*

TRansimus ad lib. V. Tusc. cap. 1. *Vereor enim ne natura.. animos quoque dederit & corporum doloribus congruentes, & separatim suis angoribus & molestiis implicatos. Animi corporum doloribus congruentes* sunt qui, cum doleant corpora, dolore simul afficiuntur, eaque ratione cum corporibus concordant. Variis modis ingenium suum Lambinus exercuit; infaustis vero, uti sæpissime solet, avibus. Sin autem *conruentes* legamus, pro *congruentes*, videndum erit, si qua adjungi exemplorum auctoritas possit. Quamdiu vero ea res mihi haud satis constabit, lectionem vulgatam retinebo; quum præsertim pari modo loquatur auctor infra c. 24. *cum totius mundi motûs conversionesque perspexerit, sideraque viderit innumera cœlo inhærentia cum ejus ipsius motu congruere, certis infixa sedibus*: i. e. simul cum eo moveri: ut in hoc loco *cum doloribus congruere*, est simul cum iis dolere.

Cap. III. *quem, ut scribit auditor Platonis, P. H., v. d. i. p. Phliuntem ferunt venisse, eumque cum Leonte* &c. Pronomen *eum* sistit quidem illud συντάξεως cursum, si spectes relativum *quem*; sed pa-

parilis est impeditæ constructionis durities in his exemplis. Acad. I. 8. *quam vim animum esse dicunt mundi, eandemque esse mentem sapientiamque perfectam.* lenius haud dubie hoc modo flueret oratio.. *ac mentem sap. perf.* de Fin. II. c. 2. *nam hunc ipsum s. f. s. e. s. u. definiebat id esse, quo omnia referrentur, neque id ipsum usquam referretur.* elegantius dixisset Cicero ad analogiam, *quodque ipsum nusquam referretur.* N. Deor. III. 40 *proque urbis muris, quos vos.. sanctos esse dicitis, diligentiusque urbem religione, quàm ipsis mœnibus cingitis*, &c. tu hoc vel tali modo voluisses-- *dicitis, qui diligentius urbem* &c. Virgil. X. Æneid. ỷ. 519.

Quattuor hic juvenes ——
Viventes rapit, inferias quos immolet umbris,
Captivoque rogi perfundat sanguine flammas.

h. e. *utque captivo rogi* &c. Lactant. Inst. V. 2, 11... *qui & gloriam q. s. non est adeptus, & gloria quam captavit, in culpam r. q. conversa est.* i. e. *cujusque gloria, quam* &c. vide quoque c. XIX, 2. Et D. Lucas Act. III. 13. ὃν ὑμεῖς παρεδώκατε, καὶ ἠρνήσασθε αὐτὸν &c. Durius quidem illud Vell. Paterc. lib. II. c. VI, 4. .. *Fulvium Flaccum... quem C. Gracchus i. l. T. f. triumvirum nominaverat, eumque socium regalis adsumserat potentiæ; morte adficit.* sed nescio tamen an nil ibi movendum sit, quod quidem pace dixerim acuminis virorum insignium, qui pro *eumque*, *eoque*, *dein*, & *denique* conjecerunt.

Cap. V. *ut ad eas cursim perrectura, nec eas beata vita à se desertas passura videatur.* Ordinem verborum sic constituit editor cl. --*perrectura beata vita, nec eas à se desertas passura videatur.* Pari-

ter lib. IV. c. 13. *Itemque viribus corporis & nervis & efficacitati similes, similibus verbis animi vires nominantur:* legebat *similibusque verbis*, quo suavior redderetur oratio; cum tamen hæc loca se invicem confirmare ac stabilire videantur. Et sane in his constructionum συγχύσει nescioquomodo sibi indulserunt veteres, utut ista palato nostro displiceant. supra IV. 17. *cui æternitas omnis totiusque mundi nota sit magnitudo.* cap. 25. *Num aut egisse umquam iratum Æsopum, aut scripsisse existumas iratum Accium?* l. II. 18. *quibus quod honestum sit, summum bonum; quod turpe, summum videtur malum.* de Divin. I. 27. -- *se interfectum, in plaustrum à caupone conjectum.* de Leg. I. 22. *quibus illustratus, sapientia duce, bonum virum, & ob eam ipsam caussam cernat se beatum fore.* vide lib. III. c. 1. & de N. Deor. I. c. 42. & passim alibi penes Ciceronem. Lactantius Inst. I. c. 1. extr. *sciet quo referenda, & quemadmodum sibi vita degenda sit.* c. III, 15. *neque tantam intelligentiæ lucem pectus humanum, neque explanationem tantarum rerum capit lingua mortalis.* lib. II. c. VII, 3. *quia ut sol oculorum, sic sapientia lumen est cordis.* vide c. IX, 24. lib. VI. c. V, 1. Epit. cap. 70. & alibi. Min. Felix. Oct. cap. XIX. *Idem interpretando Junonem aera.. ignem esse Vulcanum.* -- cap. XXI. *Hæc tamen Ægyptia quondam, nunc & sacra Romana sunt.* Certum sit igitur, omnia se recte habere cum in locis propositis, tum quoque Acad. lib. I. c. 9. . . *quamquam oriretur à sensibus, tamen non esse judicium veritatis in sensibus.* Lambinus vocem *judicium* post *quamquam* locabat. de N. Deor. lib. II. 17. *Ita efficitur animantem, sensus, mentis, rationis mundum esse compotem.* Davisius reponit *compotem esse mundum*, vel *Ita efficitur, mundum esse animantem, s. m. rationis compotem.*

tem. Min. Felix Oct. cap. XXXIV. *& tamen ipsi artifici Deo soli & solubilem, & esse mortalem.* idem vir cl. *esse, & mortalem.* cap. XL. *Posthæc læti hilaresque discessimus; Cæcilius, quòd crediderit; Octavius gaudere, quòd vicerit.* aut deleri illud *gaudere*, aut post *crediderat* collocari volebat ille. Lactantius Epit. cap. XLV. *quas* (animantes) *Deus & instructas ad inferendam, & munitas ad vim repellendam figuravit.* legebat *ad repellendam vim*, aut pro *inferendam, infestandum*. Quinctil. Declam. II. 8. *quæ discursum, quæ exigunt laborem.* transponebat Francius, *quæ discursum exigunt, quæ laborem.*

Cap. IX. *An malumus Epicurum imitari, qui multa præclare dicit? quam enim sibi constanter convenienterque dicat, non laborat.* Nota interrogandi perperam post *imitari* pingebatur; quæ si eo, quo vides, loco collocetur, non esse credo, cur cum viris eruditissimis aut deleas vocem *enim*, aut *autem* substituas. Conjunctiones *nam* & *enim* hoc modo sæpius orationem interrogatoriam excipiunt. infrà 27. *Dolorem vero* (cur autem maluit cl. Bentleius, *Doloremne*?) *sapiens extimescet? is enim huic maxime sententiæ repugnat.* supra lib. I. c. 34. *ubi igitur malum est? quoniam nihil tertium est.* lib. IV. c. 26. *An sine misericordia liberales esse non possumus? non enim suscipere ipsi ægritudinem propter alios debemus.* vide Lactant. Inst. II. c. 11, 22 Hinc etiam Acad. II. 24. legendum forsitan: *Quàm multa ille contra sensus, quàm multa contra omnia, quæ in consuetudine probantur? An dissolvit? id enim mihi quidem non videtur. Sed dissolverit sane, certe* &c. ubi vulgo legitur, *At dissolvit. Idem mihi quidem* &c.

Cap. XIV. *An dubium est, quin nihil sit habendum in eo genere, quo vita beata complectitur, si id possit amitti.* Si quid mutandum, malim equidem

dem pro *complectitur*, legere *compleatur*, quàm *completur*, quod substituere in mentem venit emendatori doctissimo. Sequitur: *nisi omnia sibi in se posita censebit*, quam lectionem non sollicitasset idem vir reverendus, si ob oculos versatus fuisset is locus, cap. x. *tum potuerunt clarissima voce profiteri*,.. *omnia sibi in se esse posita*, *nec esse* &c.

CAPUT XX.

Sex loca Tullii defenduntur: *duo illustrantur*. Credere alicui, *i. e. se committere*. Judicare *percipere*. *Oratio ex absoluta fit interrogans. Genitivus notandus illustratur. Unus Quinctiliani*, *tria Ciceronis loca adseruntur*; *cujus etiam unus emaculatur*. Adjungere auctoritatem. *Perissologia una & altera illustratur*.

EOdem lib. V. Tusc. cap. xx. *Qui cum haberet etiam.. quosdam adolescentes amore conjunctos*, *credebat eorum nemini*. Nisi verbum *credebat* referendum sit ad sequentia *corporis custodiam*, locutio similis illi erit, qua Phædrus utitur lib. V. fab. 2.

Scio quòd virtuti non sit credendum tuæ.

Silius Ital. XIII. ỷ. 198.

——— *medicatæ cuspidis ictu*
Proelia moliri; *& nudo non credere ferro.*

Sallust. Jug. c. LXXII. *neque loco*, *neque mortali cuiquam aut tempori satis credere*. ubi vide doct. Cortium. Sic huic Ciceronis loco non opus erit τῷ *se*.

Cap. XXI. *Quamquam hic quidem tyrannus ipse judicavit*, *quàm esset beatus*. i. e. recte percepit. sic infra c. 24. ..*judicandi quid cuique rei sit congruens*.

Acad.

Acad. I. 5. *quid rectum in oratione pravumve, judicando.* vide Fin. II. c. 6. Conjiciunt tamen viri docti legendum esse *indicavit.*

Cap. XXVI. *An Epicuro, qui tantummodo induit personam philosophi, & sibi ipse hoc tamen nomen inscripsit, dicere licebit* &c.? Verborum sensum haud recte adsecutus videtur V. D. cum legeret *quia tantummodo* &c. nihil enim ista, *qui tantummodo -- inscripsit*, ad rem faciunt, nisi ut Epicuri mentioni odii ac vituperationis notam apponant. sic ex. gr. infrà: *Huic ergo, ut dixi, non multum differenti à judicio ferarum, oblivisci licebit sui?* quid an illic legendum, *quia non multum a. j. f. differt, o. l. s.?* Est hæc sane propositio talis incidens, de qua lege cel. Clericum, Logicæ P. II. c. VI, 5.

Cap. XXVII. *Sint sane illa genera bonorum, dum corporis & externa jaceant humi,.. alia autem illa divina longe lateque se pandant, cœlumque contingant: ut ea qui adeptus sit, cur eum beatum modo, & non beatissimum etiam dixerim?* Voculam *ut* de conjectura ejicit hinc cl. Davisius, postque *contingant* τελείαν στιγμὴν ponit. Duriusculum revera nescio-quid orationi subest, quodque constructionis filum abrumpat, dum absolute inchoatur, ac desinit interrogatorie. Quamquam quid hoc durius, quam quod Virgil. Æn. lib. I. 91.?

— — nec Teucris addita Juno,
Usquam aberit, cum tu supplex in rebus egenis,
Quas gentes Italum, aut quas non oraveris orbeis?

Noster de Fin. II. 21. *Nunc vero.. suppeditabit nobis Atticus noster ex thesauris suis quos & quantos viros!*

Ibidem: *quorum imbutæ mentes pravitatis erroribus*

bus &c. Lambinus legit *pravis erroribus*. Davisius *pravitatis errores* per Hebraïsmum pravos errores notare existimat : quemadmodum Plautus etiam ipsi Hebraizare videbatur, cum *formam amœnitatis*, *perennitatis*que *cibum*; & Lucretius, cum *caliginis aerem atrum* diceret. Quicquid id est, *pravitatis errores* omnino recte, Ciceroneque digne dicuntur illi errores, quos secum conjunctos habet pravitas & corruptio, quæ mentes hominum pervasit. Min. Felix cap. XXVI. *Isti igitur spiritus non desinunt perditi jam perdere, & depravati errorem pravitatis infundere.* quæ verba de more sua fecit Cyprianus Idol. Van. p. 396. Eum *calamitatis errorem* dixit Jul. Firmicus de Err. Prof. Rel. pag. 10. *Errorem falsæ religionis*, Lactant. Inst. lib. II. c. III, 15. *Pravitatis falsitatem*, Vincentius Lirin. Common. prope init. *Opinionis errorem*, Cicero suprà III. 33. Acad. II. 13. & 25. Tales quoque sunt genitivi in his Divin. I. 21. *somnia fabularum*. cap. 2. *furoris divinatio.* cap. 43. *quietis oracula.* cap. 18. *auctoritas vetustatis.* cap. 9. *signum floris.* Tusc. V. 31. *tempestatis calamitas.* in Verrem lib. V. *crudelitatis remediis sanare quid.* Fin. III. 10. *opiniones & judicia levitatis.* lib. V. 23. *societas communitatis humanæ.* l. II. c. 23. *libidinum voluptates*, & Tusc. III cap. 2. *voluptatum libido.* Quæ quidem nihil Hebraismi continere mihi videntur, nec quidquam quod non in omnibus linguis vulgare sit. Sæpius autem uti hîc Lambinus, sic alibi alii viri docti ad usum illius genitivi offenderunt. Quinctil. Declam. V. c. 5. *ego mihi plurimum videor adjecisse languori cunctationis mora.* non ausim cum cel. Burm. *cunctatione & mora*, quamvis hoc sit usitatius. Noster Fin. V. 11. *propagabat tamen vitam aucupio sagittarum.*

Con-

Configebat tardus celeres, stans volantes.

aucupio sagittarum, i. e. quod sagittis fiebat. Davis. conjicit, -- *aucupio*: *sagitta enim*

Configebat &c.

lib. IV. 25. *Ex ea difficultate illæ falsiloquentiæ, ut ait Accius, malitiæ natæ sunt.* ubi alii aliter ingenio suo fruiti sunt. de Leg. I. 23. *voluptatemque, sicut labem dedecoris, oppresserit.* ubi vir. cl. *labem decoris* conjicit legendum, uti ediderant Victorius & Gruterus. Sed *labes dedecoris* est quæ ex dedecore contrahitur; contrariumque dicitur *decus honestatis*, Fin. I. 10. Sic etiam dicitur *labes turpitudinis*, pro Domo c. 38. *maculæ libidinum & flagitiorum*, ibid. c. 9. & in Verrem. l. V. c. 51. *nota turpitudinis*, Catil. Or. I. c. 6. Quod autem *decus* & *dedecus* sæpius permutantur à librariis, id quidem negari non potest. Exemplo sit locus, cujus emendationem coronidis instar hic addam : de Leg. II. 17. *non solum vitâ cruciati atque dedecore, verum etiam sepultura ac justis exsequiarum caruerunt.* ubi cum Lambinus voluit, Davisio suffragante, *non solum vita cum cruciatu atque dedecore, verum etiam* &c. equidem sic potius restituam: *non solum vitâ cruciati, atque DECORE, verum etiam* &c. Caruerant vita atque decore.

Cap. XXIX. *quorum oratio habetur in omnes partes, ut ab aliis possit ipsa per se, nullius auctoritate adjuncta, judicari.* Quod vir celeb. *adjuta* pro *adjuncta* legit, operam ludere omnino videtur. sic plane de Divin. lib. II. c. 55... *auctoritatem quidem nullam debemus, nec fidem commenticiis rebus adjungere.* pro Mur. cap. 31. *Quare.. tolle mihi è causa nomen Catonis; remove ac prætermitte auctoritatem,*

tatem, quæ in judiciis &c. sic *addere* & *adjicere auctoritatem* plus semel dixit Quinctilianus.

Cap. XXXI. *De morte enim ista sentit, ut d. a. s. exstinctum putet.* Hæc loquendi forma plus habet simplicitatis, quam elegantiæ; si elegantiam appelles eam, quam hodie sectantur critici, & non morositatem potius nimis delicatam. Hanc juxta fuisset hoc modo loquendum, *mortem quod attinet, d. a. s. exstinctum putat.* Sed ne in hoc loco quidpiam committas, en præter alia quæ mihi præsto sunt, paucula ista huic similia. de N. Deor. II. 23. *tum autem res ipsa, i. q. v. i. m. a. sic appellatur, ut ea ipsa res nominetur deus.* lib. III. c. 14. *probabilius enim videtur tale quiddam esse animum, ut sit ex igne* &c. de Orat. II. 38. *nam & omne quod eloquimur, eloquimur sic, ut esse dicamus id, aut non esse.* Tusc. V. 33. *Totumque hoc d. v. sic præcipit, ut voluptatem ipsam.. expetendam putet.*

Cap. XXXIII. *ut voluptatem ipsam, per se, quia voluptas sit, semper optandam.. putet.* Mirum quod in hanc lectionem non insurrexerint, qui passim glossas crepant. Quantam vero glossematis similitudinem habet ista triga, *quia voluptas sit!* Cave tamen exteras velut à nugatore prognatum. sic enim de Fin. lib. II. c. 20. *quem quidem cum sua voluntate, nulla vi coactus, propter fidem* &c. Lactant. Inst. lib. IV. c. XXIV, 3. *nec enim mens.. aut comprehendere per se potest, aut capere veritatem, nisi aliunde doceatur.* quorsum omnis ista cauda *nisi aliunde doceatur?* Seneca de Ira I. 7. *nec quidquam sine illa magnificum in bello fortitudo gerit, nisi hinc flamma subdita sit.* Huc quoque confer, quæ alia occasione producemus ad N. Deor. I. c. 16. & Divin. I. c. 33.

CA-

CAPUT XXI.

Cicero in Tusc. V. bis defenditur, semel emendatur. Stobæus & Val. Maximus vindicantur. Ætas pro juventute. Neutrum genus pro alio. Manutius, Jensius ac Lamb. Bos notantur. Pleonasmus notabilis adseritur; qua occasione quatuor quoque Tullii loca stabiliuntur, Euripidisque locus dilucidatur.

CAp. XXXIV. lib. quinti Tusc. Disp. *Quid victum Lacedæmoniorum in Phidititiis nonne videmus* &c? Stobæus Serm. XXIX. rem sic narrat. Διονύσιος Λακωνικὸν μάγειρον πριάμενος, ἐκέλευσεν αὐτὸν σκευάσαι τὸν Λακωνικὸν ζῶμον καὶ σκευάσαντος, οὐκ ἤσθιεν· ἤρετο δὲ, κατά τι αὐτῷ ἥδονται ἀηδεστάτῳ ὄντι οἱ Λάκωνες. ὁ δὲ οὐκ ἔχειν ἔφη τοῦτον τὰ ἡδύσματα, ἃ ἐκεῖνος ἔχει· διὰ τοῦτο αὐτῷ μὴ ἀρέσαι. Locum jam attulit Davisius, qui sic legendum credebat, -- ἃ ἐκεῖνοι ἐκεῖ. Sed duo ista pronomina τοῦτον & ἐκεῖνος, quæ referenda sunt ad v. ζῶμος, sic possunt intelligi, ut priore designetur hoc jus, quod jam Dionysio esset paratum, & posteriore illud quod Lacedæmoniis parari consuesset.

Cap. XXXVIII. *C. Drusi domum compleri à consultoribus solitam accepimus.* His illustrandis locum Val. Max. profert editor doctissimus, ex lib. VIII. c. 7. *Consimilis perseverantiæ Livius Drusus, qui ætatis viribus & acie oculorum defectus, jus civile populo benignissime interpretatus est.* Sed quod pro *ætatis viribus* tentabat ille *effœtis viribus*, à conjectura aberrare videtur; nam sic quoque in seqq. hunc vel talem aliquem in modum legendum esset, *acie oculorum hebetiore defectus*. Sed jam *defectus ætatis*

tatis viribus & acie oculorum is dicitur, quem ætatis vires & acies oculorum defecerint: ut *consilio suo defectus*, ibid. III. c. 1. extr. sic alii passim. Sunt autem *ætatis vires*, vires juveniles, quemadmodum vox *ætas* sæpenumero florentem ætatem denotat. sic *robur ætatis*, Curt. lib. VI. c. 10. Lactant. Opif. c. 3. adi quoque cl. Schulting. ad Senec. Controv. II. c. 14. p. 212.

Capite sequente: *Asclepiadem ferunt. .cum quidam quæreret, quid ei cæcitas attulisset, respondisse, puero ut uno esset comitatior.* Codicis cujusdam ista lectio, *puero ut uno essem comitatior*, non habere videtur, cur editæ anteferatur: simili enim modo obliquatur oratio suprà c. 37. *Socrates quidem cum rogaretur, cujatem se esse diceret, mundanum, inquit; totius enim mundi incolam se & civem arbitrabatur.* Sequitur inferius: *Atque hic vir inpediri etiam animi aciem aspectu oculorum arbitrabatur: & cum alii sæpe quod ante pedes esset non viderint, ille infinitatem omnem peragrabat.* Legendum forsitan.. *non viderent:* vel hoc modo, *& cum alii sæpe quod ante pedes sit, non viderint, ille* &c. Sic sane novatio erit levior, quam ista doct. Bentleji: *&, cum hi.. non viderent, illa infinitatem o. p.*

Cap. XL. ... *ergo hi in illorum sermone surdi: omnesque id nos in his linguis, quas non intelligimus, quæ sunt innumerabiles, surdi profecto sumus.* Pronomen *id* sensui officere visum est viris clarissimis. Manutius & Lambinus reponebant, *omnesque item*, vel *itidem nos* &c. Davisius, adstipulante codice uno & altero, pronomen delebat, aut ceteroquin hoc modo rescribendum conjiciebat, - - *surdi omnes. Quid? Nos in his linguis* &c. Sed primum observandum est, neutrius generis pronomen sæpius venire pro ejusdem aut alius generis adjectivo, quemad-

quemadmodum pronomen *id* hic exprimit adjectivum antecedens *furdi*. Ita supra cap. 37. *dicuntur -- misericordes, aut invidi, aut tale quid.* de Leg. III. 7. *excepto tribuno, qui post exstitit, ne id quod fuerat, esset.* de Fin. V. c. 30. *Ille vero insipiens, quod certe, quoniam tyrannus* &c. & lib. IV. 24. *ut jam omnes insipientes sint miseri, quod profecto sunt* &c. quem locum minus bene explicuit Manutius, quod ad hanc pronominis vim animum non advertebat. Ceterum si plura cupias, vide quoque Lactant. lib. I. c. XVI, 7. & lib. V. c. XIX, 2. & Florum lib. IV. cap. 2. cum nota elegantissimi Dukeri. Atque huc etiam accensenda puto neutrius gen. pronomina, quibuscum verba *appellare*, *nominare* & similia construi solent. ut ex. gr. Livius lib. XXXVIII. 17. *Hi jam degeneres sunt; misti & Gallogræci, quod appellantur.* Quæ quidem forma quantumcunque habeat ellipsios, id totum voce *negotium* facile compleri posse arbitror: nihil enim potest excogitari durius, nihil arcessitum longius, quam supplementum illud erud. Jensii Lect. Luc. lib. I. c. 8. qui hoc *quod* valere *quod nomen* judicabat, ut *quod nomen* sit *quantum ad quod nomen attinet.* Huic tamen errori calculum quoque adjiciebat doct. Lamb. Bos, ell. nom. ὄνομα; cui quidem critico insigni hoc cum Sanctio, Perizonio aliisque viris eruditissimis commune fuit, ut in supplendis ellipsibus aliquando nimium esset argutus, suppletionesque quæreret minus simplices ac generales. Ita etiam omnino falli videtur, cum ista Eurip. Phœn. vs. 11.

Καλοῦσι δ' Ἰοκάστην με· τοῦτο γὰρ πατὴρ
Ἔθετο:

sic interpretatur, ut nomen ὄνομα post τοῦτο subaudiat

diat. Τῦτο complectitur totum illud *καλεῖσθαι με ἰοκάστην*, quod pater *posuerat*, h. e. constituerat, decreverat, voluerat. Sed hæc sufficiant de pronominis neutrius usu, quem in loco Tullii proposito observatum volebamus. Sequitur, ut jam pronomen *id* cum voce *surdi*, quæ paullo post subsequitur, conciliemus. Nemo dubitat, quin Tullius ad grammaticam exacte locutus fuisset, si dixisset -- *surdi: omnesque id nos in his linguis sumus, quas non intelligimus, quæ sunt innumerabiles*: sed quum mox se oggerit nomen *surdi*, in his *surdi profecto sumus*, perissologiam istam nostro Cicerone minus dignam esse censuerunt viri docti. Salva tamen illorum sententia, mihi vox *surdi* à nostro repetita fuisse videtur *σαφηνείας ἕνεκα*; cui sæpius ita inservire solet, ut, quod inchoata sententia jam una pluribusve vocibus expresserit, idem tamen postea per istiusmodi pleonasmum resumat. Sic Divin. II. 46. *qui, cum Ptolomæus -- moreretur, Alexander adsidens somno est consopitus*. cujusmodi plura dedimus ad Acad. II. c. 5. Neque est hæc appositio durior, quam quâ dixit Seneca epist. LXXV. initio: *Qualis sermo meus esset, si una sederemus, aut ambularemus, illaboratus & facilis: tales esse epistolas meas volo, quæ nihil habeant arcessitum nec fictum.* Eadem ratione, qua locum Tullii in mendo cubare putarunt docti, hunc Senecæ ita refingere liceret, ut aut ista *illaboratus & facilis* deleres, aut pro *Qualis* & *tales*, *Quemadmodum* & *sic* restitueres. Sed medicinam abstinendam esse quis dubitat? Pari modo Synesius epist. XLIV. Ἀλλ' ὅπερ εἰσὶν ἐν ταῖς πολιτείαις οἱ δήμιοι, χεῖρες τῶν νόμων· τὴν αὐτὴν αἱ ποιναὶ χρείαν τῇ φύσει τῦ κόσμυ παρέχονται: *sed quod in civitatibus sunt carnifices, manus legum, eundem Furiæ usum naturæ mundi præbent.* Nos, ex lin-

gua-

guarum nostrarum idiotismo, injiceremus δηλονότι & *scilicet*. Sic Cic. Fam. lib. XII. ep. 22. *Illud profecto, quoad potero, tuam famam & dignitatem tuebor*. Acad. II. c. 15. *Illud certe* (scil. nulli rei adsensurum esse sapientem, quod modo erat dictum) *opinatione & perceptione sublata, sequitur omnium adsensionum retentio*. cl. editor legebat, *Illud cerne*: *opinatione* &c. de Fin. IV. c. 4. *Quod* (refer hoc ad antecedentia) *etsi ingeniis magnis præditi quidam dicendi copiam sine ratione consequuntur* &c. P. Manutius aut *quod* vitiatum putabat, aut illud *dicendi copiam* extrinsecus injectum; quem etiam errorem errabat ad lib. I. c. 20. - - - *Quod quia nullo modo sine amicitia firmam & perpetuam jucunditatem vitæ tenere possumus*, &c. Orationem sic orditur Tullius, ut si hoc vel tali modo pergere voluisset, *Quod quia n. m. s. a. consequi possimus*; sed id, quod sine amicitia consequi non possimus, significantius exprimere volebat, ideoque ista *firmam & perpetuam jucunditatem vitæ* superaddebat; minus quidem de structuræ elegantia sollicitus, quàm Manutius, qui legendum putabat, *Quòdque nullo modo* &c. Rursus in or. pro Sextio cap. 4. *Venit cum exercitu Capuam, quam urbem* &c. *& inde M. Aulanum, tribunum militum Antonii, Capua præcipitem ejecit*. illud *Capua* expungebat cl. Davisius in notis ad Tusc. V. c. 27. sed quamvis abundare facile concedam, non tamen exturbandum arbitror. Cœl. ad Cic. Fam. VIII. ep. 4. *quod eum non mediocriter Cæsar, qui solet infimorum sibi amicitias qualibet impensa adjungere, valde contempsit*. quorsum, inquies, *valde*, cum jam præcessit *non mediocriter*? festinanti calamo Cœlii acceptum illud referamus.

 THO-

THOMÆ WOPKENS LECTIONUM TULLIANARUM

LIBER SECUNDUS,

Complectens animadversiones in Ciceronis libros de Natura Deorum.

CAPUT I.

In lib. I. de Nat. Deor. Cicero aliquoties adseritur & illustratur: semel etiam atque iterum emendatur. Admirari *in constructione notabili. Cicero in transitu defenditur.* Si *supplendum* ἀπὸ κοινοῦ. *Tullius à conjectura Gruteri defenditur.* Habeo de illa re quid liqueat, *formula Tulliana. Nepos vindicatur.* Si *pro dummodo. Cicero obiter rursus adseritur.*

Cicero de Nat. Deor. lib. I. cap. III. *partim admirantium, unde hoc philosophandi nobis studium exstitisset.* Locum hunc, quod ad Latinitatem, paucis illustrabo; sic tamen, ut alterius cujusdam in lectione vulgata stabiliendi copiam arripiam. Illud igitur observa, quod verbum *admirari* candem constructionem atque vim adsciscat, quam *mirari* vel *demirari*,

rari. Sic de Finibus IV. cap. 22. *admirati sumus, quid esset cur nobis Stoicos anteferres.* ubi Lambinus, cum pro *admirati* conjiceret *demirati*, non audiendus fuit, quippe qui non tantum ad locum propositum de N. Deor. sed etiam ad seqq. ista plane, & quidem merito, conticuerit. ibidem lib. I. c. 3. *in quibus hoc primum est, in quo admirer, cur in gravissimis rebus non delectet eos patrius sermo.* ad Att. VI. ep. 9. *admiratusque sum, quod nihilominus ad me tua manu scripsisses.* & lib. X. ep. 9. *De diplomate admiror, quasi nescio cujus te flagitii insimulaverim.*

Cap. IX. *Quid autem erat, quod concupisceret Deus mundum signis -- ornare? Si, ut Deus ipse melius habitaret; ante videlicet tempore infinito in tenebris -- habitaverat.* Sic omnino interpungenda sunt verba, non ut in recentioribus editis, -- *habitaret. Ante videlicet* &c. Cl. Walker conjunctionem *si* delebat, signumque ἐπερωτηματικὸν post verbum *habitaret* apponebat. Ampl. autem Boherius signum quidem adscivit, sed conjunctionem simul retinuit, quam notione τȢ *an* accipiebat. At locus, ut mihi quidem videtur, absque his emendationibus, omni ex parte sanus ac sincerus est; modo conjunctionem conditionate intelligas, atque ex antecedentibus mente tantum repetas, *mundum signis ornasset.* Si Deus mundum ornasset signis, ut melius habitaret; sequeretur illud ingens absurdum, ut ante quam id fecisset, luce destitutus fuisset. Ad similem ellipsin, cujus quidem expletione nihil esse facilius videtur, infeliciter se quoque dedit Gruterus in his lib. III. c. 33. -- *periit. Si, quia Drusum ferro, Metellum veneno sustulerat; illos conservari melius fuit, quam pœnas sceleris Varium pendere.* ubi ex codice quodam istam

lectionem producebat, *sic quia Drusum*, quam quidem immerito plane dicebat aureolam. An rei claræ ac manifestæ opus est exemplis? Ecce tamen pauca de innumerabilibus. infra cap. 35. *Tuus autem Deus non digito uno redundat, sed capite, collo* &c. *si, ut immortalis sit; quid hæc ad vitam membra pertinent?* de Divin. II. c. 25. -- *quæ si signa deorum putanda sunt, cur tam obscura fuerunt? si enim, ut intelligeremus, quid esset eventurum; aperte declarari oportebat.* Acad. II. c. 29. -- *ne tu quidem percipis: si, quia obscura; concedo* &c. Plura si desideres, adi cl. Cortium ad Sallust. Catil. 51.

Sequitur eodem cap. -- *cum omnes stulti sint sine dubio miserrimi; maxime quod stulti sunt, miserius enim stultitia quid possumus dicere? deinde quod ita multa sunt incommoda in vita, ut ea sapientes commodorum compensatione leniant, stulti nec vitare venientia possint, nec ferre præsentia.* Hæc etiam omni mendo carere arbitror, quamvis aliter visum fuerit viris doctissimis, quorum conatûs videat qui velit. Etenim verbis illis, *deinde -- præsentia*, in quibus ad scopum parum dextre collineabant hi commentatores, significat Tullius, incommodorum in hac vita multitudinem esse tantam, ut, quum ea sapientes commodorum compensatione leniant, stulti nec vitare venientia possint, nec ferre præsentia. Loquendi forma dilucidari potest ex illis, quæ ad cap. 31. dabimus. Quæ autem sequente cap. sic leguntur: *quæ, si mundus Deus est, quoniam mundi partes sunt, Dei membra partim ardentia p. r. dicenda sunt:* hæc mirum si non sint hunc in ordinem redigenda; *quæ quoniam mundi partes sunt, si mundus Deus est, Dei membra* &c.

Cap. XII. *Empedocles -- autem in deorum opinione turpissime labitur: quatuor enim causas, ex quibus om-*

omnia constare censet, *divinas esse vult: quas* &c. Tollatur ominosum illud interrogandi signum, quod utramque Davisii, nuperamque doct. Verburgii editionem subiit, post verbum *vult*. Sequitur autem in eodem cap. *Nec vero Protagoras*, *qui sese negat omnino de Diis habere quod liqueat*, *sint*, *non sint*, *qualesve sint*, &c. Tametsi codices quidam referant -- *de Diis quid liqueat scire*, aliique *de Diis scire quid liqueat*; cave tamen inde legendum concludas, *de Diis quod liqueat scire*. Primum enim *habendi* verbo locus hic tam opportunus est, quam infra lib. II. c. 1. *Quod si haberem aliquid quod liqueret*, *tamen te vicissim audire vellem.* supra cap. 3.. *quid quaque de re certi haberemus.* Acad. II. cap. 29. *Si habes quod liqueat*, *neque respondes*, *superbis.* Tusc. III. c. 18. *neque equidem habeo*, *quod intelligam bonum illud*. Deinde *quid* & *quod* in hujusmodi locutionibus tam passim permutantur, ut nihil esse videatur, cur hoc præ illo malis. sic infrà lib. tertio cap. 25. *De quibus habeo ipse*, *quid sentiam*; *non habeo autem*, *quid tibi adsentiar*. ubi nil movebat interpres cl. ad Att. I. ep. 12. *Quid præterea ad te scribam*, *non habeo*. ubi pluribus de isto genere disputat Malespina. Corn. Nepos Epam. cap. VIII. *quòd quid diceret*, *non haberet*. ubi non erat, quod erud. Bosius legendum conjiceret, *qui quod diceret*, *non haberet*; licet in mss. Bœcleri exstaret, *qui quid diceret*, *non haberet*.

Cap. XIV. *Atque hic idem alio loco æthera Deum dicit*; *si intelligi potest nihil sentiens Deus*. Conjunctio *si* sæpissime dubitationem significat, ut ostendatur in modo dictis inesse aliquid falsi, aut certe dubii. Sic infra c. 37. *Quæro -- quæ causa eum loco moveat*; *si modo moveatur aliquando*. de Div. II. c. 14. *sunt igitur artis inventa*, *non vetustatis*;

si est ars ulla rerum incognitarum. i. e. sed dubito, an ars sit ulla rerum incognitarum. pro Ligar. cap. 1. *Atque ille arripuit -- imperium*; *si illud imperium esse potuit.* i. e. dummodo illud i. e. p. vide quoque Acad. I. c. 2. Tusc. IV. c. 14. Germanicus Cæsar apud Lactant. lib. I. c. 21.

—— — Illa putatur
Nutrix esse Jovis; si vere Juppiter infans
Ubera Cretææ mulsit fidissima capræ,
Sidere quæ claro gratum testatur alumnum.

sic etiam Terent. Eun. I. 2. vs. 102. Plin. lib. II. epist. 1. Seneca epist. XCIX. Salvianus epist. II. & alii. Hæc quidem pluraque talia tanti apud me sunt ponderis, ut in loco proposito nihil novandum existimem, quamvis cl. Davisius tentaret, -- *dicit. Qui intelligi potest* &c.? Atque eodem modo expedienda videntur ista lib. III. cap. 1. *Spero enim te, ut soles, paratum venire. Tum Cotta, si mehercule, inquit; neque enim mihi par ratio cum Lucilio est, ac tecum fuit.* ubi Manutius conjiciebat *sane mehercule*, Lambinus *sic est mehercule*, Davisius accinente quodam codice, *non mehercule*, Boherius denique, *sim mehercule.* At primum observa, eleganter jungi *mehercule* cum conjunctione *si*, ut docuit Cortius ad Salluft. Catil. cap. LII, 35. Adde quod conjunctio *si* sæpius ita veniat ex antecedentibus supplenda & explicanda, quod modo videbamus ad cap. IX. & confirmari potest ex iis, quæ dedit Vechnerus Hellen. p. 352. & Burmannus ad Quinctil. Decl. I. c. 9. His si componas, quæ jam de relatione ejusdem conjunctionis diximus; *si mehercule* idem erit, quod *dubito sane, vereor equidem ut se res ita habeat*, aut simile

ſimile quid; qualis quidem ſenſus Cottæ menti eſt, ſiquid ego video, adcommodatiſſimus.

CAPUT II.

Vulgata lectio in Cic. I. de N. D. ſepties vindicatur. Pronominis quod *conſtructio tautologica. Locus de Fin. vindicatur.* Μακρολογία *illuſtratur. Pleonaſmus in loco Luciani adſeritur.* Ora ultimi. *Enallage præſentis & imperfecti. Tullius obiter defenſus.* Credo, *ironice. Cicero ad Fam. corrigitur. Metathesis illuſtratur. Jamblichus, Cyrillus & Ælianus defenduntur.* φιλοθηρέω *verbum eſſe bene Græcum probatur.*

EOdem lib. I. de Nat. Deorum cap. xv. -- *ut ne hoc quidem diceret, illa inventa eſſe deorum, ſed ipſa divina. Quo quid abſurdius, quàm aut res ſordidas atque deformes deorum honore adficere* &c.? Videri poſſent omnia iſta *quàm aut* &c. reſecanda; quippe quæ, maximo quidem conſtructionis impedimento, explanant tantummodo vim pronominis relativi *quo*, quæ ſatis abundeque jam conſtat ex antecedentibus. An vero cum Lambino ſcribendum eſt, *Quæſo quid abſurdius* &c.? qua ratione συντάξει certe fit ſatis? Mihi plane alia ſtat in animo ſententia, quandoquidem pronomen tam demonſtrativum, quàm relativum multis aliis in locis ſic per quandam tautologiam explicari video. ſic plane de Fin. I. c. 6. *ait enim declinare atomum ſine cauſa: quo nihil turpius phyſico, quam fieri ſine cauſa quicquam dicere?* ubi iſta, *quàm f. ſ. c. q. d.* delenda ſtatuunt Manutius, Lambinus & Guietus, ſed cl. Daviſius cum Bruto reponit, *quum nihil turpius* &c. Mihi vero à tantis viris diſſentire liceat,

ceat, cui duo hæc loca ſe invicem tueri ac defendere videntur; præſertim quum pari modo rurſus Acad. I. c. ult. -- *cenſebat -- nihil oportere -- adſenſione approbare; cohibereque ſemper -- temeritatem: quæ tum eſſet inſignis, cum aut falſa aut incognita res approbaretur: neque hôc* (nempe falſam aut incognitam rem approbari) *quicquam eſſe turpius, quam cognitioni & perceptioni adſenſionem approbationemque præcurrere.* ubi omnes, quantum ego ſciam, ſilent interpretes: quemadmodum etiam in his Lactantii, quæ ſane haud minus dura ſunt, lib. V. cap. x, 4. *Quid poteſt eſſe hac pietate dementius, quam mortuis humanas victimas immolare?* Eadem plane difficultas ſtructuræ curſum impedit in his Tuſc. I. c. 36. *Hoc premendum etiam atque etiam eſt argumentum, confirmato illo, de quo, ſi mortales animi ſunt, dubitare non poſſumus, quin tantus interitus in morte ſit, ut ne minima quidem ſuſpicio ſenſûs relinquatur.* vides ut illud *de quo* in ſequentibus ſic exponat auctor, ut illius elegantiæ, quam flagitant critici, parum ſe ſtudioſum declaret. confer. quæ adnotabimus ad Divin II. c. 41.

Cap. XVI. *Ex illo cœleſti* &c. Quod Lucianum gloſſemate fœdari exiſtimat doct. Daviſius, in his Icaromen. p. 187 *Μένιππος ἡμῖν διοπετὴς πάρεστιν ἐξ' ὐρανῦ*, dum duas poſtremas voces pro adſcititiis & ſpuriis delet; equidem hanc ſtyli abundantiam ex ipſo Luciano, aliiſque cujuſcunque linguæ auctoribus probatiſſimis defendi poſſe, vix dubitaverim. Ciceronem hujuſmodi rerum teſtem locupletiſſimum arbitror, qui ſic de Fin. lib. IV. c. 18. .. *qui ad honeſtatem aliud adjungant, quod ex eodem genere non ſit.* Min. Felix Oct. cap. xvi. *Dicam equidem, ut potero, pro viribus.* quò præter alia, hunc quoque locum contulit ipſe vir cl. ex Dione

Dione Chrysoſt. Orat. VII. pag. 118. μάλιστα εὑρήσειν ἡγούμενοι τὴν τῶν πολλῶν διάνοιαν, ἃ δὴ καὶ τοῖς πολλοῖς ἐδόκει, περί τε τοῦ πλούτου καὶ τῶν ἄλλων, ἃ θαυμάζουσιν. adde D. Paul. 1 Corinth. IV. 47. ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἐκ γῆς, χαϊκός. Plura nos ad Divin. I. c. 33.

Cap. XIX. *in qua* (infinitate) *intelligi neceſſe eſt, eam eſſe naturam, ut omnia omnibus paribus paria reſpondeant.* Licet illud *intelligi* à codice uno & altero abſit, ego tamen codices iſtos nobis fraudem dediſſe crediderim potius, quam hanc μακρολογίαν ullo jure poſſe damnari; quippe quam eandem cernere licet infra cap. 61. *Ex quo debet intelligi, nec naturam* &c. ſupra lib. I. c. 17. *cum enim* &c. *intelligi neceſſe eſt eſſe deos.* Tuſc. lib. III. c. 5. *Eos enim ſanos quoniam intelligi neceſſe eſt*, &c. cap. 28. *intelligi neceſſe eſt, non rem* &c. de Fin. l. III. c. 11. *intelligi neceſſe eſt, pluris id æſtimandum eſſe.* & lib. V. c. 19. *Quocirca intelligi neceſſe eſt, in ipſis rebus invitamenta ineſſe.*

Cap. XX. *in quam* (immenſitatem) *ſe injiciens animus & intendens, ita longe lateque peregrinatur, ut nullam tamen oram ultimi videat, in qua poſſit inſiſtere.* Ad quod referri poſſit vox *ultimi*, plane ſe negat intelligere vir cl. ideoque legendum conjicit, *oram ultimam videat.* At ſcrupulus, qui ipſum male habebat, ſic forte eximi diſpellique poterit, ſi per vocem *ultimum*, quæ ſæpius ita formam ſubſtantivi induit, intelligamus earum regionum, quas peragraverit animus, extremam & ultimam; per *oram* autem, illius ultimæ regionis terminum ſive finem, unde ulterius pergi nequeat. Paſſim hoc modo diſtinguuntur voces, quarum vis aliis in locis una eademque eſt: quemadmodum etiam illas *ora* & *ultimum* poſſe συνωνύ-

μως

μως adhiberi quis negaverit? Exempla videre licet in iis, quæ contulimus ad Tusc. V. c. 26.

Cap. XXII. *Epicurus vero tuus quid dicit, quod non modo philosophia dignum esset, sed mediocri prudentia?* Codex Ursini cum in multis fidei subleftæ est, tum hîc quoque fraudem dare videtur, quum pro *esset* refert *sit*. Hoc quidem, fateor, ἀκρίβεια grammatica flagitat, quum præcesserit præsentis temp. verbum *dicit:* illud tamen ne respuas, plurima faciunt similis enallages exempla, quæ intacta dimiserunt interpretes. sic suprà cap. 15. *Idemque disputat, æthera esse eum, quem homines Jovem appellarent: quique aer per maria manaret*, &c. infra lib. II. c. 56. *avertunt ab oculis -- ea quæ - - tetri essent aliquid habitura.* lib. III. c. 28. *Huic loco sic soletis occurrere, non idcirco non optime à Diis nobis provisum esse, quòd multi eorum beneficio perverse uterentur.* pro *utantur*. Tusc. lib. V. c. 7. *Nam quid profitetur? perfecturum se, qui legibus suis paruisset, ut esset c. f. f. armatus.* de Finibus lib. II. c. x1. *quod ita interpretantur, vivere cum intelligentia earum rerum, quæ natura evenirent, eligente ea quæ essent* &c. lib. III. c. 21. *defenditur nunquam æquitatem ab utilitate posse sejungi, & quicquid æquum justumque esset, id etiam honestum -- fore.* lib. I. c. 9. *sentiri hoc putat* (Epicurus), *ut calere ignem, nivem esse albam, dulce mel; quorum nihil oporteret* (pro *oporteat*) *exquisitis rationibus confirmare: tantum satis esse admonere; interesse enim* &c. non erat cur literatores hic de conjectura reficerent, *quorum nihil oportere* &c. est enim subjunctivus talis, qualem illustrabimus infrà ad lib. III. c. 7. de hujusmodi autem imperfecto alia quædam dabo ad lib. II. 47.

Cap. XXIV. *Sed ubi est veritas? In mundis,*

cre-

credo, innumerabilibus --: an in individuis corpusculis &c.? Emendabat editor cl. *In mundis, cedo, innumerabilibus*, quia hæc ipsi non εἰρωνικῶς, sed ἐρωτηματικῶς proferri videbantur. At præterquam quòd verbum *cedo* numquam apud Tullium, quantum ego quidem adsequi potis sim, sic mediam sententiam occupare soleat; non video, quare ista *in mundis* &c., usque ad interrogationem illam, *an incorpusculis* &c.? absolute sensu ironico nequeant accipi; cujusmodi ironiæ, in repellendis erroribus, passim inservire solet verbum *credo.* ut infrà cap. 40. *quorum tandem? voluptatum, credo, nempe ad corpus pertinentium.* de Divin. lib. II. cap. 67. *quem enim tu Marium visum à me putas? speciem, credo, ejus & imaginem, ut Democrito videtur.* Tusc. lib. V. cap. 35. *cur igitur divitiæ desiderentur? signis, credo, tabulis, ludis.* vide etiam cap. 37. & alibi. Atque ita mihi nullum dubium est, quin lib. IV. ad Fam. ep. 5. legendum sit, *At illius, credo, vicem doles. Quoties* &c. non vero, *An -- doles?* ut pessime editum est.

Cap. XXVI. *In Deo quid sit quasi corpus aut quasi sanguis, intelligere non possum.* Cur velit doct. Walkerus *quasi-corpus & quasi sanguis*, id quidem, ut plurima alia, quæ excutere non vacat, nulla ratione, quæ satis polleat, probavit. Cap. sequente: *-- rem nullo modo probabilem. Omnium quis tam cæcus* &c.? Transponunt, *Quis omnium tam cæcus* &c.? sed, salva ista sententia, verborum ordo insitatior quidem ille, sustentari tamen posse videtur his Cæsaris B. Gall. lib. VII. cap. 76. *nec erat omnium quisquam, qui* &c. Cic. de Leg. lib. I. cap. 7. *non vereor, condiscipulorum ne quis exaudiat.* Neque est illa metathesis durior, quàm hæ sequentes. infrà lib. II. cap. 4. *Senatus, quos ad so-*

ſoleret, *referendum cenſuit*. & cap. 41. *Hunc circum* ἄρκτοι *duæ feruntur*. Tuſc. lib. II. c. 6. *Hunc poſt Rhodius Hieronymus dolore vacare ſummum bonum dixit*. Acad. lib. II. cap. 2. *quorum ad --laudes has adjungimus*. & Græce Polyænus Strat. lib. II. c. 4. ϛρατοπεδεύσας τȣ̃ ποταμȣ̃ πρόσθεν, *caſtris ad fluvium poſitis*. Jamblichus V. Pythag. cap. xxxv pag. 211. κρατήσαντος αὐτȣ̃ τὸν κίνδυνον ὑπὸ Θεάγȣς, *cum eum in ipſo pugnæ diſcrimine viciſſet Theages*. tranſponebat Lud. Kuſterus, ὑπὸ τὸν κίνδυνον, quod haud ſcio an ſit recte factum.

Cap. XXX. *Speculatorem venatoremque naturæ*. Vocis *venator* uſum elegantem docte illuſtrat Daviſius; ſed locum Cyrilli, cui obiter medicinam facere conatur, ſicco pede præterire non poſſum. Scilicet ita loquitur ille auctor, in Julian. lib. X. pag. 330. Ἐθέλȣσι φιλοθηρεῖν εὖ μάλα τὸ ἀληθές. ubi legebat vir doctiſſimus φιλοθηρεύειν, pro φιλοθηρεῖν. At cur illud tandem? haud dubie, quamvis rationem referre non placuerit, quòd ſimpliciter dicatur θηρεύειν, non θηρεῖν. Hæc autem ſi ratio valeat, eodem jure, imo potiore, mutatione quippe minore, pro φιλοθηρεῖν reponi poſſet φιλοθηρᾷν: quemadmodum etiam video, cel. Perizonium, quia ſimplex θηράω dicatur, ideo φιλοθηρῶσιν pro φιλοθηρȣ̃σιν reponendum conjicere, in his Æliani Var. Hiſt. lib. IX. c. 3. Λεοννάτῳ καὶ Μενελάῳ φιλοθηρȣ̃σιν -- ἠκολȣ́θȣν. Falli arbitror hoſce duumviros inſignes, qui terminationem verborum compoſitorum parum conſideratè ſimplicium ſono metiantur; quum nihil ſit certius, quàm compoſita verba, hac in parte, ſæpiſſime a ſimplicibus degenerare. Ita cum ſimplicia ſint λȣ́ω, χρηματίζω, σαρκόω, τεχνάω· compoſita tamen ſonant, φιλολȣτρέω, φιλοχρηματέω, φιλοσαρκέω, φιλοτεχνέω.

Adde

Adde, quod cum dicatur φιλόθηρος, ac φιλοθηρία, hoc nos veluti manu ducit ad φιλοθηρέω: quemadmodum ex. gr. à φιλόσοφος descendit φιλοσοφέω, atque hinc φιλοσοφία.

CAPUT III.

Aliquot Tullii loca in vulgata lectione stabiliuntur. Unus ex codice adjuvatur. Personæ secundæ ac tertiæ permutatio. Locus in Tusc. Disp. unus & alter defenditur. Ellipsis ἀπὸ κοινοῦ supplenda. Numerare, *censere*. *Cicero in transitu defenditur.* Inscitia, *imperitia. Cicero bis vindicatur.* Ita fit, *i. e. inde sequetur. Dicendi ambages in Tullio tolerandæ.* Ad *pro quoad. Enallage*, Humana virtus accedit Deo, *pro Divina.* Aberrare à conjectura.

CIcero lib. eodem I. de Nat. Deorum, cap. XXX. *Quàm bellum erat, Vellei, confiteri potius, nescire quod nescires, quàm ista effutientem nauseare, atque ipsum sibi displicere!* Observa formas diversas, *confiteri nescire quod nescires*, & *ipsum sibi displicere*; quæ permutatio personæ secundæ ac tertiæ offendiculo doctissimis fuit commentatoribus, ut, renitentibus libris omnibus scriptis ac editis, *ipsum tibi displicere* legendum esse conjicerent. Ego vero & quæ in secunda, & quæ in tertia persona efferuntur, impersonaliter credo intelligenda, ut si dixisset Tullius: *Quam bellum, erat confiteri potius quemquam ignorantiam suam, quàm ista* &c. quem tam secundæ, quàm tertiæ personæ usum satis esse vulgarem, probare non opus est, sufficit monere, tertiæ personæ vim impersonalem jam quoque adstruximus ad Acad. I. c. 1. Eodem

modo

modo interpretor ista, quæ similem formam repræsentant, Tusc. lib. I. c. 38. *Quare licet etiam, mortalem esse animum judicantem æterna moliri, non gloriæ cupiditate, quam sensurus non sit; sed virtutis, quam necessario gloria, etiamsi tu id non agas, consequitur.* ubi viri docti rursum de conjectura scribunt, *quam sensurus non sis.* at post *judicantem* potest subaudire *quempiam*, atque ita tertia persona vim exseret impersonalem; quo sensu etiam intelligi illud potest, *etiamsi tu id non agas*, Belgice, *schoon men daar niet op werkt.* Ita duo hæc loca, vicissitudinem illam personarum quod attinet, mutuo se vindicant & confirmant. Addamus lib. II. Tusc. cap. ult. *Ut enim si cui naviganti; prædones si insequantur, Deusque qui dixerit Ejice te de navi; præsto est qui excipiat, -- vel equi Pelopis -- excipient te, & quo velis perferent; omnem omittat timorem: sic* &c. ubi *ista excipient te, & quo velis perferent*, compara cum antecedente *si cui*, & subsequente *omittat*; cui *omittas*, cum summo viro, substituere mihi quidem religio est. Haud sane lenior variatio est personæ primæ pluralis, & tertiæ singularis, in his Min. Felicis Oct. cap. XI. *Anceps malum & gemina dementia! cœlo & astris, quæ sic relinquimus ut invenimus, interitum denuntiare; sibi mortuis,* (h. e. nobis mortuis) *qui sicut nascimur & interimus, æternitatem repromittere.* Rursum quum scribit Seneca epist. secunda: *certis ingeniis immorari & innutriri oportet, si velis aliquid trahere, quod in animo fideliter sedeat:* nonne ad diligentiam grammaticam aptius hoc modo locutus fuisset, -- *si homines velint aliquid* &c.? aut si in antecedente membro dixisset in singulari numero, *certo ingenio immorari* &c. Quid vero P. Syrus, cum in sententiis dicit,

Pa-

Patria sua est, ubicunque vixeris bene.

si modo scriptio ista vera sit, quod tamen nemo præfracte inficias eat, nonne de industria captasse ejusmodi ἐναλλαγὴν videtur?

Sequitur eodem cap. *etsi hoc loco non populum metuis, sed ipsos deos. Novi ego Epicureos omnia sigilla numerantes: quamquam video* &c. Pro *numerantes* tentant *venerantes*, *inhiantes*, *munerantes*, quarum tamen conjecturarum nulla mihi scopum attingere videtur. Nemo quidem de loci sanitate dubitaret, si legeremus, *omnia sigilla deos numerantes*, h.e. pro diis habentes; quippe cum ista phrasiologia Latinissima sit, maximeque Tullio propria. ut supra cap. 13. *ubi deinde tot dii, si numeramus etiam cœlum deum?* infra lib. III c. 16. *singulas enim stellas numeras deos.* & cap. 17. *Age, porro, Jovem & Neptunum deos numeras.* Tusc. V. cap. 15. *quæ isti bona numerant.* Synesius Epist. XLVII. Ἀριθμεῖ καὶ Πέτρον ὀργὴν Πενταπόλεως: *numera etiam Petrum perniciem Pentapolis.* Ut tamen verum fatear, vox illa *deos* facillime mihi ἀπὸ κοινοῦ subaudiri posse videtur in verbo *numerare*, quum modo præcesserit *sed ipsos deos.* Talis ellipsis est in his, de Finibus lib. II. c. 3. -- *qui se unus, quod sciam, sapientem profiteri sit ausus: nam Metrodorum non putant ipsum professum, sed cum appellaretur* (sc. sapiens) *ab Epicuro, repudiare tantum beneficium noluisse. Septem autem illi non suo, sed populorum suffragio omnium, nominati sunt* sc. sapientes. lib. V. cap. 13. *Animi autem -- plures sunt virtutes, sed duo prima genera: unum earum, quæ ingenerantur suapte natura, appellanturque non voluntatiæ; alterum autem earum, quæ in voluntate positæ, magis proprio nomine appellari* (sc. virtutes) *solent.* non erat, cur conjiceretur,

proprie eo nomine. Quin loco illi, quem jam præ manibus habemus, similis ac par est ibidem, lib. IV. c. 16. -- *qui in una virtute constituunt finem bonorum: quodque dicitis, informari non posse virtutem, si quicquam, nisi quod honestum sit, numeretur* (sc. bonum, vel bonorum finis); *idem dicetur ab illis, quos modo nominavi.* frustra esse Lambinum puto, qui duabus vocibus adjectis, legendum censet, *numeretur in bonis.*

Cap. XXXI. *Quod ille inscitia plane loquendi fecerit, fecisse consulto.* Quum codex aliquis repræsentaret *inscientia*, quod etiam voluerat Lambinus, illud omnino adsciscendum putabat cl. Davisius, caussatus quod *inscitia*, Festo testante, idem valeat quod *stultitia.* At si hanc ejus vocis constantem significationem esse voluerit Festus, falli eum liquet, primò quod ingens locorum vis est, in quibus *inscitia* imperitiam denotet. Sic de Orat. lib. I. c. 22. *disputationis insolentia, atque earum rerum -- inscitia.* Et ne quæ vel ex lexicis abunde possunt peti, operosius enumeremus, sic Tacitus *inscitiam* dixit *ædificandi, inscitiam regendi, inscitiam reip.* Horatius, *inscitiam rerum, inscitiam veri* &c. in quibus Horatii exemplis non potuit per scribendi compendium depravatio fieri. Jam verò secundo loco argumentemur ex ipsa analogia. Quis vero negabit *inscium* passim denotare ignarum, rudem & inconcinnum? unde quoque *inscius* & *imperitus*, tamquam ἰσοδύναμα, copulantur de Leg. II. c. 5. Quod si vox *inscius* imperitum designet, cur non *inscitiæ* nomen, quod inde directe profluit, imperitiam exprimat? Per me igitur stet etiam illud, *negotii gerendi inscitia*, orat de Provinc. Consf. cap. 5. ubi Lambinus rursus *inscientia* voluit; ac pristina lectio repetatur de Fato cap. 16. *miserabilem*

lem inscitiam disserendi: ubi nobis de conjectura e-diderunt *inscientiam*.

Eodem cap. *Tollamus ergo omnia, quæ aut historia nobis aut ratio nova adfert. Ita fit, ut mediterranei mare esse non credant.* Amplector hanc lectionem quorumdam codicum, præ illa vulgata, *Ita sit, ut* &c. locumque hanc in sententiam enarro: Hinc illud de mediterraneis statuendum erit, ut mare esse non credant. Illud *ita fit* idem plane exprimit, quod *ita fiet*, quemadmodum Tullium scripsisse augurabatur vir illustrissimus; nec potest ista codicum scriptura hac ratione improbari, quod falsum est, mediterraneos mare esse non credidisse. Pari enim modo præsens illud futuri vim habet infra cap. 43. *Ita fit*, i. e. inde sequetur, *ut non modo homines à dîs, sed ipsi dî inter se ab aliis alii negligantur.* quod æque falsum Ciceroni fuit, quam mare negari ab iis, qui illud non viderint. suprà cap. 14. *Ita fit, ut Deus -- nusquam prorsus appareat.* quod velut absurdum ex sententia, quam commemoraverat, deducebat Velleius. Tusc. II. cap. 6. *Ita fit, ut omnino nemo esse possit beatus.* de Legibus lib. I. cap. 15. *Ita fit, ut nulla sit omnino justitia.* Atque eo sensu dicitur etiam, *ex quo efficitur.* vide, sis, Acad. lib. II. c. 6. & de Fato cap. 10.

Ibidem: *Quæ sunt tantæ animi angustiæ, ut si Seriphi natus esses, nec unquam egressus ex insula, in qua lepusculos vulpeculasque sæpe vidisses, non crederes leones & pantheras esse, cum tibi quales essent diceretur:* &c. In his verbum *esses* suppositicium putant docti, qui tamen ad similes loquendi ambages passim ne γρῦ quidem. Sic vel hoc ipso cap. *Non animadvertunt*, inquit Cotta, *hic eum ambigue locutum esse; sed multis aliis locis & illum & Metrodorum*

 tam

tam aperte, quàm paullo ante te. Omnino animadvertebant Epicurum ambigue locutum, fed hoc vult Tullius, ut fi dixiffet: *non animadvertunt eum, qui hîc ambigue locutus fit, multis aliis in locis juxta cum Metrodoro tam aperte loqui, quam te.* Secundum cenfuram, cui locum, quem defendimus, fubjiciunt viri cll., legendum hîc effet: *non animadvertunt hîc eum ambigue locutum, multis aliis locis cum Metrodoro tam aperte* &c. Rurfum de Fato cap. xiii. *Ut fi effet dictum, Luctabitur Olympiis Milo; & referret aliquis Ergo five habuerit adverfarium, five non habuerit, luctabitur; erraret: eft enim copulatum* &c. hic legi oporteret: *ut fi, quum effet dictum Luctabitur Olympiis Milo, referret aliquis* &c. Plura jam ad Acad. lib. II. 30.

Cap. XXXIV. *Ad fimilitudinem enim Deo propius accedebat humana virtus, quam figura.* Non erat quod Lambinus *Dei* pro *deo* legeret, quamvis huic emendationi applauferint pofteriores interpretes. Ante omnia enim obferva, *ad fimilitudinem* hîc effe fimilitudine, vel quod attinet ad fimilitudinem, quo præpofitionis ufu nihil eft elegantius. ut infrà lib. II. c. 34. *omnes mundi partes ita conftitutæ funt, ut neque ad ufum meliores potuerint effe, neque ad fpeciem pulcriores.* & cap. 36. *nulla eft enim infatiabilior fpecies, nulla pulchrior, & ad rationem follertiamque præftantior.* de Leg. III. cap. 8. *infignis ad deformitatem puer.* & lib. I. c. 6. *Commodius vero, & ad rationem inftituti fapientius* fc. hoc fiet. Velleius Paterc. lib. II. cap. 120. *Caldus Cœlius ad vetuftatem familiæ fuæ digniffimus.* fic enim illic legendum, non *vetuftate f. f. digniffimus*, fidem facit editio princeps, juxta cum autographi veftigiis; licet aliter vifum fuiffe intelligam viris infignibus. Plura de hac præpofitionis

vi

vi suppeditantur in Tursell. de Particulis. Quod autem porro in loco proposito adnotari meretur, est enallage ista, quâ *forma* vel *virtus humana* dicitur *accedere Deô*, h. e. formæ vel virtuti Dei. At neque hoc sane quicquam habet, quod nos Lambini emendationi subscribere cogat. sic enim Acad. I. cap. 12.. *Comprehensionem appellabant, similem iis rebus, quæ manu prenderentur*. i.e. ut explicat Guietus, similem comprehensioni earum rerum, quæ manu comprehenduntur. lib. II. c. 5. *Sed neque Saturninus simile quicquam habuit veterum illorum*, i. e. ejus quod veteres habuerunt illi. Tusc. I. cap. 1. *Jam illa, quæ naturâ -- adsecuti sunt, neque cum Græcia neque ulla cum gente sunt conferenda*. i. e. cum iis, quæ Græcia, vel ulla omnino gens adsecuta sit. *Quæ enim*, pergit, *tam excellens in omni genere virtus in ullis fuit, ut sit cum majoribus nostris comparanda?* i. e. cum majorum nostrorum virtute. lib. V. c. 16. *Huic ergo* (Epicuro) *ut dixi, non multum differenti à judicio ferarum* &c. i. e. cujus judicium non multum differt à j. f. sic quoque de Amic. cap. 28. Lactant. lib. V. c. XI, 1. Vellej. Pat. lib. I. c. 12. & alibi.

Cap. XXXVI. *qui etiamsi aberrant à conjectura, video tamen quid sequantur*. Legit cl. Walkerus, *aberrant conjectura*, quod *aberrare à conjectura*, aut plane nihil, aut hoc saltem in loco nihil ipsi significare videatur. Mihi autem, per hominem acutum, aliter sentire liceat; qui phrasin istam hîc facillime stare posse credo, dummodo per *conjecturam* pleno sensu intelligas conjecturam cum effectu, à bonis principiis bene procedentem, & qua quis proinde veritatem aut probabilitatem adsequatur. Sic accipio hanc vocem, ad Fam. lib. IX. ep. 2. *quamquam quo me conjectura ducat, habeo*. conjectura

non quælibet nempe, sed probabilibus rationibus suffulta. Atque eodem plane sensu similis occurrit dictio, in or. XII. Philipp. cap. 9. *Nunc, quæso, attendite, num aberret à conjectura suspicio periculi mei.* qui locus, ut rei propositæ comprobandæ adcommodatissimus, utinam viro doctissimo præ oculis fuisset! Cave autem, mihi ista objicias, ad Att. lib. XIV. c. 23. *quamquam vereor, ne nihil conjectura aberrem.* nisi enim inde exciderit præpositio *a*, quemadmodum ab his Tusc. I. c. 34. *sed te de æternitate dicentem, aberrare proposito facile patiebar:* excidisse credebat Lambinus; potest *aberrare conjectura* resolvi, ut sit *errare à conjectura*; aut ceteroquin alio, eoque communi sensu vox *conjectura* intelligi.

CAPUT IV.

Tullius in I. de N. D. ter quaterve defenditur; ter quoad lectionem aut distinctionem emendatur; semel luce adspergitur. Frui & uti. Rationis motus. *Asyndeta participia duo. Apollodorus defenditur. Polyænus emendatur.* Idem *pro tamen. Lactantius emaculatur. Cicero defenditur. Synonymia illustratur. Duo loca Tullii ac Pomp. Melæ adferuntur. Vell. Paterc. & Cyprianus tentantur.*

PErcurremus jam reliqua capita lib. I. Ciceronis de Nat. Deor. Cap. XXXVII. *Utatur enim suis bonis oportet & fruatur, qui beatus futurus est.* Haud moveor codicibus istis, qui copulam *&* non agnoscunt: quibus enim jurisconsultorum locis lectionem istam stabilire conatus est vir eximius, illa mihi quidem videntur per se haud satis pro-

probare. Tullii adjungenda fuit auctoritas, qui tamen copulam quoque addidit, infrà lib. II. cap. 60. & alibi. Eodem cap. sequitur: *Nam locus quidem his etiam naturis, quæ sine animis sunt, suus est cuique proprius, ut terra infimum teneat, hanc inundet aqua, superior æther, ignibus altissima ora reddatur.* Ut varia exstat loci lectio, sic quoque non una est interpretum de vera ac genuina illius scriptione sententia. Antiqui libri quidam dant *superior æther*, alii dant *superius aer*, alii *supremum aer*, alii denique *supremum æther*; unde conjiciunt critici, legendum *superiorem aer* sc. locum teneat, vel *superior aeri* sc. ora reddatur, vel denique *superior ætheri.* At quum plerique codices stent pro ista lectione, quam etiam edidit Gruterus, *superior æther*; cumque Tullius *ætheris* voce nusquam, quod sciam, in hujusmodi certe locis, aerem appellaverit; rescribendum est, ὡς γ' ἐμοὶ κριτῇ, *SUPERIOR SIT AER*; quod vide, quàm proximum sit depravatæ scripturæ *SUPERIOR ÆTHER*, si characteras spectes.

Ibidem: *ad quam denique rem motu mentis ac rationis utatur* sc. Deus. Volebat vir cl. *motu mentis ac ratione*: sed quamvis huic emendationi codex unus & alter faveat, stare tamen vulgata lectio potest: cum enim *mens* & *ratio* passim συνωνύμως accipiuntur, tum quoque *versari* & *in motu esse* non raro de ratione dicitur. infra lib. III. c. 26. *Quid ille funestas epulas fratri comparans? nonne versat huc & illuc cogitatione rationem?* Lactantius lib. VI. cap. XVII, 22. *student animum perturbationibus liberare -- Quod fieri non tantum non potest, quia vis & ratio ejus in motu est* &c.

Cap. XXXVIII. -- *vos autem adventum in animos & introitum imaginum dicitis. Ut enim Tib. Gracchum*

chum cum videor concionantem in Capitolio videre, de M. Octavio deferentem sitellam, tum eum motum animi dico esse inanem; tu autem & Gracchi & Octavi imagines remanere, quæ, in Capitolium cum pervenerint, tum ad animum meum referantur. Hoc idem fieri in Deo, cujus crebra facie pellantur animi &c. Attende locum, confestim sordere interpunctionem istam intelliges. Quid enim ista *Hoc idem fieri in Deo*, nonne constituunt ἀπόδοσιν antecedentium; *Ut enim* &c.? Ea igitur minoris distinctionis nota a προτάσει disjungamus, hoc modo, -- *referantur: hoc idem fieri in Deo*, &c. atque ita nunc video distinctum esse in nupera cl. Verburgii editione. Quod autem doct. Boherius ista *de M. Octavio deferentem sitellam*, conjunctione & cum præcedentibus connectenda esse retur, ego vereor, ne ista emendatio minus necessaria sit. Quamvis enim diversæ actiones designentur, quam correctionis suæ causam adfert vir amplissimus; possunt tamen illæ duæ actiones aliquomodo unius instar considerari, quatenus Gracchus eo tempore, cum in Capitolio concionaretur, de M. Octavio litellam quoque deferebat. Quidquid est, sæpissime sic ἀσυνδέτως junguntur duo aut plura participia. Tusc. lib. I. c. 1. *retuli me.. ad ea studia, quæ retenta animo, remissa temporibus, longo intervallo intermissa revocavi.* lib. II. cap. 7. *Itaque exclamat auxilium expetens, mori cupiens.* de Divin. II cap. 41. *qui lactens cum Junone, Fortunæ in gremio sedens, mammam appetens, castissime colitur à matribus.* Livius lib. XXXVII. cap. 24. *contemplatus Eudamus hostes claudas mutilasque naves apertis navibus remulco trahentes, viginti paulo amplius integras abscedentes.* Nepos Dat. cap. 4. *Hac delatus in Ciliciam, egressus inde, dies noctesque iter faciens,*

Tau-

Taurum tranſiit. vide Pauſ. c. 2. Cæſar B. Gal. lib. III. c. 3. *ut, impedimentis relictis, eruptione facta, ..'ad ſalutem contenderent.* Ammianus lib. XX. c. 8. *Quæ cum frequentibus nuntiis didiciſſet Conſtantius, metuens expeditiones Parthicas, hiemem apud Conſtantinopolin agens, impenſiore* &c. ſic ille ſæpius. Pariter Græci. Xenoph. Κυρουπαιδ. IV. pag. 112. ἀλλ' αἰχμὴν παρά τινος τῶν ἑπομένων ἁρπάσας, παίσας εἰς τὰ στέρνα τὸν.. παῖδα ἀφείλετο τὴν ψυχὴν: *ſed cuſpidem a quodam comitum accipiens, percutiendo in pectus adigens, filium vita privavit.* & Hiſt. Græc. lib. VII. p. 624. ἐπεὶ ὁ ξεναγὸς τοὺς προδιαβεβῶτας λαβὼν, ἀπολιπὼν αὐτοὺς, ᾤχετο: *cum mercenariorum ductor, adſumtis qui anteceſſerant, iis relictis, abiret.* ſic ille paſſim. Apollodorus Biblioth. lib. III. p. 245. ἔφθειρε καὶ ταύτην, εἰπὼν τεθνᾶναι Πρόκνην, κρύπτων ἐπὶ τῶν χωρίων: *corrupit illam, dicens Procnam eſſe mortuam, abſcondens eam in agris.* Tan. Faber legebat, καὶ κρύπτων ἐπὶ τῶν χωρίων: abſque cauſa quidem ſolida, ut ego puto. Polyænus lib. I. cap. 31. ἀλλήλων λαβόμενοι, τῆς πόλεως ἔξω προελθόντες, εἰς ταὐτὸν ἑκάτερος τὴν δεξιὰν χεῖρα καθιέντες, συνηγμένων τῶν δακτύλων ἐπεφώνουν: *ſe mutuo apprehendentes, extra civitatem procedentes, in unum uterque manum dextram demittentes, complicatis digitis, acclamarunt.* lib. II. c. 3. §. 8. ἐπεὶ δὲ οἱ στρατιῶται σὺν ἡγεμόσιν ἐς τὸ ἱερὸν ἐλθόντες, ἰδόντες τὰς θύρας ἀνεῳγμένας, οὐδενὸς τῶν ζακόρων παρόντος, εἶδον δὲ καὶ τὰ ὅπλα &c. locus ille, haud dubie corruptus, ſic emendabatur à magno Caſaubono, ut pro ἰδόντες τὰς θύρας legeret εἶδόν τε τ. θ. vel εἶδον μὲν τ. θ. ſed cum iſta verbi εἶδον geminatio minus grate ſonet, equidem poſterioribus illis verbis εἶδον δὲ καὶ &c. manum medicam potius adhibuerim, itaque legerim, E'NΔON δὲ καὶ &c.

quæ

quæ etiam facilior eſt mutatio. ſic hoc dicet Polyænus: *Poſtea vero milites cum ducibus in templum ingreſſi, conſpicati januas apertas nullo miniſtrorum præſente, INTUS autem arma, -- clamorem ſuſtulerunt.* ἐπεὶ pro ἐπειδὴ ſatis uſitatum eſſe, contra Leunclavium aliosque, qui illud negarunt, plurimis teſtimoniis oſtenderem, niſi iſta digreſſio hoc quidem in loco eſſet nimia. vide Viger. Idiot. cap. VII. ſect. 6, 4.

Cap. XXXIX. *Fluentium frequenter tranſitio fit viſionum, ut è multis una videatur.* Quamvis imagines infrà dicantur *continenter ferri*, non cerno tamen ſatis juſtam eſſe rationem iſtam, cur reſcribendum putaremus, *Fl. continenter.* Ea quæ *frequenter*, h. e. numeroſe, fluunt, non ideo quidem dici poſſint *continenter ferri*; cur autem de iis, quæ *continenter* feruntur aut fluunt, dici nequeat, *frequenter* fluere, ego ſane non video.

Cap. XLIII. *Cum enim optimam & præſtantiſſimam naturam Dei dicat eſſe, negat idem eſſe in Deo gratiam; tollit id, quod maxime proprium eſt optimæ præſtantiſſimæque naturæ.* Ut modi convenirent, legebant critici, *dicit eſſe, negat* &c. vel *dicat eſſe, negat* &c. Eſt etiam, qui reponat, *dicat eſſe; negat tamen eſſe* &c. Mihi vero nihil innovandum videtur, modo interpunctionem ſic reſtituas, ut verba *tollit id* &c. ab antecedentibus τελέιῃ ὑποςιγμῇ ſeparentur, ut eſt in priore Daviſiana, & nupera cl. Verburgii editione factum. Tum vero vocula *idem* eandem vim habebit, quam in locis ſequentibus. Tuſc. lib. II. c. 26. *Sæpe enim multi, qui ---- vulnera exceperunt fortiter & tulerunt, iidem, omiſſa contentione, dolorem morbi ferre non poſſunt.* lib. V. c. 10. *ut cum ea, quæ ſupra enumeravi, in malis numerent, iidem dicant ſemper beatum eſſe*

esse sapientem. Seneca de Const. cap. 3. *Cum sapientem negastis servum esse, iidem non itis inficias, & vaniturum* &c. Lactantius lib. II. c. VIII, 12. *quod is qui providentiæ fuerit assertor,.. idem nunc.. providentiam conatus est tollere.* & cap. V. 38. *Jam illud quàm repugnans & absurdum! quod cum cœlestes ignes ceteraque mundi elementa deos adfirmant, item ipsum deum mundum dicunt.* legendum, *IIDEM ipsum d. m. d.* Aliquando vocula ista omittitur, eodem tamen sensu manente. Acad. II. c. 36. *Tu, cum me incognito adsentiri vetes,.. tantum tibi arroges, ut exponas* &c. ubi pro *tantum* legendum esse *tamen*, conjicit editor cl.; sed ellipsis omnino admittenda videtur.

Eodem cap. *neminem Deo nec deum nec hominem carum, neminem ab eo amari, neminem diligi voltis.* Notanda est synonymorum, aut ferme synonymorum coacervatio, quippe quam ad lapsus est Lambinus, in his de Fin. lib. III. c. 20. *Minime autem convenit, cum ipsi inter nos abjecti neglectique simus, postulare, ut Diis inmortalibus cari simus & ab iis diligamur.* ubi vir doctus legebat, *curæ simus.* sed cum *carum esse & diligi* satis aptum constituunt dictionis antecedentis oppositum, tum simili etiam modo ista conjunguntur ibidem lib. V. c. 10... *eorum enim hæc est querela, qui sibi cari sunt seseque diligunt.* In hanc sermonis abundantiam sæpius incidit Cicero, quod natura abhorreret a breviloquentia atque ariditate Laconica; tum etiam aliquando, ut pluribus nominibus rem unam quam maxime significaret, quod declarat Tusc. II. c. 19. Age quædam adhuc exempla enumeremus, unde constet, quantopere sibi in jungendis ἰσοδυνάμοις indulgeat Tullius. Tusc. lib. I. c. 9. *in cerebro dixerunt animi esse sedem & locum.* l. II. c. 7. *res ad pa-*

patiundum tolerandumque difficilis. & cap. 13. *hæc enim te.. relinquet & deseret.* de Legibus lib. I. c. 5. *cujus muneris colendi efficiendique causa nati & in lucem editi simus.* cap. 22. *ad obtinendam adipiscendamque sapientiam.* lib. III. cap. 2. *ut obtemperent obediantque magistratibus.* cap. 13. *emendari & corrigi continentia.* de N. Deor. I. c. 8. *obedire & parere voluntati.* Fam. lib. III. ep. 7. *accipe & cognosce æquitatem expostulationis meæ.* de Fin. lib. IV. c. 9. *Hæc videlicet est correctio philosophiæ veteris & emendatio.* cap. 23. *procedere & progredi in virtute.* de Divin. II. c. 43. *quod extremum atque ultimum mundi est.* Et quis, si pergeremus, depromendorum ex Tullio exemplorum esset finis? Præter illum, etiam omnes alii. Cyprianus Idol. Van. pag. 396. sic copulat *fallit & decipit*, in his: *Horum autem ratio est illa quæ fallit & decipit, & præstigiis cœcantibus veritatem, stultum & prodigum vulgus inducit.* legendum putem, *stultum & improvidum vulgus.* Tacitus lib. IV. Hist. c. 64. *lucem diemque hominibus aperuit.* ubi consule Pichenam. Min. Felix Oct. cap. XXIV. *sciunt, norunt.* cum nota Davisii. quo etiam confer, quæ Cortius ad Sallust Cat. cap. LI, 25. & Dukerus ad Florum lib. II. c. XII, 2. lib. III. c. XVIII, 5. & lib. IV. c. II, 46. Hinc forsitan colligi licet, imo necesse est, operam perdidisse viros illos doctissimos, qui litem sequentibus locis moverunt. Cicero suprà cap. XV. *communemque naturam, universa atque omnia continentem.* Vellejus Paterc. lib. II. cap. XXVII, 3. *cujus abscissum caput ferri gestarique circa Præneste Sulla jussit.* sed ibi tamen scriptum fuisse jam suspicor, *o. a. c. EFFERRI gestarique* &c. Pompon Mela in prooemio: *Id quo facilius sciri possit atque accipi, paullo altius summa repetetur.* &

lib.

lib. I. c. 12. *diversas opes maris atque terrarum facili commercio permutat ac miscet.*

CAPUT V.

Tria loca Tullii in lib. II. de N. D. adseruntur. Constructionis confusio illustratur. Lactantius vindicatur, atque etiam cum Cæsare, distinctionem quod attinet, emendatur. Indicativus in altero orationis membro adjuvatur, emendatioque Senecæ & aliquot Tullii locorum dubia redditur. Ἀκυρολογία, *qua voces eædem aut synonymæ sibi invicem subjiciantur, illustratur, cum defensione Tullii Vellejique Paterculi, ac redargutione Philonis Judæi.*

PErgamus jam ad librum secundum de Nat. Deorum. Ibi Cap. IV. sic loquitur Ciceronis Balbus: *Ne ægri quidem, quia non omnes convalescunt, idcirco ars nulla medicina est?* Non sunt hæc interrogatorie, sed absolute intelligenda, ideoque nullius loci est signum ἐπερωτηματικὸν, quod apposuerunt. Malo etiam omine comma post *quidem* irrepsit, quandoquidem vox *ægri* ad verbum *convalescunt* est referendum: ut *ægri quia non omnes convalescunt*, syntaxi Ciceroni familiarissima, dicatur pro *quia ægri non omnes convalescunt.* Sic suprà cap. 38. *Gracchum cum video concionantem.* Tusc. III. cap. 5. *Eos enim sanos quoniam intelligere necesse est... qui contra affecti sunt, eos insanos appellari necesse est.* i. e. *quoniam enim eos sanos* &c. ubi Lambinum, τὸ *quoniam* exscindentem, merito redarguit cl. Davisius; qui tamen idem illud commisit, in his Lactantii Epit. cap. XV. *Ergo hoc Terentius à philosophia sumtum cum tam commode dixerit*, (i. e. *Cum ergo hoc Terentius* &c.) *nos.*, *non & dicemus* &c.?

&c? ubi voculam *cum* delebat vir cl. juxta librum Urſini; quæ tamen a librariis videtur omiſſa potius, quam injecta. Sic Seneca epiſt. XXVII. *Scelera etiamſi non ſunt deprehenſa, .. ſollicitudo non cum ipſis abit.* Lactantius lib. VI. cap. 4. *hæc enim vita temporalis quia brevis eſt, idcirco & bona ejus & mala brevia ſint neceſſe eſt.* huc quoque, poſt vocem *temporalis*, comma ſe importune ingeſſerat; quemadmodem etiam, poſt vocem *Cæſar*, in locum iſtum Cæſ. B. Gal. lib. IV. cap. XI. *Cæſar quum ab hoſte non amplius XII. millibus abeſſet, .. legati ad eum revertuntur.* Jam vero quod τὸ *ne quidem* in loco propoſito, interjecta voce *ægri*, diſſcinditur, hoc etiam illuſtratum cernere licebit, in iis quæ ad Divin. II. cap. 72. conferemus. His ego omnino permoveor, ut locum Ciceronis propoſitum omni ex parte ſincerum eſſe cum Jano Grutero exiſtimem, quamvis eum virum pervicaciæ accuſet cl. Daviſius, qui prava diſtinctione ſe paſſus induci, legebat *Ne ægris quidem, quia* &c.

Cap. VI. *Animum denique illum ſpirabilem ſiquis quærat unde habemus, apparet* &c. Latinitas, inquit vir cl., flagitat ut legatur *habeamus*. Grammaticam, ſive rigidas grammaticorum vix ulla cum exceptione regulas hoc flagitare, concedo; an vero Latinitas flagitet, hoc mihi quidem haud ita conſtat, quin rationem dubitandi exhibeant, quæ obſervavit jam Vechnerus Hellen. lib. II. cap. 36. Adde Corn. Severum in Ætna ỷ. 274.

Scire quid occulto naturæ terra coërcet.

ſic ſæpius poetæ. Præter hos autem Seneca epiſt. IV. extr. *ſcis quos nobis terminos ſtatuit.* epiſt. XIII. extr. *videbimus utrum veniet.* vide quoque epiſt. XXXIV. & CXVI. & dubiam hæc facient rationem

tionem correctionis clar. Schultingii, qui *trepidaverit* pro *trepidavit* legendum putabat, in his Suasor. I.. *de qua dixit, quomodo illa trepidavit, etiam quod Granicum transiturus esset*. Min. Felix Oct. cap. V. *Quanquam tibi -- de quo cummaxime quærimus, non sit ambiguum*. cap. XVIII. *Cœlum vide quam late tenditur* &c. Lactantius Epit. cap. XLV. *videamus ergo, si sermones illius veri sunt, & tentemus, quæ eventura sunt illi*. cap. XIV. *cur ita traditur, ratio certa est*. ubi *tradatur* conjicit vir cl. Saluft. Jugurth. cap. IV, 4. *Qui si reputaverint, & quibus ego temporibus magistratus adeptus sum*, &c. Quin ita quoque Cicero multis, imo plurimis in locis, quorum quædam conjecturis suis aggressi sunt interpretes, quædam vero incastigata elabi siverunt. infrà lib. III. c. 6. *Sed qui ista intellecta sunt, à philosophis debeo discere*. de Divin. II. c. 71. *ut mihi mirum videatur, ... quomodo isti.. non ex multis potius uni fidem derogant, quam ex uno innumerabilia confirmant*. Acad. lib. II. c. 15. *ut quanta luce ea circumfusa sunt, possint agnoscere*. de Fin. I. c. 7. *Et quod quæritur sæpe, cur tam multi sunt Epicurei; sunt* &c. sic lib. IV. c. 24. & lib. V. c. 9. Tusc. III. cap. 5. *Græci autem μανίαν unde appellant, non facile dixerim*. Hæc loca cum emendatricem manum experta sint, nil tamen monitum est ad illa, Tusc. V. cap. 16. *parumne cognitum est,.. an delectationis.. causa locuti sumus?* & cap. 42. *In quo quantum ceteris profuturi sumus, non facile diximus*. de N. Deor. I. c. 41. *qui quamobrem colendi sunt non intelligo*.

Cap. IX. .. *eaque* (terra) *bieme sit densior, ob eamque causam calorem insitum in terris contineat arctius*. Ad h. l. " Pronomen, inquit cl. Davisius, " ad *terram* dubio procul est referendum; quod

„ si sit, qualis quæso hæc erit locutio, *Terra ca-*
„ *lorem insitum in terris contineat arctius?* Aut igi-
„ tur, pergit ille, reponendum, *calorem insitum*
„ *intra se contineat arctius*, aut quod malim, vo-
„ ces *in terris* sunt prorsus expungendæ. Sic vir doctissimus. Hæc autem miror non æque facile potuisse concoqui ab illo, quam ista lib. III. cap. XI. *Illa vero* (natura) *cohæret & permanet naturæ viribus.* ubi " Ampl., inquit, Boherius nonnulla
„ deesse putat, quia vix est ut Tullius diceret,
„ *illam* (naturam) *permanere naturæ viribus.* La-
„ cunam tamen haud agnosco, & similis loquen-
„ di ratio est infrà cap. 14. Sic ibi commentatur ipse Davisius, haud reputans se antecedente adnotatione sua sibi veneta cædere, doctissimumque Boherium sic redarguere, ut se simul redarguat ipse. In loco autem, quem allegat vir cl., sic loquitur Tullius; *Etenim aut simplex est natura animantis, ... aut concreta ex pluribus naturis:* quæ sane non tantum faciunt ad vindicanda ista, quibus vindicandis adferuntur, sed etiam ad stabiliendum illud *terra continet in terris*, quod hîc sollicitatur. Sed loquendi genus pluribus exemplis repræsentari meretur, quoniam, si verum dicere velimus, non ab omni solœcismo immune est. Sic igitur noster Acad. I. cap. 9. *Sensus autem omnes bebetes & tardos esse arbitrantur, nec percipere ullo modo res eas, quæ subjectæ sensibus viderentur.* i. e. sibi subjectæ. lib. II. cap. 33. *Quid fiet artibus? quibus? bisne, quæ ipsæ fatentur conjecturâ se plus uti, quàm scientia? an bis, quæ tantum id quod videtur, sequuntur, nec habent istam artem vestram, qua vera & falsa dijudicent.* ubi *artes* dicuntur habere *artem, qua dijudicent:* plane quemadmodum Seneca loquitur epist. XCV. *Omnes istæ artes circa instru-*

menta

menta vitæ occupatæ sunt, non circa totam vitam. Itaque multa illas inhibent extrinsecus, & impediunt, spes, cupiditas, timor. At hæc (sc. ars) *quæ artem vitæ professa est, nulla re* &c. Nihil igitur innovandum Tusc. II. cap. 17. *Sit ne igitur malum dolor, nec ne, Stoici viderint... Ego illud quidquid sit, tantum esse quantum videatur non puto; falsaque ejus visione & specie moveri homines dico vehementius, doloremque ejus omnem esse tolerabilem.* Hîc, si recte attendas, *dolor doloris* dicitur, quoniam illud *doloremque ejus* directò quidem ad *malum* pertinet, deinceps vero ad *dolorem*; quem is, qui hæc disputat, non concedebat esse malum, aut tantum certe malum, quantum videretur. Hoc non tolerabant critici, qui emendarunt *doloremque eis omnem*, vel *doloremque, velis, omnem*, vel *doloremque velis modo omnem.* Mihi vero, juxta exempla quæ protulimus, hoc loquendi genus eorum catalogo accensendum videtur, quæ nimis urgere non liceat. Rursum de Fin. lib. III. c. 20. *consentaneum est huic naturæ, ut sapiens velit gerere & administrare remp., atque ut e natura vivat, uxorem adjungere, & velle ex ea liberos.* hîc est solœcum illud *velit velle.* quoniam vero illud *velit* & *velle* intervallo satis magno à se invicem distant, quid mirum, si Cicero in illud absonum de improviso inciderit? sic nihil esse videtur, cur cum viris cll. malimus legere, *& procreare ex ea liberos*, vel *& quærere ex ea liberos.* Plurima vero hujus ἀκυρολογίας exempla ex sacris scriptoribus collegit doct. Glassius lib. III. tract. II. can. 13. unde etiam illud refellere possemus, quod Philo Judæus lib. de somniis à Deo missis, pag. 599. B. argumentatus est ex verbis Genes. XXXI. 13 Ἐγώ εἰμι θεὸς ὁ ὀφθείς σοι ἐν τόπῳ Θεοῦ. Quæ versio mala est

verborum Hebræorum, ut docuit ad istum locum illustrissimus Clericus; & quamvis esset bona, ne sic quidem inserviret superstitiosis hominis ingeniosi enarrationibus; sed argumentum illud jam fusius non persequemur. Non possum autem quin hac occasione defendam locum Velleji Paterculi, ubi non quidem vox eadem isto modo geminatur, sed haud minore cum duritie duæ concurrunt voces, quæ passim συνωνύμως accipiuntur. Sic loquitur ille auctor lib. II. cap. 7. *Factum Opimii, quòd inimicitiarum quæsita erat ultio, minor secuta auctoritas; & visa ultio privato odio magis, quam vindictæ publicæ data. Ultio* dari dicitur *vindictæ*; quæ est ipsa ultio; ergo *ultio* dabatur *ultioni*. Tentant viri magni, *& visum privato odio magis, quam vindictæ publicæ datum:* vel, *ut visum privato o. m. q. v. p. dari.* Sed incommodum illud, quod istiusmodi emendationem extorquebat his hominibus, idem plane exstat in his Senecæ Epist. XCV. *Inter insaniam publicam, & hanc, quæ medicis traditur, nihil interest, nisi quod hæc morbo laborat, illa opinionibus falsis. Altera causas furoris traxit* &c. vides, ut *furoris* causas traxisse dicatur *insania*; quæ cum ipse *furor* sit, *furor furoris* causas, si argutari velis, traxerit, h. e. causas suas. Noster Divin. II. cap. 33. *Errabat enim multis in rebus antiquitas, quam vel usu jam, vel doctrina, vel vetustate immutatam videmus. Antiquitas* passim idem valet, quod *vetustas*; at Tullius ista nescioquomodo distinguere gestiit, cum diceret, *antiquitatem... vetustate immutatam*. Qualis etiam M. Felicis incuria fuit, in his Oct. cap. 20. *non nos debet antiquitas imperitorum -- ad errorem mutui rapere consensûs: cum philosophorum suorum sententiis refellatur, quibus & rationis & vetustatis adsistit auctori-*

toritas. Jussa & *imperia* passim ἰσοδυναμοῦσι. *Jussis* tamen *imperia* subjicit Virgilius Æneid. lib. VI. ℣. 455.

> *Sed me jussa Deum, quæ nunc has ire per umbras,*
> *Per loca lenta situ cogunt, noctemque profundam,*
> *Imperiis egere suis.* ——

quomodo etiam *potestati* & *auctoritati imperium* subjungit Min. Felix Oct. cap. VI. *Sic eorum potestas & auctoritas totius orbis ambitus occupavit: sic imperium suum ultra solis vias.. propagavit*, &c. *Dulcedo corporis & titillatio, ex eave nata lætitia*, nonne hæc ipsa *voluptas* est? Attamen hæc *voluptati* nescioquomodo subordinat Tullius de Fin. lib. III. c. 1. *Voluptatem.. quidem concessuram arbitror -- dignitati: etenim sit impudens, si.. pluris esse contendat dulcedinem corporis & titillationem, ex eave natam lætitiam, quam gravitatem animi atque constantiam.* cur non dicere maluit, *si.. pluris se esse contendat, quam gravitatem a. a. c.? Commoda* & *Commoditatis*, cum passim eandem notionem habeant, sic tamen, quasi quidpiam interesset, concurrunt de N. Deor. II. c. 5... *quam ceperimus ex magnitudine commodorum, quæ percipiuntur cœli temperatione, fecunditate terrarum, aliarumque commoditatum complurium copia.* Eant igitur, qui Ciceronem quasi deum plane ἀναμάρτητον suspiciunt, omniaque in ejus stilo ad amussim nimia sane cum religione expendunt; & mirentur, quomodo excidere illi hæc sermonis vitia potuerint. Caveamus tamen, ne talia scriptori tersissimo præ aliis quibusque probatissimis præcipua esse existimemus, quorum nemo non sic aliquando attentionem suam sufflaminari passus est.

CAPUT VI.

Cicero II. N. D. novies defenditur. Conjunctio copulativa pro adversativa in quibusdam tum Ciceronis tum Vell. Paterculi & Senecæ locis stabilitur. Duo adjectiva sine copula. Cicero obiter defenditur. Vanitas *pro instabilitate :* veritas *pro constantia. Duo Ciceronis loca in transitu defenduntur.* Nasci ab aliquo. *Cicero rursum defenditur. Repetitio ejusdem nominis, una cum constructione confusiore adstruitur. Tria Ciceronis loca cum Hygino, Curtio & M. Felice stabiliuntur.* Rite *pro recte.*

CAp. XIV. ejusdem lib. II. de Nat. Deor. de sole: *necesse est aut similis sit igni, quem adhibemus ad usum atque victum, aut ei qui corporibus animantium continetur. Atque hic noster ignis, quem usus vitæ requirit, confector est & consumtor omnium --- Contra ille corporeus, vitalis & salutaris, omnia conservat.. sensuque adficit.* Primo ἀντὶ τοῦ *Atque* emendabat vir cl. *Atqui*, licet editi simul & scripti prius illud repræsentent. Similes ejusdem viri emendationes exstant ad lib. III. cap. 36. Acad. II. cap. 40. & Tusc. II. cap. 20. & lib. III. cap. 7. At à contraria parte stare videtur Salmasius ad Florum lib. II. c. xv, 2. & Cortius ad Saluft. Jug. cap. IV, 3. & Catil. cap. LI, 35. Horum si sententia vera est, quod quidem ut suspicer, ingens facit exemplorum numerus, qui lancem in eam partem deprimit; agnoscendum erit, orationem sæpe per copulandi conjunctionem sic continuari, ubi aut contraria connectantur, aut aliquid per occupationem subsumatur, ita quidem, ut proprius ibi videatur adversativæ conjunctioni locus. At-

que

que idem etiam de voculis *&*, *ac*, & *que* videtur ſtatuendum: ut nihil mutandum ſit infra lib. III. c. 10. *Et Chryſippus* &c. nec apud Vell. Paterc. lib. II. c. 33. *Et Lucullus* &c. & cap. 4. *Et Scipio* &c. nec in his Senecæ Suaſ. I. extr. *Utriuſque vobis faciam poteſtatem. Et volebam vos experiri, non* &c. & Suaſ. II. initio: .. *Et nunc, prob dolor! concidunt* &c. Pluribus id, quod dico, confirmarem teſtimoniis, niſi in rebus tam exilibus & meo tempore, & lectoris attentione abuti vererer. conferantur, quæ ad Tuſc. lib. III. cap. 3. Hoc primum erat ad locum propoſitum Ciceronis commentandum. Jam alterum eſt, quod vir clariſſimus in ſequentibus, verbo ſubſtantivo injecto, legebat *vitalis eſt & ſalutaris*. Quæ emendatio quibus rationibus nitatur, intelligo equidem juxta cum ignariſſimis. Nam ſi verbum illud huic loco conveniret, poſſet ſubaudiri per ellipſin longe uſitatiſſimam; ſed omnino per appoſitionem intelligenda videntur illa, *vitalis & ſalutaris*, quæ per ejuſmodi periphraſin efferri potuerunt, *qui vitalis & ſalutaris eſt*.

Cap. XVII. *Ne hoc quidem phyſici intelligere potuiſtis, hanc æqualitatem motus conſtantiamque ordinum in alia figura non potuiſſe ſervari.* Non eſſe puto, cur malimus *conſtantiamque & ordinem:* intelliguntur enim iidem illi *ordines*, de quibus ſic ſuprà cap. 5... *multo magis in tantis motionibus, tantiſque viciſſitudinibus, tam multarum rerum atque tantarum ordinibus, in quibus nihil unquam.. vetuſtas mentita ſit.* infrà cap. 35. *motùs ejus finitos & æquabiles, omniaque ratis ordinibus conſtantia.* & cap. 38. *tam certos cœli motus, tam ratos aſtrorum ordines.* Quis non videt, quod hîc de ordinibus illis

 dici-

dicitur, id in loco proposito *ordinum constantiam* commodissime appellari?

Cap. XX. *Huic autem proximum inferiorem orbem tenet* πυρόεις. Offendebat virum doctissimum duorum adjectivorum sine copula concursus, quem ut tolleret, *proxime* pro *proximum* legebat. Similiter etiam in his lib. III. c. 21. *eodemque numero, quo proximæ inferiores*: *proxime* restituebat. Mihi hæc loca mutuæ inter se defensioni inservire videntur, cum præsertim plura similia adjungi queant. sic enim lib. I. ad Fam. ep. 9. *quem proximis superioribus diebus acerrime oppugnasset*. in Orat. cap. 64. *non loquor de uno pede extremo. adjungo, quod minimum sit, proximum superiorem, sæpe etiam tertium.* Tacitus Annal. I. cap. 77. *Theatri licentia proximo priore anno cœpta.* Sæpius autem duo adjectiva ἀσυνδέτως uni junguntur substantivo. ut in Somn. Scip. cap. 5. *summus ille coeli stellifer cursus, cujus conversio est concitatior* &c. Isidorus orig. lib. XIV. 8. *continens terra perpetua.* Plura cumulate subministrat sanctius Min. lib. II. cap. 8. unde forte defensio etiam suscipi potest pro lectione ista, infra cap. XXI. *Coelestem ergo admirabilem ordinem, incredibilemque constantiam* &c. ubi vir cl. volebat, *Coelestium* de Finibus lib. III. cap. 19. *sic apparet à natura ipsa ut eos, quos genuerimus, amemus impelli. Ex hoc nascitur, ut etiam communis hominum inter homines naturalis sit commendatio.* ubi ille, *& naturalis.*

Cap. XXI. *Hanc tantam tam variis cursibus in omni æternitate convenientiam temporum.* Quod codices quidam Lactantii, qui hæc verba citavit, injectâ præp. referunt, *Hanc tantam in tam variis cursibus* &c. id mihi quidem haud ita ridet, ut à vulgata Ciceronis & Lactantii lectione transversum

sum

ſum unguem abſcedendum putem. *Tam variis curſibus*, hoc eſt, quum tamen varii ſint curſus. ut alibi, *infirma valetudine*, *tanta hieme*, *tanta rerum commutatione*, *tam gravi morbo*, *nullo aprico horto*, *tam recenti gratulatione*, *hoc tanto incendio*: & innumera talia. Ibidem: *Nulla igitur in cœlo nec fortuna*, *nec temeritas*, *nec erratio*, *nec vanitas ineſt*; *contraque omnis ordo*, *veritas*, *ratio*, *conſtantia*; *quæque his vacant*, *ementita & falſa plenaque erroris eunt circum terras*. Exhibet codex aliquis, *nec erratio*, *nec varietas*, pro *vanitas*: ego tamen, ſpectatiſſimorum pace virorum, vulgatam lectionem prætulerim. Hæc enim eleganter jungit oppoſita illa, *vanitas* & *veritas*; ut Tuſc. III. c. I... *ut vanitati veritas*, *& opinioni confirmatæ natura ipſa cedat*., pro Quintio: *ſi veritate amicitia colitur*, *qui amicum prodit*, *vanum ſe fateatur neceſſe eſt*. Seneca epiſt. XIII. *Quomodo intelligam vana ſint*, *an vera?* .. *neſcio quomodo magis vana perturbant*: *vera enim modum ſuum habent*. ſic epiſt. XCV. CX. & alibi. Cæterum tam *vanitatem* poſſe tribui rebus caducis & inſtabilibus, quàm *veritatem* ratis & conſtantibus, id cum per ſe abunde liquet, tum quoque probari poteſt atque illuſtrari locis ſequentibus. ſic enim Acad. II. cap. XI. *Aut quomodo iſta perſpicua dicemus*, *aut impreſſa in mente ſubtilius*, *cum ſit incertum vere inaniterne moveatur*. Claudianus in Ruffinum lib. I. vſ. 16.--

—— vacuo quæ currere ſemina motu
Affirmat ——

vacuo, i. e. inani rationis, minime providentia quapiam ordinato, ut recte enarrat Barthius. Arnobius lib. II. pag. 45. *An numquid hæc fieri paſſim & inaniter creditis? fortuitis curſibus adſumi has*

mentes? D. Paulus ad Rom. cap. VIII. 20. τῇ γὰρ ματαιότητι ἡ κτίσις ὑπετάγη. His etiam lectionis illius elucet integritas, supra cap. 5. *in quibus nihil umquam immensa & infinita vetustas mentita sit.* ubi pro *mentita sit*, conjiciebat cl. Walkerus *mutaverit:* immerito, ut etiam monuit doct. Boherius. Quemadmodum autem in loco Tullii proposito, sic alibi sæpius *veritas* quoque constantia, & *verum* constans, ratum ac stabile dicitur; quod ut hîc quibusdam testimoniis demonstrem, elegans facit locus de Legibus, qui mihi defensorem requirere videtur. Sic igitur suprà cap. 20... *ut quidquid acciderit, id ex æterna veritate, causarumque continuatione fluxisse dicatis.* & cap. 15. *eandemque fatalem necessitatem appellat sempiternam rerum futurarum veritatem.* de Divin. I. c. 13. *Itane vero quidquam potest casu esse factum, quod omnes habet in se numeros veritatis?.. sic enim se profecto res habet, ut numquam perfecte veritatem casus imitetur.* Ergo nil moveamus in his de Leg. lib. II. c. 5... *quamobrem lex vera atque princeps -- ratio est recta summi Jovis.* Q. *Assentior, frater, ut quod rectum est, verum quoque sit, neque cum litteris, quibus scita scribuntur, aut oriatur aut occidat.* ubi vir cl. tentabat, *ut quod rectum est, æternum quoque sit.*

Cap. XXIII. *Itaque tum illud, quod erat à Deo natum, nomine ipsius Dei nuncupabant.* Verbum *natum*, pro quo *datum* vel *donatum* malebat cl. editor, satis huic loco aptum & congruum videtur. Ita enim hoc ipso cap. *Utilitatum igitur magnitudine constituti sunt ii dî, qui utilitates quasque gignebant.* i. e. à quibus nascebantur. Ipsa autem phrasis *ab aliquo nasci*, maxime Tulliana est: sic enim Off. II. cap. 5. *nulla tam detestabilis pestis est, quæ non homini ab homine nascatur.* de Leg. III. cap. 13.

Non

Non vides, Luculle, a te id ipsum natum, ut illi cuperent. Sic *oriri à se*, Tusc. III. cap. 17. ubi Stephanus legebat *ex se*, sed immeritò, ut ego existimo: vide enim de Fin. V. c. 24. & alibi.

Cap. seq. *Hunc dico Liberum Semele natum, non eum, quem nostri majores auguste sanctèque Liberum cum Cerere & Libera consecraverunt.* Posterius illud *Liberum* commentatores glossematis damnarunt. Cur illud tandem? Non sane quia sensu incolumi, vox illa hinc migrare possit: sic enim exstirpandi, urendi ac secandi nullus omnino finis esset. An ergo, quia eadem vox est in superioribus? sed passim fit, ut post pronomen relativum, etiam absque ulla necessitate, repetatur nomen antecedens. Rem plurimis exemplis probavit Sanctius in Min. lib. II. cap. 9. quibus adde quæ contulit cl. Davisius ad ista Min. Felicis Octav. cap. XIII. *Quid Simonidis Melici nonne admiranda omnibus & sectanda cunctatio? qui Simonides, cum* &c. Elegantiam autem habet nomen post relativum positum, quæ etiam suadet, ut non librario, sed ipsi Tullio vocem *Liberum* attribuamus. Cum enim ex vulgari Latinitate diceres, *non eum Liberum, quem nostri majores -- consecraverunt*; Tullius sic maluit, nomine *Liberum* pronomini postpôsito, *non eum, quem nostri majores.. Liberum.. consecraverunt.* de qua ratione loco jam dicto plura Sanctius, quem aliis etiam exemplis adjuvit Perizonius. Noster pro Fonteio: *Quis est ex eo numero, qui vobis auctor placeat?* Acad. II. c. 14. *nam qui voluit subvenire erroribus Epicurus iis, qui* &c. & cap. 31. *Etenim is quoque, qui à vobis sapiens inducitur, multa sequitur* &c. cap. 43. *quod mihi tecum est dogma commune.* Tusc. lib. IV. c. 27. *videamus quanta sint, quæ à philosophis remedia morbis animorum adhibeantur.*

tur. ubi non erat, cur criticorum celeberrimus legeret, *quanta & quæ à philosophis* &c. & lib. V. cap. 10. *In his tot & tantis, atque etiam quæ plura possunt accidere, potest esse sapiens.* Lambinus legebat, *ad quæ etiam p. p. accedere*, sed lectio vulgata tolerari potest. de Legibus lib. II. cap. 12. *Cumque Vesta quasi focum urbis (ut Græco nomine est appellata, quod nos prope idem Græcum interpretatum nomen tenemus) complexa sit.* constructionis ordo ille proprius est, *quod prope idem Græcum nomen nos interpretatum tenemus.* in quo loco non possum adduci, ut tria ista, *Græcum interpretatum nomen*, pro glossa habeam, aut cum Lambino, *Græco interpretatum* reponam. Hyginus Fab. cap. XXIX. *Postea quum nunciaretur ei, conjugem victorem adesse, minime curavit, quod putabat, se conjugem suum vidisse Qui cum Amphitryon in regiam intrasset*, &c. ubi fallitur doct. Munkerus, qui aut rescribendum, *Quod cum*, aut τὸ *Amphitryon* delendum putabat. Nec vero istiusmodi constructionum turbæ duriores sunt, quàm hæ sequentes. supra lib. I. c. 35. *quid hæc ad vitam membra pertinent?* infra lib. III. c. 33. *Duodequadraginta Dionysius tyrannus annos fuit opulentissimæ.. civitatis.* cap. 26. *qui est versus omnium seminator malorum.* cap. 32. *cur -- pontifex maximus est Q. Scævola trucidatus?* de Finibus lib. I. c. 3. *ut à Scævola est prætore salutatus Athenis Albucius.* lib. IV. Tusc. cap. 2. *Gravissimus auctor in Originibus dicit Cato.* pro Ligario cap. 1. *propinquus meus ad te Q. Tubero detulit.* de Leg. II. cap. 17. *omnia tum perditorum civium scelere, discessu meo, religionum jura polluta sunt.* Curtius lib. III. c xI, 22. *omnia planctu tumultuque, prout cuique fortuna erat, castra repleverant.* ubi τὸ *castra* demebat Freinshemius, cui equidem non accedo.

Lac-

Lactantius lib. I. cap. xv, 29. *quia hoc scelerato homini placuit Antonio*. Min. Felix Oct. cap. IX. *Audio eos turpissimæ pecudis caput asini consecratum venerari*. ubi ordinem verborum suadere arbitrati sunt viri eximii, ut deleatur vox *asini*, quam ego tamen omnino putem genuinam.

Sequitur eodem cap. *quorum cum remanerent animi, .. rite Dî sunt habiti*. Legendum amplissimo Boherio videbatur, *recte Dî sunt habiti*, vel juxta codicem quemdam, *jure Dî sunt habiti*. Hoc autem in loco si voculam emendes, in aliis nimium multis, ubi similem plane vim obtinet, emendanda erit. supra lib. I. cap. 20. *Hunc Deum rite beatum dixeris*. de Legibus lib. I. cap. 7. *quæ* (ratio) *cum adolevit atque perfecta est, nominatur rite sapientia*. sic cap. 19. & alibi.

CAPUT VII.

Cicero in lib. II. de N. D. aliquoties explicatur & defenditur. Lactantii auctoritati in citandis aliorum locis non nimis tribuendum. Idem auctor emendatur. Enallage casuum illustratur. D. Lucæ locus vindicatur. Enallage generis comprobatur duplex. Cicero & Seneca defenduntur. Ab ardoribus solis conflagrare. Magnum, *i. e. eximium. Pleonasmus adstruitur. Cicero obiter defenditur.*

IN libro II. Ciceronis de Nat. Deorum, quem jam versamus, cap. XXV. ista legimus; *Saturnus autem est appellatus, quod saturetur annis*. Est in codicibus quibusdam & editionibus *saturaretur*, quod adsciscendum arbitrabatur Walkerus; sed receptæ lectioni adhæret Davisius, quod illam præstet Lactantius lib. I. c. 12. Mihi quidem pro

pro utraque totidem rationes militare videntur, ut plane nesciam utri palmam deferam. *Saturaretur* optime congruit cum præterito, *est appellatus*; quum *saturetur*, si analogiam spectes, requireret potius præsens *appellatur*. sic cap. 27. *Diana dicta, quia noctu quasi diem efficeret.* confer, quæ infrà ad cap. XLVII. & ad Acad. lib. II. cap. 23. Quod autem lectioni vulgatæ Lactantii auctoritatem adjungit vir cl., in ea sane præsidium satis firmum non habet; quandoquidem Lactantius, præterquam quod depravatis libris uti potuerit, sæpissime aberrat ab iis, quæ alicunde profert; quod jam sæpius monuimus, atque etiam ex aliis hujus adlegationis partibus planum ac manifestum est. An vero his rationibus illud poterit effici, ut præsens *saturetur* ferri plane nequeat? Non sane videtur illa temporum enallage durior, quam quæ à nobis illustrata est supra, ad lib. I. cap. 22. & alibi.

Cap. XXVII. *cum sol dictus sit, vel quia solus ex omnibus sideribus est tantus, vel quia cum est exortus, obscuratis omnibus, solus apparet.* Huc respexisse Lactant. lib. II. cap. 1x, 12. jam monuit cl. Davisius: nos tamen verba illius auctoris in medio ponemus, ut aliquam ab eo gratiam ineamus. *Nam sicut sol*, inquit, *qui oritur in diem, licet sit unus, unde solem esse appellatum Cicero vult videri, quod, obscuratis sideribus, solus appareat; tamen quia verum ac perfectæ plenitudinis lumen est, & calore potissimo & fulgore clarissimo illustrat omnia: ita in Deo, licet sit unus, & majestas, & virtus, & claritudo perfecta est.* Primo in his legendum videtur, nisi me quidem fallat animus, *calore* POTENTISSIMO. ut *solem potentem* loquitur Virgil. II. Georg.

— Su-

— super indignas hyemes, solemque potentem

& lib. I.

— rapidive potentia solis.
Acrior, aut Boreæ penetrabile frigus —

Deinde legerim libenter, *LUSTRAT omnia*, pro *illustrat*; quo commodius verbum hoc referatur ad *calorem potentissimum*, quo sol magis proprie *lustrare*, quàm *illustrare* dicitur omnia. sic Virgilius lib. IV. Æn.

Sol, qui terrarum flammis opera omnia lustras.

& passim alibi isto sensu occurrit hoc verbum, ut idem quod circumire vel peragrare seve præsentem sistere significet. Si tamen illud *illustrat* retinere velimus, confugiendum erit ad ea, quæ Grævius ad Justin. lib. I. c. 9. & Flor. III. c. XXI, 27. Davisius ad Cic. N. Deor. I. c. 17. Barnesius ad Eurip. Hel. vs. 1550. Burmannus ad Quinct. Inst. Or. VI. c. 1. Dukerus ad Flor. lib. II. c. 7. p. 361. & Cortius ad Sallust. Jug. cap. XLII. 4. Sed hæc velut in transitu.

Cap. XXIX. *Ita salem istum, quo caret vestra natio, in inridendis nobis nolitote consumere -- Nec vero hoc in te uno convenit, moribus domesticis ac nostrorum hominum urbanitate limato; sed cum in reliquos vestros, tum in eum maxime, qui ista peperit.* „ Fieri non potest, inquit ad hunc locum cl. Davisius, ut hoc, quod vult noster, in Velleium „ omnino conveniat, cum fuerit Romanorum *urbanitate limatus*.. Quin & ab horum interlocutorum cultu & elegantia tales abhorrent contumeliæ. Cum igitur alii viri docti eis de causis vocem *unum* aut delendam existiment, aut reponendum *virum*, vel *omnino*; ipse legit *unà*, i. e. si-

ſimul. Si juſtæ ſunt rationis illæ, quas adfert vir cl., ſalva atque incolumi lectione vulgata, res ſic expediri poſſe videtur, ſi ſyntaxin ita concipias, *Nec vero hoc in te convenit, uno -- limato*, i. e. qui ſolus, vel qui maxime -- limatus ſis. Sic Velleius ab ea ſtupiditate, quæ ceteris Epicureis impingebatur, ſatis bene immunis præſtabitur; quod urbanitas Velleji, & diſputantium εὐσχημοσύνη flagitare interpreti doctiſſimo videbatur. Sed rationes illæ ſi attente ſpectentur, haud recto talo niti liquebit. Quod enim ad urbanitatem Velleji attinet, illa quamvis hîc molliendorum aliquomodo convitiorum cauſa commemoretur, non tamen erat tanta, quin cum Epicureis, qui ſe in plurimis ridicule dabant, turpiter erraret; quod ſatis ſuperque docent antecedentia. Neque vero cultus & elegantia interlocutorum vetat, quominus hæc diſputantis verba ſic intelligantur, ut Epicureorum ſtultitiam Velleio impingere omnino voluerit; quaſi ita locutus fuiſſet: *Hoc cum in te conveniat, .. limato*; *multo quidem magis .. in eum -- hominem ſine arte* &c. Sæpius ita Ciceronis Stoicus, æſtu diſputationis ſe abripi paſſus, inclementer agit Epicureos non tantum, ſed ipſum quoque Velleium, qui illud diſputationis ſuæ ſuperbia omnino meruerat. Tale etiam convitium erat illud Cottæ, lib. I. c. 40. *Arbitror te, Vellei, ſimilem eſſe Epicureorum reliquorum, quos non pudeat earum Epicuri vocum* &c. ſic enim legebat illic editor cl. „ nam reliquorum, inquit, Epicureorum „ numero Velleium eximere non voluit Cotta. ſi „ is eſſet ejus animus, eum his verbis non allo- „ queretur, *quem cibum, quos tactûs, quos odores ad- „ hibebis ad Deos, ut eos perfundas voluptatibus?* Hoc primum: ſequitur jam, ut enallagen defendamus

damus istam, qua præpositio *in*, tam brevi intervallo, modo cum ablativo, modo cum accusativo construitur; quam permutationem cum alius alio modo tollere aggressus sit, nos tamen omnino putamus tolerari & posse & debere. Quin tam Latine dicatur quid *convenire in aliquo*, quàm *convenire in aliquem*, id nobis dubitare non sinunt, quæ observarunt viri summi J. F. Gronovius ad Sen. N. Quæst. lib. IV. præf. & G. Cortius ad Sallust. Cat. cap. LII. 12. At ista casuum vicissitudo, quam locus hicce Tullii præ se fert, longe est frequentissima. Sic quia dicitur *scribere alicui*, & *scribere ad aliquem*; hinc ad Att. lib. IV. ep. XI. *quare ut homini curioso, ita scribe ad me.* Quia dicitur *similis alicujus*, & *similis alicui*; hinc infra cap. 59. *plectri similem linguam, -- nares cornibus iis* &c. ubi vide Lambinum. Quia dicitur *Odium alicujus*, & *Odium in aliquem*; hinc Tusc. IV. c. XI. *ut odium mulierum, quale in μισογύνῳ est; ut in hominum universum genus.* ubi Lambinum, qui tentaret *ut hominum universi generis*, optimo jure refellit cl. Davisius; qui etiam contra eundem hanc phraseos variationem recte vindicat, ibid. cap. 7. *Sed singulis perturbationibus partes ejusdem generis subjiciuntur, ut ægritudini invidentia. . . Sub metum autem subjecta sunt pigritia* &c. *voluptati malevolentia, lætans.* ubi Lamb. volebat, *Metui autem subjecta sunt* &c. sed pari quoque modo Virgilius Ecl. V. vs. 5.

Sive sub incertas zephyris motantibus umbras,
Sive antro potius succedimus.

cum nota Servii. Quia dicitur *probari alicui*, & *probari ab aliquo*; hinc ad Brutum epist. XV. *suspicor illud minus tibi probari, quod ab tuis familiaribus*

 non

.. *non probatur.* Addamus Senecam de Conſt. cap. I. *altera pars ad obſequendum, altera imperio nata.* cur non potius *ad imperium*, vel *ad imperandum*? Lactant. lib. I. c. XXII, 7. *& fuit per eadem fere tempora, quibus Faunus.* cur non, *per quæ Faunus*? cui loco convenit illud Cic. de Divin. II. cap. 42. *ſummos aſtrologos illius ætatis, qua erat ipſe:* pro *cujus erat ipſe.* Plura videre licet apud Sanct. Min. lib. III. cap. 14. & Cort. ad Salluſt. Cat. cap. XXV, 2. & XXXIII, I. Hinc autem nihil movendum cenſeo in verbis D. Lucæ. Euang. I. 55. καθὼς ἐλάλησε πρὸς τὺς πατέρας ἡμῶν, τῷ Ἀβραὰμ καὶ τῷ σπέρματι &c. ubi fruſtra ſunt Knachtbul & alii, qui enallagen, tanquam nimis ſolœcam, tollere nituntur.

Cap. XXXII. *Qui ita dividit omnium quæ ſint naturam, eſſe corpora & inane, quæque his accidant.* Non eſt, cur malles, *Qui ita dicit* &c. eadem enim loquendi forma cum alibi exſtat, tum quoque Tuſc. lib. V. c. 33. *Vides, credo, ut Epicurus cupiditatum genera diviſerit, .. partim eſſe naturales, .. partim* &c.

Cap. XXXIV. *Quod ſi omnes partes ita conſtitutæ ſunt, .. videamus utrum ea fortuitane ſint, an eo ſtatu* &c. Enallage iſta generum non erat ſollicitanda. ſic enim infra lib. III. c. 8. .. *modo poſſe eum animantem cogitare, vel potius ut cætera oculis, ſic animo hoc cernere.* & cap. 24. *quam nemo ab inconſtantia & temeritate ſejunget, quæ digna non ſunt Deo.* ſupra cap. 31. *mens, fides, virtus, concordia conſecratæ & publice dedicatæ ſunt. Quæ qui convenit penes Deos eſſe negare, cum eorum auguſta & ſancta ſimulacra veneremur?* de Leg. lib. II. cap. XI. *Bene vero quod mens, pietas, virtus, fides conſecratur manu: quarum omnium Romæ dedicata publice tem-*

templa ſunt: ut illa qui habeant.. deos ipſos in animis ſuis conlocatos putent. ubi non opus eſt, cum viro cl. tentare, *ut illas qui habeant.* Acad. II. cap. 18. *ratione potius, quàm auctoritate ducantur. Quod ſi utroque?* vide quoque Tuſc. IV. cap. 7. de Fin. lib. V. c. 8. de Fato c. 15. de N. Deor. I. c. 5. Senecæ epiſt. LXXXI. & ſi plura velis, adi P. Fabrum ad Acad. II. c. 14. Burman. ad Quinct. Inſt. procem. p. 10. Daviſium ad Min. Fel. cap. XVI. & Cortium ad Saluſt. Cat. 5.

Cap. XXXVI. . . *deinde reliqua ſidera magnitudinibus immenſis. Atqui hi tanti ignes tamque multi non modo nihil nocent terris rebuſque terreſtribus, ſed ita proſunt, ut ſi mota loco ſint, conflagrare terras neceſſe ſit à tantis ardoribus, moderatione & temperatione ſublata.* Docti pro *mota* tentant *motæ*, hanc vocem ad *terras* referentes; vel *moti*, quod ſpectet ad *ignes*. Nihil autem vetat, quominus in voce *mota* intelligas *ſidera*; quæ cum appellatione iſta *tantorum ignium* ſignificentur, quid mirum ſi illud maſculinum in neutrum tranſierit? Hoc ſane haudquaquam durius eſt, quam quod ſtatuit vir cl. de his cap. XLIV.

Fluminis inluſtri tangentem corpore ripas.

Quem longe ſerpentem & manantem adſpicies, &c. ubi ille, loquitur Cicero, inquit, quaſi præceſſerat *amnis* vel *fluvius*. vide reliqua. Iſti autem loco componere licet verba Varronis de Re Ruſtica lib. I. *Sin cogare ſecundum flumen ædificare, curandum ne adverſum eum ponas.* quod quidem exemplum debeo Auſ. Popmæ, de Uſu Ant. Locut. lib. II. c. 2. qui plura talia ex Varrone aliiſque collegit. Quibus etiam defendi poſſe opinor locum iſtum Senecæ Suaſ. I. c. ult. *Efficit hæc ſen-*

tentia, &c. *Barbarus dixit.. hunc ſenſum.. Fuſcus Arellius dixit, teſtor ante orbem tibi tuum deeſſe, quàm militem. Latro ſedens hanc dixit* &c. ubi doct. Schulting. *hinc* vel *hunc* pro *hanc* legebat. Hæc primum erant in loco Tullii obſervanda: pergamus jam ad verba illius poſteriora, quæque in ea commentatus eſt cl. Walkerus. Scilicet vir ille doctiſſimus iſta *à tantis ardoribus*, commate interpoſito, ab antecedentibus ſejungenda, cumque ſequentibus iſtis *moderatione & temperatione ſublata*, conglutinanda putabat. Secus omnino, quàm ego quidem ſentiam: cum enim non, niſi aliqua cum duritie, dici poſſe videtur *moderatio & temperatio tolli ab ardoribus*; tum ſane nihil uſitatius iſta præpoſitionis *à* cum verbo neutro conſtructione, qua *terræ* hîc dicuntur *conflagrare ab ardoribus*. Sic infra cap. 55. *Nam quæ ſpiritu in pulmones anima ducitur, ea coaleſcit primum ab ipſo ſpiritu*. Ovidius Metam. lib. I. ℣. 417.

—— poſtquam vetus humor ab igne
Percaluit ſolis ——

Lucretius lib. VI. vſ. 875.

Præterea ſolis radiis jactatur aquaï
Humor, & in luci tremulo rareſcit ab æſtu.

in quibus plurimiſque aliis locis præpoſitionis vis plane eadem eſt.

Cap. XXXVIII. *Quis enim hunc hominem dixerit, qui cum tam certos cœli motûs, tam ratos aſtrorum ordines.. viderit*, &c? Nonius ſic locum profert, ut pro *ratos*, *ſtatos* exhibeat. Quod, quamvis viro ampliſſimo mirifice blandiat, ego tamen priori vix præferre auſim; vox enim *ratus* noſtro uſitatiſſima fuit in commemorandis rebus cæleſtibus,

bus, quod de voce *ſtatus* quis auſit prædicare? ſupra cap. 35. -- *motus ejus finitos & æquabiles, omniaque ratis ordinibus moderata.* & Tuſc. V. cap. 24. *quorum vagi motus rata tamen & certa ſui curſus ſpatia definiant.*

Cap. XLIV. *Nec vero hæc ſolum admirabilia, ſed nihil majus, quam quod ita ſtabilis eſt mundus.* Legit Walkerus, *ſed nihil magis*, ſc. admirabile, quod *majus* hic ab elegantia Tulliana alienum exiſtimaret. *Magnum* ſæpe idem dici, quod admirabile, illud quidem in controverſiam vocari nequit. ſic de Fato cap. 3. *Quid autem magnum, & naufragum illum ſine nomine in rivo eſſe lapſum*, &c? Tuſc. I. cap. 22. *Eſt illud quidem vel maximum, animo ipſo animum videre.* Seneca de Clem. I. c. xi. -- *eo majus eſt mirabiliuſque, quòd* &c. vide quoque Lactantium lib. I. cap. xi, 2. & Epit. cap. XLV. Sic etiam μέγα & θαυμαστὸν, tanquamplane ſynonyma, conjunxit D. Paulus 2. ad Corinth. cap. XI. 14. 15. Atqui hoc ipſum, inquit, male me habet, quod cum jam poſuerat Cicero *admirabilia*, hîc ſubdat vocem non eandem quidem, ſed tamen æquipollentem *majus.* Similis ſane elegantia cl. Bentleium litem quoque huic lectioni movere coëgit, Tuſc. III. c. 25. *ut eos. . aut non attingat ægritudo, aut perleviter pungat animi dolor.* At loca hæc equidem vindicare poſſe videor plurimis iſtiuſmodi locis, de quibus nullam νοθείας ſuſpicionem incidiſſe viris doctiſſimis, oſtendit eorum ad iſta loca ſilentium. ſic enim ibid. cap. 2. *nullam eminentem effigiem, ſed adumbratam imaginem gloriæ.* lib. IV. c. 28. *& opinionem falſam tollit, & ægritudinem detrahit.* quorſum illud *detrahit*, cum jam præceſſerit *tollit*? ſic etiam de Fin. lib. V. c. 19. & cap. 7. *Ita fit, ut quanta differentia eſt in prin-*

cipiis naturalibus, *tanta ſit in finibus bonorum & malorum diſſimilitudo*. de Offic. lib. I. c. 30. *Ut enim in corporibus magnæ diſſimilitudines ſunt.. ſic in animo exiſtunt etiam majores varietates*. Acad. I. cap. 12. *id ſenſum appellabat*; -- *ſin aliter*, *inſcientiam nominabat*. Plura illius generis loca contulit jam egregius harum elegantiarum promus G. Cortius ad Salluſt. Cat. cap. XII. 1. Neque vero ab iſta ratione refugiunt Græci ἀττικώτατοι; quorum Xenophon facile princeps, ſic Κυρȣπαιδ. lib. I. p. 30. C. conjungit ἀποδείξειν & παρασκευάσειν. lib. II. p. 47. B. προσποιȣμένȣς & ὑπισχνȣμένȣς. lib. V. p. 130. βȣ́λεσθαι & ἐπιθυμεῖν.

CAPUT VIII.

Anacreontis locus defenditur & explicatur. Ellipſis voculæ τὶ. *Xenophon defenditur.* Ἔχειν τινὶ, *pro* παρέχειν. *Heſiodi epitaphium vindicatur & illuſtratur. Ellipſis præpoſitionis* ἐν. Μέτρον, *cujuſque rei perfectio atque terminus.*

HOc capite paullisper ex terminos vagabimur, & à Latinis in Græca excurremus: neque enim de Tullio tantum, ſed etiam de aliis, & utriuſque quidem linguæ auctoribus bene mereri conamur. Ad verba iſta Ciceronis de Natura Deorum, lib. II. c. 47. *quarum* (animantium) *aliæ coriis tectæ ſunt*, *aliæ vellis veſtitæ*, *aliæ ſpinis hirſutæ*; adferebat cl. Daviſius quædam ex Anacreontis oda I. ſed quam illis medelam adhibet, eam nos, bona cum venia viri honoratiſſimi, hîc videbimus an neceſſaria ſit. *Natura* inquit Poeta, *cornua tauris*, *ungulas autem dedit equis*, *velocitatem leporibus* --

Τοῖσ

Τοῖς ἀνδράσι φρόνημα.
Γυναιξὶν οὐκ ἔτ' εἶχεν.
Τί οὖν δίδωσι; κάλλος.

„ Si nihil amplius habuit natura, quod feminis „ daret, qua ratione fieri potuit, ut eas vel pul„ chritudine, vel alia re quavis donaret? Ecce tibi ſcrupulum, quem vir laudatus contra hanc lectionem movet; qui proinde legit,

Γυναιξὶν οὐκ ἘΠΕΙ͂ΧΕΝ;

Viris prudentiam. Nullamne curam geſſit mulierum? Quid igitur iis impertit? Conjectura quidem homine docto non indigna: videamus tamen an citra illam res expediri queat, ut verba ſenſum fundant per ſe non abſonum, mentique poëtæ congruum. Ante omnia illud dicendum, phraſin illam ἐπέχειν τινι, ea quidem in ſignificatione, quam illi vir cl. tribuit, non adeo uſitatam fuiſſe hujus ætatis poetis, quin exempla illius ſatis idonea jure quodam noſtro flagitare poſſe videamur. Jam verò quod ad ſcrupulum viri cl. attinet, eum haud ægre tolli arbitror, ſi verba iſta γυναιξὶν οὐκ ἔτ' εἶχεν, ſic intelligantur, ut ἀπὸ κοινοῦ ſubaudiatur σοφίαν· ut vertere liceat, *Mulieribus autem* illam *non etiam*, vel ſi mavis, *neutiquam habebat*, vel *dabat*. Licet hic ſenſus non ſit incongruus, non tamen intercedo, quominus his verbis interrogandi notam cum viro cl. apponamus; quod ſi fiat, eodem modo hæc vertere poterimus, ut ex antecedente verſu repetenda ſit vox σοφίαν: vel etiam in hanc ſententiam accipi poterunt, ut non pendeant ex ſuperioribus, ſed ſubintelligenda relinquatur vocula τι. *Mulieribus an nequaquam aliquid impertiebat?* vel *Mulieribus an non etiam aliquid impertiebat?* Has

interpretationes menti auctoris apprime bene quadrare, quis non cernit? Ut autem constet, illas non minus cum verbis ipsis consentire, tria ista attente consideremus. Primo quidem illud οὐκ ἔτ' verti potest *non etiam*, *non insuper*, *non præter illos* sc. viros; vel etiam *non sane*, *baudquaquam*, *minime*. Priorem dictionis vim nemo nescit: posteriorem vero optime dilucidarunt doctissimi duumviri, Perizonius ad Ælian. Var. Hist. VI. c. 6. & Kühnius ad Pausan. VIII. c. 28. Ipse Anacreon audiatur Oda XXIX.

Τὸ δὲ χεῖλος οὐκέτ' οἶδα
Τίνι μοι τρόπῳ ποιήσεις.

Deinde ellipsis vocis τι, quam in verbis Anacreontis statui posse diximus, satis usitata est, ut observavit doct. Lamb. Bos Ell. & post illum cl. Schoetgenius. Unde etiam nauci esse liquet τὸ τι, quod auctoritate Stobæi post vocem λαβεῖν, inculcarunt in his Xenophontis lib. II. Κυρϛπ. pag. 47. C. καὶ ταῦτα φανεροῖς γιγνομένοις, ὅτι τοῦ λαβεῖν ἕνεκα καὶ κερδᾶναι ποιοῦσιν. sic enim illud ipsum λαμβάνειν occurrit apud Isocratem contra Soph. p. 574. ὁ δὲ πάντων καταγελαστότατον, ὅτι παρ' ὧν δεῖ ΛΑΜΒΑ'ΝΕΙΝ αὐτοὺς, τούτοις μὲν ἀπιστοῦσι, οἷς μέλλουσι τὴν δικαιοσύνην παραδώσειν &c. -- *a quibus numeranda merces est*, &c. Menander Fragm. p. 34. *Res facilis contemptu, o Gorgia, pauper est, quamvis justissima dicat.*

Τοῦτο γὰρ λέγειν
Ἕνεκα μόνου νομίζεθ' οὗτος, τοῦ ΛΑΒΕΙ͂Ν.

-- *ut aliquid accipiat.* D. Paulus 2 Corinth. XI. 20. Ἀνέχεσθε γὰρ, εἴ τις ὑμᾶς καταδουλοῖ, εἴ τις κατεσθίει, εἴ τις ΛΑΜΒΑ'ΝΕΙ &c. ubi consule doct. Elsnerum. Hoc de ellipsi τοῦ τι. Postremo loco. ad defensionem loci Anacreontis illud omnino observari oportet, verbum ἔχειν sæpius à poetis cum

cum dativo construi, atque ita constructum per metonymiam idem ferme denotare, quod παρέχειν, διδόναι. Hesiodus Θεογ. vs. 755.

> Ἡ μὲν ἘΠΙΧΘΟΝΊΟΙΣΙ φάος πολύδερκες
> ἜΧΟΥΣΑ.

Critobulus:

> Τὸ γὰρ ἐνδελεχῶς μεθύειν τιν' ἡδονὴν ἔχει;
> Ἀποστεροῦντα ζῶνθ' ἑαυτὸν τοῦ φρονεῖν,
> Ὃ μέγιστον ἩΜῙΝ ἀγαθὸν ἜΣΧΕΝ ἡ φύσις

Menander Fragm. p. 254.

> —— δυσχερῆ δὲ πολλ' ἜΧΕΙΣ
> ΤΟΙ͂Σ ΖΩ͂ΣΙ καὶ λυπηρά. ——

Theognis Sent. vs. 464.

> Εὐμαρέως τοι χρῆμα θεοὶ δόσαν οὔτε τι δειλὸν
> Οὔτ' ἀγαθὸν· ΧΑΛΕΠΩ͂Ι δ' ἜΡΓΜΑΤΙ κῦδος
> ἜΧΕΙ.

Euripides in Oreste vs. 1545.

> Τέλος ἜΧΕΙ δαίμων ΒΡΟΤΟΙ͂ΣΙ, τέλος ὅπᾳ
> θέλει.

Phocylides Sent. vs. 37.

> Χώρῃ δ' οὔτι βέβαιον ἜΧΕΙ πέδον ἈΝΘΡΏΠΟΙΣΙ.

Atque huc etiam referre tentabam epitaphium illud Hesiodi, quod Pindaro fere tribuitur:

> Χαῖρε δὶς ἡβήσας, καὶ δὶς τάφου ἀντιβολήσας
> Ἡσίοδ', ἈΝΘΡΏΠΟΙΣ μέτρον ἜΧΩΝ σοφίης.

ut si verti posset, -- *hominibus mensuram adferens sa-*

sapientiæ. Jam vero alia mihi ſtat in animo ſententia. Sine, rem paulo altius repetam. Erud. Grævius in Lection. Heſiod. cap. VII. ſe neſcire fatetur, quid ſit ἀνθρώποις μέτρον ἔχειν σοφίης: qui enim elliptice ἀνθρώποις pro ἐν ἀνθρώποις poſitum contenderint, illos vel ſilices poſſe concoquere. Veram igitur lectionem mſti Voſſiani putat:

Ἡσίοδ', ἀνθρώποις μέτρα χέων σοφίης.

i. e. *Heſiode, hominibus tradens ſapientiam*, vel *præcepta ſapientiæ.* Hæc mihi aurem vellicant, ut quod de hoc loco ceteroquin verbo dixiſſem, jam paullo pluribus exponam. MSti quidem lectionem, cui palmam dabat vir ſummus, haud facile damnaverim: verumtamen quid habeat, cur vulgatæ anteferenda ſit, non ſane perſpicio. Ficulnea enim ratio eſt, qua edita lectio impugnatur; adeo quidem, ut mirer quomodo homini vere docto in mentem venire potuerit, ut tale quid & tanto quidem cum zelo cauſaretur. Omnino dici poteſt, milliesque in ſcriptis poetarum dicitur ἀνθρώποις pro ἐν ἀνθρώποις, vel πρὸς ἀνθρώπων, ut Pindarus Olymp. oda V.

—— ὁ γὰρ
καιρὸς ΠΡΟ'Σ Α'ΝΘΡΩ'ΠΩΝ βραχὺ μέτρον ἔχει.

Nihil eſt tali ablativo, in quo præp. ἐν ſupprimitur, uſitatius. Pindarus Iſthm. oda IV. 41.

—— μομφὰν ἔχει
παίδεσσιν ἑλλάνων ——

culpam ſuſtinet apud omnes filios Græcorum. & Pyth. oda X. 35.

-- εὐ-

—— εὐδαί --
μων δὲ καὶ ὑμνητὸς οὗτος
ἀνὴρ γίνεται σοφοῖς,

&c. recte rurſus int. -- *apud ſapientes.* Eurip. in Hecuba, vſ. 595.

— ἀνθρώποις δ' ἀεὶ
Ο῾ μὲν πονηρὸς οὐδὲν ἄλλο πλὴν κακός.

Theognis vſ. 245.

Οὐδέποτ' οὐδὲ θανὼν ἀπολεῖς κλέος, οὐδὲ γε λήσεις,
Α῎φθιτον ἀνθρώποις αἰὲν ἔχων ὄνομα.

verſu 900.

Ο῞στις ἀνάλωσιν τηρεῖ, κατα χρήματα θηρῶν,
Κυδίστην ἀρετὴν τοῖς συνιεῖσιν ἔχει.

verſu 718.

Ω῾ς πλοῦτος πλείστην πᾶσιν ἔχει δύναμιν.

ubi πᾶσιν idem eſt, quod ἐν ἀνθρώποις apud Eurip. Phœn. 442. Pluribus non opus, ut memoria oſtendatur fugiſſe virum egregium, qui ablativos iſtiusmodi aſpernabatur. Quod vero ad vocem μέτρον attinet, de qua diſſident Grævius & Heinſius, illius vim non male expreſſiſſe videtur Cœlius, quum Heſiodi epitaphium ſic Latine redderet:

Salve cui pubes, tumulusque bis obtigit unus,
Tu ſapis Heſiode, quantum homini ſapere eſt.

Μέτρον σοφίας eſt modus vel terminus ſapientiæ, ultra quem procedere non detur, ſive ſapientia ſumma & perfecta, σοφία τελέια. ut μέτρον ἔχειν idem ſit, quod τὸ τέλειον ἔχειν dixit Iſocrates contra Soph. p. 580. Sic Solon in Sent. vſ. 52.

Α῎λ-

Ἄλλος, Ὀλυμπιάδων Μουσέων πάρα δῶρα διδαχθεὶς,
Ἱμερτῆς ΣΟΦΙΉΣ ΜΈΤΡΟΝ ἐπιστάμενος.

Theognis vſ. 876.

Οἶνε τὰ μὲν σ' αἰνῶ, τὰ δὲ μέμφομαι· οὐδέ σε πάμπαν
Οὔτέ ποτ' ἐχθαίρειν, οὔτε φιλεῖν δύναμαι.
Ἐσθλὸς καὶ κακὸς ἐσσί· τίς ἄν σέ γε μωμήσαιτο;
Τίς δ' ἂν ἐπαινήσῃ, ΜΈΤΡΟΝ ἜΧΩΝ ΣΟΦΙΉΣ;

Non vertendum, .. *mediocrem habens ſapientiam*; ſed *qui ſapientiæ habeat quantum ſatis eſt*, vel *qui ſapientiæ terminum adſecutus fuerit*, *qui in ſapientia perfectus ſit*. Ita quoque μέτρον ἡλικίας eſt adulta ætas, apud D. Paul. Epheſ. IV. 13. πρὸς τὸν καταρτισμὸν τῶν ἁγίων, .. εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ. Μέτρον ἥβης, eſt ἡ ἐν ἀκμῇ ἥβη, & amplius aliquid dicit quam ipſa tantummodo ἥβη, ut interpretabatur Grævius, ad illud Heſiodi ἐργ. 131.

Ἀλλ' ὅταν ἡβήσειε, καὶ ἥβης μέτρον ἵκοιτο.

quomodo etiam Theognis vſ. 1115.

Ἥβης μέτρον ἔχοιμι. —

Μέτρον οἴνου, *ſatis vini*, *affatim vini*: idem vſ. 475.

Αὐτὰρ ἐγὼ, μέτρον γὰρ ἔχω μελιηδέος οἴνου,
Ὕπνου λυσικάκου μνήσομαι, οἴκαδ' ἰών.

Κατὰ μέτρον, *non nimis parum*, *multum*. Aratus Διασημ. pag. 124.

Πρῖνοι μὲν θαμινῆς ἀπύλου κατὰ μέτρον ἔχουσαι.

Phocylides vſ. 133.

Μὴ κτήνους θνηλοῖο βορὴν κατὰ μέτρον ἔληαι.

confer Jerem. Proph. XXX. 11. His tandem illud facillime intelligitur, vulgatam epitaphii Heſiodei lectionem, qua nihil poteſt eſſe integrius, neu-

neutiquam cum lectione msti permutari necesse esse. Hesiodi autem epitaphium dum illustrem, ipsum non possum facere ut dimittam, antequam loco illius uni & alteri luminis aliquid attulerim. Sed hoc erit sequentis capitis argumentum.

CAPUT IX.

Hesiodi locus quod ad versionem & interpunctionem adjuvatur. Poetæ Græci imperfectum pro præsenti usurpant. Hesiodus emendatur: deinde etiam semel atque iterum enodatur, & probæ interpretationi restituitur. Xenophon vindicatur. Anacreon tentatur.

EX diverticulo in diverticulum delapsæ sunt animadversiones nostræ. Deflectebamus à Tullio nostro ad Anacreontem; ab illo rursum ad Hesiodum, cujus epitaphium luce quadam adspergebamus, rejecta in hocce caput nonnullorum illius auctoris locorum illuminatione. Age ergo, omisso nostro Tullio, promissum præstemus, relictoque Latio, amœnissimis his Græciæ viretis nos adhuc paullisper detineri patiamur. Hesiodus Θεογον. vs. 552. loquens de dolis, quos Prometheus Jovi struxisset, sic pergit:

— Ζεὺς δ᾽ ἄφθιτα μήδεα εἰδὼς
Γνῶῤ᾽ ὐδ᾽ ἠγνοίησε δόλον· κακὰ δ᾽ ὄσσετο θυμῷ
Θνητοῖς ἀνθρώποισι, τὰ καὶ τελέεσθαι ἔμελλεν.
Χερσί δ᾽ ὄγ᾽ ἀμφετέρῃσιν ἀνείλετο λευκὸν ἄλειφαρ.

Equidem neque hanc interpunctionem probo, neque istam interpretationem: *Jupiter autem, æterna consilia sciens, cognovit certe nec ignoravit dolum: mala autem concipiebat animo adversus homines mortales,*

tales, quæ & perficienda erant. Manibus vero hic utrisque sustulit album adipem. Comma, quod post ἀνθρώποις sedem importunissimam occupavit, post θυμῷ collocetur: neque enim ὄσσεσθαι κακὰ ἀνθρώποις est phrasis Græca, neque omnino transferri potest *concipere mala adversus homines.* Hesiodus hæc verba κακὰ -- ἔμελλεν, tamquam γνώμην sive sententiam addidit, qua jam generalius enuntiat & amplificat, quod speciatim de manifestatione doli Promethei dixisset. Sic autem vertenda puto ista verba: *mala enim præsentit secum, quæ à mortalibus hominibus sunt perficienda.* Primo quidem observa, hanc esse vim dictionis ὄσσεσθαι vel ὄπτεσθαι τι θυμῷ. sic Homer. Odyss. Σ. vs. 153.

——— δὴ γὰρ ΚΑΚΟΝ Ο'ΣΣΕΤΟ ΘΥΜΩ'ι.

etenim malum animo præsagiebat. adi H. Stephani Thes. Deinde conjunctio δὲ passim pro γὰρ ponitur. Æschylus, contra Thebas vs. 292.

Γείτονες δὲ καρδίας μέριμναι
Ζωπυροῦσι θάρβος.

Schol. τὸν δὲ συνδεσμὸν ἀντὶ τοῦ γὰρ νοητέον. Sic etiam non ligatæ solummodo, sed & prosæ scriptores, ut Xenophon, Arrianus aliique. Postremo imperfectum ὄσσετο accepi pro præsenti, isque ejus usus Hesiodo ceterisque poetis est frequentissimus. Sic Θεογ. vs. 910.

Τῶν δ' ἀπὸ βλεφάρων ἔρος εἴβετο ——
quarum e palpebris amor destillat. Ἔργ. vs. 512.

Θῆρες δὲ φρίσσουσι, οὐρὰς δ' ὑπὸ μέζε' ἔθεντο.

Theognis Sent. vs. 208.

Ἄλλον δ' οὐ κατέμαρψε δίκη· θάνατος γὰρ ἀναιδὴς
Πρόσθεν ἐπὶ βλεφάροις ἕζετο, κῆρα φέρων.

--- *su-*

--- *super palpebras sedet.* Homerus Odyss. II. 131. --

— ὅθεν ὑδρεύοντο πολῖται.

unde aquantur cives. Menander Fragm. p. 192.

— Τοῦτο δὴ τὸ νῦν ἔθος.
Ἄκρατον ἐβόων, τὴν μεγάλην. ψυκτῆρά τις
Προὔπινεν, αὐτοὺς ἀθλίους ἀπολλύων.

Hic vero hodiernus mos est: merum, inclamant, magnam calicam: psycterem quis porrigit, illos miseros perdens. Et hæc quidem de loco Hesiodi proposito tantum. Perlustremus jam alium.

Eodem lib. Θεογονίας, vs. 610. *Cui vero,* inquit, *nuptiarum conditio contigerit, pudicam ut habeat conjugem & sapientem.*

Τῷ δὲ ἀπ' αἰῶνος κακὸν ἐσθλῷ ἀντιφερίζει
Ἔμμεναι.

Vertitur: *Huic perpetuò malum cum bono certat.* H. Stephanus in app. Thesauri, reddebat: *Huic malum cum bono pari contentione nititur adesse.* Neutra quidem interpretatio verborum sensum satis exprimere videtur; vix enim fieri posse arbitror, quod prior illarum supponit, ut ἔμμεναι pleonastice accipiatur; quia pleonasmus ille, quamvis quibusdam in constructionibus locum habeat, hîc tamen foret durissimus. Neque vero Græca phrasi dicitur, quantum ego sciam, ἀντιφερίζειν τινι εἶναι, vel ἔμμεναι, *niti alicui adesse*; nam ἀντιφερίζειν τινι est cum aliquo ita certare, ut te illi æquiparare, neque illo inferior esse velis; ut bene interpretatur Hesychius, qui illud exponit τῷ ἐξισοῦσθαι, ἀντιστῆναι. Est autem verbum activum, quamvis neutrius formam referat, supprimiturque ἑαυτὸν, ut judicavit erud. Kusterus ad Aristoph. Equit. vs. 810. vide illud apud Hesiod. ἔργ. vs. 210. Pind.
Pyth.

Pyth. ode IX. Homer. Iliad. Φ. vſ. 411. Quid multa? ipſa ſcriptura Heſiodi, non verſio tantummodo laborat; vixque ego dubito, quin pro ἔμμεναι, reponendum ſit ἔμμενὲς; ut tale quid voluerit Poeta: *Attamen ab æterno malum cum bono certat ſemper.*

Pergamus jam ad tertium Heſiodi locum. Ejusdem libri vſ. 823. de Typhoëo:

Οὗ χεῖρες μὲν ἔασιν ἐπ' ἰσχύϊ ἔργματ' ἔχουσαι.

Vertunt: *Cujus manus quidem ſunt ob robur operibus aptæ*, vel *occupatæ*. Recte quidem vidit cel. Grævius ἔργματ' ἔχειν, eſſe idem quod ἐργάζεσθαι; quod ut probaret, cum multa alia exempla, tum illud quoque adferre potuit, ex Solonis Sent. 57.

Ἄλλοι, Παιᾶνος πολυφαρμάκου ἜΡΓΑ ἜΧΟΝΤΕΣ.

&c. Neque illud ita durum, quod *manus* dicuntur *operari:* ſic enim vel proſæ ſcriptor Ælian. V. Hiſt. lib. XIV. c. 12. *Perſarum rex iter faciens, ne tædium ei obreperet, tabellum tenebat, & quo eam raderet cultellum.* Καὶ τοῦτο ἘΙΡΓΑ'ΖΟΝΤΟ Α'Ι βασιλέως ΧΕΙ͂ΡΕΣ: *Atque hoc faciebant manus regis.* Quod autem vir laudatus verborum ſenſum ſic exprimit, *Cujus manus quidem ob robur ſemper operantur:* hanc quidem interpretationem frigidiorem eſſe, recte viderunt duo viri doctiſſimi. Horum alter legendum conjicit ἐπ' ἰσχύϊ θαῦμα τ' ἀκοῦσαι, alter voci ἔργματ' *impedimenti* ſignificationem, à verbo εἴργω, *coërceo*, petitam, attribuit, ſpirituque leni repoſito, ex οὗ facit οὐ, ut iſta ſententia ſit, *Nec manus, propter vires, habent quidquam quo impediri queant.* At iſta vocis ἔργματα ſignificatio tam inaudita atque inuſitata eſt, ut eam niſi ſumma neceſſitate compulſis adſciſcere liceat, quæ tamen heic neutiquam nobis incumbit; quod ſi proba-

baverimus, facile etiam patebit non esse necessariam Guieti emendationem. Miror equidem, viros insignes, qui locum hunc Hesiodi tractarunt, non vidisse ἐπ' ἰσχύϊ hîc non esse *ob* vel *propter robur*, sed *robore*, *robuste*, ἰσχυρῶς. cujusmodi etiam præpositionis usus est supra ѷ. 540. δολίῃ ἐπὶ τέχνῃ; *dolosa arte*. atque ita apud Herodian. I. c. 13. ἐπὶ ἡσυχίᾳ, *quiete*, idem est, quod Ælian. V. Hist. III. c. 17. ἐφ' ἡσυχίας dixit. Verte igitur locum, quo nihil potest esse sincerius, *Cujus manus quidem sunt cum robore operantes*: quo tamen fortitudinis elogio poeta non tam significavit, *operari continuo manus Typhoëi*, quam *esse ad operandum robustissimas*. Quæcunque illius manus operarentur, operabantur fortiter.

Unum adhuc Hesiodi ad locum animum advertemus, antequam illum missum faciamus. Eodem libro, vs. 990. -- *Quem sane juvenem*, inquit, *Venus*

Ὦρτ' ἀνερειψαμένη, καὶ μιν ζαθέοις ἐνὶ νηοῖς
Νηοπόλον νύχιον ποιήσατο, δαίμονα δῖον.

Hæc ita vertuntur: *Incitavit*, *abripiens*, *& ipsum* &c. Sed vertendum fuit, *Venit abripiens* &c. quemadmodum idem hoc verbum ὦρτο recte vertitur ἔργ. 568. & ἀσπ. 30. Causa interpreti erroris fuit, quod verbum ὦρτο cum præcedente accusativo construeret, ad quem τὸ ἀνερειψαμένη pertinet. Est autem ὦρτ' ἀνερειψαμένη, vix quidquam amplius, quam ἀνερείψατο, *abripuit*: quales περισσολογίαι frequentes sunt in poematibus Græcorum. Eurip. Hec. vs. 671.

——— νεκρὸν τὸν δὲ μοὶ Πολυξένης
Ἥκεις κομίζων ———

ubi ἥκεις κομίζων idem eſt, quod κομίζεις. *Cadaver hoc mihi Polyxenæ adfers.* Homerus Iliad. B. vſ. 302.

—— οὓς μὴ κῆρες ἔβαν θανάτοιο φέρουσαι.

ἔβαν φέρουσαι, id eſt ἤνεγκον. bene int. *quos Parcæ mortiferæ non abſtulerunt.* Solon in Sent. ait, de Juſtitia loquens, vſ. 104.

Τῷ δὲ χρόνῳ πάντως ἦλθ' ἀποτισαμένη.

ſuo autem tempore omnino vindicat. Imitatus fuit Xenophon Sympoſ. pag. 887. C. ἐγὼ γὰρ ἥξω παρ' αὐτοῦ δανεισάμενος τὸ μηδενὸς προσδεῖσθαι: *ego enim ab illo hoc mutuabor, ut nullam rem præterea expetam.* Leunclavius legebat, δανεισόμενος; cui emendationi vix equidem ſubſcripſerim, neque enim aoriſtum præteriti ſignificatione intelligi neceſſe eſt, ut ex Heſiodi & Solonis locis apparet.

Per Anacreontis amœnitates à via noſtra digreſſi, jam tandem per easdem reditum faciamus. Oda XXIII.

Εἰδ' οὐδὲ τὸ πρίασθαι
Τὸ ζῆν ἔνεστι θνητοῖς,
Τί καὶ μάτην στενάζω;

Legit cl. Daviſius οὐδέπω, pro οὐδὲ τὸ, quia nihil præceſſerit aut ſequatur, cum quo οὐδὲ poſſit conjungi. Videant tamen eruditi, an οὐδὲ ita poſſit retineri, ſi vertatur *nequidem*, quæ hujus voculæ ſignificatio haud ita rara eſt. Ego quidem libenter fateor, elegantem eſſe viri elegantiſſimi conjecturam. Idem poëta Od. XXV.

Θανεῖν με δεῖν κἂν μὴ θέλω.

Non placet viro laudato doct. Barneſius, qui deſertis

fertis omnino priftinæ fcripturæ veftigiis; refingebat;

Θάνοιμι κἂν μελήσας.

Ipfe malebat,

κἂν μὴ θέλω, θανεῖν δεῖ.

Quidfi

Θανεῖν με δεῖ, κἂν μέλλω?

quemadmodum enim σπεύδειν eft *defiderare*, ut diximus ad Tufc. lib. I. c. 31. quid novum, fi fic *refugere* dicatur μέλλειν? μὴ θέλων igitur a gloffatore profectum forfitan, qui nobis verbum μέλλω explanare voluerit.

CAPUT X.

In lib. II. Cic. de N. Deor. lectio recepta quater defenditur. Imperfecti ufus in re præfente illuftratur. Cicero bis obiter vindicatur. Lactantius emendatur; Ellipfis pronominis demonftrativi adftruitur; qua occafione aliquoties Tullius, nec non Juftinus etiam ac Curtius vindicantur. Illa admirabilia, *i. e. talia plura admirabilia. Euftathius defenditur.* Αὐτοῦ *Græci pro* αὐτοῦ *dicunt. Pleonafmus* τοῦ etiam *vel* quoque. *Cicero bis adferitur.*

AD Tullium noftrum redimus. Is autem fic loquitur II. de Nat. Deorum; cap. 47. *Manus etiam data elephantis; quia propter magnitudinem corporis difficiles aditus habebant ad paftum.* Ex duabus editionibus legebat editor cl. *habeant*, pro *habebant*, rationem adferens iftam duplicem, quod quæ præcedant, verba fint præfentis temporis, &

non tantum olim, sed nunc pariter elephantes propter molem corporis manu indigeant. Sed quamvis verba præcedentia sint præsentis temporis, observandum tamen præteriti temporis esse proximum illud *data*; quasi dixisset Cicero, *Manum etiam dedit natura elephantis, quia* &c. Adde quod ita pergat Tullius, *At quibus bestiis erat is cibus, ut alius generis bestiis vescerentur, aut vires natura dedit aut celeritatem.* Atque hoc exemplo altera quoque ratio diluitur ista, quod non tum solum cum elephantum genus à natura produceretur, sed etiam nunc difficiles ad pastum aditus habeant. Et passim alibi de rebus, præsenti tempore adhuc usu venientibus, in præterito imperfecto loquitur noster. suprà cap. 23. *Utilitatum igitur magnitudine constituti sunt ei Di, qui utilitates quasque gignebant.* an non tunc temporis adhuc easdem utilitates ab his nasci credebat hic Stoicus? quis dubitat? infra cap. 56. *Jam gustatus, qui sentire eorum, quibus vescimur, genera deberet, habitat in ea parte oris, qua* &c. ubi vix ausim, cum cl. Walkero, *quia .. debet.* vide quoque Lactant. de Opif. Dei cap. XVI, 4. & Instit. lib. VI. c. II, 4. *qui* (Deus) *hanc ipsam lucem* (solem) *sic moderatus est, ut neque nimio fulgore, neque calore vehementi noceret animantibus; tantumque istarum rerum dedit ei, quantum aut mortalia corpora pati possunt* (lege *POSSENT*) *aut frugum maturitas postularet.* Tusc. lib. II. c. 17. *Atqui vide, ne.. ab ea* (virtute), *quæ una ceteris omnibus excellebat, omnes nominatæ sint.* Camerarius legebat *excellat*, Lambinus *excelleat*: facillima nos mutatione *excelleret* reponeremus, nisi modum ejusmodi indicativum Ciceroni non plane inusitatum esse dudum observassemus. Ceterum huic præterito imperfecto illuminando pos-

possunt etiam conferri, quæ supra jam collegimus ad Acad. lib. II. c. 23.

Cap. XLVIII. *At quibus bestiis erat is cibus, ut alius generis bestiis vescerentur, aut vires natura dedit aut celeritatem.* Nimius hic est Lambinus, qui pronomen demonstrativum ante ista *aut vires* &c. elapsum putaret; quippe cujus omissione pronominis, nihil usitatius. sic infrà cap. 52. *ex quibus pullos cum exclușerint, ita tuentur* (illos) *ut & pennis foveant*, &c. cap. 54. *cum depulsum.. cibum accepit, depellit* sc. illum. Acad. II. cap. 33. *quos quoniam appetitio consequatur, actionem sequi.* in Orat. c. ult. *quo qui contentus est, utatur.* Tusc. I. cap. 8. *ne mors quidem est malum* (ei), *cui proximum tempus est post mortem, in quo* &c. lib. V. c. 7. *nos vellem præmio elicere possemus, qui nobis aliquid attulisset*, lib. IV. c. 23. *qui remp. salvam esse vellet, se sequi jussit.* de Fin. lib. II. c. 28. *Sed qui -- loquitur ut frugi ille Piso, non audio.* de Leg. I. c. 9. *Ipsum autem hominem eadem natura non solum celeritate mentis ornavit, sed & sensus tanquam satellites attribuit ac nuntios*, sc. ei. Seneca epist. I. *In hujus rei possessionem natura nos misit, ex qua expellit* (eum) *qui vult.* epist. VIII. *Qui hoc faciunt, non evertit fortuna, sed* &c. Felix Oct. cap. XXVI. *auguriis & auspiciis renitentibus, sprevit: eo facilius* &c. Cæsar B. Gal. IV. cap. 7. *quod Germanorum consuetudo hæc sit à majoribus tradita, quicunque bellum inferant, resistere neque deprecari.* Plura P. Burmannus ad Quinctil. Inst. Or. VIII. c. 4 & G. Cortius ad Cic. Fam. lib. V. ep. I. His facile est irritis virorum doctissimorum conatibus obviam ire. Tusc. III. cap. 29. *instat, nec resisti potest.* ubi Lamb. cum codice quodam, *nec ei resisti potest.* lib. IV. c. 25. *Utile est enim uti motu animi,*

 qui

qui uti ratione non potest. tentant *u. e. eum uti*, vel *u. e. enim eum uti* &c. lib. V. c. 7. *præmium proposuit, qui invenisset.* ubi valeat ille codex, qui *ei* ante *qui* repræsentat. lib. I. cap. 35. *volgo ex oppidis publice gratulabantur.* Lambinus *ei* injicit. de Fin. lib. II. c. 23. *tu enim eam* (voluptatem) *ipsam vis, quam modo ego dixi; & nomen imponis, in motu ut sit.* idem vir doctus, *& ei nomen imponis.* lib. III. c. 20. *quoniamque ea natura esset hominis, ut cum genere humano quasi civile bellum intercederet;* &c. ille rursum, *ut ei cum genere* &c. atque ita etiam lib. IV. c. 9. Justinus lib. I. c. 9. *fratrem suum subjecit Oropesten: erat enim & oris & corporis lineamentis persimilis.* conjiciunt, *erat enim ei oris* &c. vel, *erant enim & oris & c. l. persimiles.* Curtius lib. III. c. 5. *descendit in flumen, vixque ingressi subito horrore artûs rigere cœperunt; pallor deinde suffusus est* sc. ei. Heinsius, *pallore deinde suffusum os est.* confer Senecam epist. XI. & nomen *os* hîc exprimi necesse non esse, facile intelliges.

Sequitur eodem cap. *Ut in araneolis aliæ quasi texunt, ut si quid inhæserit, conficiant, aliæ autem ex inopinato observant, & siquid incidit arripiunt.* Mirum videbatur doct. Boherio, quod hîc de araneis legitur, aliam texere rete, aliam verò illo uti, ut prædam arripiat quæ incidat, quum experientia nos utrumque ab una eademque aranea fieri, aperte docet. Legendum itaque suspicatur, *Ut in araneolis aliàs q. r. texunt, .. aliàs autem ex inopinato* &c. Sed quis non videt, quam hîc comminiscitur vir amplissimus, loquendi formam esse duriusculam? Cum bona quidem illius venia, lectionis vulgatæ hunc sensum esse arbitror, ut Tullius hîc non de natura dissimili aranearum loquatur, quasi una aranea solummodo rete texat, & nihil agat præterea;

terea; altera reti texto tantum utatur, ut quidquid inciderit, arripiat. Illud autem dicit, cum aliquot ejus generis animalcula laboribus suis intenta videamus, tum quædam conspici rete texentia, dum alia, eo jam contexto, ex inopinato observent, & si quid inciderit arripiant. Sic unæ eædemque formicæ & protudere frumenta solent, & protrudentium agmina cogere: quod tamen non vetat, quo minus cum Virgilio dicamus, ubi formicarum contemplamur labores:

—— Pars grandia trudunt
Obnixæ frumenta humeris; pars agmina cogunt,
Instigantque moras. ——

Cap. XLIX. *Jam vero illa etiam notiora, quanto se opere custodiant bestiæ, ut in pastu circumspectent, ut in cubilibus dilitescant; atque illa admirabilia.* Legebat præses amplissimus, *atque alia admirabilia.* Quam quidem emendationem silentio prætergressus cl. Davisius, eodem tamen modo cum Lambino, *& pleraque alia* legebat in his de Leg. lib. II. c. 25. -- *Solonis lege sublata sunt, quam legem -- in decimam tabulam conjecerunt. Nam de tribus riciniis & pleraque illa Solonis sunt: de lamentis vero expressa verbis sunt.* Loca se invicem vindicare videntur; cum præsertim pronomen *ille* passim idem exprimat quod *talis*, & vox illa posterior eundem, si quid ego video, usum obtineat. Tusc. lib. I. c. 39. *His & talibus rationibus* &c. haud incommodius, si voluisset Tullius, ita scripsisset, *His & pluribus hujus generis rationibus*, vel *His & aliis rationibus.* rursum lib. IV. cap. 37. *aut misericordes, aut invidi, aut tale quid.* lib. V. cap 25. *quibus & talibus rebus exquisitis* &c. Locum Eustathii in Hexaëm. pag. 28. quem ad ea, quæ modo

antecesserunt, docte allegat clar. Davisius, equidem, salva illius viri sententia, omni menda carere arbitror, Αἱ δὲ γέρανοι, inquit auctor, ὁμοῦ πᾶσαι ἐξ ἴσου ἵπτανται, μία δὲ προηγεῖται αὐτῶν, καὶ τακτὸν τινα χρόνον προηγησαμένη, εἰς τὸ κατόπιν περιελθοῦσα τῇ μετ᾽ αὐτὴν τὴν ἡγεμονίαν τῆς ὁδοῦ παραδίδωσιν. Emendabat ille, τῇ μεθ᾽ αὐτήν. Sed αὐτοῦ pro αὑτοῦ vel ἑαυτοῦ est usitatissimum. Ne verba apponam, vide Ælian. V. Hist. lib. VIII. c. 1. p. 482. & lib. XII. c. 21. princ. Isocrat in Epist. p. 805. C. & D. p. 806. A. & B. & alibi. Palæph. de Incr. §. 50. Lucian. T. I. p. 5. Xenoph. Cyropæd. lib. I. p. 31. A. lib V. p. 119. B. p. 125. D. p. 137. B. p. 144. E. lib. VIII. p. 202. C. bis. & p. 213. D. Hæc jam, de innumerabilibus, pauca quæ ad manum sunt.

Cap. LII. *Accedit etiam ad nonnullorum animantium, & earum rerum, quas terra gignit, conservationem & salutem, hominum etiam sollertia & diligentia.* Alterutrum *etiam* in hoc loco plane vacat. Sed an ideo exscindendum? Ego non arbitror, neque pleonasmus hic displicuit erud. commentatoribus, siquid ex illorum silentio colligi liceat. Sic Pomponius D. de Testamentis: *nam etiam compotibus mentis personales actiones etiam ignorantibus acquiruntur.* quem locum suppeditavit Auf. Popma de Usu Ant. Locut. lib. II. c. 9. Noster suprà lib. I. c. 22. *non enim poeta solum suavis, verum etiam cetera quoque doctus sapiensque traditur.* & Tusc. lib. IV. cap. 1. *Quin etiam arbitror -- Numam quoque regem Pythagoreum à posteris existumatum.* Seneca epist. XI. *Hic illum, quantum suspicor, etiam cum se confirmaverit, -- sapientem quoque sequetur.* Gellius lib. XVIII. c. 12. *Potest etiam id quoque.. similiter dictum videri.* Novatianus de Reg. Fidei

cap.

cap. XXVIII. *Nec non etiam subdidit illud quoque*, Lucretius lib. V. vs. 714.

> *Est etiam quoque uti proprio cum lumine possit*
> *Volvier* &c.

vide quoque Plautum Epid. IV sc. 2. & prol. Pœnuli. Hinc frustra erat Schefferus, qui *etiam* cancellabat in his Curtii lib. III. c. 6. *Ætas quoque vix tantis matura rebus, sed abunde sufficiens, omnia etiam ejus opera honestabat*. Nec minus dura est ista τȣ̃ *tamen* geminatio: Lactant. Opif. cap. VII, 9. *Cum tamen ipsa nuditas hominis mire ad pulchritudinem valeat; non tamen etiam capiti congruebat*. Pari modo *jam* vacat post *nunc*, ad Fam. lib. X. ep. 20. *Nunc vero etiam jam erroris causa sublata est*: ubi non audiendi sunt, qui *jam* delent, aut transponendum putant: eandem enim κακοφωνίαν multis jam comprobavimus ad Acad. II. 2. *Igitur* etiam πλεονάζει post *ergo*, de Nat. Deor. lib. III. c. 17. *Quid igitur? ne ceteri quidem ergo Dii, quorum* &c.? ubi doct. Walkerus volebat, *Igitur ne ceteri quidem Dii, quorum* &c.? sed ita Lactantius & alibi passim, & Epit. cap. XLIX. *Si ergo Judæi à Deo rejecti sunt, -- nulla igitur alia spes homini proposita est*. His confer, quæ jam plura collegimus ad hæcce verba Acad. I. c. 13. *Tunc, Varro, Tuæ sunt nunc partes, inquit, qui ab antiquorum ratione nunc desciscis*. Quibus adde quoque, quæ ab lib. II. c. 27. *Sed de Physicis mox, .. ne tu -- videare mentitus. Sed ut ad* &c.

CAPUT XI.

Cicero in libro secundo de Nat. Deorum bis defenditur. Geminatio ejusdem verbi minus grata illustratur. Cæsaris locus tentatur. Tria Ciceronis & Paterculi loca defenduntur. Adspiratio *utrumque spirandi actum notat. Cicero de recta hominis figura loquens ex Lactantio illuminatur, Davisiique lectio confirmatur; qua occasione* rectum *quoque animum non minus, quam* erectum *posse dici, in defensionem Plinii, probatur; Lactantiique loci, in quibus de sublimi hominis natura agitur, unus emendatur, alius illustratur & adstruitur.* Communis, *id est consociatus.*

EOdem lib. Tullii secundo de N. Deor. c. LIV. ista de œsophago legimus: *Atque is agitatione & motibus linguæ cum depulsum & quasi detrusum cibum accepit, depellit.* Offendebat illud erud. Davisium, quod verbum *depellit* intervallo tam exiguo post illud *depulsum* recurreret; cui orationis inconcinnitati tollendæ sic operam dabat, ut pro *depellit*, rescriberet *deglutit*. Quum vero verbum *deglutire* seculi Tulliani esse haud satis constet, ego rescribere malim, *cum DIVULSUM & quasi detrusum cibum accepit, depellit*; vel potius, *cum DEPRESSUM & quasi detrusum* &c. quo sensu verbo *deprimere* usus est Lactant. de Opif. cap. x, 16. ubi de lingua loquens, inter alia dicit: -- *cibos colligit & conglobatos vi sua deprimit & transmittit ad ventrem.* Quin autem cibus, cum jam sit ab œsophago assumtus, recte dicatur *depelli*, non dubitare possumus. sic enim infra cap. seq. *Quemadmodum autem reliquiæ cibi depellantur, tum ad-*

adſtringentibus ſe inteſtinis, *tum relaxantibus*, *haud ſane difficile dictu eſt* vide quoque de Divin. lib. II. cap. 26. Quid ſi tamen in lectione vulgata nihil omnino moveamus, an repetitio hæc erit intolerabior, quam iſta? ſuprà cap. 39. *Adde huc -- ſpeluncarum concavas altitudines*, *ſaxorum aſperitates*, *impendentium montium altitudines*. ubi hæc notabat editor cl. " Hujusmodi negligentia viris ſummis ,, interdum obrepit, ut hanc ob cauſam forte non ,, mutanda ſit vulgata lectio. Vide, pergit, quæ ,, diximus ad Min. Fel. Oct. cap. VIII p. 51. Verba Minucii digna ſunt, quæ hîc ponantur. *Templa*, inquit, *ut buſta deſpiciunt*, *deos deſpuunt*, *-- honores & purpuras deſpiciunt*. Et revera locorum iſtiuſmodi numerus adeo eſt ingens, ut mirum videri non debeat, ſi etiam in loco propoſito illud ſermonis vitium ipſi Tullio dormitanti debeatur, non librario. Acad. lib. I. c. 13. *qui..nihil ſciri poſſe dixerunt*; *anguſtos ſenſus..*, *omnia tenebris circumfuſa eſſe dixerunt*. ubi recte rurſum Manucio obviam ibat Daviſius. lib. II. cap. 18. *Soletis dicere*, *cum viſa in animis imprimantur*, *non vos dicere*, *inter* &c. parum profecto grate ſonat illud geminatum *dicere*. de Finibus lib. V. cap. 27. *dico ea quæ dicat præclare inter ſe cohærere*. Tuſc. lib. V. c. 10. *cum ea*, *quæ ſupra enumeravi*, *in malis numerent*. in his quid aures non plane obtuſas quodammodo poſſit offendere, non opus eſt demonſtrem. de N. Deor. II. cap. 58. *nam & virtutes*, *& vitia cognoſcunt : iratum*, *propitium*; *lætantem*, *dolentem*; *fortem*, *ignavum*; *audacem timidumque cognoſcunt*. ubi notetur illud iteratum *cognoſcunt*. Cæſar de B. Gal. lib. I. c. 29. *In caſtris Helvetiorum tabulæ repertæ ſunt*, *literis Græcis confectæ --*; *quibus in tabulis nominatim ratio confecta erat*, *qui nu-*

numerus domo exiſſet eorum, qui arma ferre poſſent; & item ſeparatim pueri, ſenes, mulieresque. legendum illic forſitan, *& item ſeparatim, QUI pueri* &c. Sed hoc in tranſitu. Non abſurdum fuerit, ſi quædam etiam ex auctoribus Græcis, quos verſavimus, in rem præſentem adducamus. Polyænus lib. III. c. IX, 43. οἱ Λακεδημόνιοι τὸ πλῆθος φοβηθέντες, καὶ τὴν φυγὴν τῶν ὀχυρῶν τόπων φοβηθέντες, ἀμαχεὶ φεύγοντες ᾤχοντο. lib. IV. cap. VII, 4. αὐτὸς δὲ ἐπὶ μιᾶς πλέων, καὶ Νικάνορα προσλαβὼν, ἔπλει πρὸς τὸν λιμένα τῆς Ἐφέσȣ. & cap. VIII, 4. ὁ δὲ τȣ̀ς ἡγεμόνας ἐκέλευσεν -- ὕλην ἱκανὴν καῦσαι, τὰ δὲ πυρὰ καίειν, πρώτης μὲν φυλακῆς δαψιλῆ &c. Xenoph. Cyropæd. lib. II. p. 56. C. καὶ τῷ δευτέρῳ ἐκέλευσε ταυτά τοῦτον παραγγεῖλαι, καὶ διὰ πάντων ȣ̓́τω παραδιδόναι ἐκέλευσε. lib. I. p. 35. D. Καὶ σφόδρα μὲν καὶ ἐν τοῖς μȣσικοῖς τὰ νέα καὶ ἀνθηρὰ εὐδοκιμεῖ, πολὺ δὲ καὶ ἐν τοῖς πολεμικοῖς μᾶλλον τὰ καινὰ μηχανήματα εὐδοκιμεῖ. non accedo Mureto, qui τὸ εὐδοκιμεῖ ex priore loco delendum cenſuit, quod ſemel ſufficeret. Hæc autem & plura id genus exempla faciunt, ut etiam in ſequentibus his locis, quæ aliter ab alio tentantur, vix quidquam ego mutare auſim. de Fin. lib. I. cap. 14. *& ipſius fortunæ modice ferre docet injurias, & omnes docet vias* &c. ubi de Lambini conjectura editum eſt, *& omnes monſtrat vias.* Tuſc. IV. cap. 15. *ex qua concitantur, quæ ſunt... turbidi animorum concitatique motus.* conjiciunt docti, *ex qua cooriuntur*, vel *gignuntur.* & cap. 37. *Inveteratio autem -- ægrius depellitur, quam perturbatio; citiusque repentinus oculorum tumor ſanatur, quam diuturna lippitudo depellitur.* ultima vox malum pedem huc intuliſſe videbatur Daviſio. Ita quoque immerito, aut rationibus ſaltem minus certis, ſollicitari puto iſta

Vel-

Velleji Pat. lib. I. c. 9. *destitutum omni spe coëgit è Macedonia profugere. Quam ille linquens, in insulam Samothraciam profugit.* lib. II. c. 16. *cujus de virtutibus cum alii, tum maxime Q. Hortensius.. retulit. Cujus pietati plenam P. R. gratiam retulit.* & cap. 17. *Nec aut Cæsari quidquam ex victoriis suis fuit lætius, quam servasse Corvinum, aut majus exemplum hominis grati ac pii, quam Corvinus in Cæsarem fuit. Non aliud bellum cruentius cæde clarissimorum virorum fuit.* ubi vexabatur illud *fuit*; sed componamus ista Tusc. V. c. 1. *Quod si ab his inventa & perfecta virtus est, & si præsidii ad beate vivendum in virtute satis est: quis est, qui non* &c.? Lucret lib. I. vs. 361.

Nam si tantundem 'st in lanæ glomere, quantum
Corporis in plumbo 'st, tantundem pendere par est;
Corporis officium est quoniam premere omnia deorsum.

Seneca de Ira lib. I. cap. 8. -- *difficilis ad salutem recursus est. Quoniam nihil rationis est, ubi semel affectus inductus est, jusque illi aliquod voluntate nostra datum est.*

Cap. LV. *In pulmonibus autem inest raritas quædam.. ad hauriendum spiritum aptissima: qui tum se contrahunt adspirantes, tum se in respectu dilatant.* Lectio hæc ab ingenio cl. editoris est, qui illam ex diversis codicum scripturis fabricatus est, qui dant *tum se spiritu*, vel *tum in se spiritu*, vel *tum se in spiritu dilatant*. Sed lectio ista parum vel nihil habere videtur, quo palmam præripiat vulgatæ isti, *tum in respiritu dilatant*; quandoquidem *se* facillime subauditur ex antecedentibus, licet non dixerit ibi auctor, *qui se tum contrahunt adspirantes*, sed *se* postposito, *qui tum se c. a.* vide quæ diximus ad

ad Acad. lib. II. c. 17. Ut tamen verum fatear; non displicet mihi illa codicum impressorumque aliquorum scriptio, *tum se spiritu dilatant*. Nescio enim, an vox *respiritus* sit forte sequioris tantummodo Latinitatis. *Adspirare* autem posse utrumque spirandi actum denotare, constat inde, quod supra cap. 33. *adspiratione aeris* sustineri dicuntur animantes; quæ quidem *adspiratio* talis est, ut receptionem aeris, ejusdemque vicissim projectionem complectatur. Sic volet Tullius, dum aerem ore naribusque hauriamus, vicissimque emittamus; pulmones sic affici, ut tum se contrahant; tum se aere immisso dilatent.

Cap. LVI. *Qui primum eos humo excitatos, celsos & rectos constituit, ut Deorum cognitionem, cœlum intuentes, capere possent.* Bene omnino se habet illud *celsos & rectos*, quod doct. Davisius ex codicibus deprompsit, vulgatæque lectioni substituit isti *celsos & rectos*. Duobus Lactantii locis, quos ille in testimonium adduxit, tertium & quartum addam, haud minus insignem atque luculentum. Sic autem non ineleganter loquitur hic auctor de Opif. Dei cap. XIX, 10. *Qui si -- desideriis se carnis addixerit, cadet & premetur ad terram. Sin autem, .. statum suum, quem RECTUM recte sortitus est, promte constanterque defenderit, -- vitam merebitur sempiternam.* lib. II. cap. 1, 15. *Parens enim noster ille unus & solus, cum fingeret hominem, id est animal intelligens & rationis capax; eum vero ex humo sublevatum, ad contemplationem sui artificis erexit. .. Ipsi ergo sibi renuntiant, seque hominum nomine abdicant, qui non sursum adspiciunt, sed deorsum. nisi forte id ipsum, quod RECTI sumus, sine causa homini attributum putant.. Sed nobis proprie datum est, cœlum rigidis ac stantibus intueri; ut religionem ibi quæ-*

quæramus, ut Deum, cujus sedes illa est, quem oculis non possumus, animo contemplemur.. Est autem pravissimum, cum ratio corporis RECTA sit, quod est temporale; ipsum vero animum, qui est æternus, humilem fieri: cum figura & status nihil aliud significent, nisi mentem hominis eo spectare oportere, quo vultum; & animum tam RECTUM esse debere, quam corpus, ut id, cui dominari debet, imitetur. Ex quo loco *rectum* quoque *animum* dici posse constat, cum vulgo & non male quidem dicere soleamus *erectum*; quod mihi aurem vellicat, ut emendationem literatissimi Wassei supervacuam videri declarem, qua *erectos* legebat pro *rectos*, in hisce Plinii Paneg. cap. XLIV. *Amas constantiam civium, rectos ac vividos animos non, ut alii, contundis ac deprimis, sed foves & extollis.* Has Ennius in Fragm. p. 59. vocat *mentes, rectæ quæ stare solebant:* eoque modo Horatius lib. IV. oda 9. *animum* dixit *secundis temporibus dubiisque rectum.* Vide quoque J. F. Gron. ad Senecæ epist. CIV. quò plura ex Seneca, Cicerone, Ammiano aliisque adderem, si necesse esset. Atque hæc quidem de Plinii loco hactenus. Jam quoniam de præstanti & sublimiore hominis natura sermo fuit, illud adhuc verbo addamus, *eodem* pro *eadem* legendum videri, in his Lactantii de Opif. Dei cap. VIII. 2. -- *hunc ad cœli contemplationem rigidum erexit, bipedemque constituit, scilicet ut eadem spectaret, unde illi origo est.* Epitomes autem cap. LXXI. *Non potest* (homo) *esse solubilis, qui cum Deo & vultu & mente communis est:* fuit aliquando, ut cum viro quodam eruditissimo existimarem, scripsisse Lactantium, *cui cum Deo & vultus & mens communis est:* sicuti loquitur ille auctor Instit. lib. VII. cap. V, 6. & de Opif. Dei cap. VIII, 3. At postea me de necessitate

sitate emendationis illius dubitare coëgit similis usus vocis *communis*, Acad. l. I. c. 12.. *opinio, quæ esset imbecilla, & cum falso incognitoque communis*; i. e. consociata.

CAPUT XII.

In lib. II. Ciceronis de Nat. Deor. quatuor loco in lectione vulgata stabiliuntur. Ambiguitas, qua verbum sit ad nomen remotius referendum, adstruitur. Cicero bis vindicatur, una cum loco Curtii ac Paterculi. Encliticum que, *pro quoque, initio pericoparum.* Arte, *i. e. dextre, perite. Ciceronis locus de Divin. tentatur.*

VErsemur adhuc paullisper in libro secundo Ciceronis de Nat. Deorum; ubi cap. LVII. *Quis vero*, inquit, *opifex, præter naturam, qua nihil potest esse callidius, tantam sollertiam persequi potuisset in sensibus? Quæ primum oculos membranis tenuissimis vestivit & sepsit: quas primum perlucidas fecit, ut per eas cerni posset; firmas autem, ut continerentur.* Elegantior erit, concedo, & concinnior oratio, si cum Lambino rescribemus, *ut continerent*, scilicet oculos; nam si *continerentur* adservemus, subaudiri oportebit vox *oculi*; quod non nisi aliqua cum difficultate fieri potest, quum verbum *continerentur* a subjecto suo (ut loquimur) *oculi* voce *membranæ* dirimatur. At sæpenumero fit, ut verbum aliquod aut pronomen cum nomine remotiore sit construendum. Id clare docet illud *idque providit*, in his quæ sequuntur: *Sed lubricos oculos fecit*, (natura) *& mobiles, ut & declinarent, siquid noceret, & aspectum quo vellent facile converterent. Aciesque ipsa, qua cernimus, quæ pupula vo-*

vocatur, ita parva est, ut ea quae nocere possint, facile vitet. Palpebraeque sunt tegmenta oculorum, (sic enim lego, vel *Palpebrae quoque*; non *Palpebraeque, quae* &c. nam parenthesis, quam hîc fingit editor clarissimus, incommodior videtur) *mollissimae tactu, ne laederent aciem, aptissime factae & ad claudendas pupulas, ne quid incideret; & ad aperiendas: idque providit,* (sc. natura) *ut identidem fieri posset cum maxima celeritate. Munitaeque sunt* &c. confer illud *compegit* & *noluit* Lactantii de Opif. cap. V, 4. Itaque Caesar de B. Gal. lib. I. c. 18. *Caesar concilium dimittit, Liscum retinet. Quaerit ex solo ea quae in conventu dixerat. Dixit* (Liscus nimirum) *liberius atque audacius. Eadem secreto ab aliis quaerit* (scilicet Caesar): *reperit esse vera.* Nepos Epam. cap. 10. *Hic uxorem nunquam duxit; in quo cum reprehenderetur.. à Pelopida, qui filium habebat infamem; maleque eum in eo patriae consulere diceret* (Pelopidas), *vide, inquit, ne tu pejus consulas, qui* &c. Plura And. Bosius ad Pelop. cap. III, 3. Sulp. Severus Hist. Sac. lib. I. c. XVIII, 3. *Si quis servum proprium, servamve percusserit; exque eo ictu obierit; reus judicio fiet.* Hyginus Fab. cap. VIII. *Antiopam vinctam adduxit in Citheronem: parit geminos,* sc. Antiopa. ubi talia larga manu coacervantem vide doct. Munkerum. consule quoque illustr. Clericum, Crit. P. II. S. I. cap. x, 8. & in comm. ad Genes. XXIX. 28. Quae cum ita sint, parum abest quin etiam loca sequentia sincera esse persuasum habeam. supra cap. 31. -- *virtus, concordia.. dedicatae sunt. Quae qui convenit penes Deos esse negare, cum eorum augusta & sancta simulacra veneremur?* ubi doct. Boherius *Quas* & *earum* rescribit, ne quis illud *eorum* ad proximum substantivum *Deos* referat. Tusc. lib. I. cap. 38.

 En-

Endymion vero -- nescio quando in Latmo obdormivit, qui est mons Cariæ; nondum, opinor, experrectus. ubi varie fluctuant viri docti. Curtius lib III. c. vi, 2. *Nulli promissum ejus placebat, præter ipsum cujus periculo pollicebatur* sc. medicus. in quibus non erat, quod verbum *pollicebatur* παθητικῶς accipiendum existimaret Raderus. Vell. Paterc. lib. II. cap. 15. *arma adversus Romanos cepit* (Italia). *Quorum ut fortuna atrox, ita causa fuit justissima: petebant enim* &c. *Quorum* refer ad substantivum remotius *arma*; ut phrasis sit illi similis, ibid. cap. 16. *Tam varium atque atrox fortuna Italici belli fuit.* Festinabat igitur vir eruditissimus, cum pro *Quorum*, *Sociorum* reponebat.

Cap. LVIII. *Omnisque sensus hominum multo antecellit sensibus bestiarum.* Enclitivum *que* transitioni minus aptum videbatur doct. Walkero, quàm, quod substituendum putabat, *quoque*. At vero transitus, quem hîc facit Tullius, non est talis, quin aliquam habeat connexionem cum antecedentibus, quibus sensuum facta descriptio est. Quidquid id est, sæpissime sic novam sententiam inchoat particula copulativa; sive ea sit *que*, sive *&*, *ac*, vel *atque*. Neque exempla hujus rei e longinquo arcessendà sunt: hoc ipso cap. se oggerunt. Tale est illud, *Auriumque item est* &c. & rursus, *Nariumque item est* &c. cap. superiore: *Aciesque ipsa* &c. cap. 52. *Multaque alia* &c. Tu loca, si tanti est, inspice, & confer quæ jam alibi in antecedentibus de patentissimo copulativorum usu diximus. Sequitur eodem cap. *Nariumque item & gustandi & arte tangendi magna judicia sunt.* Non video cur contra istam lectionem tot insurrexerint eruditi. Guielmius conjiciebat, *& perite tangendi*; Manutius ac Lambinus, cum codice uno & altero, le-

legebant *& pariter tangendi*; Davisius denique, transpositis vocibus, reficiebat *pariter & tangendi*; quod etiam suadere putabat codicem Med. & Lincoln. in quibus erat, *gustandi arte & tangendi*. Nisi vero hanc codicum istorum lectionem à Tullio esse velimus, vulgata satis esse sincera videtur, si modo illud *arte* sic accipiamus, ut significet *perite*, *dextre*, *apte*, ut etiam Belgæ dicimus *met konst*. Ea quidem hujus nominis vis haud inusitata est. sic enim Virgil. Georg. IV. vs. 56. de apibus, --

> —— *hinc arte recentes*
> *Excudunt ceras, & mella tenacia fingunt.*

Æneid. lib. I. vs. 643.

> *Arte laboratæ vestes, auroque superbo.*

lib. V. vs. 442.

> *Nunc hos, nunc illos aditus, omnemque pererrat*
> *Arte locum*, &c.

& lib. VII. vs. 755.

> *Mulcebatque iras, & morsus arte levabat.*

Phædrus lib. II. epil.

> *Et arte fictas animus sentit fabulas.*

ubi lege novum commentarium erudit. Burmanni. Atque hinc forte procedere licet ad emendanda ista Divin. lib. I. cap. 48.

> *Hinc Remus auspicio se devovet, atque secundam*
> *Solus avem servans. At Romulus* &c.

Quamvis cl. Davisius ediderit, *Solus avem servat*; non tamen de nihilo est vulgatum illud partici-

pium *servans*; quod eo nos ducit, ut sic Tullium dedisse suspicemur:

—— *ARTE secundam*
Solus avem servans. ——

Quam conjecturam probavi etiam aliquando consanguineo meo amicissimo, viro doctissimo & acutissimo, Tib. Hemsterhuis; quo quidem magis confidere licet, non infelicem me in hac divinatione fuisse augurem.

Cap. LIX. *De quo dum disputarem, tuam mihi dari velim, Cotta, eloquentiam.* Enallage temporum quamvis imitanda non sit, non tamen loco est movenda, nec dica, quod fecit cl. editor, librariis scribenda. Sic certe silentio prætermittenda non fuissent ista cap. 1. hujus libri: *Eundem equidem mallem audire Cottam, dum.. veros inducat.* pro *induceret*. Nec sane tolerabilior est illa permutatio, de Leg. lib. II. c. 19. *ut, ne morte patrisfamilias sacrorum memoria intercideret, iis essent ea adjuncta, ad quos ejusdem morte pecunia venerit.* pro *venisset*. de Fato c. 20. *Ita quum attulisset nullam causam, q. i. d. e., tamen aliquid sibi dicere videtur, quum* &c. malles *attulerit*, vel *dicere videbatur*. Acad. II. c. 32. *Quæ cum exposuisset, adjungit* &c. sic quoque de Fin. IV. c. 6. Min. Felix Oct. cap. XXXIV. *& cum ipsum mundum perpetuum & insolubilem diceret esse fabricatum, addit tamen* &c. & cap. 3. *ut.. enataret, dum leni impetu labitur*; *vel.. emergeret, dum assiduo saltu sublevatur.* & cap. XX. -- *dum gestiunt eorum memorias in statuis detinere, sacra facta sunt, quæ fuerant adsumta solatia.* Lactant. lib. IV. c. 17. *prædixerat fore ut propheta maximus mitteretur à Deo, qui sit supra legem, qui voluntatem Dei ad homines perferat.* vide quo-

quoque de Opif. Dei cap. XI, 4. Nepos Eum. cap. 8. *Utque quam minime fieret ignis in castris, iter, quod habebat, omnes celat.* Auctor de B. Afr. cap. LXXXV. *Ducem aliquem requirunt, quem respicerent.* Plura doct. Jensius Lection. Lucian. lib. I. cap. 4. & Cortius ad Salluſt Cat. cap. XXXIV. & XLIV. Hiſce munimentis quoque ſe defendere poſſe loca ſequentia videntur. Acad. lib. II. c. 18. *An non videmus hoc uſu venire, ut quos nunquam putaſſemus à nobis internoſci poſſe, eos, conſuetudine adhibita, tam facile internoſceremus* &c. ubi clar. Daviſius, propter ſeqq. imperfecta, legebat *veniſſe*, pro *venire*; ſed vel illud *venire* ſi in imperfecto intelligas, quid abſurdum? quemadmodum etiam in loco Ciceronis propoſito vel omnis ſublata erit enallage, ſi infinitivum *dari* imperfecti ſignificatione accipiamus. Rurſum lib. I. Tuſc. cap. 7. *ſic enim mihi in præſentia occurrit, ut appellarem ἀξίωμα.* ubi idem ille literator cum codice quodam, legebat *appellem*. lib. IV. c. XI. *nam cum eſt concupita pecunia, nec adhibita continuo ratio,.. quæ ſanaret eam cupiditatem; permanat in venas* &c. ubi legendum conjicit Bentl. *quæ ſanet* &c. lib. II. cap. 15. *quæ* (arma) *quidem ita geruntur apte, ut ſi uſus foret,.. pugnare poſſint.* ubi idem vir doctus ſcribit, *ſi uſus ferat.* Eleganter autem eodem ſenſu *uſus eſſe* dicitur, quod docuit Daviſius ad iſta Cæſ. B. Gal. lib. IV. c. 2. *ad quos ſe celeriter, quum uſus eſt, recipiunt.*

CAPUT XIII.

In lib. II. Cic. de N. Deor. recepta lectio bis terve vindicatur atque emendatur. Percipere *pro pertrahere. Relativi* qui *usus quidam singularis illustratur. Sallustius, Seneca, Felix, & Paterculus defenduntur. Ellipsis pronominis* is. *Tria Ciceronis loca obiter adseruntur.* Reputare & cogitare. *Cicero vindicatur.*

PErveneramus jam ad cap. 59. libri secundi Cic. de Nat. Deorum, in quo unus & alter locus adhuc occurrit ventilandus. *Primum enim*, inquit Cicero, *à pulmonibus arteria usque ad os intimum pertinet; per quam vox, principium à mente ducens, percipitur & funditur.* Non video equidem, quomodo hîc *projiciatur*, quam *percipiatur*, aptius videri possit. Vox oritur à mente, deinde per arteriam, à pulmonibus usque ad os intimum pertinentem, percipitur sive pertrahitur, & funditur. Quid dici potuit ordinatius? Verbum autem *percipere* eandem vim habebat supra cap. 56. *Et aures, cum sonum percipere debeant, qui natura sublime fertur*, &c. ubi tamen docti volebant legi *accipere*, *excipere*, vel *recipere*. Sed eodem modo Lactantius quoque *percipi* ab auribus vocem dicit per cavos sinus, cum de Opif. Dei cap. VIII, 7. sic loquitur: *Nam & forma ipsa mirandum in modum ficta, quod earum foramina voluit esse nuda & inobsepta; quod & minus decorum, & minus utile fuisset, -- nisi perceptam per cavos sinus* (vocem) *& repercussu retentam foramina ipsa conveherent*, &c. Jam verbi *percipere* vis elegans, nisi ego quidem fallor, in aperto est; ut tam ori, quod vocem per ar-

arteriam haurit, quàm auribus, quæ eam per sinus suos recipiunt, attribui satis Latine queat Si statuerint viri doctissimi, *percipere* seculo Tulliano nil aliud de notasse, quam intelligere, cognoscere, errasse mihi plane videntur.

Sequitur ibidem: *Deinde in ore sita lingua est, finita dentibus. Ea vocem inmoderate profusam fingit & terminat, quæ sonos vocis distinctos & pressos efficit.* Conjiciunt -- *terminat, sonosque vocis* &c. vel *terminat, atque sonos vocis.* Ego, sola distinctione mutata, lego, -- *terminat. Quæ sonos vocis* &c. Sæpe enim fit, ut pronomen relativum sic periodos inchoet, ut demonstrativi pronominis vicem aliquomodo præstare videatur, nexumque cum antecedentibus paulo incommodiorem habeat. Exemplis res certior erit atque clarior. infra lib. III. c. 34. *Atque homo acutus -- in eadem sententia perseverabat. Qui cum ad Peloponnesum classem appulisset* &c. ubi mallet quis, *Hic cum* &c. de Divin. lib. I. c. 33. *Hæc improbantur à Peripateticis, à Stoicis defenduntur. Quorum alia sunt posita in monumentis* &c. ubi eodem jure, quo in loco de N. D. proposito, reponere liceret, -- *defenduntur, atque eorum alia* &c. sed conticuerunt interpretes, & bene meritoque conticuerunt; ut & ibidem cap. 24. *Post triennium ante devovit se, & in aciem Latinorum irrupit armatus: quo ejus facto superati sunt & deleti Latini. Cujus mors ita gloriosa fuit*, &c. quæ quidem melius hoc modo inter se cohærerent, -- *Latini. Atque hujus mors* &c. vide quoque cap. 17. & cap. 51. de Fato cap. 14. *Itaque premebat alio modo, nec ullam adhibebat calumniam. Cujus erat hæc conclusio* &c. Tusc. lib. II. 18. *Quas hic voces apud Sophoclem in Trachiniis edidit? Cui cum Deianira -- tunicam induisset*, &c. hoc est, *Nam cum ei Deianira* &c. Inspicienda istiusmodi exempla in

contextis sunt, ne nos in describendis verbis nimium prolixi esse cogamur. Talia quoque multa reperiuntur in Corn. Nepote. Sic in Themist. cap. ult. *Hujus ad nostram memoriam monumenta manserunt duo: sepulcrum prope oppidum, in quo est sepultus: statuæ in foro Magnesiæ. De cujus morte multis modis apud plerosque scriptum est, sed* &c. mallet forte quis ex suæ linguæ idiotismo, *De hujus autem morte* &c. in Epam. cap. 7. -- *erat enim ibi privatus numero militis. A quo cum peterent opem* &c. Pari quoque modo Sallustius Catil. cap. 4. *Igitur de Catilinæ conjuratione quam verissime potero, paucis absolvam: nam id facinus inprimis ego memorabile existimo, sceleris atque periculi novitate. De cujus moribus pauca prius explananda sunt, quàm initium narrandi faciam.* En tibi locum omnem, ut hac occasione Rivium frustra esse declarem, qui *hominis moribus* rescribat, ne quis pronomen *cujus* ad proxime superius substantivum referat; quem errorem, quamvis tacite adsumserint Wasseus & Cortius, refellere tamen possunt ista, quæ non hîc tantummodo, sed etiam supra ad cap. 57. collegimus. Caveamus porro, ne de puritate loci illius dubitemus, Senecæ rhetoris Controv. lib. IV. p. 321. *Necessitas magnum humanæ infelicitatis patrocinium est. Hæc excusat.. Romanos, quos ad servilem dilectum Cannensis ruina compulit. Quæ quicquid coëgit, defendit.* sic enim distinguendum, non uti vulgo, .. *compulit, quæ q. c. d.* Ne anxios de loci integritate reddat animos, quod doct. Schultingius ad h. l. Vellet, inquit, forte quis, *eaque;* sed vulgatum, addit ille, non est temere damnandum. Nos vero, vulgatum non esse ullo modo sollicitandum, adfirmare ausimus. Standum etiam arbitror pro sanitate lectionis illius,

Min.

Min. Fel. Oct. cap. XXXVI. *aves sine patrimonio vivunt, & in dies pecua pascuntur: & hæc nobis tamen nata sunt: quæ omnia si non concupiscimus, possidemus.* ubi Jac. Perizonius multo concinniorem sententiam fore dicit, si legas, *qui omnia* &c. Nec minus sana sunt ista Velleii Paterc. lib. I. cap. 1., *factum ejus à Diis comprobatum, spatio vitæ & felicitate imperii apparuit; quippe vixit annis nonaginta, regnavit septuaginta. Qui se etiam à Pyrrho -- virtute vindicavit.* ubi Th. Munkerus volebat, -- *seque etiam à Pyrrho* &c.

Cap. LXIII. *Canum vero tam fida custodia, tamque amans dominorum adulatio, .. tanta alacritas in venando, quid significat aliud, nisi se ad hominum commoditates esse generatos?* Quid ibi ista volunt, -- *quid significat aliud, nisi se.. esse generatos?* An *se* hîc erit pro *illos?* cujus generis exempla quædam collegit doct. Munkerus ad Hyg. Fab. cap. LX. Ego potius maximam istam duritiem minima mutatione sustulerim, expungenda vocula *se* post conjunctionem *nisi*; ex cujus ultima syllaba, dormitante scribâ, facillime prognasci illud *se*, Ciceronique obtrudi potuit. Sic dicet auctor, per ista canum admiranda declarari, esse eos ad hominum commoditates generatos. Scilicet subaudiendum relinquitur pronomen *eos*, quam ellipsin nemo ignorat esse vulgarem; ut plura illius exempla proferre non opus sit, quàm fecimus ad Tusc. lib. I. c. 36. facturique sumus ad Divin. lib. I. cap. 17. Hic tantum loca quædam apponam, in quibus habeo, quod eruditorum conatibus subscribere vix ausim. Acad. lib. I. c. 12. *Sed quia nihil, quod cadere in eam* (comprehensionem) *posset, relinqueret, quòdque natura quasi normam scientiæ & principium sui dedisset, unde* &c. ubi tentant, *quodque*

 eam

eam natura, vel *quamque natura* &c. de Leg. lib. I. c. 8. *ut ea -- non fortuito nata videantur, nec solum ea -- sed etiam pecudes; quòd perspicuum sit, partim esse ad usum hominum -- procreatas* scil. eas pecudes. ubi cl. editor legendum ducit, *quas perspicuum sit*, &c. item lib. III. cap. 8. *At mehercule ego, frater, quæro de ista potestate* (tribunorum plebis) *quid sentias. Nam mihi quidem pestifera videtur, quippe quæ in seditione & ad seditionem nata sit. Cujus primum ortum si recordari velimus, inter arma civium -- procreatum videmus.* legebat idem vir doctus, -- *velimus, tribunatum inter arma civium -- procreatum videmus.* ego potius levissimo brachio reposuerim, -- *velimus, inter arma civium -- procreatam videmus*, scil. illam potestatem. nisi forte sit schema ad rem significatam, quo ita loquatur Tullius, tanquam si suprà non *potestatem* tribunorum, sed masculini generis vocem *tribunatus* nominasset. de quo schemate diximus jam ad hujus de N. D. libri cap. 36.

Cap. LXV. *Multa cernunt haruspices; multa augures prævident; -- quibus cognitis, multæ sæpe res hominum sententia atque utilitate partæ, multa etiam pericula depulsa sunt.* Et hic quoque locus maximam injuriam a librariis scriptoribus passus est: quis enim nobis Oedipus sensum aliquomodo idoneum ex his exsculpat, *multæ sæpe res hominum sententia atque utilitate partæ?* Lambinus igitur conjecturâ audaculâ recepit, *multæ sæpe res ex animi sententia atque utilitates partæ*. Davisius legebat, *multæ sæpe res horum scientia atque utilitates partæ*, vel omnia ista *hominum sententia atque utilitate*, tanquam ex marginali notâ conflata, tollebat. Cum vero hi viri industriam nostram, ad genuinam loci lectionem perscrutandam, suo exemplo excitent; nil

nil vetat, quominus aliquid in symbolam conferre, àque loco prorsus male affecto gratiam quandam inire conemur. Ista autem mihi incidit suspicio, scripsisse nostrum auctorem, *multæ sæpe res hominum SOLERTIA AC SEDULITATE partæ*. Per haruspicinam, auguria, &c. monstrari vult Balbus hominibus, quæ res, quibusque modis captandæ sint aut fugiendæ; eisque significationibus divinis hominum accedentem sagacitatem atque diligentiam perfecisse, ut res multæ partæ, multaque mala ac pericula depulsa fuerint.

Eodem cap. mox sequitur: *Hæc igitur sive vis, sive ars, sive natura, ad scientiam rerum futurarum homini profecto est, nec ab alio alicui quàm à Dîs immortalibus data.* Codices quidam habent, *nec alicui quam à Dîs i. d.* absque illo *ab alio*; quæ quidem, lectio nos ad eam conjecturam ducit, ut à Tullii manu fuisse opinemur, *nec ALIUNDE quàm à Dîs immortalibus data*. h.e. ab alia quapiam natura. Constructionem ita concipias, -- *homini profecto data est, nec aliunde quàm a Dîs immortalibus*, data scil. Vult Balbus probare providentiam divinam; eumque in finem, hominem scientiam rerum futurarum sortitum, nec aliunde, quàm à Deo, nactum esse ponit.

Cap. sequente: *Tu autem, Cotta, -- eandem causam agas, teque & principem civem putes, & pontificem esse cogites.* Sunt codices, qui illud *putes* omittant. Sed quamvis verbum illud, sensu omnino sano atque integro, solum vertere possit, orationisque exitum nulli bono remoretur; delectatur tamen Tullius istiusmodi pleonasmis, ut jam fusius probatum dedimus, supra ad cap. 45. Si itaque nihil mutemus, *putes* erit hîc idem, quod

re-

reputes: ut etiam loquitur Maro lib. VI. Æn. vſ. 331.

Multa putans, ſortemque animo miſeratus iniquam.

ad quem locum Servius: *Putans, reputans, cum animo pertractans.* Alioquin, mutatione non ita difficili, *civem REPUTES* ſubſtituere poterimus; quemadmodum *reputare* & *cogitare* junguntur quoque in or. pro Dejot. cap. 13. *Hæc ille reputans, & dies & noctes cogitans* &c. ubi elegantia Patricii, legentis *& dies ac noctes* vel *& dies noctesque*, eſt nimia.

CAPUT XIV.

Tranſitus fit ad lib. III. Cic. de Nat. Deor. In quo Tullius aliquoties defenditur & illuſtratur: bis emendatur. Pleonaſmus pronominis. Cicero obiter vindicatur. Locutio Neſcis quomodo, *intendit orationem. Aſyndeton periodorum. Cicero bis vindicatur. Lactantius corrigitur. Phraſes* quid ſimile? *&* quid ſimile habet? *illuſtrantur.* Quare, *i. e. ac propterea. Subjunctivus & infinitivus cum relativo conſtructi. Cicero, Curtius & Livius defenduntur. Min. Felix tentatur & adjuvatur.* Delectari, *moveri, fidem dare.*

PErluſtrato jam ſecundo Tullii de Nat. Deor. libro, accingamur ad percurrendum tertium. cap. I. *Cum autem ſuo cuique judicio ſit utendum, difficile factu eſt, me id ſentire, quod tu velis.* Elegantius hoc modo ſcripturus fuiſſe videri poteſt Cicero, *difficile mibi factu eſt*, vel ſolummodo *difficile mibi eſt, id ſentire, quod tu velis.* Ego accu-

cusativum istum *me*, ne forte novandi libidinem in quopiam excitet, exemplo uno & altero illustrabo. sic supra lib. II. cap. 6. *Esse autem hominem, qui nihil in omni mundo melius esse quam se putet, desipientis arrogantiæ est.* quis neget multo concinnius hæc ita exprimi potuisse: *In homine autem desipientis arrogantiæ est, nihil in omni mundo melius quam se putare?* Tusc. lib. I. c. 3. *Sed mandare quemquam literis cogitationes suas, qui eas nec disponere nec illustrare possit -- hominis est intemperanter abutentis & otio & literis.* accuratior esset dictio ista, *sed mandare literis cogitationes, si eas... possis, hominis est* &c. Atque hinc etiam vix quicquam tentem in his, de Fin. lib. III. c. 3. *Vide ne magis, inquam, tuum fuerit, cum re idem tibi quod mihi videretur, non novo te rebus nomina imponere.* ex quibus Lambinus illud *te* eximebat.

Sequitur eod. cap. lib. III. de N. D. *Hic Vellejus, nescis, inquit, qua cum exspectatione, Cotta, sim te auditurus.* Contra istam lectionem omnem lapidem movebat cl. Boherius, legendumque censebat, negativo injecto, *non nescis.* Sed emendationis illius necessitas, signo interrogationis adhibito, facillime anteverti posse videtur. Ego vero, in lectione vulgata, ne ista quidem mutatione opus esse existimo; quippe cujus sensus, hoc quidem in loco neutiquam absurdus, huc fere recidit, ut dicat Vellejus, se Cottam incredibili cum exspectatione auditurum. Quale est illud Pamphili, in Terent. And. IV. sc. 1. *Ah nescis, quantis in malis verser miser!*

Cap. II. *Cumque omnis populi Romani religio in sacra & in auspicia divisa sit, tertium adjunctum sit, siquid* &c. Hic codicis regii auctoritate non ita moveor, ut copulam post illa *divisa sit*, inferen-

rendam existimem; quamvis sic mollior, nostris quidem auribus, evadat oratio. Multus est certe Tullius in istiusmodi asyndetis. supra lib. II. c. 63. *Canum vero tam fida custodia, tamque amans* &c. *tanta alacritus in venando* &c. cap. 5. *multo magis in tantis motionibus, tantisque vicissitudinibus, tam m. r. a. t. ordinibus* &c. Tusc. lib. I. c. 47. *Cum enim illam ad solemne & statum sacrificium curru vehi jus esset satis longe ab oppido ad fanum.. tunc juvenes hi, quos modo nominavi, veste posita, corpora oleo perunxerunt, ad jugum accesserunt: ita sacerdos advecta in fanum.* de Fin. lib. V. c. 10. *Velut qui ipsi sibi bellum indixissent, cruciari dies ac noctes, torqueri vellent.* Imitatur hoc pro more suo Lactantius lib. I. c. XI, 45. *Deinde Jupiter, postquam imperia divisit, reliquitque hominibus leges; mores frumentaque* (legendum auguror, *mores INSTRUMENTAQUE*) *paravit; multaque alia bona fecit, -- in Creta vitam permutavit.* Non licebit hæc & plura talia silentio præterire, siquid in loco Tullii proposito, aut in his sequentibus mutatum volueris. supra lib. I. c. 20. -- *qui gubernet, qui cursus astrorum, mutationes temporum -- conservet; terras & maria contemplans, hominum commoda vitasque tueatur* &c. quæ rursum copulativa conjunctione explet editor cl. infra lib. III. cap. 15. *Leucotheam -- cuncta* (habet) *Græcia; Herculem, Æsculapium Tyndaridas.* ubi tentant -- *item Herculem*, vel *Herculem etiam*, &c.

Cap. VI. *At medici quoque (ita enim dicebas) sæpe falluntur. Quid simile medicina? cujus ego rationem video, & divinatio, quæ unde oriatur non intelligo.* Legerim ego potius, secundum msf. regium, *Quid simile habet medicina?* quemadmodum heic etiam legere gestiit Boherius; quàm ut verbum

bum *habet* subaudiendum esse censeam, quod Davisii judicium erat. Lectio autem codicis potest adstrui ex Acad. lib. II. c. 5 *Sed neque Saturninus - - simile quicquam habuit veterum illorum.* de Divin. lib. II. cap. 20. *quid simile habet passer annis?* Fam. lib. IX. ep. 21. *Quid enim simile habet epistola aut judicio aut concioni?* vide quoque Sen. epist. VIII. IX. LXXX. & alibi. Hæc cum pro codicis illius lectione militare videantur, non tamen vulgatam deserendam puto. Verum in eo dissentio ab editore doctissimo, ut verbo substantivo *est*, non autem τῷ *habet* supplendum esse arbitrer ellipsin istam. Quamvis enim nonnullis in locis commodissime subaudiatur verbum *habendi*, ea tamen loci hujus ratio atque natura est, ut multo simplicius illius supplementum futurum sit, si verbum *est*, cujus ellipsis passim occurrit, in hoc loco ab auctore suppressum intelligamus. Illud additur infra cap. 38. *Non animadvertunt, inquit, omnia Di, ne reges quidem. Quid simile est? Reges enim* &c. eodemque modo dicitur, *Quid est magnum?* Acad. I. c. 2. *Quid est mirandum?* Sen. epist. XCV. & plura talia. Omittitur autem idem verbum ad Fam. lib. VII. ep. 23. *Bacchas istas cum Musis Metelli comparas. Quid simile? primum* &c.

Cap. VII. *Quæque in domo pulchra cum pulchritudine mundi comparabas, & cum totius mundi convenientiam consensumque adferebas, Zenonisque breves & acutulas conclusiones; in eam partem sermonis, quam modo dixi, differemus.* Delenda videtur copula *&*, quam injecisse videtur imprudentia librarii, exspectantis iterum ablativum post voculam *cum*, tamquam ea hoc in loco non conjunctio, sed præpositio esset. Jam video locum, vitii satis superque manifestum, hoc modo emendasse Walkerum,

ut

ut legeret, *& quam totius mundi convenientiam* &c. quam tamen correctionem cur meæ anteponerem, nondum video. Sequitur, -- *omniaque quæ à te nudius tertius dicta sunt, cum docere velles Deos esse, quare & mundus universus, & sol, & luna, & stellæ sensum ac mentem haberent, in idem tempus reservabo.* Verba ista duo *Deos esse* pro suppositiis habenda, censebat erud. Davisius, quod sensum non minus quam syntaxin turbare ipsi viderentur. Habet omnino constructio quiddam duriusculum, sed tamen haud scio an illud tanti sit, ut aures linguæ Latinæ idiotismis, styloque Ciceroniano adsuetas offendere debeat. Quid enim? si verba, *cum docere velles Deos esse, quare* &c. hoc modo explanemus, ut si hæc dixisset Cicero, *cum velles probare esse Deos, ac proinde diceres mundum universum* &c. *sensum mentemque habere*; sensus quidem hic non erit turbidus, neque constructio tam impedita, ut non similibus exemplis, quæ intacta ab intt. dimissa sunt, adferi atque illustrari possit. Docuerat nempe Balbus, esse Deos; idque ut elucidaret, solem, lunam, & talia plura, quorumcunque vim insignem & illustrem faciem videremus, Deos esse contenderat. ut constat ex l. II. c. 17. extr. Atque hoc ipsum vulgata lectione diserte exprimitur, si quid ego video. *Quare -- haberent*, hoc est, *ob eamque causam -- habere*; quæ istiusmodi fere est construendi ratio, qua usus est noster cum alibi passim, tum quoque supra lib. I. cap. 38. *Hoc idem fieri in Deo, cujus crebra facie pellantur animi, ex quo esse beati intelligantur.* i. e. ejusque c. f. pelli animos, atque ex eo beatos esse intelligi. Acad. lib. I. c. 8. *e quibus -- effectum esse mundum*; *extra quem nulla pars materiæ sit.* & cap. 12. *& si ita*

erat

erat comprehensum --, *scientiam*; *sin aliter*, *inscientiam nominabat*: *ex qua existeret* (h. e. existere dicebat) *etiam opinio*, *quæ esset imbecilla*, *& cum falso incognitoque communis*. lib. II. c. 31. *quare ita placere*, *tale visum nullum esse*. i. e. ideoque ita placere. ad Fam. lib. V. ep. 16. *ut ea non dicam*, *quæ sæpissime & legi & audivi*, *nihil mali esse in morte*; *in qua si sensus resideat*, *immortalitas illa potius*, *quàm mors ducenda sit*; *sin sit amissus*, *nulla videri miseria debeat*, *quæ non sentiatur*, &c. quod idem sic etiam exprimi potuit -- *atque in ea si sensus resideat*, *immortalitatem illam potius*, *quàm mortem ducendam esse*; *sin sit amissus*, *nullam videri miseriam debere*, *quæ non sentiatur*. de Fin. lib. IV. c. 7. *Ad hanc rem aiunt artes quoque requisitas*, *quæ naturam adjuvarent*: *in quibus ea numeretur inprimis*, *quæ* &c. id est, *in iisque numerari inprimis* &c. ubi Lambinus, absque causa sontica, legebat *numeratur*. Curtius lib. VI. c. XI, 33. *Festinasse ergo se*, *dum præmium haberet in manibus*, *repræsentare consilium*; *cujus patrem fuisse auctorem nisi crederent*, *tormenta quamquam tolerare non posset*, *tamen non recusaret*. Schefferus volebat *recusare*; sed subjunctivus non videtur sollicitandus, quamvis etiam J. F. Gronovius Obs. lib. II. c. 14. eodem plane modo ex subjunctivo fecerit infinitivum, in his Livii lib. XXII. c. 44. *Multos annos jam inter Romanos Nolanumque populum amicitiam esse*, *cujus neutros ad eam diem pœniteret*. ubi vir insignis scriptis illis parendum putabat, qui dant *pœnitere*; quod tamen necesse non esse, declarant exempla, quæ jam nunc attulimus, quæ usum infinitivi ac subjunctivi in hujusmodi orationis casibus promiscuum fuisse satis dilucide, siquid mihi cernere liceat, evincunt. Addamus Corn. Nepot. Epam.

cap. 7. *Cum eum cives præficere exercitui noluissent, duxque esset electus belli imperitus, cujus* (id est, *ac illius*) *errore eo esset deducta illa multitudo militum, ut* &c., *desiderari cœpta est Epaminondæ diligentia.* Lactantius lib. II. c. 1, 4. -- *cujus vim conditionemque non aliter posse contineri.* Neque ab hacce forma alieni fuerunt Græci. Xenoph. Mem. lib. I. p. 709. -- ὧν ἐδὲν δῆλον εἶναι τοῖς ἀνθρώποις. Ælian. V. Hist. lib. XII. c. 35. -- ὧν εἶναι δὲ τὴν Κυμαίαν. Diod. Sic. lib. I. c. 27. -- ἀφ' ἧς τὴν χώραν Ἑσπερῖτιν ὀνομασθῆναι. Diog. Laert. Procem. §. 1. -- ὃν ἄρξαι φιλοσοφίας, ἧς τὰς προεςῶτας ἱερέας εἶναι καὶ προφήτας. & lib. II. §. XI. ὃν καὶ πρῶτον σπȣδάσαι τȣ̃ ποιητȣ̃ περὶ τὴν φυσικὴν πραγμάτειαν. vertitur -- *quem in iis etiam, quæ ad naturæ historiam pertinent, constat Poetæ fuisse inprimis studiosum.* melius forte sic redderetur: *quem etiam primum ad poetæ historiam naturalem studium suum adjecisse:* ut περὶ non cum genitivo antecedente, sed cum accusativo construatur.

Cap. IX. *Istum enim locum totum illa vetus Zenonis brevis -- conclusio dilatavit.* Verbum postremum mendosum visum fuit doctis, qui *coarctavit, declaravit, dilucidavit,* aut tale quid reponendum judicarunt. Ego illud *dilatavit* hunc in modum interpretor, *sic expressit, ut dilatationis satis amplæ vicem præstiterit.* Conclusio Zenonis loci illius, de quo hîc loquitur Cotta, partes omnes sic continebat, ut totum illum locum quasi patefaceret ac panderet. Sequitur: *Nihil igitur adfert pater iste Stoicorum, quare mundum ratione uti putemus, nec cur animantem quidem esse.* Malunt duumviri cll. *ne cur animantem quidem esse.* Quibus ego vix possum facere ut adstipuler, quoniam una lectio non minus commoda est, quam altera. De vi & usu

usu τῦ *nec quidem* lege Tursellinum. In fine capitis ista leguntur : *Sed non omnia , Balbe , quæ cursus certos & constantes habent, ea Deo potius tribuenda sunt, quàm naturæ.* Editiones vetustiores dabant -- *habent vel servant*, cum Camerarius illud *vel servant* a libris Venetis abesse videns, ex alicujus dubitatione in textum irrepsisse judicabat. Testatur tamen Davisius in suis omnibus exhiberi, quamvis ne sic quidem non in eandem cum Camerario pedibus eat sententiam. Quæ quidem sententia illustrari potest exemplis, quæ Steph. Baluzius suggessit ad ista Salviani de Gub. Dei lib. VI. p. 117. *Cumque etiam pupillis, prodigis vel prodigiosis soleat subvenire paupertas.* ubi illud *vel prodigiosis* non immerito malæ manui acceptum referebat ille vir doctus. Quid vero? si conjunctionem discretivam *vel*, in copulativam *que* vel *ac* mutemus; an erit in loco Tullii quidquam, quod merito reprehendas? Certe *servare cursum certum & constantem* amplius aliquid dicit, quàm *habere*. Et licet idem satis expresse dici solo *habendi* verbo queat, est tamen istiusmodi pleonasmus Tullio, aliisque auctoribus probatissimis admodum familiaris, ut jam antea probavimus ad lib. I. c. 43. Atque eodem modo conjunctiones *aut*, *ac* & *atque* à librariis permisceri solere, testis est clar. Cortius ad Salust. Jug. 82. Idem forsitan statuendum de loco Minucii Fel. Octav. cap. XX. -- *non nos debet antiquitas imperitorum, fabellis suis delectata vel capta, ad errorem mutui rapere consensus.* legendum fortasse *delectata & capta*: ut Cæcina ad Cic. Fam. VI. ep. 7. extr. conjunxit *gaudere* & *capi*. *Tu*, inquit, *pro tua prudentia, quibus rebus gaudeat, quibus capiatur Cæsar tenes.* Cl. tamen Davisius τὸ *delectata vel*, eliminari ideo volebat, quod hîc de fabularum

ſuavitate agendi non eſſet locus. Scilicet haud reputabat vir ille, Latinarum quamvis elegantiarum pulchre callens, *fabulis* per ſe minus gratis aut jucundis, *delectari* tamen eum eleganter dici, cui talia libenter audire ſit, ut loquitur Minucius, quique ea credulis auribus arripiat. Cic. de Divin. lib II. c. 55. *Num igitur me cogis etiam fabulis credere? quæ delectationis habeant quantum voles, -- auctoritatem quidem nullam debemus nec fidem commentitiis rebus adjungere. Quæ delectationis* &c. h. e. quibus quantumcunque moveantur homines improvidi. Sic quoque de Nat. Deor. III. c. 24. Salvian. de G. D. lib. I. init. *etiam paganorum forſitan electorum atque ſapientium teſtimoniis delectantur*: i. e. capiuntur ac permoventur. Lactant. lib. I. c. VII, 7. *Nihil eſt, in quo nobis faciant invidiam, qui unum Deum dicamus, multos negemus. Si eos multitudo delectat*, &c. i. e. ſi illi ad multos ſtatuendos propenſi ſunt.

CAPUT XV.

Vulgata lectio Ciceronis in III. de N. Deor. quinquies defenditur. Quidem *pro etiam.* Ut *in protaſi quandoque omittitur. Cicero obiter bis vindicatur. Relativi ſine copula repetitio. Tria Ciceronis loca in tranſitu adſeruntur. Novatianus tentatur. Enallage verbi ſimplicis* fugere, *& compoſiti* refugere. *Cicero bis defenditur. Caſuum ad prius orationis membrum accommodatio notabilis. Cicero ter vindicatur Florus quoque, Juſtinus ac Paterculus vindicantur.*

Apud Tullium lib. III. de Nat. Deorum, cap. 10. ſic loquitur Cotta: *Vide, quæſo, ſi omnis*

nis motus, *omniaque*, *quæ certis temporibus ordinem ſuum conſervant*, *divina dicimus*; *ne tertianas quidem febres & quartanas divinas eſſe dicendum ſit*. Lambinus reponebat *ne tertianas quoque febres*, Muretus *ne tertianas item febres*; & loci ſenſum hanc vel illam emendationem flagitare, judicabat editor clariſſimus. Sed *quidem* pro *etiam* ſæpiſſime in orationis intenſione adhiberi, quis eſt qui neſciat? Sic ſupra cap. 9. *Iſto modo etiam diſertus & quidem mathematicus erit mundus*. ſic millies alibi, ut docetur in Turſell. libello de particulis. Quamobrem omnino recte factum, quod non auditus fuerit Lambinus, cum *quidem* tolleret ex his, de Fin. lib. I. c. 20. - - *eſſe quoddam fœdus ſapientum*, *ut ne minus quidem amicos*, *quàm ſe ipſos diligant*.

Ibidem: *Et ſi domus pulchra ſit*, *intelligamus eam dominis*, *inquit*, *ædificatum*, *non muribus*: *ſic igitur -- exiſtimare debemus*. Ampl. Boherius legebat *Ut*, *ſi* &c. ut haberet conjunctio *ſic*, ad quod commodius referretur. Eodem modo doct. Daviſius, qui hîc quidem conticuit, *Ut* pro *Et* legebat in his cap. 31. *Et -- prorſus*, *ſiqui audierunt*, *vitioſi eſſent diſceſſuri*, -- *tacere præſtaret philoſophis*, *quam iis*, *qui ſe audiſſent*, *nocere*: *ſic ſi homines*, *rationem* &c. Et celeb. Bentleius *Ut enim* ſubſtituebat Tuſc. lib. IV. c. 13. *Eſt enim corporis temperatio*, *cum ea congruunt inter ſe*, *e quibus conſtamus*, *ſanitas*: *ſic animi dicitur*, *cum ejus judicia opinionesque concordant*. His locis quidquid inſit vitii, id omne in prava tantummodo diſtinctione poſitum videtur; quæ ita eſt, ut ego exiſtimo, conſtituenda, ut conjunctionem *ſic* τελείῃ ὑποστιγμῇ ab antecedentibus ſeparemus; quo fiet, ut conjunctio iſta haud ita neceſſario ante ſe flagitet προτακτικὸν

 illud

illud *ut*. Ita quoque de Off. lib. III. c. 10. *Scite Chrysippus, ut multa: Qui stadium, inquit, currit, eniti & contendere debet.. ut vincat : supplantare - - nullo modo decet. sic in vita sibi quemque petere, quod* &c. suprà lib. I. cap. 27. *Dicemus ergo idem, quod in Venere Coa: corpus illud non est, sed simile corporis - - : sic in Epicureo Deo non res, sed similitudines rerum esse.* Sexcenta licet ejusmodi proferri.

Cap. XII. *Ut enim si omnis cera commutabilis esset, nihil esset cereum, quod commutari non posset : similiter igitur si omnia, quæ sunt, e quibus cuncta constant, mutabilia sunt; nullum corpus esse potest non mutabile.* Conjunctionem copulativam, quam in his requirunt critici, qui legunt *eque quibus*, vel *& e quibus*, passim in tali, quam hîc videmus, relativi geminatione omittit Cicero. Sic supra cap. 7. *Unus is modus est, de quo satis dixi, qui est susceptus ex præsensione rerum futurarum.* cap. 9. *ne stellæ quidem, quas tu innumerabiles in Deorum numero reponebas, quarum te cursus æquabiles æternique delectabant.* infra cap. 17. *capedunculis, quas Numa nobis reliquit, de quibus.. dicit Lælius.* cap. 24. .. *Pallantis, quæ patrem dicitur interemisse.., cui pinnarum talaria affingunt.* lib. I. c. 36. *Tu quod opus tandem magnum & egregium habes, quod effectum divina mente videatur, ex quo esse Deos suspicere ?* de Divinat lib. I. c. 15. *Nam quid ego -- Dejotarum regem commemorem ? qui nihil umquam nisi auspicio gerit; qui, quum* &c. lib. II. cap. 44. *Quum enim illi orbes, qui cœlum quasi medium dividunt, & adspectum nostrum definiunt, qui à Græcis* ὁρίζοντες *nominantur*, &c. de Legibus lib. I. c. 20. *quippe cum antiqui omnes, quod secundum naturam esset, quo juvaremur in vita, bonum esse decreverint.* Acad. lib. I. c.

I. c. 8. *materiam quandam, ex qua omnia expressa atque effecta sint; quæ tota omnia accipere possit* &c. vide quoque lib. II. c. 13. Tusc. lib. II. c. 12. & lib. V. c. 25. Lactant. lib. VIII. c. XI. Sen. epist. LXXXII. p. 247. & alibi. Atque hinc etiam lucem capiunt sequentia ista loca. Tusc. lib. V. c. 9. *in eo libro, quem scripsit de vita beata, in quo multa disputat, quamobrem is, qui torqueatur, qui crucietur, beatus esse non possit.* ubi cel. Bentl. legebat, *quod multa disputarit, quamobrem* &c. lib. III. cap. XI. *altera cupiditas, quæ recte vel libido dici potest, quæ est immoderata adpetitio opinati magni boni, rationi non obtemperans.* ubi cl. Davisius ex depravata quadam codicum lectione sic malebat, *altera, quæ est inmoderata adpetitio opinati magni boni, rationi non obtemperans, vel cupiditas recte vel libido dici potest.* Acad. lib. II. c. 26. *Sed ab hoc credulo; qui numquam sensus mentiri putat, discedamus: qui ne nunc quidem, cum ille sol, qui* &c. idem vir erud. emendabat, *Quid? ne nunc quidem?* Novatianus de Reg. Fidei cap. XXVIII. *pro perfectis dicit, quæ futura habet, quæ sine dubitatione ventura sunt.* nuperus editor doctissimus volebat, *& quæ sine d. v. s.* posses non minore ratione conjicere, *quia sine d. v. s.* ut paulo ante: *Sæpe enim scriptura divina quæ nondum facta sunt, pro factis adnuntiat, quia sic futura sunt.*

Cap XIII. .. *& fugit à quibusdam: quod autem refugit, id contra naturam est.* Lambini elegantia prorsus inanis est, qui periodos hoc modo adæquandas putabat, *& refugit à quibusdam: a quo autem refugit*: quemadmodum etiam Tusc. lib. I. c. 23. *nec ipsum ab alio renascetur, nec ex se aliud creabit:* legebat *recreabit.* Recte vero Davisius, qui utrique huic παραδιορθώσει adsensum negavit;

 istius-

iſtiusmodi enim variationibus maxime delectabantur veteres. ſupra c. 12. *Ut enim, ſi omnis cera commutabilis eſſet, nihil eſſet cereum quod commutari non poſſet.. ſimiliter igitur, ſi omnia.. mutabilia ſunt* &c. cur non, uti ſupra, *commutabilia ſunt?* atque hoc ipſo cap. 13. *Si igitur voluptatis ſenſum capit, doloris etiam capit: quod autem dolorem accipit, id accipiat etiam interitum neceſſe eſt.* Acad. lib. II. c. 33. *quos quoniam appetitio conſequatur; actionem ſequi.* de Fin. lib. V. c. 25. *atque ut reliqui fures earum rerum, quas ceperunt, ſigna commutant: ſic illi -- nomina -- mutaverunt.* Lactant. de Ira Dei cap. XII, 6. *ut quia docuimus à Deo factum eſſe mundum, doceamus quare ſit effectus.* Cæſar B. Gal. lib. I. cap. 13. *quum id quod ipſi diebus xx. ægerrime confecerant, ut flumen tranſirent, illum uno die feciſſe intelligerent.* Græce quoque hoc modo Syneſius epiſt. L. τὲς δὲ, καὶ μὴ πλάσαντας, ὅτι συνέπλασαν ἄν: *illos autem* (averſandos puto), *quod licet non finxerint, finxiſſent tamen.* & epiſt. LII. καὶ μέγα ὐδὲν ἐφ' ἑκάςης ἡμέρας ἀνύειν ἐλπίσαντες, ἐλάθομεν ἐξηνυκότες ὅσον ἔδει: *& non multum unoquoque die itineris conficere rati, non ſenſimus nos itineris confeciſſe quantum oporteret.* Polyænus Strat. lib. II. c. 3. §. 8. παρεσκεύαζεν ἄνδρα -- ἀγγέλλοντα· ὁ Τροφώνιός μοι προσέταξεν ἀπαγγεῖλαι Θηβαίοις. Xenoph. Cyropæd. lib. I. p. 7. Οἳ δ' ἂν παιδευθῶσι παρὰ τοῖς δημοσίοις διδασκάλοις, ἔξεσιν αὐτοῖς ἐν τοῖς ἐφήβοις νεανισκεύεσθαι· τοῖς δὲ μὴ διαπαιδευθεῖσιν ὕτως ὐκ ἔξεσιν. & lib. III. p. 63. Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Ἀρμένιε, πότερα βὐλει αὐτὓ μένων τῷ λιμῷ καὶ τῇ δίψῃ μάχεσθαι, ἢ εἰς τὸ ἰσόπεδον καταβὰς ἡμῖν διαμάχεσθαι; His quoque ſatis ſe vindicare videtur iſta lectio, de Legibus lib. I. cap. 13. *rebus non commutatis, immutaverunt vocabula.* ubi editor cl. codices ſequen-

quendos istos putabat, qui referunt -- *commutaverunt vocabula*.

Cap. XIV. *Qui quoniam quid diceret intelligi noluit, omittamus.* Tentant, *Quem, quoniam q. d. i. n., omittamus:* vel, *Qui, quoniam q. d. i. n., omittatur.* At vulgata lectio satis proba est, Tullioque digna. Primum enim post *omittamus*, subaudiendum *eum*, de qua ellipsi fusius jam egimus ab lib. II. cap. 48. Deinde pronomen relativum *qui*, constructum cum verbo *noluit*, eandem plane formam refert, quæ in sequentibus his locis obtinet. pro Muræna cap. XII. *Prætor interea ne pulchrum se ac beatum putaret.., ei quoque carmen compositum est.* dici idem hoc modo potuit: *Interea prætori quoque, ne pulchrum se* &c. *carmen compositum est;* sed jam nominativus ille *prætor* referendus ad verbum illud *putaret*. Perperam se comma ingessit post *interea*, qua depravatione deceptus Sanctius Min. lib. IV. c. xi. anacoluthon in his sibi cernere visus est, quod nullum quidem inesse ego mihi persuaserim. Pergamus ad alia exempla, quo planius & apertius fiat id quod volumus. Tusc. lib. I. c. 34. *etiamne nobis expedit, qui -- si ante occidissemus, mors nos à malis -- abstraxisset.* cur non potius, *quos, si* &c. *mors à malis -- abstraxisset?* & cap. 43. *cui cum Lysimachus rex crucem minaretur, istis, quæso, inquit,* &c. quod idem sic forte quispiam efferre malit: *qui, cum ei Lysimachus* &c. Seneca epist. XCVIII. *Qui licet prudens sit, -- non contingit illi bonum integrum.* pro, *Cui, licet p. s., non contingit bonum integrum.* Lactant. lib. II. cap. v, 13. *quarum quia liberæ sunt voluptates, huc atque illuc vagantur ut libuit.* pro: *quæ, quia earum liberæ* &c. Sallust. Cat. cap. LII, 34. *quibus siquid umquam pensi fuisset, non ea con-*

filia de repub. habuissent. & cap. xi, 2. *huic quia bonæ artes desunt, dolis atque fallaciis contendit.* ubi vide doct. Cortium. Cicero Tusc. lib. I. c. 42. *mors si esset misera, finis esse nullus potest.*. Lambin. & Bentl. reponunt, *morti, si* &c. sed conjecturâ mihi quidem parum probabili; quemadmodum sincera quoque videntur omnia, in locis sequentibus. Florus lib II. c. xviii, 14. *ab duce orantes prœlium, ut tanquam viros occideret, ubi non impetrabant, placuit eruptio.* i. e. *ubi orantes... non impetrabant, placuit* iis *eruptio.* ubi Salmasius emendabat, *ab duce orant prœlium.* Justinus lib IX. cap. 8. *Hic ubi exarsisset, nec dilatio ultionis nec modus erat.* ubi Grævius amplectebatur Juntarum lectionem, *Huic, ubi* &c. Vell. Paterculus lib. II. cap. 115. *& ob ea, quæ si propriis gessisset auspiciis, triumphare debuerat, ornamentis triumphalibus -- donatus est.* quem locum alii alio modo emendant, cum tamen eadem illius cum his quæ jam enumeramus natura videatur. Cicero Off. lib. I. cap. 17. *Magna etiam illa communitas est, quæ conficitur ex beneficiis ultro citro datis acceptis: quæ & mutua & grata dum sunt, inter quos ea sunt, firma devinciuntur societate.* ubi Perizonius, applaudente Grævio, tentabat, *quæ, & mutua* &c. *firma devinciunt societate.* Tusc. lib. III. c. 27. *Quid? ipsa remissio luctus cum est consecuta, intellectumque est, nihil profici mœrendo; nonne res declarat, totum illud voluntarium?* ubi Bentl. legebat, *Quid? ipsa remissio luctus, cum est consecuta, ... nonne re declarat* &c.? Huc etiam confer, quæ jam antea de hacce anastropha disputavimus ad ista lib. II. c. 4. *Ne ægri quidem quia non omnes convalescunt, idcirco ars nulla medicina est.*

CA-

CAPUT XVI.

In Ciceronis III. de N. D. quædam loca juxta lectionem editam stabiliuntur. Enallage graduum. Ellipsis vocis Deæ, *cum præcessit* τὸ Dii. In Deorum numero reponere. *Enallage orationis absolutæ & obliquæ.* Intelligere & cognoscere *nescio quomodo distinguitur à Tullio.*

CAp. XVI. libri Cic. tertii de N. Deor. *plures enim tradunt nobis ii; qui interiores scrutantur & reconditas literas.* Observa graduum mutationem, Tullio haud inauditam. de Fin lib. V. c. 5. *Hujus Lyco est oratione locuples, rebus ipsis jejunior.* Fam. lib. XI. ep. 21. *Siquid erit occultius, & (ut scribis) reconditum, meorum* &c. Tusc. lib. IV. c. 31. *atque ut in malis opinatis, tolerabilia: sic in bonis sedatiora sunt efficienda, quæ magna & lætabilia dicuntur.* ubi non ausim cum Bentl. facere, ut *tolerabiliora* reponam. de N. Deor. lib. II. c. 6. --*mentem, & eam quidem acriorem & divinam.* lib. I. c. 21. *de re obscura atque difficillima.* ubi vide clar. Davisium, uti & ad ista Acad. lib. II. c. 41. *hæc nostra, ut exigua & minuma contemnimus.*

Cap. XVIII. *Quid? Aristæus, --Apollinis filius: Theseus Neptuni: reliqui, quorum patres Di; non erunt in Deorum numero. Quid? quorum matres? opinor etiam magis.* Cl. Davisius ex mss. regio & Cantab. adjicit vocem *Deæ*, post *matres.* Sed cum codices illi vulgatam lectionem passim sine causa deferant, suspecta mihi est ista variatio; quamvis orationem, si verum fateri velimus, exhibeat leniorem. Ista forsitan cujuspiam religio

gio fuit, ut in Tullio non ferret ellipsin istiusmodi, quæ non, nisi aliqua cum difficultate, ex antecedentibus suppleri posset. Sed an est lenior illa vocis *Deam* omissio in his infra cap. 20. *Solem Deum esse, Lunamque, quorum alterum* &c. & rursus ibidem: *Tum si est Ceres à gerendo (ita enim dicebas) terra ipsa Dea est, & ita habetur: quæ est enim alia Tellus? sin terra, mare etiam, quem Neptunum esse dicebas: ergo & flumina & fontes*, scil. Dî sunt. Atque ita *patrum* nomine matres, *filiorum* filias, *fratrum* sorores contineri, bene probavit dilig. Munkerus ad Hygin. Fab. CLIX. Neque ellipsis multum durior videtur, quam illa, de Fin. lib. V. cap. 23. *& quæ -- stuprum voluntaria morte lueret, inventa est, & qui interficeret filiam, ne stupraretur*, scil. inventus est.

Cap. XIX. *Boves igitur & equos* &c. *in Deorum numero reponemus*. Audiamus in h. l. Davisium. „ Reg. inquit, Med. Ascens. Victor. & Bonon. „ 1494. *in Deorum numerum reponemus*, ac ita „ scripsit Cicero. De hujusmodi loquutionibus „ multa multi. vide G. J. Vossium de Constr. cap. „ LXV. & Th. Munkerum ad Hygini Fab. XLI. Hactenus vir doctus. Videntur autem plane ἀσύστατα hæc, & quæ ille commentatus est ad ista lib. I. cap. 12. *imagines earumque circuitus in Deorum numero refert.* “ Mf. reg. à secunda manu, in„ quit, repræsentat *in Deorum numerum refert*, „ ac ita reponit Dio. Lambinus. Sed lectio vul„ gata, pergit, manum medicam non postulat. „ Hyginus Fab. CLXXVII. *Post eam Jovis in* „ *stellarum numero retulit*. Vide, sis, etiam quæ „ notavit Th. Munkerus ad Fab. XCII. „ Rursus idem V. C. talia adnotavit ad hæc ejusdem libri cap. 44. *Vos autem quid mali datis, cum in imbe-*

becillitatem gratificationem & benivolentiam ponitis? ubi cum jam Lambinus *in imbecillitate* repofuerat, iftam emendationem adfumens Davifius ablativum in ipfum contextum recepit, & hancce notulam fubjecit " Vulg. *imbecillitatem*. Ego vero in-„ fignem Lambini emendationem lubens fum am-„ plexus: nam Gruterus de ea, quia carpere non „ potuit, ne verbum quidem fecit, & veterem „ lectionem, quæ abfurda prorfus eft & barbara, „ retinuit. „ Hæc mihi nullo modo conciliari poffe videntur cum adnotatione viri cl. in locum, quem jam præ manibus habemus; nifi illa forte eo valeat, ut duas priores retractet atque tollat. Mihi tamen hîc placet ablativus *numero*. fic enim infra cap. 20. *Cur autem Arci fpecies non in Deorum numero reponatur?* fupra cap. 9. *quas tu innumerabiles in Deorum numero reponebas*. lib. I. c. 31. *aut folem, aut mundum, aut mentem aliquam fempiternam in Deorum natura ponere*. lib. II. c. 21. *Quæ cum in fideribus ineffe videamus, non poffumus ea ipfa non in Deorum numero reponere*. atque ita paffim innumeris in locis, cum vix ufpiam alio modo.

Eodem cap. *Atque in plerisque civitatibus intelligi poteft, augendæ virtutis gratia; quo libentius reipublicæ caufa periculum adiret optimus quisque, virorum fortium memoriam honore Deorum immortalium confecratam*. Hunc locum refpiciens, fic fcripfit Lactantius lib. I. cap. 15. *quod Cicero -- docet, dicens*: *Sufcepit* &c. *Et alio loco: Atque adeo in plerisque civitatibus intelligi poteft, acuendæ virtutis gratia, aut quo libentius reipublicæ caufa periculum adiret* &c Cl Davifius primum in his verbis Lactantii eradit conjunctionem *aut*; ac deinde ex eodem loco colligit, Tullium *acuendæ virtutis gratia* fcripfiffe, non *augendæ*. Sed quoniam Lactantius paf-

passim sine causa abludit a verbis auctorum, quos laudat, uti vel illud ipsum *adeo* in hoc ipsius loco testatur, quod Cicero plane omisit, qui etiam, clar. editorem si audire velimus, non *Atque*, sed *Atqui* scriptum dedit; hinc patet, si tam Ciceronis quam Lactantii lectio per se sit istiusmodi, ut proba cum Latinitate sensum idoneum exserat, leviusculam discrepantiam non satis esse causæ, cur unum auctorem ex altero refingere velis. Quemadmodum autem participium illud *augendæ* non habet, cur sollicitetur, nisi propter solam Tullii cum Lactantio discrepantiam: sic idem plane est de conjunctione *autem*, quam de suo adjecit Lactantius, sentiendum. Nam conjunctio *autem* non semper disjungit aut discernit, sed sæpissime inservit talibus explanationibus, qualis hîc usu venit apud Lactantium, ad amplificanda ista antecedentia *acuendæ virtutis gratia*; quam vim etiam copulativum & præstare, jam antea vidimus. Et *augere* apud Ciceronem eleganter dicitur idem, quod ornare, remunerare, honestare; qualem hujus verbi significationem cum in locis bene multis, tum maxime in illo cernere licet, de clar. Orat. ubi illud opponit τῷ *adfligere* his verbis: *quod judicaret hoc oratoris esse maxime proprium, rem augere posse laudando, vituperando rursus adfligere.* Fusioris hujus verbi illustrationis gratiam nobis fecit literatissimus Cortius ad Sallust. Jug. cap. 86.

Cap. XXII. *Soles ipsi quam multi à theologis proferuntur! -- Volcani item complures: primus Cœlo natus, ex quo & Minerva Apollinem eum, cujus in tutela Athenas antiqui historici esse voluerunt.* Verba ista, *ex quo & Minerva Apollinem eum*, haud recte hîc construi visa sunt editori eruditissimo, qui Ciceronem arbitrabatur scripsisse, *ex quo & Minerva*

Apol-

Apollinum is, *cujus* &c. Videndum tamen an lectio, quam reprobavit vir ille, conservari possit, si verbum *volunt*, *dicunt* aut tale quid subaudiamus, quod omissum eadem plane ellipsi sit, qua noster usus est infra cap. xxi. *Principio Joves tres numerantur*; *ex quibus primum & secundum natos in Arcadia*; *alterum patre Æthere*, *ex quo etiam Proserpinam natam ferunt & Liberum.* similiter quoque de Divin. lib. I c. 26. *Exin cuidam rustico Romano dormienti visus est venire qui diceret*, *præsulem sibi non placuisse*; *idque ab eodem jussum esse eum senatui nuntiare: illum non esse ausum: iterum* &c. & lib. II. cap. 32. *At paullo post audita vox est monentis*, *ut providerent ne à Gallis Roma caperetur: ex eo Ajo loquenti aram in nova via consecratam.* in quibus locis similis ellipsis, similisque orationis directæ in obliquam processus est. Et illam ἐναλλαγὴν quod attinet, qua oratio directa cum obliqua permutatur, ista sane Tullio tam trita fuit, quam quæ tritissima. sic supra lib. II. c. 49. -- *Grues cum l. c. p. m. t.*, *trianguli efficere formam*: *ejus autem summo angulo aer ab iis adversus pellitur*: *deinde* &c. vide quoque, quæ jam dixi ad lib. IV. Tusc. c. 19.

Cap. XXIV. *Quare autem in his vis Deorum insit*, *tum intelligam*, *cum cognovero.* Per *vim Deorum* intelligit auctor, quam ex hodierna Latinitate *essentiam Deorum* diceres; quod, quamvis in scriptis veterum vulgarissimum sit, non tamen se menti oggessit doctissimi Walkeri, qui legebat *Quæ autem in his* &c. Idem porro vir nec probare se declarat, nec intelligere ista, *tum intelligam*, *cum cognovero.* Si tamen ego reputo, millies à Tullio discriminari talia, quæ plerumque ut æquipollentia permisceat; non video, quamobrem verba *intelligere* & *cognoscere* in hoc loco non ita distingueremus, ut *cognoscere* sit nunc primum discere sive mente accipere, *intelligere*

gere autem jam perspicere ac tenere quæ accepta sint. Ita volet Cotta, se rem illam tum intellecturum, si quis eam recte doceret & probaret.

CAPUT XVII.

Ellipsis voculæ magis *vel* potius, *constructionis quædam σύγχυσις una & altera, prosopopœia vocis* oratio, *& ellipsis verbi* facere *in Cic. III. de Nat. Deor. adstruuntur & illustrantur. Quædam loca Lactantii & Min. Felicis tentantur & defenduntur.* Homines Romani. *Xenophon vindicatur.* Dividere *de dissectione violenta dicitur.* Alter, *pro alteruter. Ellipsis duriuscule supplenda ἀπὸ κοινοῦ. Infinitivus notandus. Metonymia, qua spiritus permutantur cum hominibus, quibus insint. Una vox eleganter dativi & ablativi vim præstat. Ellipsis vocis* homines.

CAp. XXV. libri tertii de Nat. Deorum, sic scribit Cicero: *Itaque aliunde mihi quærendum, ut & esse Deos, & quales sint, discere possim, quàm quales tu eos esse vis.* Locum non intellexerunt eruditissimi Angli, qui aut delenda ista, *quàm quales tu eos esse vis,* aut ad supplendam sententiam quædam deesse existimabant. At forsitan hoc modo explicandus est, ut ante illa *quàm quales tu eos esse vis*, subaudiatur vox *potius*. Illius voculæ ellipsis est certe celebris & vulgaris, cujus quidem exempla multi multa collegerunt. Adi modo Parei Lex. Plaut. v. Ellipsis, Vechneri Hell. lib. I. p. 80. Perizon. ad Sanct. lib. IV. c. 7. Lamb. Bos ellip. v. *μᾶλλον*; nec non ipsum Davisium ad Fin. lib. V. c. 30. ad Min. Fel. Octav. cap. v. & ad Lactantii Epit. cap. 2. adde quoque indicem in Tacitum, v. *quàm.* Quibus etiam componere lice-

licebit verba Lactantii lib. II. cap. VII. *Quare oportet -- sibi quemque consulere, -- quàm credentem alienis erroribus decipi.* de Opif. Dei cap. 3. init. *Queruntur, hominem nimis imbecillum & fragilem nasci, quam cetera animalia nascuntur.* i. e. suprà quàm cetera animalia nascuntur. Librum illum Lactantii elegantem dum memorem, duo in eo loca hìc obiter tentabo. Cap. V. -- *in homine autem manus, quæ non ad ambulandum, sed ad faciendum temperandumque sunt natæ.* Pro *temperandumque* dant codices quidam *operandumque.* Mihi autem placeret, siqui libri haberent *TENENDUMQUE*; quod, cum characteribus minus claris expressum esset, librario videri potuit per compendium scripturæ referre illud *temperandum*, quod suppofuit. Emendatio mea tollit verbum, loco minus congruum, & fundatur etiam hisce ejusdem lib. cap. x, 24. *Quid dicam de manibus* &c.? *Illud vero ad usum miris modis habile, quod unus* (digitus) *a ceteris separatus, cum ipsa manu oritur, .. qui -- omnem TENENDI FACIENDIQUE rationem vel solus, vel præcipue possidet, tamquam rector omnium atque moderator.* Alter locus mendo conspurcatus exitat cap. IX, 2. .. *Itaque quoniam mens, ut supra dictum est, oculis tanquam fenestris utitur; non tantum hoc ebriis aut insanis accidit, sed etiam sanis ac sobriis. Nam si aliquid nimis propius admoveas, duplex videbitur.* legendum mihi persuadeo, *Nam si aliquid nimis PROPE IIS* (sc. oculis) *admoveas.* Sed hæc velut in transitu.

Cap. XXVII. *Videturne summa improbitate usus non sine summa esse ratione?* Ordinem verborum sic constituebat cl. Walkerus, ut sensus eorum apertior evaderet, -- *usus esse non sine summa ratione?* At innumeris in locis sic, aliqua cum sensûs ob-

 scur-

ſcuratione, ſyntaxis confunditur. Tuſc. lib. III. c. 15. *quem dicitur Xantippe prædicare ſolita in viro ſuo fuiſſe Socrate.* Plura ejus generis collegimus jam ſupra ad lib. II. cap. 24.

Cap. XXXII. *Dies deficiat, ſi velim numerare, quibus bonis male evenerit; nec minus, ſi commemorem, quibus improbis optime.* Huc applicabo locum quemdam Minucii Felicis, ut hac illum occaſione emendem, & ad alia quædam elegantiſſimi auctoris loca perluſtranda deveniam. Apud illum autem cap. v. ſic inter alia, quibus providentiam impugnat, loquitur Cæcilius: *In naufragiis bonorum malorumque fata mixta, merita confuſa..: cum belli ardore ſævitur, meliores potius occumbere. In pace etiam non tantum æquatur nequitia melioribus, ſed & colitur; ut in pluribus neſcias, utrum ſit eorum deteſtanda pravitas, an optanda felicitas.* Fulv. Urſinus edidit *ſed attollitur*, non *ſed & colitur*, alii autem *ſed & attollitur.* Has tamen conjecturas, juxta cum exemplaris lectione, haud probabat clar. Daviſius, quod barbarum eſſe oporteret, qui dixerit, *nequitia non tantum æquatur, ſed & colitur* (vel *attollitur*) *melioribus*; cui defectui ſic medicinam faciebat, ut legeret -- *ſed præponitur.* Ad ſcrupulum, quem movebat vir cl., illud dicam, non opus eſſe, ut in his *ſed & colitur*, ex antecedentibus repetatur dativus antecedens *melioribus*; quod totam illam rationem, quam ille emendationi ſuæ ſubſternit, enervat atque tollit. Sufficere omnino videtur mutatio multo minor, qua equidem legendum puto, *ſed ITA colitur*, ſc nequitia, *ut in pluribus* &c. Hic mihi manum injiciunt alia nonnulla ejuſdem Minucii loca, quæ obiter expendam. Eodem cap. talia exſtant verba Cæcilii: .. *ne non tam ex noſtris diſputationibus nata ſententia, quàm ex*

ex tuis sensibus prolata videatur. Dum sic loquentem Cæcilium facit Minucius, imitatur Tullium Paradoxa I. *Vereor ne cui vestrum ex Stoicorum hominum disputationibus, non ex meo sensu depromta hæc videatur oratio.* Cap. x. *Cujus* (Dei Judæorum) *adeo nulla vis nec potestas est, ut sit Romanis nominibus cum sua sibi natione captivus.* Legendum puto, ut etiam veteres editiones præ se ferunt, *Romanis HOMINIBUS cum sua* &c. cui etiam lectioni favent exemplaria, quæ *Romanis nominibus* referunt. Hoc sane cum res ipsa suadere videatur, tum quoque confirmant aliquomodo verba ista cap. XXXIII. *Ita prius eos* (Judæos) *deseruisse deprehendes, quam esse desertos; nec ut impie loqueris; cum Deo suo esse captos, sed à Deo, ut disciplinæ transfugas deditos.* quibus autem? Romanis, non numinibus, sed hominibus. In errorem inductus fuisse librarius videtur, quòd Minucio parum dignam haberet dictionem *Romanis hominibus*; quæ tamen auctoribus optimis satis usitata est. Cæsar de B. Gall. lib. I. cap. 31. *propterea quod Harudam millia hominum XXIV. ad eum venissent.* ubi vide Dion. Vossium, uti & Davis. ad M. Fel. c. VIII. Pariter quoque Græce Joan. Malalas Chron. lib. IX. p. 285. καὶ ἐποίησαν εὐθέως ἄρχοντα, ὃν ἐβουλήθη, ἐν τῇ Βιθυνίᾳ, ἐκ τῶν ἰδίων αὐτοῦ ἀνθρώπων. & lib. XVI. p. 122. καὶ ὥρμησαν εἰς τὸ πέραν, κατὰ Βιταλιανοῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων αὐτοῦ. Xenoph. I. Cyropæd. p. 18. B. ὡς δὲ εἶδεν πολλοὺς ἀνθρώπους τῶν Ἀσσυρίων συντεταγμένους, &c. ubi frustra, ut passim alibi, est H. Stephanus, qui ἀνθρώπους supervacuum & spurium putabat. Cap. XI. *Quid? quod toto orbi, & ipsi mundo cum sideribus suis minantur incendium, ruinam moliuntur? quasi naturæ -- ordo turbetur, aut rupto elementorum*

 om-

omnium fœdere, *& cœlesti compage divisâ*, *moles ista*, *qua continetur & cingitur*, *subruatur.* Emendant, *qua continemur & cingimur*, vel *quæ continetur & cingitur.* Ego putem nil tentandum, dummodo in his *continetur & cingitur*, ex antecedentibus tecum repetas *totus orbus & ipse mundus*; quæ quamvis paulo longius ab his verbis absint, posse tamen huc revocari, ex iis planum est, quæ suprà dedimus ad Cic. de N. Deor. lib. II. c. 57. Quod autem cl. Burmannus ad Val. Flaccum lib. I. p. 139. ex *compage divisa*, emendat *compage divulsa*; non video, quo fundamento nitatur illa conjectura, nisi quod verbum *dividendi* imbecillius huic viro visum fuerit, ad violentam, quam innuat auctor, divulsionem significandam. Haud minorem tamen vim exserit, ut mihi quidem videtur, illud verbum in his Virgilii Æneid. lib. II.

Dividimus muros, & mœnia pandimus urbis.

& rursus libro nono:

Sic ait, & sublatum alte consurgit in ensem;
Et mediam ferro gemina inter tempora frontem
Dividit, impubesque immani vulnere malas.

Ita Horatius aliique. Cap. xiii. *quæ sunt dubia, ut sunt relinquenda sunt: nec tot ac tantis viris deliberantibus, temere & audaciter in alteram partem ferenda sententia est.* Tentabat erud. Anglus, *in alterutram partem.* Sed eandem quoque notionem habet vox illa, quam corrigit. supra cap. v. initio: -- *ut libram teneas æquissimi judicis, nec in alteram partem propensus incumbas, ne* &c. Cicero Acad. lib. II. c. 43. *Non potest igitur uterque sapiens esse, quo-*

quoniam tanto opere dissentiunt, sed alter. i. e. alteruter. sic Lactant. de Opif. Dei cap. XII, 10. & alii, ut jam docuit Freinshemius in Ind. Justini, Faber in Thes. ac Tursell. de Partic. cap. XVIII. *Quid nascendi ratio? quid cupido generandi? nonne à Deo data est? & ut ubera, partu maturescente lactescant, & ut tener fœtus ubertate lactei roris adolescat?* Vir laudatus legebat *data sunt*, quod verba alioquin minus cohærere arbitrabatur. Sed haud commodiora sunt ista Ciceronis Tusc. lib. V. c 4. *Sed ab antiqua philosophia usque ad Socratem -- numeri motusque tractabantur; & unde omnia orirentur, quove recederent*, scil. tractabatur. ad Fam. l. ep. 3. *Commendo tibi ejus omnia negotia, -- in primisque ut -- eum ita tractes*, sc. rogo. Tacitus Annal. lib. I. c. 15. *Sed decreta pecunia ex ærario, utque per circum triumphali veste uteretur*, sc. decretum. ubi consule J. F. Gronovium. Cap. eodem: *Audio vulgus, cum ad cœlum manum tendunt, nihil aliud quàm Deum dicunt.* Hæret & languet constructio. Legendum forsitan, *IDEO vulgus*, vel *RUDE vulgus, cum* &c. Cap. XXVI. *Illis adspirantibus & infundentibus præstigias edunt, vel quæ non sunt, videri, vel quæ sunt, non videri.* Duriuscula viris doctis videbatur loquendi ratio, qui verbum *faciunt*, aut tale quid excidisse putabant, vel ita transponebant, -- *per dæmonas edunt. Illis adspirantibus & infundentibus præstigias, faciunt vel quæ* &c. Non dubium, quin lenior esset cursus orationis, si scripsisset Minucius, *ut vel quæ non sunt, videantur, vel quæ sunt, non videantur.* Sed tamen istiusmodi infinitivorum exempla non desunt. Cicero de Fato cap. 16. *quæ causa in rerum natura continebatur, fore ut is in insula Lemno linqueretur?* de

Nat. Deor. lib. III. c. 24. *Magnam molestiam suscepit, -- commenticiarum fabularum reddere rationem.* &c. atqui ita alibi. Cap. xxvii. *Hi sunt & furentes, quos in publicum videtis excurrere, vates & ipsi absque templo.* Supra de dæmonibus loquebatur auctor. „ Non voluit, inquit Davisius, Minucius ipsos „ dæmonas significare, sed homines à tetris istis „ spiritibus obsessos vexatosque. Fortasse legen- „ dum, *Hinc sunt & furentes.* Hactenus ille. At sæpe fit, ut auctores permisceant dæmonas cum hominibus aut substantiis, quibus dæmones insint. D. Marcus Euang. cap. iii. vs. 11. Καὶ τὰ πνεύματα τὰ ἀκάθαρτα, ὅταν αὐτὸν ἐθεώρει, ΠΡΟΣΕΠΙΠΤΕΝ αὐτῷ, καὶ ἔκραζε λέγοντα, ὅτι &c. ubi vide summum virum H. Grotium. Cap. xxx. *Romani Græcum & Græcam, Gallum & Gallam sacrificiis viventes obruere.* Legit vir cl. ex mſ. *sacrificii* ſc. cauſa. At si exempla, quæ tali genitivo elliptico illustrando contulit, bene inspicias, facile ni fallor liquebit, eam esse hujus loci naturam, ut talis genitivus hîc nescioquomodo frigeat, non minus quàm si diceres, Romanos id fecisse *propter sacrificium.* Quamobrem legerim ego potius *in sacrificiis*, vel per appositionem *sacrificia*; nam *sacrificia* aliquando victimæ vel res offerendæ dicuntur. sic Lactantius lib. V. c. xix, 30. *mentem ipsam pro sacrificio habet.* Et appositio erit ei similis, qua utitur Virg. lib. X. Æneid. vs. 519.

> *Quattuor hîc juvenes* ——
> *Viventes rapit, inferias quos immolet umbris.*

Cap. xxxii. *cum omnia cœlestia terrenaque -- Deo cognita, plena sint.* Attendant linguæ Latinæ studiosi.

diosi elegantiam, qua eadem vox in uno membro dativi, in altero ablativi casûs est. Talia quoque alibi sectatur Minucius. uti cap. XXVI. *onusti & immersi vitiis*. Seneca epist. LIX. *Voluptatibus hoc nomen imposuit, & quod voluit expressit*. & de Ira lib. II. c. 36. *gladiis & pugnare parati & incumbere*. Lactantius de Ira Dei cap. IV, 3. *quid tam dignum, tam proprium Deo, quàm providentia?* Cap. XXXV. sic loquitur Octavius: *Et tamen admonentur homines doctissimorum libris & carminibus poëtarum illius ignei fluminis*. Casp. Barthius in anim. ad Stat. tomo III. pag. 796. legit, *Et tamen admonentur homines docti sophorum libris, & carminibus* &c. quid enim, inquit, aliud sunt *libri* poetarum, quam eorum *carmina?* Scilicet nomen *doctissimorum* perperam ad substantivum *poetarum* retulit ille vir doctus, ut si legeremus *doctissimorum poetarum libris & carminibus*; quum prior illa vox absolute accipi debeat, & subaudiri substantivum *hominum*, vel *virorum*. Plus sane in hoc loco vidit vir quidam sagacissimus, qui emendabat, *Et tamen admonentur hominum doctissimorum* &c. Nec tamen vel illa mutatio necessaria est, quandoquidem ellipsis illa, quam dixi, satis usitata est. Cicero Acad. lib. II. c. 3. *eaque est -- in judiciis nostris infirmitas, ut non sine causa antiquissimi & doctissimi invenire se posse quod cuperent, diffisi sint*. de Legib. III. c. 5. *& locum istum totum, ut à doctissimis Græciæ quæsitum & disputatum est, explicabo*. de Divin. I. c. 49. *ut doctissimis sapientissimisque placuit*. sic quoque de Fin. I. c. 4. & alibi. Jam tandem ab Minucio Felice redeamus ad Tullium nostrum, ut reliqua libri tertii de Natura Deorum capita percurramus.

Cap. XXXV. *Invita in hoc loco versatur oratio.* Illud vult Cotta, abhorrere se ab istarum rerum commemoratione, propterea quod peccandi licentiam adferrent. Sed doct. Boherius, cui legendum videtur *Invisa in hoc loco versatur oratio*, non rebus, quæ voluntate carent, sed personis tantummodo accommodatam esse vocem *invitus*, objicit. Fallitur omnino vir eximius; cum enim vox *invitus*, passim per προσωποποιΐαν tribuitur rebus inanimis, tum præcipue sic de oratione, tamquam de illo qui habeat, loqui amat Cicero. Sic Tusc. lib. I. cap. 30. *Itaque dubitans, circumspectans, hæsitans, multa adversa reverens, tamquam in mari immenso nostra vehitur oratio.* & cap. 35. *Sed ita tetra sunt quædam, ut ea fugiat & reformidet oratio.* lib. V. c. 29. *quorum oratio nihil ipsa judicat, sed habetur in omnes partes* &c. infrà c. ult. *ut Velleio Cottæ disputatio verior, mihi Balbi ad veritatis similitudinem videretur esse propensior.* supra cap. 2. *orationeque ea, quæ me in perorando hortabatur.* ubi vide Davisium cl.

Cap. XXXVIII. *Hi duo illos oculos oræ maritimæ effoderunt, non iratus alicui, quem omnino irasci posse negatis Deum.* Legebant docti. -- *negatis, Deus*, quod accusativus ipsis solœcam orationem reddere videbatur. Est tamen eadem loquendi ratio, de Leg. lib. III. c. 5. *hæc est enim, quam Scipio laudat in libris, & quam maxime probat temperationem reip.* ubi hanc formam contra Lambinum pluribus adstruit ipse Davisius, quem ibi vide.

Cap. XL. *Quæ cum dixisset, Cotta finem.* Recte factum, quod verbum *fecit*, quod scripti quidam editique adjecerunt, glossatori tribuerit edi-

tor cl. At cum ille ellipsios, haud ita sane vulgaris, nullum exemplum attulerit, quo judicium suum suffulciret; en tibi unum & alterum, quod attendenti quidem mihi obviam factum est. sic enim de Fin. lib. II. cap. 6. *Tum ille, finem, inquit, interrogandi*, sc. fac. & rursus lib. V. c. 1. *Quæ cum dixisset, finem ille.* Et in libros Tullij de Natura Deorum quidem tantum.

THOMÆ WOPKENS
LECTIONUM TULLIANARUM
LIBER TERTIUS,

Complectens animadversiones in Ciceronis libros de Divinatione ac de Fato.

CAPUT I.

Transitus fit ad libros Tullii de Divinatione, in quorum primo lectio vulgata aliquoties adstruitur ac vindicatur. Suidas defenditur. Id nos ut faciamus conceditur; *pro, nobis conceditur. Subjunctivus in altero orationis membro stabilitur. Ordo verborum à transpositione viri cl. vindicatur. Perfectum Latinorum pro præsenti congruit aoristis Græcorum. Seneca defenditur. Hypallage. Cicero obiter defenditur cum Clemente Alexandrino.*

VEnimus jam ad libros Tullii de Divinatione. Horum autem prioris capite primo sic scribit auctor: *Principio Assyrii -- trajectiones motusque stellarum observitarunt.* Apposite clar. Davisius his verbis con-

contulit locum Suidæ, in v. Ἀστρονομία; quo teste πρῶτοι Βαβυλώνιοι ταύτην ἐφεῦρον διὰ Ζωροάστρου· μεθ᾽ ὃν καὶ Ὀστάνης· οἳ ἐπέστησαν τῇ οὐρανίᾳ κινήσει τὰ περὶ τοὺς τικτομένους συμβαίνειν· ἀφ᾽ ὧν Αἰγύπτιοι καὶ Ἕλληνες ἐδέξαντο, καὶ τοὺς γενομένους ἀναφέρουσιν εἰς τὴν τῶν ἀστέρων κίνησιν. *Primi Babylonii illam invenerunt per Zoroastrum; post quem etiam Hostanes; qui diligenter notarunt, cœlesti motu accidere quæ ad nascentes pertinent. A quibus Ægyptii & Græci acceperunt, qui etiam nascentes in motum siderum referunt.* Quod autem in hoc loco observari velim, est verbum ἐπέστησαν; quod ita male habuit virum laudatum, ut verba Suidæ hunc in modum refingeret ac suppleret: οἳ ἨΠΙ΄ΣΤΑΝΤΟ τῇ οὐρανίᾳ κινήσει τὰ περὶ τοὺς τικτομένους συμβαίνειν ΜΕ΄ΛΛΟΝΤΑ: *qui cognoverunt cœlesti motu, quæ circa nascentes futura essent.* Sed non video, quid menti auctoris obstet, si verba reddantur, ut nos modo reddidimus. Hanc sane vim tribuere verbo ἐφίστημι videtur Pollux lib. IV. segm. 8. cum illud recenset inter γνῶναι, γνωρίσαι, θεωρῆσαι ac similia. At illam extra omnem dubitationis aleam posuisse videntur viri doctissimi, Duportus ad Theophr. Charact. pag. 221. & Olearius ad Philostr. vit. Apoll. lib. I. c. 34.

Cap. III. *Quod illi in aliqua re, invitissimis Stoicis, Stoico facere licuit, id nos ut in reliquis faciamus, à Stoicis non concedetur?* Censuerunt commentatores legendum, *id nobis*, *in reliquis* &c. atque huic lectioni codex etiam producitur qui faveat. Non tamen in recepta scriptura quidpiam labefactandum arbitror, neque enim hæc forma durior illis est, quas cernere licet in his locis. Tusc. lib. I. c. 38. *Quare licet, etiam mortalem esse animum judicantem æterna moliri.* ubi nemo sane refinxerit *judicanti*, præsertim si etiam ista addiderit,

rit, ibid. lib. V. c. 15. *quibus abundantem licet esse miserrimum.* & de Fato cap. 15. *similiterque superiora repetentem regredi infinite licet.* Dicitur autem *nos ut*, pro *ut nos*, transpositione maxime vulgari, de qua diximus ad lib. II. de Nat. Deor, cap. 4.

Cap. VI. *multo magis aveo audire de divinatione quid sentias. Nihil, inquit, equidem novi, nec quod præter ceteros ipse sentiam.* " Duas ultimas „ voces, inquit editor eruditissimus, ut mihi qui- „ dem videtur, ex superioribus male repetierunt „ librarii, nam Latinitas postulat *ipse sentio*: Ci- „ ceroni vero mos est, hujusmodi verba lectori- „ bus supplenda omittere. At talis ellipsis, quamvis ubique sit obvia, non tamen hîc statuatur necesse est, quoniam Ciceroni mos ille, ut verba talia exprimat, non minus est assiduus. ut de Nat. Deor. lib. III. c. 7. *Di utrum sint, nec ne sint, quæritur.* ubi plura clar. Davisius, quem vidi. Quod autem Latinitatem flagitare credidit vir laudatus, *quod ipse sentio*, in eo quidem judicio acumen illius solitum, grammaticæque analogiæ gustum perelegantem omnino desidero; flagitat enim Latinitas, flagitat saltem usitatior Latinorum loquendi ratio subjunctivum, non indicativum. Pauca quædam hujus veritatis, de multis aliis, testimonia sufficient. de Finibus lib. I. cap. 8. *nunc dicam de voluptate; nihil scilicet novi, ea tamen, quæ te ipsum probaturum esse confidam.* de Legibus lib. I. cap. 20. *Parvam vero controversiam dicis, ac non eam quæ dirimat omnia.* ad Quint. Fratrem. lib. I. epist. 1. §. 1. *neque enim ejusmodi partem reip. geris, in qua fortuna dominetur, sed in qua plurimum ratio possit & diligentia.* Seneca epist. XIX. *In eam demissus es vitam, quæ nunquam tibi miseria-*

rum terminum ac servitutis ipsa factura sit. sic alibi pluries.

Cap. VII. *Nihil est autem, quod non longinquitas temporum -- adsequi possit.* Juxta codices duos hoc modo leniendam orationem esse judicabat vir cl., ut mutata particulæ negantis sede, legeretur, *quod longinquitas temporum -- adsequi non possit.* Duritie tamen ista, quam sustulit ille, maxime delectatur Cicero. supra cap. 6. *Quæ est autem gens; -- quæ non aut extispicum, .. aut vaticinationum prædictione moveatur?* infra cap. 55. *eodemque modo nihil est futurum, cujus non causas id ipsum efficientes natura contineat.* lib. II. c. 2. *ut nullum -- philosophiæ locum esse pateremur, qui non Latinis litteris inlustratus pateret.* de Amic. cap. 7. *Quæ.. tam firma civitas est, quæ non odiis -- possit everti?* Nullam igitur injuriam hic Tullii locus a transponente aliquo passus est.

Cap. VIII.

Sæpe etiam pertriste canit de pectore carmen,
Et matutinis acredula vocibus instat,
Vocibus instat, & assiduas jacit ore querelas,
Quum primum gelidos rores aurora remittit.
Fuscaque nonnunquam cursans per littora cornix
Demersit caput, & fluctum cervice recepit.

Jan. Guielmius malebat,

Demersat caput, & fluctum cervice receptat:

hac de causa, uti videtur, quòd verba, quæ antecedunt, sunt præsentis temporis. Sed Aratum suum, inquit Davisius, Διοσημ. pag. 210. imitatus est Cicero:

> Ἦπου καὶ λακέρυζα παρ' ἠϊόνι προὐχούσῃ
> Χείματος ἀρχομένου χέρσῳ ὑπέκυψε κορώνη·
> Ἦπου καὶ πόταμοῖο ἘΒΑ'ΨΑΤΟ μέχρι παρ' ἄκρους
> Ὤμους ἐκ κεφαλῆς.

ubi etiam, si verba cum contextis conferantur, eadem plane præsentis atque aoristi enallage conspicua est. At objecisset forte Guielmius, aoristum Græcorum sæpius consuetudinem denotare, ac respondere præsenti Latinorum; (si nescis, lege erud. Grævium, in Lect. Hesiod. cap. 5.) atque hoc idem de Latinorum præteritis probandum esse, si quis illa *demersit* & *recepit* jure quodam adservare velit. Hunc scrupulum, in defendendò hoc Ciceronis loco, reliquum nobis fecit Davisius. Ecce autem simile prorsus præteritum, infra cap. 9. *Sed inest in rivis & ranunculis naturâ quædam significans aliquid* &c.

> *Mollipedesque boves spectantes lumina cœli,*
> *Naribus humiferum duxere ex aere succum,*

ubi illud *duxere* exprimit aoristum ὠσφρήσαντο; quod apud Aratum præsentis plane vim habet. In scriptis autem Senecæ passim occurrit, ut præteritum, si non vim præsentis exprimat, præsentis saltem locum peridoneum occupet; id quod eo lubentius quibusdam exemplis comprobaverim, quod hoc idem haud recte reputasse videatur summus Lipsius, cum *usuri sunt*, pro *usi sunt* legendum statueret in his, epist. CVII. *Æquum autem jus est, non quo omnes usi sunt, sed quod omnibus latum est.* Pari autem modo epist. XXIII. *Ceteri eorum more, quæ fluminibus innatant, non eunt, sed feruntur. Ex quibus alia lenior unda detinuit ac mollius vexit; alia vehementer rapuit; alia proxime*

ripam,

ripam, cursu languescente, deposuit. ubi non dubium, quin locus, quem tenent perfecta ista *detinuit, vexit*, & *rapuit*, præsentibus temporibus sit accommodatissimus. Rursus epist. LV. *Debilitatem nobis indixere deliciæ: & quod diu noluimus, posse desivimus.* & epist. XCIX. *Est aliquis & dolendi decor. hic sapienti servandus est: & quemadmodum in ceteris rebus, ita & in lacrimis aliquid sat est. Imprudentium ut gaudia, sic dolores exundavere.* id est, exundare solent. de Ira lib. II. cap. 3. *Itaque & fortissimus plerumque vir, dum armatur, expalluit, & signo pugnæ dato, ferocissimo militi paululum genua tremuerunt: & magno imperatori, antequam inter se acies arietarent, cor exiluit: & oratori eloquentissimo, dum ad dicendum componitur, summa riguerunt.* Tu loca oculis ipse usurpabis, si tibi res est tanti, & magis in iis elucescet id quod probare volumus.

Cap. IX. *Nec hoc quæro, cur hæc arbor una ter floreat, aut cur arandi maturitatem ad signum floris adcommodet.* Est in his hypallage, quæ quamvis sollicitum habuerit editoris cl. animum, rescribentis *cur ad arandi maturitatem signum floris adcommodet*, mihi tamen de loco movenda non videtur. Non minus sane duræ sunt hypallagæ, quas statuunt viri docti in locis sequentibus. Cæsar B. Gall. lib. IV. c. 25. *naves longas, quarum motus ad usum expeditior.* Vell. Paterc. lib. II. c. 12. *Hac victoria videtur meruisse Marius, ne ejus nati remp. pœniteret, ac bona malis repensasse.* Sulp. ad Cic. Fam. IV. ep. 5. *quibus sine dolore licitum est mortem cum vita commutare.* Corn. Severus in Ætna vs. 55.

Armatus flamma removet caligine mundum.

Statius Thebaid. I. vs. 375.

Spu-

Spumantes scopulos erectæ incurrere proræ.

Silius Ital. lib. I. vſ. 84.

— *arcebant lumine templum.*

Hinc etiam præſidium ſibi ſumere poſſe videtur locus ille de Legibus lib. II. c. 8. *Certasque fruges, certasque bacas ſacerdotes publice libanto: hoc certis ſacrificiis ac diebus. Itemque alios ad dies ubertatem lactis fœturæque ſervanto.* ubi reponunt, *alios dies ad ubertatem* &c. Item Clemens Alex. lib. IV. Strom. p. 569. ὁ τοίνυν τοῦ σώματος ἀπὸ τῆς ψυχῆς χωρισμὸς, ὁ παρ' ὅλον &c. ubi clar. Daviſius ad Cic. Divin. pag. 129. emendabat, ὁ τοίνυν τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ σώματος χωρισμὸς.

Cap. X. *Quid ſcammoneæ radix ad purgandum, quid ariſtolochia ad morſus ſerpentium poſſit, quæ nomen ex inventore reperit, rem ipſam inventor ex ſomnio, video; quod ſatis eſt: cur poſſit, neſcio.* Codices ſummo conſenſu dant, *poſſe video, quod ſatis eſt.* unde tale quid fabricatus eſt V. C. *Qui ſ. r. a. p., qui a. a. m. ſ. poſſit? quæ -- ſomnio. Poſſe video quod ſatis eſt; cur poſſit, neſcio.* quod tamen judicium ſuum ſagacioribus dat trutinandum. Abſit quidem illud, ut me talibus annumerem novitius ego in his rebus atque mediocris. Niſi tamen codices illos valere jubere velimus, haud incommodius hoc modo legerimus, -- *video. Poſſe video, quod ſatis eſt: cur poſſit, neſcio.* Solennis ea librariorum ſocordia eſt, ut vocum repetitarum alterutram prætermittant.

CAPUT II.

Vulgata Cic. lectio in lib. I. de Divin. aliquoties contra variationes codd. conatusque eruditorum munitur & confirmatur; semel quoque atque iterum emendatur. Vetus & sacratus *aliquando conjunguntur. Ellipsis pron. demonstrativi. Tullius obiter defenditur.* Adducor, *sensu praegnante, est adducor ut rear. Cicero cum Tacito vindicatur. Ellipsis incommodior.* Maturus, *jam imminens.* Edere quid voce divina, *pro declarare. Cicero bis obiter defenditur.*

EOdem lib. I. Ciceronis de Divin. cap. 12.

Et Capitolinis injecit sedibus ignes.
Tum species ex aere vetus, generataque Natta
Concidit ——

Hunc locum quin depravaverint scribae, dubium esse nequit. Medicinam autem illi non uno modo pararunt interpretes, quorum conatus huc recidunt, ut pro *generataque* legant *generosaque*, vel *gener Attaque*, vel *venerataque*; vel denique *venerandaque*. Liceat etiam mihi aliquid in hanc symbolam conferre; sic enim ego, salva virorum insignium sententia, Tullium nostrum scripsisse puto:

Tum species ex aere vetus SACRATAQUE Natta
Concidit.

Saepius autem ita concurrunt voces *vetus* & *sacratus.* ut apud Val. Maximum lib. V. c. 4. *Ignoscite vetustissimi foci, -- si a vestro sacratissimo templo -- progressus fuerit.* Cicero de Leg. lib. II. 7. *ut in*

veteribus duodecim sacratisque legibus &c. Nec mirum, sic ista duo conjungi, quum *vetera* & *vetusta* sæpe appellentur talia, quæ ob vetustatem suam sunt veneranda.

Cap. XIV. *Similis est haruspicum responsio, omnisque opinabilis divinatio.* Ad hunc locum " vox „ penultima, inquit clar. interpres, sensui vide- „ tur officere : quum enim medicorum, guber- „ natorum & imperatorum scientiam opinabilem „ esse comprobasset, addit similem esse haruspi- „ cinam, omnemque divinationem; adeo ut vix „ dubitem, quin vox opinabilis à mala manu „ provenerit, & pro glossemate sit habenda. „ Hactenus V. D. qui mihi parum dextre percepisse videtur, qua in re haruspicum responsio, omnisque opinabilis divinatio, medicorum, gubernatorum & imperatorum arti similis dicatur. Similia illa horum arti esse volebat Cicero, quatenus aliquando ignorantia quædam aut etiam error illorum tractationi subesset, tametsi hoc modo artes esse veræ non desinerent. Intelligebat igitur auctor per *opinabilem* divinationem alterum illud divinationis genus, quod distinxerat ab naturali divinatione, cum sic loqueretur cap. VI. *Duo sunt enim divinandi genera, quorum alterum artis est, alterum naturæ. Quæ est autem gens, aut quæ civitas, quæ non aut extis pecudum, aut monstra aut fulgura interpretantium, aut augurum aut astrologorum, aut sortium, (ea enim fere artis sunt) aut somniorum aut vaticinationum (hæc enim duo naturalia putantur) prædictione moveatur?* Jam vero hic usque ad cap. 20. in eo est Quintus, ut prioris generis insignia quædam specimina proferat; quorum veritatem ut stabiliat, sic infit initio cap. 14. *At nonnumquam ea, quæ prædicta sunt, minus eveniunt. Quæ tandem*

idem id ars non habet? earum dico artium, quæ conjectura continentur, & sunt opinabiles. Tum verò exempla medicorum ceterorumque illorum adferri, quorum ars tamen non tollatur, etiamsi ipsi aliquando hallucinentur. *Similis est*, inquit, *haruspicum* &c.

Cap. XVII. *Qua re celebrata, cum vicini omnes ad unum de rebus suis referrent.* Habet elegantiam hæc lectio, quæ tolletur, si cum viro cl. codicibus obtemperemus istis, qui repræsentant, *omnes ad eum de rebus s. r.* Elegantia, quam dico, consistit in oppositione vocis *omnium* & *unum*; quomodo etiam vis intenditur orationis. Est itidem venustatis aliquid in omissione pronominis demonstrativi, qualem quoque cernere licet in his locis. Acad. lib. I. extremo: *qui cum ab eo plurimum dissentiret, unum tamen præter ceteros mirabatur.* de Nat. Deor. lib. II. c. 2. *cum e præfectura venienti -- dixissent.* Nepos in Alcib. cap. 7. *Nam cum ei omnes essent honores decreti, totaque respub. domi belique tradita, ut unius arbitrio gereretur,* &c. in Epam. cap. 9. *universi in unum impetum fecerunt.* Justinus lib. XI. c. 10. *Cum legati rectius id eum in Tyro vetere -- facturum dicerent, in deprecantes ejus introitum ita exarsit, ut* &c. Cæsar de B. Gall. lib. I. c. 18. *concilium dimittit; Liscum retinet; quærit ex solo ea, quæ in conventu dixerat.* Similem ellipsin agnosco etiam; atque tolero in his de Nat. Deor. lib. II. c. 53. -- *an bestiarum? nihilo probabilius, Deos mutarum & nihil intelligentium causâ tantum laborasse.* quamvis codex aliquis ibi det *mutorum*, idemque viro doctissimo præplaceat.

Cap. XVIII. *Utar igitur, nec adducar, ut reare aut in extis totam Etruriam delirare; aut eandem gentem in fulguribus errare.* Codices quidam Gru-

teri duas voces, *ut rear*, haud agnoscunt: & mihi quidem illæ attribuendæ videntur largitati librariorum, qui forte ad loquendi formam haud ita passim obviam, & aliquomodo, si verum fateri velimus, duriorem offenderint. Quamvis autem jam monuerint viri summi, iis omissis, orationem nihilominus esse Latinam; tamen quum rationes illi nullas attulerint, digna res est, quæ paullo certioribus argumentis urgeatur, exemplisque dilucidis illustretur. Hujus igitur formæ en tibi locum istum geminum ac germanum de Leg. lib. II. c. 3. *ut jam videar adduci, hanc quoque, quæ te procreavit, esse patriam tuam.* & ad Att. lib. XI. ep. 16. *Sed ego non adducor, quemquam bonum ullam salutem putare mihi tanti esse.* Potest tamen ea phrasis referri ad βραχυλογίαν satis vulgarem atque usitatam, qua unum verbum sensu prægnante contineat in se suppressum alterum. Exemplum jam vidimus in his de N. Deor. lib. II. c. 32. *quæ ita dividit omnium quæ sint naturam*, (ut dicat) *esse corpora, & inane, quæque his accidant.* & Tusc. lib. IV. c. 12. *ex quo in aliis --* (oritur id quod) *iracundia dicitur.* & Acad. II. c. 3. *in utramque partem* (disputantes) *audiendo.* Et plura mihi talia observata sunt, quæ quamvis nova non sint, inculcari tamen vel ideo merentur, quod immerito aliquando scrupulum injecerint eruditissimis grammaticis. Age pauca quædam ex collectis nostris excutiamus. Acad. lib. II. cap. 21. *Nitamur igitur* (illud tenere ac probare), *nihil posse percipi.* de Fin. lib. III. c. 12. *pugnare non destitit, in omni hac quæstione -- non esse rerum -- controversiam, sed nominum.* & de Nat. Deor. lib. I. c. 27. *Illud video pugnare te, species ut quædam sit Deorum, quæ nihil concreti habeat.* quibus locis etiam congruit

ille

ille Quinctil. Declam. CCLI. *Itaque calumnia resistit & impugnat*, (i. e. resistens & impugnans affirmat) *justum esse repudium, quod maritus jure aliquo fecerit.* quod exemplum debere me fateor erud. Schultingio, quem vide in Sen. contr. p. 91. Pergamus ad alia. Tusc. lib. IV. c. 37. *Cum multa in conventu vitia conlegisset in eum Zopyrus.* i. e. conlecta memorasset. ubi clar. Davisius volebat, *conlegisset ejus Zopyrus*, vel *conjecisset in eum Zopyrus*; sed vetare illud Musæ videntur. Pariter etiam commisit idem vir doctus in illa verba, de Leg. lib. II. c. 27. *Sed perge cetera.* M. *Pergam quidem* &c. quum præpositionem *ad* ante vocem *cetera* intruderet; quod quamvis codices quidam & editi agnoscant, alii tamen iidemque optimæ notæ libri nesciunt. Sed lapsus hic illi communis est cum J. F. Gronovio, qui *urgerent* legendum censuit pro *pergerent*, in his Taciti Annal. lib. I. c. 28. *prospereque cessura quæ pergerent, si fulgor & claritudo Deæ redderetur.* Sed pari modo loquitur Cicero, ad Att. lib. IV. ep. 10. *Perge reliqua. gestio scire ista omnia.* & de clar. Orat. cap. 73. *Sed perge, Pomponi, de Cæsare*, (differere scil.) *& redde quæ restant.* pro Quintio cap. 24. *neque te ipsum id perseverare potuisse.* Virgilius ecloga V. vs. 19.

Sed tu desine plura puer ——

Plaut. Rud. V. sc. III, 14. Gr. *Propera.* La. *Quid properabo?* Gr. *Reddere argentum mihi.* Plura exempla, si necesse foret, peti possent ex disputatione Sanctii de verbis neutris vel falso ita dictis; ubi sedulus harum rerum scrutator facile intelliget, multas proferri formas, in quibus verba neutra haudquaquam in activa degenerent, quod putabat

 lite-

literator sui temporis sagacissimus, aut si quodammodo degenerare videantur, omnino tamen explicari per istiusmodi ellipsin debeant, quam nunc luce quadam exemplorum circumfudimus.

Eodem cap. *æquius esse censuit, se maturam oppetere mortem, quàm P. Africani filiam adolescentem.* Sensum incommodum exsurgere putabat cl. editor, quòd *matura* mors à sene tantum, & non ab adolescente P. Africani filia, dici posset oppeti. Legebat propterea, *se maturum oppetere mortem*, hoc est ætate provectum; eamque lectionem simili plane vocum *maturus* & *adolescens* oppositione eleganter collustrabat. Quod autem vir doctus sic conjicit, quia mortem adolescentis *maturam* dici non posse putat; huic ego rationi duplici via obviam ibo, remque eo adducere conabor, ut locus Tullii mutationem haud requirere videatur. Primo enim necesse non est, ut quando post vocem *adolescentem* ἀπὸ τοῦ κοινοῦ subaudias *mortem oppetere*, subaudias etiam simul epithetum illud *maturam*. Ellipses enim, quæ ex antecedentibus supplendæ sunt, aliquando partem tantummodo membri præcedentis, non totum illud membrum flagitant. Ita jam supra defendimus locum istum, Acad. lib. II. c. 15. *cum animi inaniter moveantur eodem modo rebus iis quæ nullæ sint, ut iis quæ sint:* scil. *moventur*, non *inaniter moventur*. Addamus locum insignem Tusc. lib. IV. c. 31. *atque ut in malis opinatis, tolerabiliora: sic in bonis, sedatiora sunt efficiunda ea, quæ magna & lætabilia dicuntur.* Itane vero in malis opinatis, tolerabiliora facienda, quæ magna & *lætabilia* dicantur? Non sane ita ineptiit auctor. Quid ergo? suppleamus antecedentia e sequentibus hoc modo, ut in supplemento nostro omittamus illud & *lætabilia*. Jam vero simili modo

do omittamus *τὸ maturam*, in loco hocce de Divinatione, cum repetimus vicinum illud *oppetere mortem:* ita fundamentum, cui *κρίσις* viri cl. innititur, erutum erit, siquid ego judico, atque sublatum. Sed & altera via patet, ad basin illam evertendam: potest enim omnino *matura* mors dici adolescentis, si vox *matura* ea significatione intelligatur, qua venit apud Plaut. Pseud. I. sc. III, 5. *Mittam hodie huic suo die natali malam rem magnam & maturam.* ubi *τὸ maturam* explicat in lexico suo Pareus, *quæ imminet.* Cicero infra lib. II, c. 30.

Edidit hæc Calchas, quæ jam matura videtis.

h. e. quæ videtis instare, & propinqua esse, ut recte exponit cl. Davisius, secutus Ad. Turnebum Advers. lib. V. c. 19. quem vide. Hoc modo *matura* apud Ciceronem dicetur mors, quæ alterutri, aut Graccho aut uxori jam nunc subeunda esset, cujusque jam tempus sic instaret, ut retardari non posset; quo sensu etiam infantulo, quæ jam impendet, *matura* mors dici potest. Atque ita omnia, quorum jam tempus completum sit illud, quod antegrediatur necesse sit, *matura* appellantur.

Cap. XXI.

Ibi ex oraclo voce divina edidit
Apollo, puerum, primus Priamo qui foret
Post illa natus, temperaret tollere.

Haud ita moveor isto codice, qui exhibet *vocem divinam*, ut ex illo refingendam esse lectionem alteram existimem; obnituntur enim cum reliqui omnes, tum optimæ quoque notæ liber, quem meminit Is. Vossius ad Pomp. Melæ lib. I. c. 8.

Et, si verbum *edere* declarandi, prædicendi, monendive significatione intelligas, cui quæso bono majori accusativus *vocem divinam*, quam ablativus *voce divina*? Hæc autem illius verbi notio, quam dixi, noli dubitare quin satis communis solennisque sit. Sic enim supra cap. 12.

— quæ quondam & consule Gotta
Lydius ediderat Tyrrhenæ gentis haruspex.

lib. II. cap. 30. & 38.

Prospera Jupiter his dextris fulgoribus edit.

Ut illic *fulgoribus edere* dicitur, quid vetat quominus alibi *voce divina*, aut *vocibus divinis edere* dicatur? Sic porro Cicero in epist. ad Brut. ep. 2. *Hæc ex oraculo Apollinis Pythii edita tibi puto.* item de Leg. lib. III. c. 20. *apud eosdem* (censores) *qui magistratu abierint, edant & exponant, quid in magistratu gesserint.* Atque his de caussis, temerare mihi potius videtur Bosius, quam emendare lectionem istam Corn. Nepotis in Conone cap. 3. *Sed tu delibera, utrum colloqui malis, an per litteras edere quæ cogitas:* ubi cum codd. quibusdam malebat *agere*, quod tamen haud deterioris commatis alii respuunt. Miror etiam, quomodo ἄ πάνυ Grævius in hæcce, Offic. lib. II. c. 22. *Itaque quod Apollo Pythius oraculo edidit, Spartam -- perituram, id videtur non solum Lacedæmoniis -- prædixisse:* in hæcce, inquam, miror quomodo vir ille summus talia commentari potuerit, ut phrasin *oraculo* aut *responso edere* Latinam esse negaret, proptereaque sequendos illos codices diceret, qui *oraculum* pro *oraculo* referrent. Mihi quidem tam commode dici posse videtur Apollo quidpiam *edere oraculo*, quam *edi* quidpiam Apollinis *oraculo*; quam

quam formam posteriorem habes, de Fato cap. 7. *quamquam id millesimo ante anno Apollinis oraculo editum esset.* & Senecæ epist. XCIV. p. 333. *Qualia sunt illa, aut reddita oraculo, aut similia.* & apud Curtium lib. III. c. 1. *Incolis deinde affirmantibus, editam esse oraculo sortem, Asiæ potiturum qui inexplicabile vinculum solvisset.* Idem quoque dicitur *declarari oraculo*, de Nat. Deor. lib. II. c. 65. *multa oraculis declarantur, multa vaticinationibus, multa somniis, multa portentis.* Quemadmodum autem in his locis nihil habet ablativus, cur rejiciatur aut cum accusativo permutetur: sic quoque omnino retineri posse videtur, in loco isto de Fin. lib. II. cap. 15. *Si enim ad honestatem omnia referantur, neque in ea voluptatem dicant inesse, ait eos inani voce sonare.* ubi legebat erud. Anglus, *inanes voces sonare*, quod Tullius alibi *inanis sonos fundere* nominat. At vero passim sic sine accusativo venit verbum *sonare*, pro sonitum edere, id quod conservandæ receptæ lectioni sufficere arbitror.

CAPUT III.

Vulgata Ciceronis lectio in I. de Divin. septies stabilitur, & semel iterumque emendatur. Subjunctivus in altero orationis membro. Ordo verborum observandus. Cicero obiter defenditur. Macrologiæ specimina quædam. Xenophon & Maximus Tyrius vindicantur. Adjunctis tribuitur, quod competit subjectis. Ammiani locus corrigitur. Adferre, *memorare.* Deinde & deinceps *quid differant.* Id *notabili modo inchoat sententiam. Cicero defenditur. Seneca tentatur. Usus* τῦ enim *notandus.*

CAp. XXIV. ejusdem libri I. de Divin... : *ei secundum quietem visam esse Junonem prædicere,*

 ne

ne id faceret, minarique si id fecisset, se curaturum ut eum oculum, quo bene videret, amitteret. Subjunctivum *videret* haud facile in hoc loco damnaverim, licet codex regius & Cantabrigiensis, qui passim conspirant in lectione recepta immerito deferenda, indicativum agnoscant. Geminus enim subjunctivus est in his, quæ mox sequuntur: *Itaque ex eo auro, quod exterebratum esset, -- buculam curasse faciendam.* & cap. antecedente: *Matrem Phalaridis scribit, -- visam esse videre in somnis simulacra Deorum, quæ ipse Phalaris domi consecrasset. Ex his Mercurium e patera, quam dextra manu teneret, sanguinem visum esse fundere; qui refervescere videretur, sic ut tota domus sanguine redundaret.* Nihil est in obliqua oratione istiusmodi subjunctivis solennius.

Cap. seq. *Adscendit in Areopagum.* Non video, cur hæc lectio minus adrideat insigni viro, quàm illa unius alteriusve libri, *in Arium pagum.* Quamvis enim Græci passim dicant Ἄρειος πάγος, Cicero tamen nusquam non una voce *Areopagus* dicere amat, quantum ego quidem adsequi potis fuerim.

Cap. XXVIII. *Quid hoc somnio dici divinius potest?* Apage istos codices, qui talem verborum ordinem referunt: *Quid h. s. dici potest divinius?* Omnino præfero receptam scripturam, quæ, quamvis dura videatur editori cl., Ciceroni tamen neutiquam indigna existimanda est, cui ista durities, siqua sit, suavissima fuit; sic enim infra cap. 43. *& in Sibyllæ libris eædem repertæ prædictiones sunt*, pro *rep. s. p.* & lib. II. c. 2. *aut admiratus fortunam sum alterius.* & cap. 9. *neque illud quidem dici, præsertim à Stoicis nullo modo potest.* & cap. 58. *quorum quidem defensio repetita quam longe est!*

est! ſic quoque Acad. lib. II. cap. 4. & millies alibi: ut juxta cum loco, quem jam vindicamus, ſanus etiam atque ſincerus eſſe videatur alter quidam Tuſc. lib. II. c. 12. *nec ſi in unum locum conlata omnia ſint*; licet illic, prælucente codice quodam, *conlata ſint omnia*, in editione ſua priore maluerit vir cl. Sequitur inferius: *Audivi equidem ex te ipſo, ſed mihi ſæpius noſter Salluſtius narravit: quum* &c. *magnamque partem noctis vigilaſſes, ad lucem denique arcte & graviter dormitare cœpiſſe.* Si verbum *dormitare* minus valeat, quod *graviter dormitare* inconcinnius dicatur; legi poſſet *dormire te cœpiſſe*, cum Lambinus voluerit *dormire cœpiſſe.* Cum tamen vir ille doctiſſimus nihil mutandum cenſuerit, ego quidem illius ſententiæ libentiſſime accedo, quam huic fundamento innixam eſſe conjicio, (neque enim ipſi illud declarare viſum fuit) quod *arcte & graviter dormitare* hîc ſenſu prægnante ſit dormitando in ſomnum arctum gravemque incidere. Neque huic explicationi illud obſtat, quod ſic ſuperfluum futurum ſit verbum *cœpiſſe*; quippe cujus verbi pleonaſmus optimo cuique Latino familiariſſimus fuit, ut poſt alios docuit eximius ille philologus, G. Cortius ad Salluſt. Cat. cap. VII, 1. Nec ſane palato noſtro ſuaviora ſunt iſta macrologiæ ſpecimina. de Fin. lib. I. c. 10. *cum ſoluta nobis eſt eligendi optio.* quis illud *eligendi* deſideraret, ſi à loco abeſſet? de Conſol. pag. 823. *O rem dignam, in qua non modo homines - - erubeſcere oporteat!* pro *erubeſcant.* Seneca de Clem. I. c. 18. *quod in hominem licere commune jus animantium vetet,* πλεονάζει *licere.* Addamus ſequentia paradigmata ex auctoribus Græcis. Æſchines in argum. orat. contra Cteſiph. prope init. τοῦ νόμου κελεύοντος μὴ ἐξεῖναι ὑπεύθυνον ἄρχοντα στεφανοῦν: *quum lex jubeat non*

non licere magistratum coronare, rationibus non relatis. Xenophon Cyrop. lib. I. p. 12. D. σὺν τῷ νόμῳ οὖν ἐκέλευε δεῖν τὸν δικαςὴν τὴν ψῆφον τίθεσθαι: *secundum legem igitur jubebat oportere judicem calculum ponere.* & lib. II. p. 49. B. καιρὸς οὖν αὐτῷ ἐδόκει εἶναι δεῖν ἐμβαλεῖν: *tempus igitur ipsi videbatur esse, ut aggredi oporteret.* ubi H. Stephanus, codicum quorumdam fide, legebat -- εἶναι νῦν ἐμβαλεῖν. at geminus est est locus Platonis in Alcib. II. pag. 249. edit. Cantab. Οὐκοῦν ἀναγκαῖον ἐδόκει ἡμῖν εἶναι, οἰηθῆναι δεῖν πρῶτον ἡμᾶς εἰδέναι, ἢ τῷ ὄντι εἰδέναι τοῦτο, ὃ ἂν προχείρως μέλλωμεν ἢ πράττειν ἢ λέγειν; *An non necessarium nobis videbatur, oportere primum putare nos scire, vel revera scire illud, quod prompte facturi dicturive simus?* ubi δεῖν, ut vides, eodem modo abundat. Et Synesius, quum epist. XVI. p. 75. sic loquitur: ἐμὲ δὲ δεῖ χάριν ὀφείλειν αὐτῷ, διότι σοι καταθύμιος ἐςι: nonne & brevius & elegantius dixisset: ἐγὼ δὲ χάριν ὀφείλω αὐτῷ, &c.? At similem usum verbi *debere* eleganter illustrat summus Grævius ad Justini præfat. His forte etiam comprobari possunt verba Maximi Tyrii Dissert. VI. p. 62. ἡγέμην δεῖν φροντιςέον εἶναι μοι μᾶλλον ἄλλα. ubi erud. Davisius illud δεῖν tollendum, aut cum Heinsio δὴ legendum censebat. Hæc hactenus velut in transitu.

Cap. XXIX. *illa autem* (pars animi), *in qua feritas quædam sit, -- quum sit inmoderato obstupefacta potu atque pastu, exsultare eam in somno inmoderateque jactari.* Mavult vir cl. ex codice Eliensi, *tumefacta potu* &c. At cur non potius *obtumefacta?* Verbum certe *obtumescere* reperitur de Senect. cap. 7. *Num igitur hunc -- coëgit in suis studiis obtumescere senectus? an non in omnibus iis studiorum agitatio vitæ æqualis fuit?* quod exemplum eo apposui liben-

bentius, quia diligentiæ elapsum est lexicographorum, atque etiam Nizolio latuit, penes quem illud verbum plane ἀπαράδειϰτον esse video.

Cap. seq. *quod habet inflationem magnam is cibus, tranquillitati mentis, quærenti vera contrariam.* Solet Tullius de qualitatibus rerum loqui, tamquam de rebus ipsis, quarum illæ qualitates sint. Sic in hoc quoque loco *tranquillitati mentis* tribuit, quod proprium est mentis tranquillæ, cum illam tranquillitatem *vera quærere* dicit. Hanc loquendi rationem Ciceroni persamiliarem fuisse, testantur quæ jam complura illius generis exempla collegimus ad lib. II. Tusc. cap. 25. Et jam observavit doct. Cortius, quem nihil ferme, quod ad genium elegantiamque linguæ Latinæ pertineat, subterfugit, sæpius ex duobus substantivis uni adsignari id, quod magis proprie referatur ad alterum. Vide illum virum ad hæc Ciceronis ad Fam. lib. XV. ep. 2. *indicia manifestarum insidiarum.* i. e. *indicia manifesta insidiarum.* Quæ cum ita sint, vix ausim codicibus & conjecturis illis obedire, quæ *quærentis* legi pro *quærenti* jubent. Quod autem Gellius lib. IV. c. XI. locum sic adfert -- *tranquillitatem mentis quærentibus contrariam*; istam variationem incidisse videtur auctor solo memoriæ vitio, eamque per incuriam, quæ ipsi cum multis aliis auctoribus communis fuit, ut in adferendo loco animus intentus in præcipua illius parte, reliquas haud satis considerate tractaret. Ceterum in loco Ammiani, quem paullo inferius laudat corrigitque clar. Davisius, mendum alia quadam ratione libenter sustulerim. Sic loquitur historicus lib. XIV. c. XI. *Solutus enim corporeis nexibus animus, semper vigens motibus indefessis, & cogitationibus subjectus & curis, quæ mortalium sollicitant men-*

mentes, colligit visa nocturna, quas φαντασίας nos appellamus. Valesius conjicit legendum, *& cogitationibus abjectis & curis*; Davisius autem, *& cogitationibus non subjectus & curis*, vel *nec cog. s. e. c.* Quid si, salva summorum hominum sententiâ, rescribamus; *& cogitationibus SUBDUCTUS & curis*; nonne ex facillima mutatione loquendi forma resurget elegantissima?

Ibidem: *Divinare autem morientes illo etiam exemplo confirmat Posidonius, quo adfert, Rhodium quendam morientem sex æquales nominasse & dixisse, qui primus eorum, qui secundus, qui deinde deinceps moriturus esset.* Primo observandum duriuscule se habere illud *quo adfert.* Forsitan rescribendum, *quod adfert*; *Rhodium quendam* &c. vel potius, *qui adfert*, *Rhodium quendam* &c. ita enim relativum pronomen sæpissime deflectere à demonstrativo, docuimus ad hæcce Tusc. lib. III. c. 24. *Nec siletur illud potentissimi regis anapæstum, qui laudat senem* &c. Et *adferre* sæpe sine accusativo idem valet, quod dicere, narrare, exponere. infra lib. II. c. 16. *Sed adfers, in tauri extis -- cor non fuisse.* Tusc. lib. III. c. 23. *Hæc enim oratio -- tantummodo adfert, nihil evenisse quod non opinandum fuisset.* & lib. I. c. 29. *In quo igitur loco est? Credo equidem in capite; & cur credam, adferre possum.* Secundo jam loco attendant, quibus hujusmodi res curæ sint, quomodo cum Linguæ ratione, Tulliique elegantia conciliari possint junctæ illæ voculæ *deinde* & *deinceps*, quas nemo ignorat eandem plerumque vim habere. Illud quidem apud virum doctissimum tanti ponderis erat, ut cum Eliensi codice legendum duceret, *qui demum deinceps moriturus esset.* Ceteri codices, quos adfert ille, dant *qui deinde, qui deinceps moriturus esset*, vel

vel *qui tertius*, *qui deinceps m. e.* At quamvis *deinceps* sæpius idem denotet, quod postea, mox aut simile quid, eoque nomine cum apposita vocula *deinde* prorsus æquipolleat; non tamen desunt loca, in quibus diversum aliquid significet, propterea que τῷ *deinde*, *postea* aliisque ejusmodi voculis subjici non ita difficulter possit. Scilicet cum *deinde* sit idem quod postea, respondeatque τῷ ἔπειτα Græcorum; *deinceps* proprie relationem habet ad seriem quandam atque successionem, & exprimit id quod Belgico vocabulo *vervolgens*, *by vervolg*, & Græco ἐφεξῆς appellatur. Atque ita sumitur de clar. Orat. cap. 3. *posteaque prosperæ res deinceps multæ consecutæ sunt.* de Leg. lib. III. c. 2. *quod genus imperii primum ad homines justissimos & sapientissimos deferebatur: deinde etiam deinceps posteris prodebatur.* Livius lib. II. c. . *Funera deinde duo deinceps collegæ fratrisque ducit.* Nec suavius sonat, quod *deinde* cum *post hæc* junxit Lactantius lib. I. cap. XIV, 11. *Posthæc deinde Saturno datam sortem.* cujus generis exempla plura collegit Sanctius in Min. lib. III. exeunte, & Vechnerus Hellen. lib. I. p. 93. quibus etiam haud ægre se vindicat illud *primum* post *principio*, in his de Fin. lib. I. cap. 6. *Principio, inquam, in physicis, quibus maxime gloriatur, primum totus est alienus. Totus* ibi relative dicitur, pro fere totus. confer N. Deor. I. c. 26. Hisce jam adde, quæ mox dicemus ad cap. 33. ubi concurrunt eodem modo *subito*, & *ex tempore*, quæ sane haud magis inter se discrepant, quàm *deinde* & *deinceps*.

Cap. eodem: *Idque, ut modo dixi, facilius eveniet, appropinquante morte, ut animi futura augurentur.* Haud bene connecti oratio videbatur viro cl., qui emendabat *Itaque*, vel *Ideoque*, *ut modo dixi*,

dixi, *facilius evenit*; nam *evenit* erat in omnibus ejus codicibus, non *eveniet*. Nobis autem complura obſervata ſunt in Cicerone exempla, in quibus pronomen tam demonſtrativum, quam relativum duriuſcule connectat ſententias; dum neſcioquomodo involvat id, quod modo dictum ſit, ac nihilominus per quandam ταυτολογίαν explanetur in ſequentibus. Ita in hoc loco *Idque* referendum ad antecedentia iſta; *Divinare autem morientes*, & *Sed tribus modis cenſet Deorum appulſu homines ſomniare*; quod cum incluſum ſit iſti pronomini, additur tamen σαφηνείας ἕνεκεν, *ut animi futura augurentur*. Huic rei indicio ſunt loca illa, quæ jam contulimus ad Tuſc. lib. I. c. 37. & N. Deor. lib. I. c. 15. Pariter quoque lib. II. de N. Deor. cap. 38. *Quòd ſi hoc idem* (reſpice antecedentia) *ex æternis tenebris contingeret*, *ut ſubito lucem adſpiceremus*, &c. lib. III. cap. 10. *Idemque ſi Di non ſint*, *negat eſſe in omni natura homine melius*. *Id autem putare quemquam hominem*, *nihil homine eſſe melius*, *ſummæ arrogantiæ cenſet eſſe*. ubi haud facile ſubſcripſerim ſententiæ iſti; quæ illa *nihil homine eſſe melius*, gloſſematis damnat. Plura, quæ talibus locis vindicandis inſerviunt, adferemus infra ad lib. II. c. 41. Sed antequam de tabula tollamus manum, tentabimus aliquid in loco Senecæ epiſt. CVIII. ubi iſta legimus - - *cum ambulantem quoque illum ad aliquas diſputationes evocaremus*, *non tantum paratum diſcentibus*, *ſed obvium*. *Idem*, *inquit*, *& docenti & diſcenti debet eſſe propoſitum*, *ut ille prodeſſe velit*, *hic proficere*. Conjiciebat cel. Lipſius, *Id*, *inquit*, *& docenti* &c. quæ quidem emendatio illuſtrari illis poteſt, quæ hic nunc adnotavimus de ancipite relatione pronominis *id*; quod con-

tinet

tinet memoratam jam ad disputandum evocationem, docendique promtitudinem; & explicatur tamen deinde sequentibus verbis, *ut ille prodesse velit, hic proficere*. Sed forte propositum doctoris & discipuli *idem* satis recte dici potest, quum alter ab altero illo, qui ipsi prodesse velit, adjuvari atque doceri cupiat. Sin autem id minus arrideat, possis eodem plane usu pronominis demonstrativi remanente, mutatione quidem leviore; sententiâque non minus eleganti, sic rescribere - - *sed obvium. ID ENIM, inquit*, &c. eoque modo scripsisse philosophum mihi admodum verosimile est, quoniam hoc præter alia quoque suadere videtur elegantissimus usus conjunctionis *enim*; in principio orationis, qua quis ad alterius verba sic respondeat, ut illorum causam rationemque directe referat. Sic Cicero, quo neminem harum rerum auctorem atque testem meliorem proferre possumus, de Divin. lib. I. c. 54. - - *tum Socrates; non enim paruisti mihi revocanti* &c. de Legib. lib. II. cap. 17. Q. *Equidem ista agnosco* &c. M. *Non enim, Quinte, recte existumamus.* de Nat. Deor. lib. III. c. 40. *Tum Cotta, Ego vero - - facile me à te vinci posse certo scio. Quippe, inquit Vellejus, qui etiam somnia putet ad nos mitti à Jove* &c. Sed à Seneca ad Tullium revertamur.

CAPUT IV.

Vulgata lectio Ciceronis aliquoties stabilitur : semel etiam tentatur. Et *aliquando deest, ubi aliis in locis exprimitur.* His tribus horis, *i. e. proximis. Cæsar ex codd. restituitur.* Vita *pro hominibus.* Dicere, *prædicere. Philo Judæus emendatur.* Globi κατ' ἐξοχὴν *globi ignei.* Vigilantes animi. *Cicero cum Lactantio vindicatur.*

PRogrediamur in libro Tullii primo de Divinatione, cujus quidem cap. xxxiii. sic loquitur auctor : *Quorum alia sunt posita in monumentis & disciplina --: alia autem subito extempore conjectura explicantur.* Bene omnino abest copula inter *subito* & *extempore*, quamvis *subito & extempore* legendum conjiciat V. C. quòd codex Eliensis det *subito ut extempore.* In copulandis ejusmodi voculis, quæ parum aut nihil inter se distant, milliesque una pro altera adhibetur, conjunctio modo additur, modo omittitur. Ita quod Florus lib. III. c. vi, 7. dixit *semel & in perpetuum*, illud lib. II. c. xii, 2. dicebat *semel in perpetuum*; ad quem locum posteriorem consulas erud. & acutissimum Dukerum. Sic quoque apud Ciceronem nostrum Tusc. lib. IV. c. 15. dicitur *per se*, *sua sponte*, quod de N. Deor. lib. II. c. xi. est *per se ac sua sponte.* Eodem modo ἀσυνδέτως concurrunt *repente* & *è vestigio*, lib. I. in Verrem : *Sed repente e vestigio ex homine factus est Verres.* Conferamus ista Min. Felic. Oct. cap. xvi. *Dicam equidem, ut potero, pro viribus.* quò dextre contulit cl. Davisius locum Lucretii lib. IV. in quo parilis pleonasmus & asyndeton obtinet.

Duri-

Duritiem penitus saxi sentimus in alto.

Adde Plauti prol. Menæch. init. *Salutem primum jam à principio propitiam mihi atque vobis, spectatores, nuncio.* Quinctilianus Declam. VIII. 21. *Vix ægre misero licuit mori.* ubi alterum aut *vix* aut *ægrè* tollere, quod faciendum judicabat celeb. Burmannus, mihi quidem religio est; nam si displiceat synonymia, voculam *ægrè* sic ab antecedente *vix* distinguito; ut exponas; *multo labore id agenti*, quam illius vim ut pluribus comprobem non opus est. Plura vide supra ad cap. 30.

Cap. XXXV. *Itaque tribus his horis concisus exercitus, atque ipse interfectus est.* Pronomen *his* habet venustatem aliquam, ob quam illud non facile exstirpaverim, licet a codice regio absit. *Tribus his horis*, id est, tribus horis proximis, & continuis cum illo tempore, de quo sermo est; sive illud tempus subsequutæ fuerint, sive antecesserint; nam ea quoque vis est vocis *proximus*, cui plane respondet potestas hujus pronominis. Sallust. Jugurth. cap. XXXI, 2. *Nam illa quidem piget dicere, his annis xv. quam ludibrio fueritis superbiæ paucorum.* ubi consulatur doct. Cortius. Phædrus lib. I. fab. I. *Ante hos sex menses male, ait, dixisti mihi.* ubi vide Schefferum ac Burmannum. Cæsar de B. Gall. lib. III. cap. 17. *Atque his paucis diebus -- senatu suo interfecto, -- portas clauserunt*, &c. & lib. V. c. 25. *Huic Cæsar -- majorum locum restituerat. Tertium jam hunc* (i. e. ab hoc tempore) *annum regnantem inimici palam -- interfecerunt.* ad quem locum codices multos in curis secundis commemorat cl. Davisius, qui *eum* ante *interfecerunt* agnoscunt; quæ vocula addita forte a Cæsare, prætermissa autem à scriptore librario, qui quod præ-

cedens *hunc* ad *Tasgetium* referret, τὸ *eum* supervacuum spongio incumbere putabat.

Cap. XXXIX. *Quid enim habet haruspex, cur pulmo incisus -- proferat diem? -- quid astrologus, cur stella Jovis aut Veneris conjuncta cum luna, ad ortus puerorum salutaris sit; Saturni, Martisve contraria? cur autem Deus dormientes nos moneat, vigilantes negligat? quid deinde causæ sit, cur Cassandra furens futura prospiciat, Priamus sapiens hoc idem facere non queat? Cur fiat quidque, quæris. Recte omnino*, &c. Legit clar. editor, *quid deinde causæ est, cur* &c.? hæc enim, inquit, à superioribus non pendent. At mihi quidem omnino pendere videntur ab his superioribus, *cur autem Deus dormientes* &c.? sed illa male suspenduntur ab iis, quæ antecedunt, a quibus sunt plena distinctione separanda. Itaque in lectione quidem nihil mutandum, sed sublatis post verba *negligat*, & *queat*, interrogandi notis, hoc modo scribendum -- *contraria? Cur autem -- negligat; quid deinde causæ sit, cur -- non queat; cur fiat quidque, quæris. Recte omnino* &c. Ceterum quum mox sequitur, *hac de re communis vita dubitavit*; exemplum habemus illustrissimum, unde liqueat etiam Ciceronem nomen *vita* eo sensu usurpasse, quem illi Phædrus & alii tribuerunt, quum sic loquerentur, *Prudenti vitam consilio monet*. Per *vitam* nempe intelligebatur ipse homo vel hominum genus, quam etiam Græcæ vocis *βίος* significationem multis probavit ὁ πάνυ Casaub. ad Athen. lib. XV. c. 5. post eumque eruditissimus Hemsterhuis ad Luciani dialogos selectos. Ex Latinis scriptoribus plura exempla collegit celeb. Burmannus ad Phæd. prol. libri I. qui tamen humani quid patiebatur, quum Ciceronem ejusque æqua-

les

les ita hanc vocem cepisse vix se putare scriberet. Contrarium enim ἀποδεικτικῶς evincit locus memoratus, uti & plura talia. sic Tusc. lib. I. c. 45. *Sed profecto mors tum æquissimo animo oppetitur, cum suis se laudibus vita* (i. e. homo) *occidens consolari potest.* & lib. III. c. 28. *futurum fuisse, ut omnibus perfectis artibus, omni doctrina hominum vita erudiretur.* vide quoque lib. V. c. 5. & alibi.

Cap. XL. *& signis admoniti futura dicebant.* Lambinum merito redarguit clar. Davisius, verbum *dicere* in *prædicere* & hîc & cap. sequente commutantem. Sed loco unico, à viro doctissimo in testimonium citato, digna sunt, quæ adjungantur, sequentia. de Fato cap. 14. *ne Apollinem quidem futura posse dicere.* Lactantius lib. I. c. XI, 10. *nisi Themis futura dixisset.* & Epit. cap. LXXIII. *Hæc autem à prophetis & à vatibus futura dicuntur.* Plaut. Pœn. II. sc. 1. *non bona haruspex dixit.* Silius Ital. lib. XIII. ℣. 819.

-- *venturaque dixit*
Regna viro --

ubi plura elegantissimus Drakenborgius.

Cap. XL. *Amphiarum sic honoravit fama Græciæ, Deus ut haberetur, atque ut ab ejus solo, in quo est humatus, oracula peterentur.* Codicum monstris nimium tribuisse videntur doctissimi duumviri Gruterus ac Jac. Gronovius, quorum ille tentabat.. *oracula præstarentur*, quod in libro quodam videret, *oracula peterentur vel præberentur*: hic vero legebat *oracula præberentur*, quod Palatinorum quidam referret. Sed ineleganter locutus fuisset Tullius, si Amphiarum sic honoratum fuisse diceret, ut ab eo solo, in quo humatus esset, oracula præstarentur, vel præberentur. Est quo-

que phrasiologia, quam comminiscuntur isti viri, insolens atque rara; quum ea, quam tollunt, sit Tullio familiarissima. Si nescis, vide suprà cap. 34. & infrà cap. 43.

Cap. XLI. *Nec quisquam rex Persarum potest esse qui non* &c. Huc vir cl. locum contulit Philonis Judæi de spec. leg. pag. 611. aliis 792. τὴν μὲν ὖν, inquit Philo, ἀληθῆ μαγικὴν -- βασιλέων οἱ μέγιστοι, καὶ μάλιστα οἱ Περσῶν διαπονῦσιν οὕτως, ὥς' ὐδένα φασὶν ἐπὶ βασιλέιαν παραληφθῆναι δύναμιν παρ' ἀυτοῖς, εἰ μὴ &c. At quod ille pro δύναμιν legit δύνασθαι vel δυνάμενον, conjectura est probabilis illa quidem, sed vide tamen an, leviore cum mutatione, sensus haud incommodior exsurgat, si reposuerimus, ὥς' ὐδὲν φασὶν ἐπὶ ΒΑΣΙ'ΛΕΙΟΝ παραληφθῆναι δύναμιν παρ' ἀυτοῖς, εἰ μὴ &c. nam βασίλειος vel βασιλικὴ δύναμις sæpius, nisi fallor, idem denotat, quod βασίλεια.

Cap. XLIII. *quum cœlum discessisse visum est, atque in eo animadversi globi.* Vox *globi*, ubi de meteoris sermo est, per se satis valere videtur, absque epitheto, quod adjiciendum putabatur, *ignei.* Sic enim sæpenumero *columnæ*, *trabes*, *virgæ*, *coronæ* absolute nominantur. Seneca epist. XCIV. *nocturni ignium tractus*, &c. *columnæque ac trabes, & varia simulacra flammarum.* vide quoque Nat. Quæst. lib. I. c. 10. & alibi.

Cap. XLVIII.

Curantes magna cum cura, concupientes
Regni, dant operam simul auspicio augurioque.
Hinc Remus auspicio se devovet, atque secundam
Solus avem servat. At Romulus pulcer in alto
Quærit Aventino, servans genus altivolantum.

Quædam jam de hoc loco dixi supra ad N. Deor.
II.

II. 58. Nunc aliud quid in illum tentabo, conjectura tamen dubitante, circumſpectante, hæſitante, multaque adverſa reverente. Scilicet in eo reliqui ſcriptores conſentiunt univerſi, Romulum ut augurium caperet, Palatinum, Remum vero petiiſſe Aventinum; eaque de cauſa mons poſterior extra pomœrium fuit, quòd Remus illuc auſpicatum iverat. Niſi igitur melius quid in mentem venerit, reponamus

— augurioque. HINC
ROMULUS auſpicio ſe devovet, arte ſecundam
Solus avem ſervans. REMUS ILLINC pulcer in alto
Quærit &c.

Sane vix eſt, ut in re tam vulgari tanto opere ab reliquis Ennius diſſenſerit.

Cap. XLIX. *Sed vigilantes animi vitæ neceſſitatibus ſerviunt, dijunguntque ſe à ſocietate divina.* Reſcribebat commentator eruditiſſimus, *Sed vigilantium animi* &c. propterea quod pro Quinti ſententia vel in ſomnis vigeant, atque adeo etiam vigilent animi, ut videre eſt cap. 51. lib. II. c. 67. & alibi. At nihil obſtat, quo minus Quintus in uno loco populari modo loquatur, quum ſit in alio philoſophicè loquutus. Et in locis ſequentibus eadem plane loquendi ratio eſt. infra lib. II. c. 62. *Is* (animus) *incidit in varia viſa & incerta ex reliquiis; ut ait Ariſtoteles, inhærentibus earum rerum, quas vigilans geſſerit.* & cap. 63. *ut mobiliter animus agitatus, quod vigilans viderit, dormiens videre videatur.* Sic quoque pueri in diſtichis Catonis didicimus;

Somnia ne cures; nam mens humana, quod optat
Dum vigilat, spectat per somnum semper id ipsum.

Neque sane in loco Ciceronis proposito hoc culpandum, quod animis tribuitur id quod proprie de ipsis hominibus sit enuntiandum, vigilare ac servire vitæ necessitatibus. Potest hoc illustrari ex illis, quæ supra diximus ad Tusc. II. c. 25. quibus adde ista Senecæ de Tranq. cap. XV. extr. *non potest grande aliquid & supra ceteros loqui, nisi mota mens.* Ita *vigilantes curæ* sunt quas curant homines dum vigilant, infra cap. 43. *non contenti vigilantibus curis; -- somniandi causa excubabant. Vigilantes cogitationes* sunt *vigilantium cogitationes:* lib. II. cap. 68. *inerant enim in .. animis vigilantium cogitationum vestigia.* Quas phrasiologias si philosophice inspectes, haud minor in iis apparebit ἀκυρολογία, quam qua *animos* videmus interdiu dici *vigilantes*, adeoque nocte supponi *dormientes.* Atque hinc nihil etiam mutare ausim infra cap. 67. *sic animi hominum cum mente permoti, per se libere incitati moventur, cernunt ea, quæ* &c. ubi legebat vir cl. *quum in mente permotis* sc. hominibus. Lactant. Epitomes cap. LXXI. *ergo anima immortalis est, & ideo præsentia bona contemnit, quia sunt alia potiora, quæ post dissolutionem corporis sui assequatur.* ubi *sui* tollebat vir idem, codice quodam fretus, qui quidem mihi videtur fidem fallere.

CA-

CAPUT V.

Cicero in lib. I. de Divin. bis terve tentatur & illustratur. Plinius defenditur. Pleonasmus, extrema puppis. *Repetitio ejusdem nominis. Sex Tullii loca defenduntur. Elliptica forma. Cicero obiter adseritur.* Ita & sic *notabili in usu illustratur.*

CApite quinquagesimo libri primi Ciceronis de Divinatione talia legimus: *& ex monte Taygeto extrema montis quasi puppis avulsa est.* In regio & Cantabrig. codice legitur, *& ex monte Taygeto extrema pars montis quasi puppis avulsa est.* Davisio videbatur noster scripsisse, *ex monte Taygeto quasi puppis avulsa est:* ut illa *extrema pars montis* sint glossema librariorum, qui vocem *puppis*, qua Cicero *μεταφορικῶς* extremam partem significaverit, hoc modo explicandam putarent; vix enim esse ut tersissimo scriptori odiosa *montis* repetitio excidisset. Male quoque Tullium intellectum putabat vir laudatus diligentissimo Plinio, qui montis parti abruptæ puppis formam tribueret, dum ita loqueretur Hist. Nat. lib. II. c. 79. *& Taygeti montis magna pars ad formam puppis eminens abrupta est.* At vero metaphorica ista significatio nominis *puppis*, qua non navis tantummodo, sed cujusque alius rei extremitatem quamlibet denotet, Tullio æqualibusque ejus haud ita usitata fuit, quin illius exempla merito requiras. Et, si forte satis Latina, Ciceronisque stylo consentanea esse probari possit, in hoc tamen loco, nisi me quidem fallunt omnia, agnosci plane nequit; quippe quod manifesto vetet vocula *quasi*, alioquin enim idem esset, ut si

diceres *avulsam esse quasi extremam partem*, quomodo numquam balbutiit Cicero. Quamobrem Tullii mentem recte adsequutus fuisse videtur Plinius, qui magnam montis partem, *ad formam puppis eminentem*, abruptam esse declaraverit: cumque nulla plane sit tralatio vocis *puppis*, non potuerunt illam librarii sibi explicandam putare. Quid ergo? vocem *pars* videntur adscripsisse nugatores, quod *quasi puppis* haud dici posse autumarent, nisi præcessisset *pars*, aut nomen istiusmodi substantivum; quod tamen falsum esse, demonstravimus ad Acad. lib. I. c. 9. Vel quum *puppis* per se sit extremum aliquid, forte crucem illis figebat adjectivum illud *extrema*, idque alio quodam substantivo credebant esse fulciendum. At *extrema puppis* dicitur eodem pleonasmi genere, quo *extrema ora*, de N. Deor. II. c. 40. *primus ortus*, de Leg lib. III. c. 8. *suprema mors*, Horat. lib. II. ep. 2. *sincera veritas*, Min. Fel. in Oct. cap. XXVII. *falsa adulatio*, ibidem c. XXIX. cum nota er. Davisii. Nihil itaque in lectione vulgata quempiam offendere potest, nisi forte quod *montis* tam subito sequatur post *monte*. Ista autem repetitio si displiceat, ferro ignique non opus est ad locum ita refingendum, *& ex monte Taygeto EXTREMITAS quasi puppis avulsa est*, vel -- *extrema NAVIS quasi puppis avulsa est*. Sed vel illam ejusdem nominis repetitionem de loco movere mihi plane religio est. sic enim Frontinus de lim. agrorum pag. 42. *Relicta autem loca sunt, quæ sive locorum iniquitate, sive arbitrio conditoris relicta, limites non acceperunt*. Cæsar de B. Gall. lib. I. c. 38. *reliquum spacium -- mons continet magna altitudine, ita ut radices ejus montis, ex utraque parte, ripæ fluminis contingant*. & lib. VI. c. 18. *In reliquis*

quis vita institutis hoc fere à reliquis differunt. Cicero de Fin. lib. I. c. 13. *gubernatoris ars -- utilitate, non arte laudatur.* Tusc. lib. I. c. 22. *Est illud quidem vel maximum, animo ipso animum videre.* (quæ etiam, ut hoc obiter moneam, eadem Synesii ἔννοια est, epist. XLIV. p. 116. κἄπειτα αὐτὴν τὴν ψυχὴν αὐτῇ τῇ ψυχῇ θεασάμενος, &c.) & cap. 19. *Accedit ut eo facilius animus evadat ex hoc aere, . . . quod nihil est animo velocius, nulla est velocitas, quæ possit cum animi celeritate contendere.* lib. III. c. 26. *Sed ad hanc opinionem magni mali cum illa etiam opinio accessit:* de Legibus lib. II. c. 6. *ut priusquam ipsam legem recitem, de ejus legis laude dicam.* Catil. orat. III. c. 10. *In hoc autem bello, quale bellum nulla unquam barbaria cum gente sua gessit, quo bello lex hæc fuit constituta.* ad Quint. Frat. lib. I. ep. 1, 6. *quæ res ad officium imperii tui, . . pertinebunt, de his rebus ne quid attingat.* His adde quæ Barthius ad Stat. Theb. X. vs. 449. Cortius ad Sallust. Cat. cap. XXIII, 3. & nos ad Tusc. III. c. 5. Hisce autem munimentis facile sese tuentur loca sequentia, quæ conjecturis suis aggressi sunt docti. de Leg. lib. III. c. 18. *est senatori necessarium nosse remp.* (*idque late patet*) *quid habeat militum, quid valeat ærario; quos socios respub. habeat, quos amicos.* τὸ *respub.* pro glossa habebat Manutius. ad Q. Frat. lib. I. ep. 1, 10. *Et quidem de isto genere honorum quid sentirem, scripsi ad te ante: semper eos putavi, si vulgares essent, viles; . . si vero meritis tuis tribuerentur, existimabam multam tibi in his honoribus operam esse ponendam.* vocem *honoribus* delendam putabat editor nuperus. Tusc. lib. IV. c. 30. *Est enim metus ut ægritudo præsentis, sic ille futuri mali: itaque nonnulli ægritudinis quandam partem metum esse dicebant: alii au-*

tem

tem metum præmolestiam appellabant. Davisius legebat, *alii autem eum præmolestiam appellabant.* lib. V. c. 5. *Si enim nulla virtus prudentia vacat, prudentia ipsa hoc videt, non omnes bonos esse etiam beatos; multaque de M. Attilio -- recordatur. Beatam vitam, si imaginibus potius uti, quam rebus ipsis placet, conantem ire in eculeum retinebit ipsa prudentia.* posterius illud *ipsa prudentia* librariis attribuebat idem vir clarissimus. ibidem cap. 31. *sic vita non solum undiquaque referta bonis est, sed si multo majore & graviore ex parte bona propendent, beata recte dici potest. Sequetur igitur bonorum ratione* &c. Bentleius conjiciebat, *Sequetur igitur igitur horum ratione.* lib. III. c. 28. *quòd cervis & cornicibus vitam diuturnam, -- hominibus tam exiguam vitam dedisset.* explodebat posterius illud *vitam* vir idem eximius.

Cap. LI. *Hic magna quædam exoritur, -- somniorum Antiphontis interpretatio, eodemque modo & oraculorum & vaticinationum: sunt enim explanatores, ut grammatici poetarum.* Lambinus legebat *sunt enim harum rerum explanatores*, Davisius *sunt enim explanatores omnium horum*, quòd reg. & Cantab. haberent *sunt enim explanatores somniorum.* Mihi autem, leviore mutatione, reponendum videtur.. *interpretatio : eodemque m. e. o. e. vaticinationum sunt ETIAM explanatores, u. g. p.* Sequitur: *Nam ut aurum & argentum, æs, ferrum frustra natura divina genuisset, nisi eadem docuisset, quemadmodum ad eorum venas perveniretur: nec fruges terræ, baccasve arborum cum utilitate ulla generi humano dedisset, nisi earum cultus & conditiones tradidisset; materiave quid juvaret, nisi confectionis ejus fabricam haberemus? sic cum omni utilitate, quam Dii hominibus dederunt, ars aliqua conjuncta est, per quam illa*

illa utilitas percipi possit. Locum prolixius descripsi, quo facilius constet, quid me in illo male habeat. Hoc autem est illa interrogandi forma, *materiave .. haberemus?* quam si cum præcedentibus *προτάσεως* membris conferas, manifesta fiet orationis absolutæ in interrogatoriam conversio longe durissima, aque Tullii stylo comptissimo prorsus aliena. Hoc autem ingens, ut ego arbitror, incommodum tollendum videtur, ita scribendo ac distinguendo: *Nam ET aurum...... haberemus? Sic cum omni* &c. nam *πρότασις* aliquando absolute enunciatur, ut sit ab *ἀποδόσει* puncto, quod vocamus, separanda; ut jam vidimus, ad lib. III. de Nat. Deor. cap. 10.

Ibidem: *Quomodo autem.. videant, quæ nusquam etiam tunc sint, magna quæstio est.* Sunt viri docti, qui lacunam statuunt in hujusmodi locis, sed falluntur. Exemplo sit locus ille de Nat. Deor. lib. I. c. 1. *utrum nihil agant.. an* &c. *magna dissensio est:* ubi Manutius legebat *magna de eo quæstio est*, Lambinus *de eo magna dissensio est.* At pari quoque modo & Cicero passim, & Min. Felix cap. XI. *culpam tamen vel innocentiam fato tribui, .. vestra consensio est.* Lactantius lib. III. cap. VIII, 16. *quæ ipsa quæ sint, magna contentio est.*

Cap. LIII. *Ut igitur qui se tradet ita quieti, præparato animo cum bonis cogitationibus, tum rebus ad tranquillitatem adcommodatis* &c. Voculam *ita*, prætermittentibus regio & Cantab., tamquam superfluam & spuriam expungebat editor doct. Omnino illam oratio non ita flagitat, ut sensu salvo atque incolumi migrare hinc non posset; verum tamen ubi de quiete occupationumque remissione sermo est, haud inelegans videtur hujusmodi particulæ usus, quem auribus judicare facilius

cilius est, quam verbis describere. Horatius lib. II. oda xi, 14.

Cur non sub alta vel plantano, vel hac
Pinu jacentes sic temere —
Potamus uncti?

Seneca epist. LXXXII. initio: *Multum interest inter otium & conditivum. Quid ergo? inquis, non satius est vel sic jacere, quam istis officiorum verticibus volutari?* Virgilius Æneid. I. 229.

— cum Juppiter æthere summo
Despiciens mare velivolum terrasque jacentes,
Littoraque & latos populos, sic vertice cœli
Constitit, & Libyæ defixit lumina regnis.

Apposite D. Joannes Euang. IV. 6. Ὁ οὖν Ἰησοῦς κεκοπιακὼς ἐκ τῆς ὁδοιπορίας, ἐκαθέζετο οὕτως ἐπὶ τῇ πηγῇ ad quem locum vide Possinum in Spicil. Euang. § 67. in primisque doct. Raphelium & Elsnerum; quibus etiam confer Vigerum de Idiot. L. G. p. 361.

CAPUT VI.

Origines defenditur. Pleonasmus pronominis apud Græcos illustratur, & in Xenophonte atque Arriano adseritur. Clemens Alexandr. ex conjectura cl. Hemsterhusii emendatur. Ciceronis locus in lib. I. Div. vindicatur.

AD hæcce verba capitis 53. libri primi Ciceronis de Divinatione, *Eadem efficit in avibus divina mens* &c. hunc locum Originis contra Celsum lib. IV. p. 222. allegabat erud. Davisius, ubi inter alia sic loquitur ille auctor: ἄλλοι θειότεραι

τέρας αὐτῶν, καὶ πρὸς τȣτ' ἐπιτηδείȣς αὐτῶν εἶναι τὰς ψυχάς. Pronomen αὐτῶν in priore aut posteriore membro delendam credebat vir laudatus, quippe quæ prorſus abundet. Attamen παρέλκον illud haud inuſitatum eſt, ne Atticis quidem optimæque notæ auctoribus, ut jam obſervavit Lamb. Bos ad hæcce Rom. VII. 12. Εὑρίσκω ἄρα τὸν νόμον, τῷ θέλοντι ἐμοὶ ποιεῖν τὸ καλὸν, ὅτι ἐμοὶ τὸ κακὸν παράκειται. & P. Horreus ad verba Æſchinis Socr. Dial. III. §. 1. Ἐξιόντι μοι ἐς Κυνόσαργες, καὶ γενομένῳ μοι κατὰ τὸν Ἐιλισσον &c. Nos alia quædam addemus, ut locum etiam unum & alterum, præter hunc Originis, juxta vulgatam lectionem vindicemus. D. Matth. VIII. 1. Καταβάντι δὲ αὐτῷ ἀπὸ τȣ ὄρȣς, ἠκολȣθησαν αὐτῷ ὄχλοι πολλοί. & plura talia ex S. novi teſtamenti ſcriptoribus protulit Vorſtius de Hebraismis N. T. cap. XXVII. p. 108. Æſchin. Socraticus Dial. II. §. 13. ἐγὼ τοι ὑμᾶς.. αὐτὸς ἂν ὑμᾶς ἐπειρώμην παύειν τῆς διαφορᾶς. Xenophon Cyropæd. lib. VI. p. 170. A. ὅτι ἐμὲ αἰχμάλωτον γεγενημένην, καὶ ἐξαιρεθεῖσαν ἑαυτῷ, ȣ̓́τε με ὡς δȣλην ἠξίωσε κεκτῆσθαι, &c. lib. IV. p. 107. E. σκέψαι δὲ, καὶ οἵῳ ὄντι μοι περὶ σὲ, οἷος ὢν περὶ ἐμὲ, ἔπειτα μοι μέμφῃ. lib. VIII. p. 222. A. ἃ δὲ ἐμὲ αἴσθοιτο βȣλόμενον μὲν εἰδέναι τȣ̀ς συμμάχȣς, αὐτὸν δὲ ἐμὲ αἰσχυνόμενον περὶ ἐμαυτȣ̃ λέγειν, ταῦτα &c. lib. V. p. 128. B. σὲ δ' ἔφη, ὦ Γαδάτα, ὁ Ἀσσύριος παῖδας μὲν, ὡς ἔοικε, τὸ ποιεῖν ἀφείλετο, ȣ̓ μὲν τοι τόγε φίλȣς κτᾶσθαι σὲ δύνασθαι ἀπεστέρησεν. Hæc loca cum impunita dimiſiſſet Leunclavius, tandem ſcrupulum movere incepit in his, Memorab. lib. V. p. 847. B. ȣ̓ γὰρ ἔγωγε σε δυναίμην, εἰ τοιȣ̃τος εἴης, ἀσπάσασθαι σε ἐκ τῆς ψυχῆς. ubi vir ille doctus " in „ his, inquit, ἔγωγε σε δυναίμην expungendum „ σε, quum ἀσπάσασθαι σε paulo poſt idoneo loco „ pro-

„ pronomen hoc exhibeat „ quod quidem judicium talo ſatis firmo niti haudquaquam videtur. Forſtean recte quoque ſe habet geminatio iſta, apud Arrian. Diſſert. Epict. lib. IV. c. 4. p. 455. ἂν ἅπαξ εἴπης, πότε τις εἰς Ἀθήνας ἀπέλθῃ, (legendum videtur ποθεῖν εἰς Ἀθήνας ἀπελθεῖν, vel πότε ἔσαι εἰς Ἀθήνας ἀπελθεῖν;) ἀπώλω· ἀνάγκη σε ταύτην τὴν ὄρεξιν ἀτελῆ μὲν οὖσαν ἀτυχῆ σε ποιεῖν. ubi clar. Meibomius conjiciebat, ἀνάγκη δὲ vel ἀνάγκη γε ταύτην τὴν &c.

Cap. LIV. *Hoc nimirum illud eſt, quod de Socrate accepimus*, &c.. Ad hæc illuminanda, opportune vir cl. contulit locum Clementis Alex. Strom. lib. I. pag. 368. edit. Oxon. καὶ τῷ Σωκράτει τὸ δαιμόνιον αἴτιον ἦν, οὐχὶ μὴ κωλύον, ἀλλὰ προτρέπον, εἰ καὶ μὴ προέτρεπεν. Sed quod ille hîc legendum conjiciebat, οὐχὶ μὴ μόνον κωλύον, ἀλλὰ προτρέπον· æqui bonique conſulat, ſi hac de conjectura libere rurſum dicam, quid ſentiam. Fuit aliquando, ut locum forte defendi poſſe eo argumento judicarem, quòd vocula μόνον, quam hîc ingerit vir doctus, non raro per ellipſin omittatur. Sed ecce, quæ ſuper hac re rogatus, per litteras mecum humaniſſime communicavit vir doctiſſimus, mihique plurimum colendus Tib. Hemſterhuis. „ In loco Clementis, inquit, vereor ut vos utri- „ que ſenſum præſtantiſſimi ſcriptoris ſatis per- „ ſpectum habueritis; quem ſiquis recte perce- „ perit, jam facilis erit ad veram emendationem „ aditus. In eo diſputat Clemens, omneſque ut „ hoc efficiat contendit nervos, τὸ μὴ κωλύον dici „ non poſſe αἴτιον· hoc enim evicto, eos cauſa ca- „ dere neceſſe eſt, qui Deum, ſi mala & peccata „ non prohibeat, cauſam eorum faciunt. Quid „ porro? Siquidem, inquit Clemens, χρὴ ἀκρι-

ἰς βα-

„ βολογεῖσθαι πρὸς αὐτὸς, ἔςωσαν τὸ μὲν μὴ κωλυτι-
„ κὸν... μηδ' ὅλως αἴτιον εἶναι· τὸ δὲ κωλυτικὸν ἐνέχε-
„ σθαι τῷ τῦ αἰτίυ ἐγκλήματι. Hoc duplici exem-
„ plo probandum atque illuſtrandum ſibi ſumit.
„ En prius. Ὁ γὰρ προασπίζων αἴτιος ἐςι τῷ προασ-
„ πιζομένῳ τῦ μὴ τιτρώσκεσθαι, κωλύον τὸ τρωθῆναι
„ αὐτόν. Nunc alterum illud ſuccedit, petitum
„ à Socratis dæmonio exemplum. Καὶ τῷ Σωκράτει
„ τὸ δαιμόνιον αἴτιον ἦν, οὐχὶ μὴ κωλύον, non ideo
„ quod non prohiberet, ſic enim αἴτιον dici abſur-
„ dum foret: quo igitur pacto? ἀλλὰ προτρέπον.
„ Atqui hoc, ſi Socrati fides conſtet, cum ipſa
„ veritate pugnat; teſtatur enim ipſe apud Plato-
„ nem in Theage, ἀεί μοι σημαίνει, ὃ ἂν μέλλω
„ πράττειν, τῦτε ἀποτροπὴν· προτρέπει δὲ ὐδέποτε. quod
„ Clementis, patrum eruditiſſimi, notitiam tam non
„ effugit, ut hunc eundem uſurpaverit locum pag.
„ 334. edit. Colon. Jam vero apparet, poſitam
„ in iſtis verbis vitii ſedem; quæ proinde ſi levi
„ mutatione corrigantur, hunc tibi locum ſaniſ-
„ ſimum præſto. Ergo lege, ἀλλ' ἈΠΟΤΡΈΠΟΝ.
„ Senſus eſt, ſed & Socrati dæmonium erat cau-
„ ſa, etiamſi nunquam eum ad agendum impel-
„ leret; non ſane propterea quod eum agere non
„ prohiberet, ſed quod revera ab agendis rebus;
„ quas animo propoſuerat, averteret. „ Sic lo-
cum Clementis curabat vir ille eximius, quem
nos honoris cauſa libentiſſime nominavimus; cu-
jus quidem ſententiæ omnes, quibuscunque mens
læva non ſit, facillime acceſſuros non dubito.

Cap. LIV. *qui curſum rerum eventorumque conſe-quentiam diuturnitate pertractata notaverunt.* Tentat vir cl. .. *diuturna pertractatione notaverunt*, quod quid phraſi *pertractata diuturnitate* ſibi vellet Cicero, haud intelligeret. Non mirum ſane, non

potuisse se expedire virum doctum, dum vocem *pertractata* cum ablativo isto *diuturnitate* construeret, ad quem mihi quidem haudquaquam pertinere videtur; sed omnino referendum puto ad duo ista singularia *cursum* & *consequentiam*, quibus bene quadrat neutrum pluralis *pertractata*. *Diuturnitate* hîc idem est, quod *longinquitate temporum*, & *longo tempore* dictum est supra cap. primo: *Eandem artem etiam Ægyptii longinquitate temporum innumerabilibus pœne sæculis consecuti putantur*. & cap. 6. *observatis longo tempore significationibus*. Nec dubium sane, quin vox *diuturnitas* sæpius absolute seriem temporum longiorem significet. sic enim usurpatur de Leg. lib. II. cap. 10. *animi labes nec diuturnitate evanescere, nec amnibus ullis elui potest*. de Senect. cap. XI. *nec subito frangitur, sed diuturnitate exstinguitur*. Sic quoque res, de quibus loquitur Cicero, notabantur pertractata diuturnitate, hoc est, non nisi post diutinam observationem pertractata & cognita. Si tamen hæc explicatio nostra, aut loquendi ratio, quam hîc statuimus, minus placeat, quam sane non video quo quis jure reprobare queat; levissima mutatione restitui posset, *diuturnâ arte pertractata*, vel si te cruciat generum enallage, *diuturnâ arte pertractatam*. Sed nihil videtur movendum.

CA-

CAPUT VII.

Lectio Ciceronis recepta aliquoties retinetur; semel etiam atque iterum emendatur. Davisii correctio à Verburgii scrupulo defenditur. Talis aliquis. Ἀκυρολογία, *qua in loco factum dicitur, quod sit prope locum factum. Enallage* τȣ̃ nil & nihil. Licet *cum passivo.* Enallage *præteriti & præsentis. Cicero, Paterculus & Xenophon vindicantur.*

SEquitur liber Tullii secundus de Divinatione. Cap. I. *Nam quid ego de Consolatione dicam, quæ mihi quidem ipsi sane aliquantum medetur? ceteris item multum illam profuturam puto.* Non quærenda videtut in his oppositio inter *aliquantum* & *multum*, quasi diceret Tullius, Consolationem suam, quæ sibi *aliquantum* tantummodo medicinæ attulisset, *multum* aliis profuturam. Illud omnino velle videtur, vel se ipsum aliquid solatii percipere ex libro suo de Consolatione, ceterosque homines inde, quemadmodum ex aliis ipsius scriptis, (nam id hîc valet *item*) fructum haud spernendum capturos. Interrogandi autem notam, quam vulgo post τὸ *dicam* collocant, illam in sedem quam vides transponendam existimo.

Cap. VII. *Qui thesaurum inveniendum, aut hereditatem venturam dicunt, quid sequuntur? aut in qua rerum natura inest, id futurum?* Vulgati libri habent *inventurum*, sed omnino placet illud *inveniendum*, quod ex codicibus suis deprompsit, exemplisque illustravit doct. Davisius. Audiamus tamen, cl. Verburgius quid adferat, ut emendationem istam impugnet. " Davisius, inquit, Reg. ,, & Cantab. codd. secutus, dedit *inveniendum*;

 ,, male

„ male ſiquid ego dijudico, & contra Ciceronis „ genium & accuratam ſcribendi rationem. Non „ negaverim, quod multis oſtendit Daviſius, par„ ticipium paſſivi futurum, ut grammatici lo„ quuntur, interdum adhiberi pro futuro infini„ tivi; ſed pro eo, quod dubium aliquid innuit, „ & ſignificat quid forte poſſe fieri aut non fieri, „ unquam poni, quemadmodum hoc loco pone„ retur, id vero pernego. Semper adhibetur de „ eo quod certo eſt futurum. Hactenus vir ille celebris; cujus quidem notula quo pacto labefactet id quod poſuerat Daviſius, ego ſane divinare nequeo. Non enim in hoc loco agitur de re, quæ forte fieri poſſit, aut forte futura ſit, ſed quæ certo ſit eventura. Theſaurum non fortitan, ſed certo certius inventum iri, neceſſeque eſſe ut inveniretur, dicebant ſcioli, de quibus hîc loquitur Tullius.

Ibidem: *Quod ſi hæc.. habent aliquam talem neceſſitatem, quid eſt tandem, quod caſu fieri, aut forte fortuna putemus?* Non eſt, cur malimus, *aliquam tamen neceſſitatem*; vox enim *talis* nos reſpicere jubet ad finem capitis antecedentis, unde liquet qualem neceſſitatem intellexerit hîc auctor. Et ſæpius ſic copulantur voces *aliquid* & *tale*. infra cap. 21. *Poteſt igitur tale aliquid etiam ſua ſponte - - exſtitiſſe.* ad Att. lib. XVI. ep. 8. *Non equidem hoc divinavi, ſed aliquid tale putavi fore.* de Nat. Deor. lib. I. c. 30. *Si igitur nec humano viſu quod docui, nec tali aliquo, quod tibi ita perſuaſum eſt, quid dubitas negare Deos eſſe?* Seneca de Conſtant. cap. 3. *Tale aliquid & in hoc eſſe ſuſpicor, quod prima ſpecie pulcrum atque magnificum eſt.* Lactantius Epit. cap. XII. *Vides ergo non omnia poëtas confinxiſſe, & quædam præfiguraſſe: ut cum vera dicerent, aliquid*

tale

tale numinis adderent iis, quos deos esse dicebant.

Cap. IX. *An Cn. Pompejum censes* &c. *si scisset se in solitudine Ægyptiorum trucidatum iri?* Quid ergo? an non Pompejum in navicula trucidatum esse, tradunt optimæ fidei auctores Plutarchus, Cæsar aliique? At quomodo in navicula, si in solitudine Ægyptiorum? Nodum hunc solvere nequiverunt viri eximii. T. Faber scribebat, *si scisset, se à satellite Ægyptio trucidatum iri*; Davisius autem conjiciebat, *si scisset, se in celoce Ægyptia tandem*, vel *à spadone Ægyptio demum trucidatum iri?* Forte præstat vulgatam lectionem retinere, quàm sic de meliore hariolari. Si enim reputemus Pompeium in navicula quidem interfectum esse, sed tamen ad littus illud, quod ad hanc Ægyptiorum solitudinem pertineret; magna jam difficultatis pars sublàta erit, reliquamque haud ægre tollet ἀκυρολογία, auctoribus quibusque probatissimis haud plane inusitata, qua aliquid in loco factum dicant, quod prope istum locum acciderit. Sic Strabo, exempli gratia, τὴν νεκυΐαν τὴν Ὁμηρικὴν ἐν Ἀόρνῳ collocat, quam Maximus Tyrius Dissert. XXVI. p. 261. περὶ λίμνην Ἄορνον fuisse scribit. Simile quid jam observatum fuit Ad. Relando in Palæst. illustrata, aliisque.

Cap. X. *Addunt ad extremum, omnia levius casura, rebus divinis procuratis; si enim nihil fit extra fatum, nihil levari re divina potest.* Lectionem hanc stare non posse, bene viderunt viri acutissimi; sed quum illi rescribant, *sin autem*, aut *si vero nihil fit extra fatum*, ego conjeci aliquando, neque conjecturæ me pœnitet, *SED enim SI NIL fit extra fatum* &c. Neminem molestе habeat, quod sic *nil* & *nihil* tam exiguo spatio concurrunt, quum potius utrobique aut *nil*, aut *nihil* dicturus

S 3 fuisse

fuisse Cicero videri possit. sic enim Tusc. lib. II. c. 20. *si nil esset aliud, nihil esset homine deformius.* Seneca epist. XCIV. p. 333. *scis ut illi nil cum adultero, sic nihil tibi esse debere cum pellice.*

Cap. XIV. *Sexcenta licet ejusmodi proferri.* Non erat, quod obnitentibus libris tam scriptis, quam editis, *proferre* legendum conjicerent viri eruditissimi; verbum enim *licet* quamvis forte rarius, nonnunquam tamen cum passivo construitur. Sulp. Severus Hist. lib. I. c. xvi. *quia sabbatho colligi non liceret.* ubi vide Jo. Vorstium. Lactantius Epit. cap. v. *quam legi nisi a xv. viris non licet.* Ovidius Fast. lib. I. vs. 47.

Fastus erit, per quem lege licebit agi.

Cæsar de B. Gall. lib. I. c. 42. *id per se fieri licere.* Cicero Philipp. orat. V. c. 17. *Senatui placuit ejus rationem ita haberi, prout haberi lege liceret.* de Finibus lib. II. c. 32. *nunc totum illud concludi sic licet.* de Legibus lib. II. c. 26. *Neque id opere tectorio exornari, nec Hermas hos, quos vocant, licebat imponi, nec demortui laude.. dici licebat.* Tusc. lib. I. c. 12. *Idque.. è ceremoniis sepulcrorum intelligi licet.* lib. IV. c. 12. *quod ne liceret fieri ad alterius injuriam* &c. Atque hæc etiam confirmant, quæ supra ad lib. I. c. 3. diximus, ubi similis verbi *licet* usus impersonalis est.

Cap. XVII. *Deos enim ipsos jocandi causa induxit Epicurus* &c. *eosque putat* &c. Perfectum illud *induxit*, & præsens *putat*, intervallo tam longo à se invicem distant, ut mirum non sit, si Tullius memoriæ vitio in istiusmodi enallagen inciderit. Sed & similis incuriæ exempla alibi haud pauca exstare video. infra cap. 34. *Nunc vero.. fame enecta si in offam pultis invadit, & si aliquid ex ejus ore cecidit,*

hoc

hoc tu auspicium putas? cap. 53. *Sed quum bis sumpsit quod voluit, etiamsi faciles nos ad concedendum habuerit, id tamen quod adsumit, concedi nullo modo potest.* Similiter Corn. Nepos in Dione cap. 9. *Adolescentes quosdam elegit, cum ardentissimos, tum viribus maximis; hisque dat negotium* &c. Hirtius de B. Afr. cap. XLI. *postero die Cæsar ex omnibus præsidiis cohortes deducit, atque omnes suas copias in campo instruxit.* Sallustius Jug. cap. XVIII. *Legatos mittit, hisque -- præcepit, omnis mortalis pecunia aggrediantur.* ubi consule cl. Cortium. Hinc quoque de sanitate loci illius judicare licet Acad. lib. I. cap. 12. *Plurima mutavit.. quædam dixit nova, .. sed ad hæc, quæ visa sunt, adsensionem adjungit animorum, quam esse vult in nobis positam & voluntariam. Visis non omnibus adjungebat fidem.* ubi vir cl. veritus rursus, ne tempora confunderentur, conjiciebat, *adsensionem adjunxit animorum, quam esse voluit* &c. Forte quoque nihil innovandum in his Vell. Paterculi lib. I. cap. 9. *adeo* &c. *ut plerumque superior fuerit, magnam partem Græciæ in societatem suam perduceret.* ubi ὁ πάνυ Lipsius legebat *perduxerit.* Miror autem, quomodo H. Stephanum suboffenderit ista temporum permutatio, apud Xenoph. Cyropæd. lib. I. pag. 18. A. τὰς δὲ ἐπιτηδείας ἀφῆκε καταθεῖν· καὶ ἐκέλευε περιβαλλομένας &c. quum similem plane ἐναλλαγὴν conspicere liceat in antecedentibus ac sequentibus. Pari modo in his ibidem pag. 20. B. Ἐν μὲν δὴ Μήδοις ταῦτα ἐγένετο· καὶ οἵ τε ἄλλοι πάντες τὸν Κῦρον διὰ στόματος εἶχον &c. malebat idem vir doctus ἐγίνετο. At non committam, ut illius generis exemplis e Xenophonte proferendis lectorem fatigem.

CAPUT VIII.

Vulgatæ lectionis in Ciceronis secundo de Div. aliquoties vindicatur & illuminatur; semel quoque emendatur. Vetustum, *diu cognitum.* Usitatus & inusitatus *non licet transmutari in* visitatus & invisitatus. Ita & ut, tam & quam & *similia conjungunt eosdem modos. Min. Felix bis vindicatur. Pronominis* quod *usus anceps adstruitur. Tullius obiter defenditur.*

EJusdem libri de Divinatione cap. XXI. sic loquitur noster: *Nattæ vero statua, aut æra legum de cœlo tacta quid habent observatum ac vetustum?* Non interpunctio tantum recte se habet, ut contra Guielmium & Gruterum bene jam docuit Davisius, sed ipsa quoque lectio nihil mendi continere videtur. Nam quod se intelligere negat vir laudatus, quid huc faciat *vetustum*, propterea-que tentat *observatum ac animadversum*, hæc quidem conjectura, quum a manuscriptis aberret longius, ipsi viro cl. haud satisfacit. Quid ergo? an aliud quid comminiscendum? Mihi profecto non videtur; potest enim vox *vetustum* ita explicari, ut locus hic illi satis commodus & opportunus sit. Quemadmodum enim *novum* dicitur, quodcunque jam primum cognoscatur, quum antea nondum satis innotuerit: sic contra vetustum dici potest, quod sæpius cum in oculos incurrat, dudum observari potuerit.

Cap. XXII. *in rebus usitatis.* Quia noster statim subjicit, *quod crebro videt, non miratur; .. quod ante non vidit, .. ostentum esse censet*; rescribebat cl. Davisius *in rebus visitatis.* Et multa alia loca sunt, in quibus nomina *usitatus* & *inusitatus* isto modo

modo emendet ille vir doctus. Firmari omnino ista conjectura potest auctoritate summorum hominum, Salmasii, Freinshemi, J. F. Gronovii atque Graevii, quorum vestigia pressit Davisius. Vide enim notas illorum ad Florum lib. I. cap. 18. & Justinum lib. XVIII. c. 1. Nos tamen, quod intemeratâ fiat summa nostra adversus tanta nomina reverentiâ, tres rationes proponemus, quae obstant quo minus calculum huic sententiae adjicere possimus. Primo enim mutandorum locorum numerus plane infinitus esset, si placitum illud eruditissimorum valeret; quum tamen numerus istiusmodi locorum quo major sit, eo quoque gravior justiorque contra sententiam istam insurgat suspicio. Verum me dicere, vimque locorum istorum, ubi nominibus *usitatus* & *inusitatus* signentur res, quae crebro aut raro videantur, plane immensam esse, nemini latere potest, qui quidem has res aliqua cum cura tractaverit. Secundum habeo, quod reponam, voces *visitatus* & *invisitatus*, uti & verbum *visitare* pro saepius videre, nunquam nusquam mihi hactenus sedulo attendenti in scriptis Tullii nostri comparuisse; quod an non mirandum esset, si ipse cum sui temporis hominibus res, quae hominum oculis saepe aut rarius se ingerant, *visitatas invisitatasve* dicere soluisset? Postremo quoque constat, res ejusmodi, quae oculis haud raro usurpentur, alibi apud Ciceronem aliosque optimae Latinitatis auctores dici *saepe usu venire*, vel *in usu quotidiano esse collocatas*; quemadmodum locutus est noster ex. gr. de Orat. lib. I. *quae sunt posita ante oculos, & collocata in usu quotidiano.* Jam vero quae *crebrò usu venire*, *in usu quotidiano versari*, *in usu quotidiano esse collocata* dicuntur, haecce etiam *usitata*, contraria-

que *inusitata* appellari, quid tandem vetat?

Cap. XXIII. *Estne quisquam ita desipiens, qui credat exaratum esse Deum dicam an hominem? Si Deum, cur* &c.? Cur juxta codicem quemdam mallemus *si Deus*, ratio haud satis stringere videtur illa, quod in sequente membro dicatur *si autem homo ille Tages fuit*. Hæc enim quum ab illis distent longius, non potest Latinis auribus non suavior accidere vulgata, quam codicis lectio.

Cap. XXIV. *Quid ipse Cæsar, quum à summo haruspice moneretur, ne.. transmitteret, nonne transmisit?* Menda obsedisse locum videbatur cl. Davisio, quòd vix esse putaret, ut *summum haruspicem* dixisset Cicero, hominis nomine non prolato. Legebat igitur *a Spurinna haruspice*; docte quidem & acute, uti solet. Non tamen ea loci natura esse videtur, ut nomen proprium requirat. Primo enim non satisfacit, quod scribit vir laudatus vix esse, ut haruspicis summi meminisset Tullius, nisi nomine illius apposito; nam haruspicis illius nomen satis celebre erat, ideoque non opus erat cur coram Quinto exprimeret illud Tullius, præsertim quum ante jam ipse Quintus haruspicem nomine significasset. Accedit porro, quod vox *summo* huic loco egregie conveniat; quippe quæ eo spectat, ut haruspicinæ vanitatem eo significantius exprimat; quòd nimirum non de trivio tantum haruspices, sed eorum quidem summi falsa monerent, prædicentesque sic negligerentur, ut nihil incommodi, maximum etiam emolumentum consequeretur.

Cap. XXVI. *Quum igitur hoc animal tam sit canorum sua sponte, quid in mentem venit Callistheni dicere, Deos gallis signum dedisse cantandi?* Quid ad rem faciat, *Deos gallis signum cantandi dedisse*, nescire

nescire se fatetur vir clar., qui vocem *cantandi* obelo confodiendam existimat, ut vox *gallis* sit ablativus instrumenti. At vero omnino ad rem facit, *Deos gallis signum dedisse :* id enim agit Cicero, ut nihil boni aut mali ex gallorum cantu præsagiri posse ostendat, quoniam ille his animalibus naturalis est, aque naturalibus plane causis dependeat. Hinc vanitatem sententiæ Callisthenis jam deducit, qui putabat extra ipsos gallos divinitus signum quodpiam exstare, quod cum vidissent, incitari eos ad cantandum.

Cap. XXXI. *Sed ut in cunis fuerit anguis, non tam est mirum, in Solonio præsertim, ubi ad focum angues nundinari solent.* Locus haud dubie in mendo cubat, ejusque sanandi viam haud eandem ingressi sunt docti. Audiamus cl. Davisium. " Ita „ sane, inquit, Reg. Cantab. aliique mss. sed „ qui vim potestatemque *nundinandi* probe novit, „ ille quidem illud verbum huic loco non convenire statim perspiciet. Ea propter Lambinus „ & amicus Ursini reponunt *nidulari.* Siquidem „ vero Pal. tert. quart. & Baleol. exhibeant *nudari*, haud, opinor, incommode, rescribas „ *videri solent.* Certe non absimilis est literarum „ ductus.. Ad receptam autem lectionem, quæ „ multis codd. nititur, quamproxime legi queat, „ *ubi ad focum angues meridiari solent.* Nec forsan „ hæc displicebit conjectura. „ Sed mihi quoque meam suspicionem proferre liceat. Lambini quidem conjecturam vero propinquiorem, quam reliquas lectiones existimo : non tamen sic placet animo meo, quin mutatione levissima sic potius rescripserim, *ubi ad FORUM angues nundinari solent.* Vult nempe Tullius angues in Solonio *res* esse *quotidianas*, ut loquitur supra cap. 29. quoniam quotidie

die publice in foro, ubi venales exstarent, viderentur.

Cap. XXXII. *Itane censes, antè coronam herbæ exstitisse, quàm conceptum esse semen?* Malit hîc forte quispiam, *quàm conceptum fuerit semen?* Sane ita doct. Wowerius *potuit* pro *potuisse* legendum censet, apud Minuc. Felicem Oct. cap. xxxiv. .. *quis .. audeat repugnare hominem à Deo ut primum potuisse fingi, ita posse denuo reformari?* Sed ea non nisi pura puta est παραδιόρθωσις, quam sicco pede præterire non licuit. Sic enim eodem cap. idem Minucius: *Quis enim dubitat, .. quæ cælo continentur, ita ut cœpisse, desinere?* & cap. antecedente: *Ita prius eos deseruisse comprehendas, quam esse desertos.* i. e. quàm fuerint deserti. Lactantius de Ira Dei cap. iv. initio: *Quod sequitur de schola Epicuri est, sicut iram in Deo non esse, ita nec gratiam.* Nec dispar ea ratio videtur, qua subjunctivus *prosit* adcommodatur τῷ *sufficiat*, in his Minucii Fel. cap. xxxv. *Et quamquam imperitia Dei sufficiat ad pœnam, ita ut notitia prosit veniam; tamen* &c. ubi non erat, cur clar. Davisius legendum censeret, *uti & notitia prosit ad veniam.*

Cap. XLI. *Quod Carneadem Clitomachus scribit dicere solitum, nusquam se fortunatiorem quam Præneste vidisse Fortunam.* Legebat vir. cl *Quo Carneadem* &c. idque *quo* explicabat ut esset *quarè, quamobrem.* Dubito sane, an sic Ciceronis seculo loquerentur Romani; & quidquid illud sit, non potuit hoc ex Donato probari. Simili in loco occurrit relativum *quod*, de Nat. Deor. lib. II. c. 9. *refrigerato .. calore .. exstinguimur. Quod quidem Cleanthes .. docet, quanta vis insit caloris in omni corpore.* ubi Lambinus volebat *Et quidem*, Davisius *Quid quod Cleanthes docet* &c. Sed passim fit, ut pro-

pronomen, quod ſit ad antecedentia aliquomodo referendum, ſic per pleonaſmum quendam explicetur in ſequentibus. ſupra lib. I. c. 45. *Quod idem in delectu conſules obſervant, ut primus miles fiat bono nomine.* Acad. lib. II. c. 17. *Quod idem contingit inſanis, ut & incipientes furere, ſentiant* &c. de Nat. Deor. lib. II. 9. *Quod etiam quibusdam regionibus atque urbibus contingere videmus, ut ſint hominum ingenia* &c. de Finibus lib. III. c. 2. *Quod cum accidiſſet, ut alter alterum nec opinato videremus, ſurrexit ſtatim.* ubi Lambinum vide, quem tamen falli vereor, dum ſcribat *quod* hic poni pro *ſed* ſeu *autem*, itaque ſtatuere videatur *quod* non pronomen eſſe in his formis, quod tamen revera eſt, ſed conjunctionem. Lactantius lib. I. cap. 1, 5. *Quod quia fieri non potuit, ut homini per ſe ipſum ratio divina innoteſceret*, &c. Livius lib. XXVII. c. 7. *Quod mihi minus ſimile veri viſum eſt, annum integrum Scipionem nihil gerendo in Hiſpania conſumpſiſſe.* ubi omnino conſulendus J. F. Gronovius. Cicero de Fato c. 13. *non ſequitur ut ne appetitus quidem ſit in noſtra poteſtate. At hoc ſequeretur, ſi omnia perfectis & principalibus cauſis fieri diceremus; ut quum hæ cauſæ non eſſent in noſtra poteſtate, ne ille* (ſcil. appetitus) *eſſet in noſtra poteſtate.* Hyginus Fab. CLXXXVIII. *Hoc Neptunus ut vidit, in pecora commutatos conſumi.* & cap. CXXII. *Id Aletes.. cum reſciſſet, ex Atridarum genere neminem ſupereſſe*, &c. Non audiendos Munkerum, Scoppium aliosque putem, qui in pronomine ſubaudiunt præpoſitionem *ob* vel *propter*. confer enim, quæ jam diximus ſupra ad lib. I. cap. 30. & ad N. Deor. lib. I. c. 15.

CA-

CAPUT IX.

Quatuor Tullii loca in lib. secundo de Divinatione adferuntur ac illustrantur. Vis *pro natura ac facultatibus. Locus de Finibus una cum Xenoph. defenditur.* φύσει φύεσθαι. *Enallage præpositionis omissæ & expressæ. Cicero bis vindicatur.* Tractus lunæ, *quid sit probatur. Palæphatus emendatur.*

IN libro II. Ciceronis de Divinatione reliqua jam loca perlustremus, quæ nobis manum injiciunt. Cap. XLIV. *quî potest eadem vis esse nascentium, quum cœli tanta sit dissimilitudo?* Non satis cerno, cur quis legere mallet, *eadem vis esse in nascentes*, vel, *eadem vita esse nascentium.* nam *vis* hîc & alibi idem quod *natura* denotat, ideoque etiam sæpissime duo ista tanquam synonyma copulantur. Supra lib. I. initio: *quaque proxime ad Deorum vim natura mortalis possit accedere.* Academ. II. c. 39. *Corpora nostra non novimus, qui sint situs partium, quam vim quæque pars habeat ignoramus.* & cap. 17. *illud enim dicimus, non eandem esse vim, neque integritatem dormientium & vigilantium. eandem vim*, id est easdem facultates. Tusc. lib. I. c. 24. *Quid est enim illud quo meminimus? aut quam habet vim, aut unde natam?* de Finibus lib. V. cap. 15. *Est enim natura sic generata vis hominis, ut ad omnem virtutem percipiendam facta videatur.* ubi clar. Davisius vocem *vim* ejiciebat; sed absque causa tamen sontico, ut ego quidem vereor; nam quamvis vox *natura* sæpe ejusdem potestatis sit cum voce *vis*, passim tamen etiam sensu quodammodo diverso conjunguntur; quemadmodum jam

antea

antea plus ſemel monuimus, neminemque fugere poteſt, quæ plurimis in locis *συνωνύμως* accipiantur, eadem tamen alibi a ſe invicem diſtingui. At vero, inquies, cui bono vox *naturâ*, ſi retineatur illa altera *vis?* Dicam, eundem eſſe hunc pleonasmum, quem non raro reperimus in ſcriptis priſcorum. De Græcis auctoribus tantummodo quædam dabo, quæ jam ad manus ſunt. Xenophon lib. VIII. Cyropæd. p. 235. E. *πιϛὺς δὲ μὴ νόμιζε φύσει φύεσθαι ἀνθρώπυς.* Scio, Henricum Stephanum ſuſpectam hîc habuiſſe vocem *φύσει*, ſed plane fallitur; neque enim ſic tantùm loquutus eſt Xenophon, ſed etiam Æſchines Socrat. Dial. I. §. 10. *ἆρα φύσει φύονται οἱ ἀγαθοί.* Maximus Tyrius Diſſ. II. p. 25. *ὥϛε καὶ καταγέλαϛος ἂν γίγνοιτο ἀντεπιχειρῶν ἀδικεῖν ὁ μὴ πεφυκὼς τὸν ἄδικον καὶ τῇ φύσει, καὶ τῇ τέχνῃ, καὶ τῷ ἔθει.* Nemeſius de Nat. Hom. cap. II. p. 70. *πρὸς τύτοις καὶ τὸ ἀπορύμενον ἐξ ἀρχῆς ἄλυτον μένει, πόθεν τὸ σῶμα συνέχεται, φύσει πεφυκὼς σκεδάννυσθαι.* Philemon in Fragm. pag. 356.

Μείζω τὰ κακὰ ποιῦσι πολλοί, δεσπότα,
Αὐτοὶ δι' αὐτῦς, ἢ πέφυκε φύσει.

Et hæc quidem hactenus.

Sequitur paullo poſt: *ut -- confitendum ſit illis, eos qui naſcuntur eodem tempore, poſſe in diſſimiles incidere naturas, propter cœli diſſimilitudinem.* Haud facile conjicerem legendum, *in diſſimiles incidere genituras*; non tantum quia neſcio, an vox *genitura* tam vetuſta ſit, ut ad aureum Latinitatis ſeculum referre poſſit, ſed etiam quia lectio vulgata, ſi bene explicetur, neutiquam tam dura eſſe videtur, ut iſto modo numquam locutus fuiſſet Cicero. *In diſſimiles naturas incidere*, meo quidem ju-

judicio, nihil aliud dicit, quàm diſſimiles in ortu nanciſci naturas, quod ferme idem inferiùs *diſſimiles naturas habere* dicitur. *Incidere in aliquam rem* eſt eam ſic acquirere, ut aut parum aut nihil omnino induſtriæ ad acquirendam ſit adhibitum; quæ quidem ſignificatio huic loco apprime bene congruit, ubi de nanciſcendis variis, pro diſſimilitudine cœli, indolis ingeniique qualitatibus ſermo eſt, quam rem præcedens hominis induſtria ſtudiumque non attingit.

Cap. XLIV. *Quid? illud ne dubium eſt, quin multi, quum ita nati eſſent, ut quædam contra naturam depravata haberent, reſtituerentur & corrigerentur à natura, quum ſe ipſa revocaſſet, aut arte atque medicina.* Vir clar. legebat.. *corrigerentur aut natura, quum* &c. At naturæ diſtinctio ab arte atque medicina ſatis abundeque eſt perſpicua, tametſi diſcernendi conjunctio à membro priore abſit. Et præpoſitio *à* recte præponitur voci *natura*, omittiturque ante ſequentes ablativos; quandoquidem *natura* hîc neſcioquomodo προσωποποιεῖται, tanquam cauſa quæ per ſe efficiat, quum *ars atque medicina* ſit cauſa media ſive inſtrumentalis, quæ à ſuperiore quapiam cauſa dependeat. Adde, ſi lubet, quod maxime ſolennis illa ſit enallage, qua præpoſitio, quæ uno membro exprimatur, altero reticeatur; quod quamvis locus hic Tullii non flagitet ut uberius probetur, exempla tamen quædam ſubjicere non pigebit, propter locum unum & alterum, in quibus ad illam membrorum orationis diſſimilitudinem, pro elegantia ſua nimia, parum feliciter offendit Lambinus; de cujus tamen eruditiſſimi hominis acumine, optimiſque de Tullio meritis, quæ lapſibus illius facile præponderant, nihil omnino detractum volumus. Supra lib.

lib. I. cap. 19. *Ut igitur nunc minore gloria est; -- sic tunc -- in tanta gloria non fuisset, nisi* &c. de phrasi *minore gloria esse*, vide quæ ὁ πάνυ J. F. Gronovius ad Livii lib. II. c. 22. Tusc. lib. I. c. 12. *Idque cum multis aliis rebus, tum e pontificio jure intelligi licet.* de Nat. Deor. lib. II. c. 54. *Dentibus autem in ore constructis manditur, atque ab his extenuatur, & mollitur cibus.* Lactantius lib. VI. c. 11, 13. *Hæc est religio cœlestis, non quæ constat ex rebus corporeis, sed quæ virtutibus animi.* Seneca epist. XCV. *Actiones honestas ex decreto fieri, non tantum præceptis.* Nihil igitur lacunosum subest hisce, de Fin. lib. I. c. 16. *Quæ autem tanta ex improbis factis ad m. v. m. accessio fieri potest; quanta ad augendas cum conscientia factorum, tum pœna legum odioque civium.* & lib. V. cap. 24. .: *officiis; quæ oriuntur à suo cujusque genere virtutis; nam & amici cultus* &c. *in eo ipso prodest, quod ita fungi officio in recte factis est, quæ sunt orta virtutibus.*

Sequitur: *Ex quo intelligitur, plus terrarum situs, quam lunæ tractus ad nascendum valere. Lunæ tractus* dicuntur lunæ regiones, sive cœli plagæ, quas luna trajicere solet. Prout autem illa in variis harum regionum partibus constituta esset, quo tempore quis nasceretur, variam quoque nascentis esse indolem atque naturam statuebant Chaldæi aliique, quos impugnat hîc Tullius. Sed ipse vult, ad dissimilitudinem naturæ magis referre, quo terrarum situ quis nascatur, quam quo in cœli tractu luna sit, dum nascaris. Si locum ita interpretor, non video quid permoverit viros plurimum reverendos, ut pro *lunæ tractûs* legendum crederent *lunæ statûs*. Nemo autem dubitat, quin *lunæ tractus* hîc possint explicari, ut sint certæ cœli partes, in quibus versetur luna:

ut *tractus nubium* apud Horatium Carm. lib. IV. oda 2.

> *Multa Dircæum levat aura cycnum,*
> *Tendit, Antoni, quotiens in altos*
> *Nubium tractus:* ——

Et *cœli tractus* apud Minucium Fel. Octav. cap. V. *& cum tabe pestiferâ cœli tractus inficitur, sine discrimine omnes deperire.*

Ibidem: *Si enim esset factitatum, non esset desitum.* Sic fere loquebantur sentiebantque veteres, nihil accidisse unquam prodigiosum, quod jam non amplius accidat; quare etiam falsa esse omnia miracula, quæcunque aliquando facta fuisse traderentur, nisi etiamnunc aliquando fierent. Sed quatenus decretum illud bene valeat, egregie docuit doctor meus, eruditissimus Clericus lib. de Incred. P. I. cap. 3. observante quoque cl. Davisio ad Min. Felicis Octavium. Celebris est locus Palæphati, quem etiam adferunt viri laudati, in præfatione libelli de Incredibilibus; quem ego hîc ob oculos ponam, ut mendum, quo sordere videtur, obiter inde eruam. Ὅσα δὲ, inquit, εἴδη καὶ μορφαὶ εἰσι λεγόμεναι καὶ γενόμεναι τότε· αἳ νῦν ὐκ εἰσι, τὰ τοιαῦτα ὐκ ἐγένετο. Mihi quidem haud apparet, quomodo hinc sensus idoneus extorqueri ullis fidiculis possit, nisi hunc in modum rescribamus atque interpungamus: Ὅσα δὲ εἴδη καὶ μορφαὶ εἰσι λεγόμεναι καὶ ΓΕΓΟΝΕ΄ΝΑΙ ΠΟ΄ΤΕ, αἳ νῦν οὐκ εἰσι· τὰ τοιαῦτα ὐκ ἐγένετο. *Quotquot autem species atque formæ traditæ sunt esse aliquando factæ, quæ nunc non sunt; talia facta non sunt.* Ne offendat conjunctio καὶ ante γεγονέναι, nam illa sæpissime apud Palæphatum aliosque scriptores παρέλκει. vide modo reliquam memoratæ præfationis partem: & cap.

cap. XV. ἐγὼ δὲ φημὶ καὶ ταυτὴν καταβραθῆναι. sic passim.

CAPUT X.

Augustinus defenditur. Ellipsis pronominis demonstrativi ante vocem ipse, *in compluribus Tullii locis, stabilitur & adstruitur. Vulgata Ciceronis lectio in lib. II. de Divinatione, aliquoties sustentatur.* Potius quam *constructum cum infinitivo Græcanico.* Non *omissum post nequidem.*

RELiqua jam, quæ nobis in secundo Ciceronis de Divinatione libro observatu digna visa sunt, persequamur. Cap. LVI. *Quis enim est, qui credat Apollinis ex oraculo Pyrrho esse responsum,*

Aio te, Æacida, Romanos vincere posse.

Locus Augustini de Civ. Dei lib. III. c. 17. qui huc adfertur, emendatione ista haud indigere videtur, quam illi adhibet vir cl. Sic loquitur ille pater. *Pyrrho de rerum futuro eventu consulenti, satis urbane Apollo sic ambiguum oraculum edidit, ut e duobus quidquid accidisset, ipse divinus haberetur: ait enim Dico te, Pyrrhe, vincere posse Romanos: atque ita sive Pyrrhus à Romanis, sive Romani à Pyrrho vincerentur, securus fatidicus* (legendum forsitan, *secutus FUIT fatidicus*) *utrumlibet exspectaret eventum.* Reponebat doct. Davisius, *utrumlibet spectaret eventum.* Nos illud *exspectaret* conservandum omnino censemus; vult enim Augustinus, contrarium oraculo edito eventum exspectari ab Apolline non potuisse. Securus erat vates, uterlibet eventus consequeretur. Sane verbo *exspectaret* locus hic tam idoneus esse videtur, ut

illud *spectaret* ne tum quidem anteferrem, si codicum auctoritate niteretur.

Cap. LVIII. *Contrahi autem animum Zeno & quasi labi putat atque concidere, & ipsum esse dormire.* Usitatiore loquendi ratione, pronomine addito, scripsisset Tullius, *& id ipsum esse dormire.* Sed vero plurima loca sunt, in quibus pronomen demonstrativum, cujus ellipsin jam supra plus semel in aliis orationis casibus vidimus, ante vocem *ipse* omittatur. Sic de Legibus lib. II. c. 14. *Sed redde cætera.* M. *reddam vero, & ipsa, si potero, brevi.* Quam quidem lectionem cum sanam pronuntiaverit Davisius, Gulielmiumque περιεργίας accusaverit, qui reponeret, *reddam vero, &, id si potero, brevi*; non video sane, quî reprobare illa potuerit, ibidem cap. 5. *Lege autem carens civitas, estne ob ipsum nullo habenda loco?* ut Latinitatem jubere putaret *ob id ipsum:* quemadmodum etiam *istud* pro *ipsum* restituebat lib. II. de Finibus cap. 28. *Jam ipsum absurdum, maximum malum negligi.* & Academ. lib. II. c. 34. *Non enim potest convenienter dici, nihil comprehendi posse, si ipsum* (h. e. id ipsum, nempe nihil comprehendi posse) *comprehendi posse dicatur* vult idem vir laudatus ex codd. *si quicquam comprehendi posse dicatur.* Producamus tamen loca quædam alia, præter ea quæ jam produximus, in quibus hanc formam silentio præteriit vir cl. de Fin. lib. V. c. 1. *cujus etiam illi hortuli propinqui non memoriam solum revocant, sed ipsum videntur in conspectu meo ponere.* & cap. 14. *Et nunc quidem quod eam tuetur, ut de vita potissimum loquar, est id extrinsecus: in ipsa enim parum magna vis est.* Seneca de Ira lib. I. c. 16. *Ratio nihil præter ipsum, de quo agitur, spectat.* Florus lib. IV. cap. x, 4. *& salute Latine data,*

quum fidem ipso fecisset. ubi vide clar. Dukerum.

Cap. LX. *quid cuique rei conveniat ex somniis, & quid quamque rem sequatur, intelligunt.* Male omnino ante ista *ex somniis* virgulam ediderunt, qui duas istas voces ad τὸ *intelligunt* referendas existimarunt. Isto autem modo si accipiatur constructio, concedendum viro cl., qui eas voces *ex somniis* glossematis damnandas credidit, quòd sensum turbarent. Sed tollenda est illa distinctio, quandoquidem voces illæ, quibus haud justa νοθείας incumbere videtur suspicio, construendæ sunt cum præcedente pronomine *quid*; ut *quid ex somniis*, sit quæ pars somniorum; quemadmodum infra cap. 65. *id ex ovo*, est ea pars ovi, in hisce: *Tum ille, Nihilne, inquit de vitello? Id enim ei ex ovo videbatur aurum declarasse, reliquum argentum.*

Cap. LXV. *Ut si quis medicus ægroto imperet, ut sumat*

Terrigenam, herbigradam, domiportam, sanguine cassam,

potius quam hominum more cochleam dicere. Verbum ultimum inducebant viri insignes, quòd ipsis importunum esse, structuramque turbare videretur. Mallem ego quidem reponere *diceret*, eadem ut constructio repræsentetur, quam videmus Tusc. lib. II. cap. 21. *qui perpessus est omnia, potius quàm conscios delendæ tyrannidis indicaret.* Cæsar de B. Gall. lib. VII. c. 17. *Præstare omnes perferre acerbitates potius, quàm non civibus Romanis.. parentarent.* quem locum summo jure defendit clar. Davisius ad Tusc. lib. I. c. 9. edit. priore. Additur quoque conjunctio *ut*, út Acad. lib. II. c. 8. *intolerabili dolore lacerari potius, quàm ut officium prodat aut fidem.* Si ita in hoc loco *diceret*, aut

 (si

(si offendat enallage, quæ tamen satis abundeque est usitata,) *dicat* reponamus, non video illud verbum sic importunum esse, ut spongiam mereatur, quamvis sano sensu abesse posse non negem. Sed vel infinitivus forte talis est, ut illum sollicitari non liceat: cum enim infinitivi haud raro sedem occupent subjunctivorum, cum conjunctione *ut* constructorum, ut vidimus supra ad N. Deor. III. 32. in loco Minucii, quem defendimus; tum in hocce quidem infinitivo post *potius quam*, imitatur forte Tullius Græcos, qui passim ita infinitivum cum voculis πρὶν ἢ, μᾶλλον ἢ, similibusque jungunt.

Cap. LXXII. *quum mendaci homini, ne verum quidem dicenti, credere soleamus.* Sensum flagitare putabat vir cl., ut legatur *credere non soleamus.* Mihi quidem negativum, incolumi sensu, desiderari posse videtur: quis enim illud requireret, si scriptum videremus, *quum mendaci homini ne tum quidem credere soleamus, quum verum dicit?* quo tamen eodem, si recte videam, ista lectio, quam jam præ oculis habemus, recidit. Non potest negari aliquando conjunctionem adjici. quemadmodum Seneca de Constantia cap. IV. *qui pati, ne si fiat quidem, non potest.* atque pluribus alii in locis. Sed haud minus frequens est illius omissio. Sic ad Fam. lib. IX. ep. 5. *Consilii nostri, ne si eos quidem qui id sequuti non sunt, non pœniteret, nobis pœnitendum putarem.* ubi vide Manutium, cujus tamen ἀκριβολογία vereor ne nimia sit. de Finibus lib. V. c. 20. *Itaque ne si jucundissimis quidem nos somnis usuros putemus, Endymionis somnum nobis velimus dari.* ubi consule Lambinum. adde Acad. lib. II. cap. 40. *nostro* (sapienti) *ne quid maxime quidem probabile sit, occurrit.* supra cap. 59. *Atqui ne*

ne si navigare quidem velim, ita gubernarem, ut somniaverim. Exemplorum omnia plena sunt, ideoque manum de tabula.

CAPUT XI.

Loca quædam Tullii in libro de Fato tentantur ac defenduntur. Librarii sæpe duas periodos in unam conflant, quod exemplo ex Polyæno & Luciano, qui obiter emendantur, illustratur. Verborum proponere *&* ponere *est Latinis promiscuus usus. Lactantius cum aliquot Tullii locis defenditur.*

TRansimus ad librum Ciceronis de Fato. Cap. I. *Quum enim omnes post interitum Cæsaris novarum perturbationum causæ quæri viderentur, -- omnis fere nostra in iis deliberationibus consumebatur oratio; idque & sæpius alias, & quodam liberiore -- die, quum ille ad me venisset, primo illa -- de pace & de otio.* Quomodo ista inter se cohærent, *idque -- primo illa* &c.? Illud *idque* turbat sane constructionem, orationisque cursum impedit atque sistit; quod quamvis à solœcismi nævo haud immune sit, defendi iis posse puto, quæ disputavimus ad Tusc. lib. V. c. 40. Non tamen inficias iri potest, exigua admodum facillimaque novatione omnem constructionis difficultatem posse tolli, ut nihil dici possit planius; si reponamus.. *die. QUO quum ille* &c. vel hoc modo, si mavis, -- *venisset. ET primo illa* &c. Nemo sane ignorat, quàm sæpe ita dormitarint librarii, ut duas periodos in unam conflarent; cujus rei exemplum adferam unum & alterum, in quibus illius socordiæ vestigia satis perspicua sunt. Hoc modo commisisse reor scriptores in illum locum Polyæni

Strateg. lib. III. c. IX, 45. -- ἔσπευσεν ἐπ' ἐκείνην τὴν πύλην, ἣν ἤνοιξαν οἱ δεχόμενοι τὰς πολεμίους ἐσῆγον· τῶν δὲ ἐσχάτων ἐσιόντων, ἐξαίφνης ἐπιστὰς συνηκολούθησεν αὐτοῖς, καὶ συνέπεσεν εἰς τὴν πόλιν. Summus Is. Casaubonus legebat, ἣν ἤνοιξαν οἱ δεχόμενοι τοὺς πολεμίους. οἱ μὲν τοὺς πολεμίους ἐσῆγον· τῶν δὲ &c. At, salvo tanti viri judicio, mihi solummodo distinctio, non ipsa scriptura corrigenda videtur; idque hoc quidem modo, ut verba οἱ δεχόμενοι & seqq. τελείῃ στιγμῇ separentur ab antecedentibus. -- *festinavit*, inquit auctor, *Iphicrates ad portam illam, quam aperuerant. Illi quum reciperent introducerentque hostes, postremis introeuntibus, repente incumbens eos sequutus est, simulque cum ipsis in urbem irruit.* Non requiritur necessario conjunctio μὲν in membro antecedente, quum in subsequente sit δὲ. sic enim omittitur quoque eodem cap. §. 42. Οἱ πολέμιοι πρὸς τὸν ἦχον ἄλλος ἄλλῃ διέθεον· ὁ δὲ ῥαδίως ἐκράτησε τοῦ χωρίου. atque ita innumeris aliis in locis. Alterum ejusdem σφάλματος exemplum præbet locus Luciani in Phalar. I. p. 733. τόδε ὅπως μηκέτι τοιαύτης τινος θεραπείας δεήσεται ἡ πόλις, τοῦτ' ἐζήτουν ἔτι κἀγὼ μὲν ὁ ἀρχαῖος, περὶ ταῦτα εἶχον. οἱ δὲ, ἤδη τε &c. Interpunctionem malam sequutus est interpres, quam tamen sic refingi necesse est.. ἔτι. Κἀγὼ μὲν ὁ ἀρχαῖος, περὶ ταῦτα εἶχον· οἱ δὲ ἤδη τε &c. id enim vult Lucianus: *Utque non amplius tali aliqua administratione indigeret civitas, id spectabam præterea. Atque ego ineptus hisce rebus occupatus eram, quum illi jam* &c. Sed hæc hactenus.

Cap. II. *nec enim.. oratoria illa studia deserui, quibus etiam te incendi, quamquam flagrantissimum acceperam.* Tentabat eruditissimus Davisius, *quibus etiam te incendere, quamquam flagrantissimum,* qc-

occœperam. Sed præterquam quod mutatio illa satis magna sit, nec ullum verbi *occœpisse* exemplum exstare apud Ciceronem nostrum sciam, parum mihi videtur commodum illud tempus plusquamperfectum, quum esset hic præsentis potius aut perfecti locus idoneus. Malim igitur lectione vulgatæ acquiescere, quippe cujus sensus neutiquam absurdus sit; modo sic intelligatur, ut si dixisset Tullius, quibus ego itidem te inflammavi, quamvis jam tum illis summopere addictus esses, quum te in disciplinam meam traderes.

Sequitur in eodem capite: *hanc Academicorum contra propositum disputandi consuetudinem.* Ex codice quodam, in quo erat *positam*, colligebat vir cl. legendum *positum*, non *propositum.* Atque etiam infra cap. 6. solâ conjecturâ legebat, *Quod ut positum est, ne fieri quidem potest*; quum libri tam manu quam typis exarati exhibeant, *Quod ut propositum est, n. f. q. p.* Idem quoque judicium facit de locis sequentibus. de Leg. lib. II. c. 19. *ad id quod propositum est.* & cap. 20. *His propositis, quæstiunculæ multæ nascuntur.* de Fin. lib. IV. c. 16 *qua cum proponunt* &c. & cap. 19. *his propositis, tenuit prorsus consequentia.* de Orat. lib. I. c. 6. *ut omni de re, quæcunque sit proposita, ab eo ornate copioseque dicatur.* Lactant. lib. V. c. XVII, 20. *concedamus posse fieri, quod proponit philosophus.* Sed quamvis illum verbi *ponere* usum & elegantissimum & Ciceroni aliisque familiarissimum esse facile concedam; non tamen adduci possum, ut alterum illud *proponere* sic contemnam, ut tot innumeris in locis, ubi mihi fit obviam, cum altero permutem. Sic infra cap. 8. *Medicus in primis, quod erit ei perspectum in arte, non ita proponet: Si cui venæ sic moventur, is habet febrem:* &c. ad quem locum

nil monuit cl. Davisius. Et quis depromendorum ex Tullio exemplorum finis esset, si rem istam persequi vellemus? Omnes etiam alii sic loquuti sunt. Phædrus lib. I. fab. 5.

Numquam est fidelis cum potente societas.
Testatur hæc fabella propositum meum.

ubi vide interpretes. Quinctilianus Instit. Orat. lib. VII. c. 1. *Nam in schola certa sunt, & pauca, & ante declamationem exponuntur, quæ θέματα Græci vocant, Cicero proposita.* Plura vel lexica subministrabunt.

Cap. V. *Sed hæc ex naturalibus caussis vitia nasci possunt; exstirpari autem & funditus tolli, ut is ipse qui ad ea propensus fuerit, à tantis vitiis avocetur, non est id positum in naturalibus caussis, sed in voluntate, studio, disciplina. Quæ tolluntur omnia, si vis & natura fati ex divinationis ratione firmabitur.* In editione Davisiana locum lacunosum fecit infausta omissio horum octo verborum, *sed in voluntate, studio, disciplina. Quæ tolluntur omnia.* Sed talia non tam editori, cujus præsertim tanta cura fuerit atque elegantia, tribuenda sunt, quam operariis ineptis ac socordibus, quorum à fraudibus vix quisquam satis tutus est.

Cap. VII. *At si ista comprobabis divina prædicta, & quæ falsa in futuris dicentur, in his habebis, ut ea fieri non possint: ut si dicatur Africanum Karthagine potiturum: & si vere dicatur de futuro, idque ita futurum sit, dicas esse necessarium.* Audiamus, quid ad hunc locum editor cl. " Non intelligo, " inquit, quî hoc inter falsa in futuris numerarit " Cicero, siquidem Scipio revera Carthagine *po-* " *titus est.* Forsan verba suum non tenent ordi- " nem, locusque sic constituendus est: *At si ista* " *com-*

„ *comprobabis divina prædicta, & quæ falsa in futuris dicantur, in his habebis, ut ea fieri non possint; & si quid vere dicatur de futuro (ut, si dicatur, Africanum Carthagine potiturum) id, quia futurum sit, dicas esse necessarium, ea est tota Diodori vobis inimica sententia.* Has ego conjecturas, addit, dubitans & hæsitans propono; „ nam ῥῆσις est perplexa, fierique potest, ut ex „ libris nostris aliquid exciderit. Hactenus vir ille. At falli ipsum omnino arbitror, qui lectionem vulgatam sic interpretur, ac si potiturum Carthagine Africanum inter falsas in futuris numeretur, quum fuerit illud veris accensendum, uti revera quoque illis tribuisse liquebit Ciceronem, si verba illius bene exponantur. Solam interpungendi rationem ita mutemus, ut verba *& si vere dicatur* &c. non duobus punctis, sed simplici virgula ab antecedentibus distinguamus; nisi etiam, quod mihi tamen haud vero simile videtur, pro *dicas esse necessarium*, legendum sit in futuro, *dices esse necessarium*. Jam facile patebit, illud voluisse auctorem, ut si Chrysippus ista comprobaret divina prædicta, eaque vera & necessaria putaret, necesse quoque haberet statuere, quæ falsa dicerentur in futuris, ea non posse fieri: quemadmodum contrà, si diceretur Africanum Carthagine potiturum, & si vere diceretur, idque futurum esset, dicere deberet illud necessarium esse.

CA.

CAPUT XII.

Quatuor loca Ciceronis in lib. de Fato adstruuntur & vindicantur: duo quoque conjectura tentantur. Individua *sc. corpora.* Continere in se efficientiam. *Lactantii editio Cellariana nævo purgatur. Glossematis forma.* Ut *cum subjunctivo, pro infinitivo cum accus. Cicero in transitu defenditur. Conjunctione copulat Cicero orationis membra, quæ potuisset pronomine relativo; qua quoque occasione locus Tusc. Disp. adseritur.*

Ejusdem libri de Fato, cap. IX.. *Sed in factis inmutabilitatem apparere; in futuris quibusdam, quia non apparent, ne inesse quidem videri.* Non moveor auctoritate libri illius scripti atque editi, qui *appareret* dat, pro *apparent*; nec satis esse causæ puto, cur cum viro cl. legeremus *apparet.* Nihil enim est, cur verbum illud ad *immutabilitatem* potius, quàm ad *futura* referatur; nam quæ sequetur in repetitione verbi *apparere* durities, si illud *apparent* conservemus, illam tolerandum esse docere videntur ista, quæ diximus ad Nat. Deor. lib. II. c. 54. Sin omnia velimus analogia grammatica exactius metiri, reponendum potius erit *appareat*, quàm *apparet*, quæ etiam mutatio propius accedit ad characteras vulgatæ lectionis; sed nec indicativus ille in oratione indefinita plane inusitatus est, quod etiam docuit clar. Cortius ad Sallust. Jugurth. cap. LXIII, 1. Sequitur ibidem: *Ut cum duo individua per inanitatem ferantur*, &c. Lambinus excidisse putabat vocem *corpora.* Sed sæpius, talibus substantivis omissis, adjectiva substantivorum faciem quamdam induunt; quod cum

in

in multis aliis, tum in hoc quoque *individui* nomine locum habet. Infra cap. XI. *ipsius individui hanc esse naturam, ut pondere & gravitate moveatur.* de Nat. Deor. lib. I. cap. 18. *cum infinita simillimarum imaginum species ex innumerabilibus individuis exsistat.* vide quoque ibid. cap. 24. & alibi. Jam porro labe quadam infecta sunt, siquid ego video, verba ista, quæ in hoc capite subsequuntur: *Sed interest inter causas fortuito antegressas, & inter causas cohibentes in se efficientiam naturalem.* Haud dubie legendum, *inter causes CONTINENTES in se efficientiam naturalem.* neque enim *cohibere*, sed *continere* in ejusmodi locis opportunum, atque usitatum verbum est. sic infra cap. XI. *motus enim voluntarius eam naturam in se continet, ut sit in nostra potestate.* & cap. 14. *quorum causas natura ita continet.* cap. 16. *quæ causa in rerum natura continebatur.* cap. 10. *caussas enim efficientes quod non habebit.* de Divin. lib. I. c. 56. *eodemque modo nihil est futurum, cujus non causas efficientes natura contineat.* Lactantius de Opif. Dei cap. XIX, 7. *Hoc dicere satis est, quod etiamsi astra efficientiam rerum continent, nihilominus omnia à Deo fieri, qui astra ipsa & fecit & ordinavit*, sic legimus in editione Cellarii, sed aliæ *certum est*, post *omnia à Deo fieri* inserunt, quas omnino putem sequendas.

Cap. X. *Nam qui potest pelli alia* (atomus) *ab alia, si gravitate feruntur ad perpendiculum corpora individua rectis lineis, ut Epicuro placet.* P. Manutius duo ista *corpora individua* glossam intrusam putat, quia, his sublatis, sensus recte constat. At ratio illa, quamvis criticis passim visa fuerit idonea, est tamen elumbis, ut libere judicem, atque ficulnea. Quis enim in styli elegantia unquam fuit adeo nimius, cui tales aut eorundem aut synony-

mo-

morum verborum repetitiones non aliquando exciderint? Sane innumerabilia loca sunt, in quibus, etiam non contradicentibus commentatoribus, sic loquutus est Tullius; quem non oportet ad superstitionem & ineptias usque facere accuratum, dum glossatorem fingas, supra quàm percipi possit, nugacem ac cerebrosum. In his, exempli gratiâ, cap. 5. *Sed haec ex naturalibus caussis vitia nasci possunt; exstirpari autem & funditus tolli, ut is ipse qui ad ea propensus fuerit, à tantis vitiis avocetur, non* &c. in his, inquam, quis verba *ut is ipse.. avocetur*, desideret, si abessent? de Divin. lib. I. c. 24. *qui* (sanguis) *refervescere videretur, sic ut tota domus sanguine redundaret*. at cur non potius, *sic ut tota domus illo redundaret?* Respice ad ea, quae jam antea vidimus ad Divin. lib. I. c. 50. & de Nat. Deor. lib. II. c. 45.

Eodem cap. *Ut enim* &c. *sic Chrysippus metuit, ne si non obtinuerit omne quod enuntietur, aut verum esse aut falsum, non teneat omnia fato fieri*, &c. Non licet dubitare, quin haec tam Latinitatem quam sententiam bonam referant: an tamen à Cicerone sic scriptum fuerit, id quidem ut dubitemus, facit vulgata ista lectio, cum qua multi quoque codices conspirant, *non teneat, omnio fato fieri possint*. Hinc enim haud aegre conjicere est, fuisse olim à manu Tullii, *non teneat, UT omnia fato fieri possint*. Usus autem ille conjunctionis *ut* in Latino sermone satis communis est, ut pro infinitivo cum accusativo constructo adhibeatur; quod jam observavit And. Bosius ad verba Corn. Nepotis Hannib. cap. 1. *Si verum est, quod nemo dubitat, ut populus Romanus omnes gentes virtute superarit.* Digna tamen res est, quae etiam Tullii nostri auctoritate comprobetur. Academ. lib. II. cap.

cap. 15. *quomodo autem sumis, ut.. sequatur, ut etiam difficulter internosci possit.* & cap. 17. *concedatur tibi, ut.. aliquid alicui sic sit par.* supra de Fato cap. 7. *in his habebis, ut ea fieri non possint.* de Fin. lib. IV. c. 3. *Quomodo autem -- conservabitur, ut simile sit omnium naturarum illud ultimum?* de Nat. Deor. lib. I. c. 34. *retinendum hoc esse, Deus ut beatus immortalisque sit.* Tusc. lib. V. c. XI. *Quare demus hoc sane Bruto, ut beatus sit semper sapiens... nos tamen teneamus, ut sit idem beatissimus.* Atque hæc quoque sufficiunt defendendæ lectioni isti de Fin. lib. III. cap. 6. *ne quis sic existumet, ut duo sint ultima bonorum.* ubi Lambinus ex vetustis libris rescribebat, *ne quis sequi existumet, ut d. s. u. b.*

Sequitur ibidem: *Itaque tertius quidam motus oritur extra pondus & plagam, quum declinat atomus intervallo minimo.* Lambinus legendum conjiciebat *.. plagam, quo declinat atomus intervallo minimo:* at infaustis illud avibus; solet enim Tullius conjunctionibus connectere περιοχὰς, quas potuisset pronominibus relativis, si voluisset. Acad. lib. II. c. 30. *contraria autem ea dico, cum alterum ait, alterum negat.* de Leg. lib. III. c. 5. *est autem animi quædam sanitas -- cum.. perturbatio mentis aufertur.* Tusc. lib. IV. c. 13. *corporis temperantia, quum ea congruunt inter se, e quibus constamus, sanitas dicitur.* & cap. 28. *Sed omnis ejusmodi perturbatio animi, placatione abluatur illa quidem, cum doceas, nec bonum* &c. lib. V. cap. 10. *neque ulla huic verbo, cum beatum dicimus, subjecta notio est.* de Finib. lib. II. cap. 2. *Atqui hæc patefactio quasi rerum opertarum, cum quid quidque sit aperitur, definitio est.* Hinc quoque dubia omnino fit ratio, cui innititur conjectura acutissima cl. Bentleii, in his Tusc. lib. III. cap. 31. *caput esse censet in consolando, detra-*

trahere illam opinionem mœrenti, si (pro *qua*) *se officio fungi putet justo atque debito.* ubi vir ille doctissimus legendum conjiciebat, - - *mœrenti, se officio fungi pio & justo atque debito.*

CAPUT XIII.

Edita lectio ter in Tullio vindicatur. Futurum indicativi pro futuro aut præs. subjunctivi. Tria Luciani loca defenduntur. Duplex futurum notabile erit effectura. *Enallage activi & passivi illustratur. Tullius cum Cæsare defenditur.* Ferri *pro moveri.*

CAp. XII. ejusdem libelli de Fato: *An aliter hæc enuntiatio vera esse non potest, capiet Numantiam Scipio, nisi ex æternitate causa causam serens hoc erit effectura?* Ad hunc locum " Hoc; „ inquit Davisius, ne Latine quidem dicitur: „ omnes tamen editiones obsidet. Legendum, „ *hoc erat effectura*, prout recte legitur in Eliensi „ nostro. „ Sic vir ille doctus. At vero futurum illud, quod sollicitat; nihil omnino habet, quod Latinæ linguæ rationi aut elegantiæ repugnet. Primò enim futurum indicativi sæpissime ponitur pro futuro aut præsenti subjunctivi. velut suprà cap. 5. *quæ tolluntur omnia, si vis & natura fati ex divinationis ratione firmabitur.* pro *firmetur.* & hoc ipso cap. *ut vere dicantur; quæ ita dicentur, veniet* &c. infrà cap. 18. *qui autem causas antecedentes non dicent perfectas, neque principales, in eos nihil valebit.* Acad. lib. II. c. 46. *quarum esse nulla potest, nisi erit gratuita.* & cap. 7. *aut ita qui sentiet, non apertissime insanit?* Hinc nihil mutandum ibidem cap. 36. *etsi quamcunque eliget;*

get, insipiens eliget. ubi vir clar. Latinitatem postulare dicebat, *quamcunque elegerit*, quod mihi quidem non ita liquet. Atque hunc eundem futuri indicativi usum Græcis quoque familiarem fuisse, jam observavit Viger. Idiot. sect. V. c. 2. cujus annotatis exempla quædam addam, quo majore cum fiducia ad defendenda quædam Luciani loca obiter excurram. Sic igitur Xenophon lib. I. Cyropæd. p. 22. λέγων ὡς - - κινδυνεύοιεν, εἰ μή τις αὐτοὺς φθάσας ἀσθενώσει, ἐπὶ ἓν ἕκαστον τῶν ἐθνῶν ἰόντας καταστρέψασθαι: *dicens periculum esse, nisi quis antevertendo eos debilitaret, ne nationes alias adorti, singulas sibi subjicerent.* & lib. II. p. 51. *Sic ergo vobis est existimandum, homines belli societate junctos, si secum singuli statuant*, ὡς εἰ μὴ αὐτός τις προθυμηθήσεται, οὐδὲν ἐσόμενον τῶν δεόντων, ταχὺ πολλά τε καὶ καλὰ διαπράττονται: *nisi quisque suo loco sit alacer, .. brevi & multa & præclara gesturos.* Theognis in sententiis vs. 216. *Polypi mentem obtine versipellis*,

ὃς ποτὶ πέτρῃ

Τῇ προσομιλήσει, τοῖος ἰδεῖν ἐφάνη.

qui ad petram cui adhæserit, talis visu apparet. sic etiam vs. 232. & alibi. Ælianus V. H. lib. I. c. 15. - - πρὶν ἢ φιλήσει αὐτὴν, *antequam osculum ei dederit.* Faber legebat φιλήσῃ, Kühnius φιλήσειν vel φιλῆσαι, sed vulgatam lectionem recte adservat Perizonius. D. Jacobus II. 10. Ὅστις γὰρ ὅλον τὸν νόμον τηρήσει, πταίσει δὲ ἐν ἑνὶ, γέγονε πάντων ἔνοχος. His ego facile adducor, ut doct. Jensium lapsum esse credam, quum futurum illud indicativi sollicitaret in tribus his locis Luciani. Saturnal. pag. 608. edit. Amst. *nam hinc sibi plerique victum parant ad satietatem*, οἷς ἵλεως καὶ φορὸς ὁ κύβος ἐπινεύσει, *qui-*

bus benigna & prospera annuerit tessera. Dial. Mort. p. 272. μηδὲ πρότερον γε σὺ ἀποθάνοις, ἢ προπέμψεις πάντας τὺς κόλακας: *neque tu prius moriaris, quàm omnes istos assentatores præmiseris.* in Harmon. p. 587. εἰ τύτοις φημὶ ἐπιδείξαιο τὰ αὐλήματα, καὶ οὗτοι ἐπαινέσονταί σε, ἅπασιν Ἕλλησι νόμιζε ἤδη γεγενῆσθαι γνώριμος ἐν οὕτω βραχεῖ: *si inquam his tuæ modulationis specimen exhibeas, & hi te laudabunt, puta te tam brevi tempore Græcis omnibus jam innotuisse.* quam enallagen confer cum iis, quæ observavimus ad lib. II. de Divin. c. 17. & lib. III. Tusc. c. 16. Hæc jam sufficiant de futuro indicativi, cui lux quædam in Tullii loco proposito accendenda erat. Pergamus ad aliud quid observatu haud minus dignum, quodque maxime offendiculo fuisse viro cl. videtur. Quid enim statuendum, de duplici futuro isto, *erit effectura*? an non futuri temporis participium *effectura* flagitat alius temporis verbum substantivum? Non sane, vetat enim sermonis Latini ratio, qua passim sic ejusdem temporis verba copulantur. Ita ex. gr. de Divin. lib. II. c. 26. *potuit accidisse alia quoque lætitia.* Seneca epist. XCIX. *quæ ad te sæpius revertetur, si erit acerbitate ventura.* Plura affatim dedit Sanctius Min. lib. I. c. 14. pag. 114. & 115. uti & cap. 15. p. 134.

Cap. XVII. *Sed applicat se ad eos potius, qui necessitate motûs animos liberatos volunt.* Legit vir cl. cum M. Casaubono *motûs animi*, vel *motûs animorum*; quemadmodum supra *motus animorum voluntarios* meminit Tullius. At si per *necessitatem motûs*, quo animi liberati dicuntur, intelligamus non eam, qua non possit absque motu esse animus, quo sensu absurdissimo lectionem hanc ursisse videntur eruditi, sed eam necessitatem, qua non possit animus aliter moveri ac moveatur; non videtur

detur tam incommodus loci sensus, ut admitti plane nequeat.

Cap. XX. *Hoc modo hanc causam disceptari oportet, non ab atomis errantibus -- petere præsidium.* Observanda est passivi & activi enallage, quæ forte inducere posset quempiam inconsiderate elegantem, ut aut *disceptare*, aut *peti* legendum judicaret. Illud autem quo minus fiat, plura hujus formæ exempla prohibent. Supra cap. XI. *id fuit defendi melius, quam introducere declinationem.* de Divin. lib. I. c. 35. *Itaque signa convelli, & se sequi jussit.* de Legib. lib. I. c. 21. Q. *Quamnam igitur sententiam dicemus?* M. *Requiri placere terminos, quos pepigerit, iisque parere.* ubi tamen editor præclarissimus *pareri* scribendum putat. Seneca de Ira lib. III. c. 27. *Quanto satius est sanari injuriam, quàm ulcisci?* Sulpic. Severus lib. II. H. S. c. XI, 4. *multis increpitos, renuntiare istiusmodi matrimoniis, & filios ex hisce susceptos extrudi jubet.* Cæsar de B. Civ. lib. I. c. 32. *quòd.. omnia permisceri mallent, quàm imperium exercitusque dimittere.* ubi vir cl. rursus, in curis suis secundis, reponit *permiscere.*

Ibidem: *Nam si atomis, ut gravitate ferantur, tributum est necessitate naturæ, quod omne pondus, nulla re impediente, moveatur & feratur necesse est.* Lambinus utrobique inserit voculam *deorsum*, dum legit, *ut gravitate deorsum ferantur.. moveatur & feratur deorsum necesse est.* Pariter quoque supra cap. 9. *ut cum duo individua per inanitatem ferantur, alterum* &c. legebat idem vir doctissimus, *per inanitatem deorsum ferantur.* Sed in aliis locis eandem quoque lacunam cernere licet, in quibus ad eam conniyet Lambinus. supra cap. 10. *si semper atomus gravitate ferretur naturali ac necessaria,*

nihil liberum nobis esset. & cap. XI. *De ipsa atomo dici potest, quum per inane moveatur gravitate & pondere, sine causa moveri. . . ipsius individui hanc esse naturam, ut pondere & gravitate moveatur, eamque ipsam esse causam cur ita feratur*. Lucretius lib. V. vs. 426.

Sed quia multa modis multis primordia rerum
Ex infinito jam tempore percita plagis,
Ponderibusque suis consuerunt concita ferri.

Hæc quidem in scriptis quibusdam Ciceronis, virorumque eruditissimorum commentationibus, cedro quamvis dignissimis, observare visum fuit.

ADDEN-

ADDENDA.

Pag. 17. lin. 19. adde: de Divin. II. c. 5. *Atqui ne illa quidem divinantis esse dicebas, ventos aut imbres impendentes quibusdam præsentire signis (in quo nostra quædam Aratea memoriter à te pronuntiata sunt) etsi hæc ipsa fortuita sunt.*

P. 18. l. 7. Philipp. or. V. c. 13. *Sed qui ordo in sententiis rogandis servari solet, eundem tenebo in viris fortibus honorandis.* Lactant. Epit. cap. LXXV. *incorruptibiles sibi thesauros bonis operibus acquirat, ut possit.. præmium immortalitatis adipisci.* ubi cl. Davisius pro *acquirat* legit *anquirat*, propter minus gratum synonymorum istorum *acquirere* & *adipisci* concursum; quæ tamen ratio minus idonea videtur, si libere quid mihi videatur dixero.

P. 19. l. 30. Adi porro, quæ cl. Schulting. ad Senecæ Contr. lib. I. p. 101.

P. 28. l. 22. & de Div. lib. I. c. 33.

P. 36. l. 23. Sic enim *videri* quoque & *percipi* distinguitur infra cap. 32. extr. *Non enim lucem eripimus, sed ea quæ vos percipi comprehendique, eadem nos, si modo probabilia sint, videri dicimus.*

P. 38. l. 3. Sulp. Sever. H. S. lib. I. c. XXI, 5. *In eo quoque cursu regem gentis Chananæorum delevit. Seon quoque regem Amorræorum perculit, omniumque eorum oppidis potitus est. Basan quoque & Balac reges devicit.* &c. & cap. XXXIII, 8. *Sed Jonathan interdictionis ejus inscius... mel degustaverat. Sed ubi regi ex Domini ira compertum est, morte affici filium jussit: sed populi auxilio ab exitio vindicatus est.* Jo. Vorstius legebat, *Quod ubi regi* &c. Vix ego ausim ausim adstipulari. Confer, quæ nos de ellipsi pronominis demonstrativi egimus ad Cic. epist. ad Varr.

P. 43. l. 20. Insignis est locus Æliani Var. Hist. lib. IX. c. 24. *καὶ γὰρ τοι Συβαρίταις πᾶσιν ἔργον ἦν τρυφᾷν, καὶ τῷ βίῳ διαῤῥεῖν· ὁ δὲ Σμινδυρίδης καὶ πλέον.*

P. 48. l. 25. conferantur etiam quæ erud. Burman. ad ista Phædri lib. IV. fab. XVII, 31. *non veto dimitti, verum cruciari fame.*

P. 53. l. 10. & Min. Felix Oct. cap. XXXIV. *Ita corpus in seculo, ut arbores in hiberno occultant virorem ariditate mentita. Quid festinas, ut cruda adhuc hieme reviviscat & redeat? exspectandum nobis etiam corporis ver est.*

P. 54. l. ult. & c. XL, 5. *cum .. ex alienigenis conjugia sumsisset, etiam* 700 *uxores .. haberet.* fac, *&* jam &c.

P. 57. l. 20. Plaut. Mil. III. sc. 1, 128. *Huic homini dignum est divitias esse, & diu vitam dari.* ubi *dignum est*, juremerito exposuit Pareus *fas est*, vide quoque in Merc. I. 2. 22.

P. 61. l. 16. & lib. IV. c. 9. *Voluptatis autem partes hoc modo describunt*, &c. *Quæ autem libidini subjecta sunt, ea sic definiuntur* &c. emendabat *definiunt.*

Ibid. l. 23. de Nat. Deor. III. c. 10. *si aliquid est, inquit, quod* &c. *quid inter naturam & rationem intersit, non distinguitur. Idemque, si Dei non sint, negat esse* &c.

P. 67. l. 30. Et quemadmodum in eorum postremo locorum, quibus patrocinati sumus, *immensa magnitudo* dicitur res *effingere:* sic quoque *vastitati* tribuit Seneca quòd *nutriat*. Suasor. I. *magna etiam Oceano portenta, quæ profunda ista vastitas nutrit.* i. e. res ista vastæ magnitudinis.

P. 69. l. 9. In addendis tamen, minore facta mutatione, reponit, *quæsita sit ars, ejus ex utilitate Deorum immortalium inventioni consecrata.*

Ibid.

Ibid. l. 20. de Divin. lib. I. c. 7. *utilitate & ars est, & inventor laudatus.*

P. 70. l. 24. Posset etiam legi, *quod dicam NATURÆ esse.* ut de N. Deor. III. c. XI. *Naturæ ista sunt, Balbe, naturæ non artificiose ambulantis.*

P. 81. l. 10. & cap. 72. *non quod eos maxime contemnamus, sed quod videntur acutissime* &c.

P. 86. l. 13. Forte tamen virgula tollenda post *hiberno*, ut in priore membro subaudiatur verbum singulare *occultat.*

Ibid. l. 19. & cap. 30. *Mihi quidem in tota ratione ea, quæ pertinet ad animi perturbationem, una res videtur causam continere, omnes eas esse in nostra potestate.* ubi reponitur *perturbationes*, pro *perturbationem.*

P. 87. l. 22. de Div. lib. I. c. 50. *Multa medici .. præsentiunt; sed nullam eorum divinationum voco, ne illam quidem, qua moniti Lacedæmonii sunt.* h. e. sed nihil tale, vel nullam talem eorum præsensionem voco divinationem &c. adde quæ diximus ad Acad. lib. II. c. 16.

Ibid. l. 31. de Divin. lib. II. c. 58. *quorum quidem defensio repetita quàm longe est!* cur non sic potius, *q. q. d. quam longe repetita est!*

P. 109. l. 32. Sic quoque ἵνα absolute venit apud D. Paul. 1 Corinth. I. 31. Ἵνα, καθὼς γέγραπται, ὁ καυχώμενος, ἐν Κυρίῳ καυχάσθω.

P. 111. l. 7. de Divin. lib. I. c. 51. *materiave quid juvaret, nisi confectionis ejus fabricam haberemus?* legebat doct. editor *confectionibus.*

P. 112. l. 27. de Orat. lib. II. c. 9. *Orator nisi domesticis se instruxerit copiis, aliunde dicendi copiam petere non possit.*

P. 115. l. 15. de Fin. lib. III. c. 6. *primum est offi-*

officium (*id enim appello* καθῆκον) &c. ubi non ausim cum edit. clar. reponere *sic enim*.

P. 128. l. 5. Plura colligit Paréus Lex. Plaut. V. Anastophe.

P. 130. l. 13. Sic porro de Leg. lib. II. c. 18. *ut non difficile sit, qui modo ingenio possit moveri, quæcunque nova causa consultatiove acciderit, ejus tenere jus, cum scias a quo sit capite repetendum.* Davisius de conjectura reponit *sciat*.

P. 135. l. 23. Quibus abunde liquet, non esse cur Car. Sigonius *sui* pro *suis* reponeret in his Sulp. Severi, H. S. lib. I. c. XXII, 1. *Etenim illum sibi Moses successorem constituerat, virum virtutibus suis simillimum.*

P. 142. l. 30. quæ synonymia haud minus ingrata est, quam pleonastica illa loquendi ratio, qua dixit Plautus *universi omnes*, notante in Lex. Pareo.

P. 144. l. 28. & Pareus in Lex. Plaut. V. Enallage & Syntaxis.

P. 161. l. 10. unde etiam haud difficile judicare est de sanitate loci Sulp. Severi H. S. lib. I. c. XXIV, 7. *cum toties in Domino rebelles deprehendantur.* ubi Jo. Vorstius legebat, *in Dominum rebelles.*

P. 179. l. 8. vel si propter metri vitium displiceat hæc scriptura, leviuscula potius mutatione refingas.

Θανεῖν μέ δεῖ. τί μέλλω;
Mori me oportet. quid refugio?

P. 187. l. 25. de Divin. lib. I c. 34. *Tum ea sacerdos dixisse dicitur*, &c. & cap. 44. *tum ex his quidam dixisse dicitur, non omnia illum transfugam ausum esse senatui dicere.*

P. 194. l. 3. de Divin. lib. I. c. 52. *Nam & ad*

ad hostiam deligendam potest dux esse vis quædam sentiens, quæ est toto confusa mundo: & tum ipsam cum immolare velis, extorum fieri mutatio potest. ubi Lambinus legebat, *& tum cum hostiam ipsam immolare velis*, &c.

P. 220. l. 16. Quid vero? si Latini vocabulo *Deus* etiam *Deas* comprehenderint, quemadmodum Græcos nonnunquam θεὸς pro θεὰ dixisse pulchre docuit erud. Jensius Lect. Luc. lib. II. c. 20.

P. 243. l. 32. de Divin. lib. II. c. 14. *semina malorum, quæ in mediis inclusa sunt.* Lambin. volebat, *quæ in iis mediis inclusa sunt*, quo modo etiam edidit Davisius.

EMENDANDA.

Pag. 7. l. 32. lege *Est item utilis*. P. 102. l. 14. l. Tum excipiens quidam alius, tu &c. P. 140. l. 24. l. *neget*. P. 142. l. 31. l. sed *ferri* ibi denotat sibi adferri, ut apud Sever. lib. I. c. XXIII. 10. Justin. lib. I. c. v, 10. & alibi; *gestari* autem est circumferri. Quod non reputabat erud. Burmannus, qui synonymiam ingratam caussatus, legebat *ferri*, *spectarique*. P. 146. l. 15. l vineta. P. 166. l. 20. l. extra terminos. P. 176. l. 32. l. adsciscere non liceat. P. 192. l. 23. l. vocem. P. 213. l. ult. l. *προτατικὸν*. P. 271. l. 2. l. vocem *αὐτῶν*. P. 273. l. 6. l. *κωλύων*. P. 280. l. 2. l. *lectio*.

I N-

INDEX

Vocum ac Formularum, quæ in his Lectionibus Tullianis explicantur aut illustrantur.

A.

Be-

B.

C.

D.

Ἔχειν

E.

In-

K.

L.

M.

N.

Na-

O.

P.

tam-

Q.

R.

Ta-

T.

V.

INDEX

AUCTORUM,

Obiter emendatorum aut vindicatorum.

de-

F I N I S.

